УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТИЧНИЙ АВАНГАРД

АНТОЛОГІЯ

УКРАИНСКИ ПОЕТИЧЕСКИ АВАНГАРД

АНТОЛОГИЯ

Видання профінансоване
Фондом наукових досліджень

Антологія призначена для науково-
дослідницьких і освітніх цілей
і не може поширюватися
з комерційною метою.

© Інститут літератури, 2018
Видавничий центр ім. Бояна Пенева, 2018

ISBN 978-619-7372-08-3

© Олег Коцарев, Остап Сливинський,
Юлія Стахівська, упорядкування
і примітки, 2018
© Олег Коцарев, Юлія Стахівська,
передмова, 2018
© Албена Стаменова, Владімір Колев,
Райна Камберова, переклад, 2018

© Капка Кинева, художник
обкладинки, 2018

Изданието е финансирано
от Фонд „Научни изследвания“

Антологията е предназначена
за научноизследователски
и образователни цели и не се
разпространява с комерсиална цел.

© Институт за литература, 2018
Издателски център „Боян Пенев“, 2018

ISBN 978-619-7372-08-3

© Олег Коцарев, Остап Сливински,
Юлия Стахивска, съставителство
и бележки, 2018
© Олег Коцарев, Юлия Стахивска,
предговор, 2018
© Албена Стаменова, Владимир Колев,
Райна Камберова, превод, 2018

© Капка Кънева, художник
на корицата, 2018

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ
БОЛГАРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА
БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТИЧНИЙ АВАНГАРД

УКРАИНСКИ ПОЕТИЧЕСКИ АВАНГАРД

АНТОЛОГІЯ

АНТОЛОГИЯ

УПОРЯДКУВАННЯ І ПРИМІТКИ:

ОЛЕГ КОЦАРЕВ
ОСТАП СЛИВИНСЬКИЙ
ЮЛІЯ СТАХІВСЬКА

СЪСТАВИТЕЛСТВО И БЕЛЕЖКИ:

ОЛЕГ КОЦАРЕВ
ОСТАП СЛИВИНСКИ
ЮЛИЯ СТАХИВСКА

ПЕРЕДМОВА:

ОЛЕГ КОЦАРЕВ
ЮЛІЯ СТАХІВСЬКА

ПРЕДГОВОР:

ОЛЕГ КОЦАРЕВ
ЮЛИЯ СТАХИВСКА

Видавничий центр ім. Бояна Пенева
Софія, 2018

Издателски център „Боян Пенев“
София, 2018

ЗМІСТ

From Ukraine with Avante-garde **14**

ФУТУРИЗМ

Михайль Семенко **32**
КОНДУКТОР 32
Я 32
ВІРШ 34
В СТЕПУ 34
АВІЯТОР 34
ЗАВОД ІМ. МИХ. СЕМЕНКА 36
БАЖАННЯ 38
ДУЖЕ ЩИРА ПОЕЗІЙКА 40
БІЛІ СТОЛИКИ 42

Ґео Шкурупій **42**
МІСЯЧНО 42
СОНЯШНО 44
ГЕОМЕТРІЯ 44
Я 46
ТІЛО 46
ГНІВ 48
ВИРОБНИЦТВО 48

Микола (Нік) Бажан **50**
ЦИРК 50
* * * («МЕНЕ ЗЕЛЕНИХ НІГ…») 54

Ґео Коляда **56**
МІСТО ДИХАЄ! АБО ПРО ФЛЕЙТУ, ЧЕРВІНЦІ, БУЛЬВАРИ, НІЧ… *(уривки з поеми)* 56
ПОЕМА ПРО ТЕ, ЯК СТАТИ ВРОДЛИВИМ, МАТИ У ЖІНОК ПОСПІХ І БУТИ ЩАСЛИВИМ 62

Олекса Влизько **68**
ІНСТРУКЦІЯ 68
ТАК ВОНО Є 70

СЪДЪРЖАНИЕ

From Ukraine with Avante-garde (*Превод* Райна Камберова) **15**

ФУТУРИЗЪМ
(*Превод* Албена Стаменова)

Михайл Семенко **33**
КОНДУКТОР 33
АЗ 33
СТИХОТВОРЕНИЕ 35
В СТЕПТА 35
АВИАТОР 35
ЗАВОД „МИХ. СЕМЕНКО“ 37
ЖЕЛАНИЕ 39
МНОГО ИСКРЕНО СТИХОТВОРЕНИЙЦЕ 41
БЕЛИ МАСИЧКИ 43

Гео Шкурупий **43**
ЛУННО 43
СЛЪНЧЕВО 45
ГЕОМЕТРИЯ 45
АЗ 47
ТЯЛО 47
ГНЯВ 49
ПРОИЗВОДСТВО 49

Микола (Ник) Бажан **51**
ЦИРК 51
* * * („НА МЕН ЗЕЛЕНИТЕ НОЗЕ...“) 55

Гео Коляда **57**
ГРАДЪТ ДИША! ИЛИ ЗА ФЛЕЙТИ, ЖЪЛТИЦИ,
БУЛЕВАРДИ, НОЩ... *(откъси от поема)* 57
ПОЕМА ЗА ТОВА КАК ДА СТАНЕТЕ КРАСИВ,
ДА ИМАТЕ УСПЕХ СРЕД ЖЕНИТЕ И ДА БЪДЕТЕ ЩАСТЛИВ 63

Олекса Влизко **69**
ИНСТРУКЦИЯ 69
ТАКА СИ Е 71

ПІДХІД ДО БАНАНА ДИЯЛЕКТИЧНО 74
ЩОДНЯ, ЩОМІСЯЦЯ, ЩОРОКУ 80

Віктор Вер 80

ГАЛОП 80
ЗАКЛИК 84

Юліан Шпол 86

* * * («Я НЕ ПІДУ НА ПОХОРОНИ…») 86
* * * («ЗАВОДИ ЗГОДОМ СТАНУТЬ…») 86
* * * («ЗАІЗМИЛАСЬ ЗЕМЛЯ…») 88

Андрій Чужий 90

Я ВАС ВМОЧИВ 90
МІЙ ПОРТРЕТ 92
* * * («…СУВОРА ДОЛЯ НАКАЗАЛА ТОДОСЦІ…») 94

Олександр Корж 96

ДРОВОРУБ 96
* * * («У СУТІНКАХ ДУШ НАШИХ…») 98

Едвард Стріха (Кость Буревій) 100

ЗОЗЕ 100
НА ХВИЛІ 3000 МЕТРІВ 102
ПОРНОГРАФІЗА 102
МАРШ «НОВОЇ ҐЕНЕРАЦІЇ» 104
ЗУСТРІЧ НА ПЕРЕХРЕСНІЙ СТАНЦІЇ 106

Маніфести 110

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО, КВЕРО-ФУТУРІЗМ 110
МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО, ҐЕО ШКУРУПІЙ, МИКОЛА (НІК) БАЖАН,
ЗУСТРІЧ НА ПЕРЕХРЕСНІЙ СТАНЦІЇ 116

КОНСТРУКТИВІЗМ

Валер'ян Поліщук 136

РАДІО 136
АВТО Й ШОФЕР 140
БУНТ МАТЕРІЇ 142
ОГНІ 146
РАЙДУГА 148

Майк Йогансен 150

ПОТЯГ УНОЧІ 150

ДИАЛЕКТИЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ БАНАНА ... 75
ВСЕКИ ДЕН, ВСЕКИ МЕСЕЦ, ВСЯКА ГОДИНА ... 81

Виктор Вер ... 81

ГАЛОП ... 81
ПРИЗИВ ... 85

Юлиан Шпол ... 87

* * * („НЯМА ДА ИДА НА ПОГРЕБЕНИЕТО…“) ... 87
* * * („С ВРЕМЕТО ЗАВОДИТЕ ЩЕ СПРАТ…“) ... 87
* * * („ЗАИЗМИ СЕ ЗЕМЯТА…“) ... 89

Андрий Чужи ... 91

ПОТОПИХ ВИ ... 91
МОЯТ ПОРТРЕТ ... 93
* * * („…СУРОВАТА СЪДБА НАРЕДИ НА ТОДОСКА…“) ... 95

Олександър Корж ... 97

ДЪРВОСЕКАЧ ... 97
* * * („В СУМРАКА НА ДУШИТЕ НИ…“) ... 99

Едвард Стриха (Кост Буревий) ... 101

ЗОЗЕ ... 101
НА ВЪЛНА 3000 МЕТРА ... 103
ПОРНОГРАФИЗА ... 103
МАРШ НА „НОВАТА ГЕНЕРАЦИЯ“ ... 105
СРЕЩА НА МЕЖДИННАТА ГАРА ... 107

Манифести ... 111

МИХАЙЛ СЕМЕНКО, КВЕРОФУТУРИЗЪМ (*Превод* Райна Камберова) ... 111
МИХАЙЛ СЕМЕНКО, ГЕО ШКУРУПИ, МИКОЛА (НИК) БАЖАН,
СРЕЩА НА МЕЖДИННАТА ГАРА (*Превод* Райна Камберова) ... 117

КОНСТРУКТИВИЗЪМ

(*Превод* Владимир Колев)

Валериян Полишчук ... 137

РАДИО ... 137
КОЛА И ШОФЬОР ... 141
БУНТЪТ НА МАТЕРИЯТА ... 143
ОГНЬОВЕ ... 147
ДЪГА ... 149

Майк Йохансен ... 151

ВЛАК В НОЩТА ... 151

ЛІС 150
КОМУНА 152
СТАНЦІЯ 156
РЕАКЦІЯ 156
ЗАЄЦЬ ДИТЯЧИЙ 158

Раїса Троянкер 158

МОЄ КОХАННЯ 158
ЗГАДКА 160
НЕВЕЛИЧКА ПОЕМА ПРО СТАРОГО ПРОФЕСОРА 164

Леонід Чернов 172

ХАРКІВ. КІНО-СИМФОНІЇ. СЕРІЯ ПЕРША *(уривки з поеми)* 172

Олександр Сорока 186

ЛАСТОЧЧИНЕ ГНІЗДО 186
МАЛЮНОК 188
ОБИВАТЕЛЬКА 188

Маніфести 192

ПРОКЛАМАЦІЯ АВАНГАРДУ 192
СПІРАЛІЗМ / SPIRALISMUS 216

СЦІЄНТИЗМ

Юрій Палійчук 224

ВИНАХІДНИКИ СТЕЛІТУ 224
ДНІПРЕЛЬСТАН 226
МАРШ АВТОДОРА 226

Валер'ян Поліщук 228

ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯ *(уривки)* 228

Володимир Ґадзінський 232

АЙНШТАЙН. МАТЕРІЯЛІСТИЧНА ПОЕМА *(уривок)* 232

Олекса Слісаренко 238

КОМУНІКАЦІЯ 238

ЕКСПРЕСІОНІЗМ

Микола (Нік) Бажан 246

БУДІВЛІ 246

ГОРА ... 151
КОМУНА ... 153
СТАНЦИЯ ... 157
РЕАКЦИЯ ... 157
ДЕТСКИ ЗАЕК ... 159

Раиса Троянкер ... 159

ЛЮБОВТА МИ ... 159
СПОМЕН ... 161
КРАТКА ПОЕМА ЗА СТАРИЯ ПРОФЕСОР ... 165

Леонид Чернов ... 173

ХАРКОВ. КИНО-СИМФОНИЯ. ПЪРВИ ЕПИЗОД *(откъси от поемата)* ... 173

Олександър Сорока ... 187

ЛЯСТОВИЧЕТО ГНЕЗДО ... 187
РИСУНКА ... 189
ОБИТАТЕЛКА ... 189

Манифести ... 193

ПРОКЛАМАЦИЯ НА АВАНГАРДА (*Превод* Райна Камберова) ... 193
СПИРАЛИЗЪМ / SPIRALISMUS (*Превод* Райна Камберова) ... 217

СЦИЕНТИЗЪМ

(*Превод* Владимир Колев)

Юрий Палийчук ... 225

ОТКРИВАТЕЛИТЕ НА СТЕЛИТА ... 225
ДНИПРЕЛСТАН ... 227
МАРШ НА АВТОДОР ... 227

Валериян Полишчук ... 229

ЕЛЕКТРОСТАНЦИЯ *(откъси)* ... 229

Володимир Гадзински ... 233

АЙНЩАЙН. МАТЕРИАЛИСТИЧНА ПОЕМА *(откъс)* ... 233

Олекса Слисаренко ... 239

КОМУНИКАЦИЯ ... 239

ЕКСПРЕСИОНИЗЪМ

(*Превод* Райна Камберова)

Микола (Ник) Бажан ... 247

СГРАДИ ... 247

ЕЛЕГІЯ АТРАКЦІОНІВ 258
НІЧНИЙ МОМЕНТ 262

Павло Тичина 264

НАЙВИЩА СИЛА 264
ЛЮ 264
РИТМ 268
ПОРОЖНЕЧА 268
* * * («УЖЕ СВІТАЄ, А ЩЕ ІМЛА…») 270
З ЦИКЛУ «ЕНГАРМОНІЙНЕ» 272
ВІТЕР 272
ДОЩ 272
ПАСТЕЛІ 272
ХОДЯТЬ ПО КВІТАХ 276

Богдан Ігор Антонич 276

ПОЕМА ПРО ВІТРИНИ 276
ФРАГМЕНТ 280
ДУМА ПРО ПЛАКАТИ 280
ОСІНЬ 284
НІЧ В МІСТІ 286
ТІНІ НАД МІСТОМ 288

Ґео Шкурупій 288

СЕМАФОРИ 288
ОДЧАЙ 290

Володимир Гаврилюк 292

ТЕМНІ ФАВСТИ 292
ТРОПІЧНИЙ КВІТЕНЬ 292
* * * («ЛЮДИ, ГАМІР, ПІСНЯ…») 292
* * * («КОЛИ НІЧ…») 294

Святослав Гординський 294

ARS POETICA 294
ПРО МАНДРІВКИ 296
ВІРШ ПРО ВЛИЗЬКА 298
ДОЛЯ 300

Іван Крушельницький 302

ЗАЛІЗНА КОРОВА 302
ГОЛОД ПІД ОБСТРІЛОМ 304
ПОЛОЖИЛИ ШИНИ 306

ЕЛЕГИЯ НА АТРАКЦИОНИТЕ ... 259
НОЩЕН МОМЕНТ ... 263

Павло Тичина ... 265

НАЙ-ВИСШАТА СИЛА ... 265
НА ... 265
РИТЪМ ... 269
ПРАЗНИНА ... 269
* * * („РАЗВИДЕЛЯВА СЕ, А ОЩЕ ИМА МЪГЛА...“) ... 271
ОТ ЦИКЪЛА „ЕНХАРМОНИЧНО“ ... 273
ВЯТЪР ... 273
ДЪЖД ... 273
ПАСТЕЛИ ... 273
ВЪРВЯТ ПО ЦВЕТЯ... ... 277

Богдан Игор Антонич ... 277

ПОЕМА ЗА ВИТРИНИТЕ ... 277
ФРАГМЕНТ ... 281
ПЕСЕН ЗА ПЛАКАТИТЕ ... 281
ЕСЕН ... 285
НОЩ В ГРАДА ... 287
СЕНКИ НАД ГРАДА ... 289

Гео Шкурупий ... 289

СЕМАФОРИ ... 289
ОТЧАЯНИЕ ... 291

Володимир Гаврилюк ... 293

ТЪМНИТЕ ФАУСТОВЦИ ... 293
ТРОПИЧЕСКИ АПРИЛ ... 293
* * * („ХОРА, ШУМ, ПЕСЕН…“) ... 293
* * * („КОГАТО НОЩТА…“) ... 295

Святослав Гордински ... 295

ARS POETICA ... 295
ЗА ПЪТЕШЕСТВИЯТА ... 297
СТИХ ЗА ВЛИЗКО ... 299
СЪДБА ... 301

Иван Крушелницки ... 303

ЖЕЛЯЗНАТА КРАВА ... 303
ГЛАД ПОД ОБСТРЕЛ ... 305
ПОЛОЖИХА РЕЛСИ ... 307

Ярослав Цурковський 306
СЕРЦЕВІ ІГРИЩА 306
МОМЕНТИ Й ВІЧНІСТЬ *(уривок)* 308
СЕНТЕНЦІЯ 310

ДАДАЇЗМ

Василь Хмелюк 314
ГИМН ВИСОКІЙ ВАЛЮТІ 314
КУПУЙТЕ ОВОЧІ 316
ПАРАД 316
ПІДПРИЄМСТВО 320
ГОДІ 320
РИБАЦЬКА ХВАЛА 322
Ґео Шкурупій 322
ЛЯЛЯ 322
ДАДА 324
* * * («GEO O GEO…») 324

СЮРРЕАЛІЗМ

Богдан Ігор Антонич 328
ДНО ТИШІ 328
КОНЦЕРТ З МЕРКУРІЯ 328
МЕРТВІ АВТА 328
РОТАЦІЇ 330
СУРМИ ОСТАННЬОГО ДНЯ 332
Василь Хмелюк 332
* * * («ТРИ МОРЯ ЗІЙШЛИСЯ В МОЙОМУ ЧОЛІ…») 332
* * * («ЦИГАРКОЮ СТЛІВАЮ В МІСЬКІЙ КУРЯВІ…») 334
* * * («А КОЛИ ДЕНЬ МОВ СПАРШИВІЛИЙ ПЕС…») 334
* * * («Я ОДЯГНЕНИЙ В ОДЕЖУ НАЙМОДНІШУ…») 338
* * * («ВЕЧІР? ВІН КОЖЕН ДЕНЬ…») 338
ПРИМІТКИ 358

СЪДЪРЖАНИЕ

Ярослав Цурковски **307**
ИГРИЩА НА СЪРЦЕТО 307
МОМЕНТИТЕ И ВЕЧНОСТТА *(откъс)* 309
СЕНТЕНЦИЯ 311

ДАДАИЗЪМ

(*Превод* Владимир Колев)

Васил Хмелюк **315**
ХИМН НА ВИСОКАТА ВАЛУТА 315
КУПЕТЕ ЗЕЛЕНЧУЦИ 317
ПАРАД 317
ДРУЖЕСТВО 321
СТИГА 321
РИБАРСКА ВЪЗХВАЛА 323

Гео Шкурупий **323**
ЛЯЛЯ 323
ДАДА 325
* * * („GEO O GEO…“) 325

СЮРРЕАЛИЗЪМ

(*Превод* Владимир Колев)

Богдан Игор Антонич **329**
ДЪНОТО НА ТИШИНАТА 329
КОНЦЕРТ ОТ МЕРКУРИЙ 329
МЪРТВИ КОЛИ 329
РОТАЦИИ 331
ТРЪБИТЕ НА ПОСЛЕДНИЯ ДЕН 333

Васил Хмелюк **333**
* * * („ТРИ МОРЕТА СЕ ВЛЯХА В ЧЕЛОТО МИ…“) 333
* * * („С ЦИГАРАТА СИ ИЗТЛЯВАМ В ГРАДСКАТА ПУШИЛКА…“) 335
* * * („А КОГАТО ДЕНЯТ ПАК СЕ СГЪРЧВАШЕ НЕЙДЕ…“) 335
* * * („ОБЛЕЧЕН СЪМ В НАЙ-МОДНА ДРЕХА…“) 339
* * * („ВЕЧЕР ЛИ? ТЯ ВСЕКИ ДЕН…“) 339

БЕЛЕЖКИ (*Превод* Р. Камберова и В. Колев) **359**

From Ukraine with Avante-garde

Олег Коцарев,
Юлія Стахівська

Українська авангардна поезія зародилася напередодні Першої світової війни, а закінчилася на руйновищах Другої світової. Що ж, це зовсім не дивно для такого войовничого і драматичного літературного напрямку, як авангард (чи то пак «перший авангард», бо риси авангардизму, чи то як стилізації, чи то нових гучних експериментів, виникали й у пізніші періоди). Сто років потому з цим явищем мають нагоду познайомитись і болгарські читачі (і знову під час війни) – у, звичайно ж, далеко не вичерпній, проте більш-менш цілісній і репрезентативній добірці.

Якщо українська авангардна поезія наразі для інших країн майже невідома, то є набагато більше шансів, що вам, шановні читачі, траплялося щось із образотворчого українського авангарду чи з кіно. Олександр Архипенко, Олександра Екстер, Василь Єрмілов, Казимир Малевич і багато інших – щоправда, ці імена часто й досі фігурують під знаком російського авангарду, та для все численніших мистецтвознавців і поціновувачів очевидна їхня глибока занурені сть саме в українську культуру. Або режисер експериментальних фільмів «Марш машин», «Електричні ночі» Ежен Деслав – насправді Євген Слабченко, який виріс у славному місті Біла Церква неподалік Києва і ніколи не втрачав ані зв'язків з Україною, ані українського контексту. Не кажучи вже про Олександра Довженка з його «Землею» та іншими стрічками. Пам'ятаючи, що свій найвідоміший фільм «Людина з кіноапаратом» Дзиґа Вертов зняв в Одесі. Не забуваючи й про видатного театрального режисера-конструктивіста Леся Курбаса. Що ж до конструктивізму архітектурного – тут і по сьогодні надзвичайно важливими пам'ятками міжнародного масштабу залишаються, наприклад, електростанція ДніпроГЕС у Запоріжжі чи, сказати б, офісний центр «Держпром» у Харкові. Згадані (а ще більше незгаданих) творів і митців відносно легко змогли опинитись у «широкому світі», бо не потребували перекладів, а також через те, що майже автоматично «абсорбувалися»

From Ukraine with Avante-garde

Олег Коцарев,
Юлия Стахивска

Украинската авангардна поезия се заражда в навечерието на Първата световна война и приключва в руините на Втората световна. Но какво пък, това никак не е странно за едно толкова войнствено и драматично литературно направление като авангарда (става дума за „първия авангард“ все пак, защото черти на авангардизъм – било то като стилизация или като нови гръмки експерименти – се появяват и в други периоди). Сто години по-късно с това явление имат възможност да се запознаят и българските читатели (отново по време на война) – разбира се, в далеч не изчерпателен, но горе-долу цялостен и представителен подбор.

Ако украинската авангардна поезия е почти неизвестна в други страни, то има голям шанс вие, драги читатели, да сте попадали на украинския авангард в изобразителното изкуство или в киното. За все повече изкуствоведи и ценители е очевидно дълбокото израстване на Александър Архипенко, Олександър Екстер, Васил Ермилов, Казимир Малевич и много други, които всъщност и до днес фигурират под знака на руския авангард, тъкмо в украинската култура. Или на режисьора на експерименталните филми „Маршът на машините“, „Електрически нощи“ Ежен Деслав с истинско име Евген Слабченко, израснал в славното градче Била Церква близо до Киев, и съхранил завинаги връзките си с Украйна и с украинския контекст. Дори няма да споменаваме за Олександър Довженко, неговата „Земя“ и другите му филми. Ще припомним само, че най-известния си филм „Човекът с кинокамерата“ Дзига Вертов снима в Одеса. Няма да забравим и за известния театрален режисьор конструктивист Лес Курбас. Изключително важни паметници в международен мащаб за архитектурния конструктивизъм и до днес остават електроцентралата „ДнипроГЕС“ в Запорожието например, или да речем, офис сградата „Держпром“ в Харков. Споменатите (още повече неспоменатите) произведения и творци относително лесно успяват да тръгнат по „белия

потужнішими країнами, які мали натоді свої держави та цілеспрямовану, ба часто імперську культурну політику. З літературою склалось інакше. І те, що українська авангардна поезія дотепер залишалася невідомою у світі, скажімо, потенційно зацікавленим читачам у Болгарії – це, звісно, прикрість, але, з другого боку, ще й приємність. Погодьтеся, не щодня у XXI столітті, коли, здавалося б, «усе прочитано» та «все знайдено», випадає відкрити для себе цілий новий літературний острів! Перед висадкою на такий острів пропонуємо зорієнтуватися на місцевості.

Отже, трохи історико-географічного контексту. Першу світову війну Україна зустріла поділеною між двома тодішніми імперіями. Більша частина перебувала під владою Російської імперії, менша, південно-західна – Австро-Угорщини. Обидві накладали на розвиток української культури різноманітні важкі обмеження, хоч австро-угорський режим дозволяв дихати відносно вільніше. Найбільшими та культурно найжвавішими були передусім міста Київ, Одеса, Харків (Російська Імперія) і Львів (Австро-Угорщина). Саме тут швидко зростало населення, тривав промисловий бум, вирували культурні пошуки, змінювалася сама фактура щоденного життя – тобто відбувалося все те, реакцією на що в певному сенсі й був авангард.

Після революції в Росії 1917 року з'явилось автономне державне утворення під назвою Українська Народна Республіка, яка поступово перетворилася на справжню спробу окремої незалежної держави. Ця республіка кілька років вела криваву боротьбу на кілька фронтів за свою незалежність (проти більшовицької червоної армії, проти білої гвардії, проти анархістських формувань, армій Німеччини та Австро-Угорщини тощо – зрештою, були кілька місяців, коли Україна перебувала під німецькою окупацією в статусі м'якої напівдиктатури-напівмонархії), але зазнала в цій війні нищівної поразки. Така сама доля спіткала утворену на території колишньої Австро-Угорщини Західно-Українську Народну Республіку (1919 року ввійшла до складу УНР як автономія).

У підсумку сьогоднішня Україна знову була поділена, проте між значно більшою кількістю держав. Більша частина тепер входила до Радянського Союзу в форматі Української Соціалістичної Радянської Республіки – фактично автономії. Західна частина України на правах кількох звичайних провінцій належала Польщі. Нинішнє Закарпаття – Чехословаччині (мало там автономію). Буковина і Бессарабія – Румунії.

Революція і війна призвели до великого руху населення. Багато українців після поразки збройної боротьби за незалежність залишили батьківщину – давши початок, зокрема, й досить потужному літературному рухові

свят“, защото не се нуждаят от превод и затова почти автоматично се „абсорбират“ от могъщите страни, които в същото време имат свои държави и целенасочена, макар и често имперска културна политика. В литературата всичко се случва по малко по-различен начин. Това, че украинската авангардна поезия и досега остава неизвестна на света, а също така и на потенциално заинтересованите читатели в България, е жалко, разбира се, но от друга страна, е приятно. Съгласете се, че през XXI век – време, когато всичко изглежда „прочетено“ и „открито“, – не се случва всеки ден да откриете цял нов литературен остров! Преди да слезете на този остров, ви предлагаме да разгледате местността.

И така, малко историко-географски контекст. Украйна посреща Първата световна война разделена между две тогавашни империи. По-голямата част е във властта на Руската империя, а по-малката, югозападната – в тази на Австро-Унгария. И двете налагат различни тежки ограничения на развитието на украинската култура, макар че австро-унгарският режим позволява да се диша относително по-свободно. Най-големи и културно най-енергични са преди всичко градовете Киев, Одеса, Харков (Руска империя) и Лвов (Австро-Унгария). Именно тук населението нараства, наблюдава се бум на промишлеността, появяват се културни търсения, променя се самата фактура на ежедневния живот – тоест случва се всичко това, чиято реакция в известен смисъл е авангардът.

След революцията през 1917 г. в Русия се появява автономно държавно образувание с наименование Украинска народна република, която постепенно се превръща в един истински опит за отделна и независима държава. Няколко години тази република води кървава борба за своята независимост на няколко фронта (срещу Червената армия на болшевиките, белогвардейците, анархистките групи, армията на Германия и Австро-Унгария и накрая няколко месеца Украйна е под немска окупация със статут на полудиктатура-полумонархия), която ѝ нанася големи поражения. Същата съдба сполетява Западноукраинската народна република (която през 1919 г. влиза в състава на УНР като автономия), създадена на територия на бившата Австро-Унгария.

В крайна сметка днешна Украйна отново е поделена, но между много повече държави. По-голямата част влиза в Съветския съюз като Украинска социалистическа съветска република – фактически като автономия. Западната част на Украйна като няколко обикновени провинции влиза в Полша, днешният Закарпатски район – в Чехословакия (има автономност), Буковина и Бесарабия – в Румъния.

на еміграції. У двадцяті роки одним із головних культурних центрів такої еміграції була Чехословаччина. Там українці (як і інші біженці з колишньої Російської імперії) мали організаційну державну підтримку, і чимало авторів цієї антології навчалися саме в Празі. Важливим для української літератури містом залишався Львів, де діяло чимало українських структур і де політичний тиск Польщі не розповсюджувався на суто художню сферу.

Втім, і в Радянській Україні культурне життя не згасло, а в середині двадцятих років, хай і з дуже суворими ідеологічними й естетичними обмеженнями й утисками, але таки отримало помітну державну підтримку в межах так званої «коренизації» – тимчасової політики більшовиків у бік розвитку пригноблених Російською імперією неросійських народів. У тридцятих роках її різко обірвали, а результати потопили в сталінських репресіях.

Ось у таких загальних зовнішніх обставинах виник і розвивався український авангард. Тут не місце для розлогих теоретизувань про суть цього напрямку і його різновидів. Однак, усе ж відзначимо, що узагальнено вважаємо українською авангардною поезією тексти 1910–1930-х років, позначені посиленим експериментуванням у мові, образності та формі, потужним епатажним началом, урбанізмом, розкладанням традиційного дискурсу, відмовою від стійких жанрових рамок, активним утопічним теоретизуванням, екстатичною емоційною напруженістю, залученням до поетичного простору тем і лексики зі сфер, які прийнято вважати далекими від літератури.

Усі дослідники сходяться на тому, що з численних авангардних течій в українській поезії найбільшого розвитку дістав футуризм. Першим футуристичним віршем українською мовою (специфічно викривленою і змішаною з російською) вірогідно став текст російського поета Василіска Гнєдова 1913 року «Огнянна свита», принаймні, один з найкращих знавців українського авангарду Дмитро Горбачов починає відлік саме з нього. Беззаперечним лідером футуристів був Михайль Семенко. Через довші чи коротші футуристичні етапи пройшло чимало поетів: Ґео Шкурупій, Андрій Чужий, Микола Бажан, Олекса Влизько, Гро Вакар, Юрій Палійчук, Ґео Коляда, Мечислав Гаско тощо. Від грайливих текстів часів революції футуризм дійшов до іронічної, агресивної, ритмічної публіцистики межі двадцятих-тридцятих років. Від перших, іще майже по-символістському оформлених книжечок і епатажних маніфестів – до серйозного і яскравого часопису «Нова Ґенерація». Українському футуризму довелося поєднувати непоєднуване: карнавальну боротьбу проти національного канону і куль-

Революцията и войната водят до преместване на големи човешки маси. Много украинци след загубата във въоръжената борба за независимост напускат родината си и дават начало на доста мощното емигрантско литературно движение. През двайсете години един от главните културни центрове на тази емиграция е Чехословакия. Там украинците (както и други бежанци от бившата Руска империя) получават организирана държавна подкрепа и много от авторите, включени в настоящата антология, са учили тъкмо в Прага. Важен град за украинската литература остава Лвов, където функционират много украински структури, а политическият натиск на Полша не се разпростира върху художествената сфера.

Освен това културният живот в Съветския съюз не угасва, а в средата на двадесетте години, макар строго идеологически, естетически ограничен и притиснат, получава значителна държавна поддръжка в границите на т.нар. „коренизация“– временна политика на болшевиките в посока развитието на угнетените от Руската империя неруски народи. През тридесетте години коренизацията рязко е прекъсната, а резултатите са потопени в сталинските репресии.

Ето при такива общи външни обстоятелства се заражда и развива украинският авангард. Не е това мястото за многословни теоретизирания за същността на направлението и разновидностите му. Все пак ще отбележим, че за украинска авангардна поезия смятаме текстовете от 1910-1930 г., които се отличават със силна експерименталност в езика, образност и форма, мощно епатажно начало, урбанизъм, разпадане на традиционния дискурс, отказ от устойчивите жанрови рамки, активно утопично теоретизиране, екстатична емоционална напрегнатост, вкарването на теми и лексика от сфери в „поетическия простор“, които са приети да се смятат за далечни.

Всички изследователи са единодушни, че от многобройните авангардни течения в украинската поезия най-голямо развитие претърпява футуризмът. Първото футуристично стихотворение на украински език (специфично изкривено и примесено с руски) вероятно става текстът на руския поет Василиск Гнедов от 1913 г. – „Огнена свита“ – един от най-добрите познавачи на украинския авангард Дмитро Горбачов посочва именно него. Безспорен лидер на футуристите е Михайл Семенко. През дълги или кратки футуристични етапи са минали много поети: Гео Шкурупий, Андрий Чужи, Микола Бажан, Олекса Влизко, Гро Вакар, Юрий Палийчук, Гео Коляда и Мечислав Гаско. От игривите текстове по време на революцията футуризмът еволюира до иронична, агресивна, ритмична публицистика на границата на 20-30-те години. От първите книги и епа-

турного консерватизму з серйозним відстоюванням постійно загрожених національних прав.

Під орудою Валер'яна Поліщука сформувався як менш масштабний напрям і своєрідний український різновид літературного конструктивізму – відомий також як «конструктивний динамізм», «динамічний спіралізм» (певною мірою йому «сплачували данину» Раїса Троянкер, Леонід Чернов та інші). У творчості інших авторів знаходимо також експресіонізм (Володимир Гаврилюк, Микола Бажан, Іван Крушельницький, Ярослав Цурковський, Богдан Ігор Антонич, Павло Тичина), дадаїзм (Василь Хмелюк, Ґео Шкурупій), сцієнтизм (Володимир Ґадзінський, Юрій Палійчук, Валер'ян Поліщук), сюрреалізм (Василь Хмелюк, Богдан Ігор Антонич).

Український авангард творився в кількох умовних географічних школах. Його перший етап, часів УНР і Російської імперії, більш естетський, був пов'язаний головно з Києвом. Велика древня столиця, яка пережила революційні та воєнні потрясіння, стала поживним ґрунтом для літературних експериментів. Саме в Києві з'явилися перші найгучніші маніфести футуристів (багато для кого вони важили більше за власне літературну творчість). Тут розпочалась епатажна боротьба проти національного канону – наприклад, акти протесту Михайля Семенка проти всеохопного і безальтернативного культу головного персонажа національного пантеону, поета і художника, націєтворця дев'ятнадцятого століття Тараса Шевченка. Травмоване, пригнічене українське суспільство болісно реагувало на словесні ігри Семенка і його колег-футуристів, сприймало їх надміру буквально та всерйоз.

Після перемоги більшовиків центр тяжіння організаційного культурного життя значною мірою пересунувся до Харкова – тимчасової української столиці в двадцятих і першій половині тридцятих років. Футуризм та інші авангардні напрямки новопосталої Радянської України тут набули міцного й остаточного зв'язку з політичною фразеологією комуністів. Частково цим переслідувалася практична мета, що її можна окреслити як виживання (література без більшого чи меншого елементу політичної пропаганди в СРСР переважно зазнавала утисків, а то й репресій – навіть у порівняно лояльніші двадцяті роки). Частково грали свою роль доволі розповсюджені поміж авангардистів ліві політичні погляди (приміром, чимало хто з них свого часу були близькими до есерів чи «боротьбистів» – українських націонал-комуністів). Зрештою, важила і загальноєвропейська настрої тоталітарна мода, що її пощастило більш-менш уникнути буквально кільком країнам. Не забуваймо також і про таку тонку й суперечливу річ,

тажни манифести, все още оформени в духа на символизма, до сериозното и ярко списание „Нова Генерация“. На украинския футуризъм му се налага да обедини това, което е невъзможно да се обедини: карнавалната борба срещу националния канон и културния консерватизъм със сериозното отстояване на постоянно заплашените национални права.

„Динамичният спирализъм“, известен също като „конструктивен динамизъм“, се оформя под ръководството на Валериян Полишчук като не толкова мащабно направление и своеобразна украинска разновидност на литературния конструктивизъм (в известна степен за развитието му допринасят Раиса Троянкер, Леонид Чернов и др.). В творчеството на други автори откриваме също така експресионизъм (Володимир Гаврилюк, Микола Бажан, Иван Крушелницки, Ярослав Цурковски, Богдан Игор Антонич, Павло Тичина), дадаизъм (Васил Хмелюк, Гео Шкурупий), сциентизъм (Володимир Гадзински, Юрий Палийчук, Валериян Полишчук), сюрреализъм (Васил Хмелюк, Богдан Игор Антонич).

Украинският авангард се създава в няколко условни географски школи. Първият етап, от времето на УНР и Руската империя, е по-естетически и е свързан предимно с Киев. Великата древна столица, преживяла революционни и военни сътресения, става благодатна почва за литературните експерименти. Именно в Киев се появяват първите най-звучни манифести на футуристите (за мнозина те имат по-голямо значение от самото литературно творчество). Тук започва епатажна борба срещу националния канон – например протестните актове на Михайл Семенко срещу всеобхватния и безалтернативен култ към главния персонаж от националния пантеон – поета и художника, създател на нацията от деветнадесети век – Тарас Шевченко. Но травматизираното, угнетено украинско общество реагира болезнено на словесните игри на Семенко и неговите колеги футуристи, приемайки ги прекалено буквално и сериозно.

След победата на болшевиките центърът на тежестта на организационния културен живот в голяма степен се премества в Харков, който е временна украинска столица през 20-те и първата половина на 30-те години на XX в. Футуризмът и другите авангардни направления в новосъздадената Съветска Украйна придобиват здрава и категорична връзка с политическата фразеология на комунистите. Понякога с това се преследва практическа цел, която може да бъде определена като оцеляване (в СССР литературата, в която липсва политическа пропаганда, в една или друга степен е потискана и репресирана дори в периода на сравнително по-толерантното второ десетилетие). В известна степен

як принадність тоталітаризму. Він міг вабити багатьох авангардистів своєю категоричністю, руйнуванням усталених звичаїв, утопією, «чарівним» втручанням у всі сфери життя. Цікаво тут згадати і про те, що «соціалістичний реалізм», стиль, утверджений у примусовому порядку більшовиками як літературний еталон уже в тридцятих роках на тлі остаточного зацементування особистої влади Сталіна, виростав не лише з традицій критичного реалізму XIX століття. В ньому були окремі риси авангардної спадщини, як-от специфічний схематизм, життєствердний екстаз, відрив від реальності на тлі гасел про перетворення цієї реальності, подекуди й формальні ознаки на кшталт деяких ритмічних прийомів. Тож авангардисти Радянської України несуть своєю долю відповідальності як за розповсюдження більшовицької пропаганди, так і за виникнення та нав'язування «соціалістичного реалізму». Що, втім, зовсім не стало для них індульгенцією перед «сталінською інквізицією» – багато хто з найбурхливіших ораторів постраждали чи загинули в репресіях, і то в «почесних» перших рядах жертв. Решта майже всі мусили або відмовитися від своїх естетичних принципів, або піти з літератури. Приблизно на початку тридцятих років українська авангардна поезія в УСРР майже повністю припинила своє існування.

Безальтернативним західноукраїнським центром поетичного авангарду був Львів. Свобода слова і творчості в цьому місті в складі Польщі була набагато більшою, ніж в СРСР. Польська міжвоєнна цензура могла вийматиз журналів цілі сторінки з політичних міркувань – через що певні часописи виходили з друку, складені ледь не наполовину з чистих білих аркушів. Але вона не чіплялася до стилістики поезії, не ставила перед стрункими рядами авторів естетичних завдань. Також тут були можливості для інтенсивнішого культурного обміну з західними країнами. Не виключено, що саме тому українські авангардні поети Львова так часто писали вірші експресіоністичного характеру (стиль цей пропонував особливо ефектні зразки в німецькомовній і польській літературі).

Цікавим явищем з-поміж еміграційних середовищ стало українське авангардне коло в Москві. Воно гуртувалося при літературному об'єднанні «СіМ» («Село і Місто»), тут були спроби видавати журнал «НеоЛіф» (назва апелює до назви російського авангардного об'єднання «ЛЕФ» – «Левый фронт искусств»; це слово нерідко вживалось і ширше – на означення цілого радянського авангарду). Найпомітніші українські авангардні поети Росії: Гео Коляда, Володимир Ґадзінський, містифікований Едвард Стріха.

І, звичайно, вже згадана Прага, де провели більший чи менший час деякі поети (до прикладу, Ярослав Цурковський, Іван Крушельницький), а такий

тук изиграват своята роля и разпространените сред авангардистите леви политически възгледи (някои от тях по това време са близки на есерите или на „боротбистите“[1] – украинските националсоциалисти). Накрая значение има и тогавашната общоевропейска тоталитарна мода, от която буквално само няколко страни са успели да се спасят. Да не забравяме противоречивата привлекателност на тоталитаризма. Той би могъл да съблазни много авангардисти със своята категоричност, с разрушаването на установените обичаи, утопията, „омагьосващата“ му намеса във всички сфери на живота. Интересно е да се припомни, че „социалистическият реализъм“ е стил, утвърден по принудителен начин за литературен еталон от болшевиките, който на фона на окончателното циментиране на личната власт на Сталин през 30-те години израства не само от традициите на критическия реализъм на XIX век. В него се откриват отделни черти на авангардното наследство – специфичният схематизъм, жизнеутвърждаващият екстаз, откъсването от реалността на фона на лозунгите за пресъздаване на тази реалност, а понякога присъстват и формални признаци, като например някои ритмични похвати. Авангардистите в Съветска Украйна са отговорни за разпространението на болшевишката пропаганда, а също и за появата и утвърждаването на „социалистическия реализъм“. Това обаче въобще не се е превърнало в индулгенция пред „сталинската инквизиция“ – много от най-разпалените оратори са пострадали или са загинали от репресиите, и то в „почетните“ първи редове на жертвите. Почти всички останали е трябвало да се откажат от естетическите си принципи или да напуснат литературата. Приблизително в началото на 30-те години украинската авангардна поезия в Украинската съветска социалистическа република почти изцяло престава да съществува.

Безалтернативен западноукраински център на поетическия авангард е Лвов. Свободата на словото и творчеството в този град, който се намира в състава на Полша, е в пъти по-голяма, отколкото в СССР. Полската междувоенна цензура е можела да сваля от списанията цели страници поради политически причини – заради което някои списания излизат от печат едва ли не наполовина с чисто бели страници. Но цензурата не посяга на стилистиката на поезията и не поставя естетически задачи пред стройните редове на авторите. В Лвов също така съществува въз-

[1] Украинска комунистическа партия (боротбисти) съществува под различни наименования в периода 1918– 1920 г. Наименованието на партията е свързано с печатния ѝ орган – киевския вестник „Боротба“. – Б. пр.

колоритний, екстравагантний і талановитий представник українського авангарду, як Василь Хмелюк, фактично встиг і розпочати, і завершити літературну кар'єру. Зі столиці Чехословаччини він поїхав до Парижа, де успішно реалізувався як художник.

Авангард, надто в стереотипних консервативних уявленнях, нерідко має вигляд трохи «хулігансько́го» літературного напрямку. Та самі українські авангардисти не були дуже вже схожими на хуліганів. Походження їхнє було строкатим – від сільської та міської інтелігенції до священиків різних конфесій, від селян до ремісників, від робітників до офіцерів. Працюючи над біографіями цих поетів, ми жартували, що типове подружжя батьків майбутнього авангардиста – це мама-вчителька і тато-залізничник. Але траплялись і такі неординарні постаті, як, наприклад, сторож синагоги. Авангардисти часто мали вищу освіту. Вони переважно не обмежувалися природним потягом до творчості, а й прагнули рефлексій над культурою і літературою – власне, в українській літературі 1910–1930-х років лише авангардисти і неокласики послідовно та всерйоз намагалися працювати над теоретичними питаннями. Тож абсолютно природною є поява великої кількості маніфестів і теоретичних статей. Декілька найвиразніших із них ви маєте нагоду прочитати в цій антології.

Епатажне письмо, заяви і побут, богемні витівки (жіночий капелюх із «язичком» Валер'яна Поліщука; п'яний Олекса Влизько, який вилазив на бюст Леніна, а збирався й на скульптуру Сталіна; інсценування авангардистами власних смертей; легенди про те, як Михайль Семенко мочився з балкону на перехожих) – все це часто супроводжувало непогане знання «старої культури», яка нібито «поборювалась». Що характерно, значна частина поетів, пройшовши через «авангардну молодість», згодом активно взаємодіяла саме з класичною культурою, з геть традиційним каноном. Колишні футуристи могли досліджувати життя того-таки Шевченка, читати лекції про Данте, і жодні ідеї «смерті мистецтва» не могли перешкодити їм пізніше вшановувати у своїх творах Пушкіна чи Гоголя.

Примітним є фінал українського поетичного авангарду і його «посмертне життя». Як уже було сказано, в Радянському Союзі на початку 1930-х років пліч-о-пліч із усеохопною політичною цензурою остаточно чітко оформилась і цензура художня, естетична, ба навіть формальна (це Чеслав Мілош міг іронічно згадувати дискусії своєї юності в міжвоєнному Вільнюсі про те, яка рима «є пролетарською», а яка ні; в СРСР все це було всерйоз). Грайливий, багатозначний, непередбачуваний авангардний цирк

можност за по-интензивен културен обмен със западните страни. Не е изключено именно заради това украинските авангардни поети от Лвов толкова често да пишат стихове с експресионистичен характер (този стил предлага особено ефектни примери в немскоезичната и полската литература).

Интересно явление сред емиграционните среди в Москва представлява кръгът на украинските авангардисти. Те се обединяват в литературната група „СиМ“ („Село и град“) и правят опит да издават списание „НеоЛиф“ (наименованието диалогизира с руското авангардно обединение „ЛЕФ“ – „Ляв фронт на изкуствата“; думата често се употребява и в по-широк смисъл – за обозначаване на целия съветски авангард). Най-забележимите украински авангардни поети в Русия са Гео Коляда, Володимир Гадзински, мистифицираният Едвард Стриха.

И разбира се, вече споменатата Прага, където са прекарали повече или по-малко време някои поети (например Ярослав Цурковски, Иван Крушелницки), както и колоритният, екстравагантен и талантлив представител на украинския авангард Васил Хмелюк, който фактически успява да започне и завърши литературната си кариера в Прага. От столицата на Чехословакия той заминава за Париж, където успешно се реализира като художник.

Авангардът, особено в стереотипните консервативни представи, често прилича малко на „хулиганско“ литературно направление. Но самите украински авангардисти не са приличали много на хулигани. Произходът им е доста разнообразен – от селската и градската интелигенция до свещеници от различни вероизповедания, селяни и занаятчии, работници и офицери. Докато работихме над биографиите на поетите, се шегувахме, че типичните родители на един бъдещ авангардист са майка – учителка и баща – работник железничар. Но има и такива нестандартни фигури като например пазач на синагога. Авангардистите често имат висше образование. Те не се ограничават с естественото влечение към творчество, а се стремят към рефлексиите му върху културата и литературата – именно в украинската литература от 1910-1930 г. само авангардистите и неокласиците последователно и сериозно се опитват да работят над теоретични въпроси. Затова абсолютно естествена е появата и на голямо количество манифести и теоретични статии. Някои от най-изразителните от тях имате възможност да прочетете в настоящата антология.

вміститись у її рамки аж ніяк не міг (і тут було начхати на ритуальну комуністичну фразеологію). Відповідна поезія практично повністю перестала друкуватися (хіба тільки окремі, випадкові, пом'якшені речі) й майже перестала писатися.

Ближче до кінця тридцятих затих український поетичний авангард і за кордонами СРСР. Антонич помер, Хмелюк повністю пішов у малярство, когось захопила мода на національні або пролетарські гімни, творчість інших просто еволюціонувала. Останнє зовсім не диво, бо, зосереджений на досить обмеженому наборі ефектних виразних засобів, авангард «у чистому вигляді» вельми швидко призводить до вичерпань і самоповторів. Так чи сяк, а після Другої світової війни лишилися буквально лічені одиниці поетів, які продовжували у своїй творчості авангардну лінію, щоб перетнутися зі «спадкоємцями», котрі вже в новому контексті й по-іншому використовуватимуть окремі ознаки цього вже історичного явища – передусім із Нью-Йоркською групою та деякими «шістдесятниками» і «постшістдесятниками». Але це зовсім інша історія.

У сталінському СРСР тексти українських авангардних поетів були під майже тотальною забороною. З приходом до влади Хрущова і настанням «відлиги» та «реабілітації» деяких жертв терору дещо вдалось опублікувати. Щоправда, книжечки колишніх авангардистів з'являлися в неодмінно «пом'якшеному», «скоригованому» вигляді, з неминучими повчаннями про «формалістичні помилки молодості». Великі масиви текстів, таким чином, де-факто залишалися поза доступом читачів. Відступивши в деяких питаннях, радянська влада продовжувала погано толерувати авангардну «клоунаду».

Здобуття незалежності й початок відкриття архівів у 1990-х роках ситуацію поліпшили, але не сказати, щоб дуже значно. У дискурсі національного відродження дев'яностих експерименти авангардистів теж нерідко трактувалися як недоречні. За великим рахунком, більш-менш масштабні перевидання корпусу авангардних текстів розпочались у другій половині двотисячних років. Не дивно, що переклад цих творів іноземними мовами активізувався ще пізніше (можна згадати про нещодавні помітні публікації румунською мовою, модерністичну антологію польською мовою, що в її поле ввійшли й деякі авангардисти, російське видання перекладів Семенка тощо). Гадаємо, читачі з інших країн і з інших мов знайдуть чимало цікавого в українській авангардній поезії 1910–1930-х років. Попри безумовно інтернаціоналістичний характер авангарду як такого, кожна національна версія тут має свій колорит. Як нам здається, з-поміж ознак такого колориту в українському авангарді можна назвати м'який ліризм

Епатажно писане, заявления и бит, бохемски приумици (дамската шапка с козирка на Валериян Полищчук; Олекса Влизко, който се покатерва в нетрезво състояние върху бюст на Ленин, а се канел да го направи и върху паметника на Сталин; инсценирането от авангардистите на собствена смърт; легендите за това как Михайл Семенко е уринирал от балкона върху минувачите) – всичко това често е съпровождано от добро познаване на „старата култура“, срещу която би следвало да се „бори“ авангардът. Характерно е, че голяма част от поетите, след като преживяват „авангардистична младост“, активно си взаимодействат с класическата култура, с изцяло традиционния канон. Бившите футуристи може да изследват живота на Шевченко, да четат лекции за Данте и никакви идеи за „смърт на изкуството“ не могат да им попречат по-късно да се отнасят с уважение в произведенията си към Пушкин и Гогол.

Забележителен е финалът на украинския поетически авангард и „животът му след смъртта“. Както вече бе споменато, в началото на 1930 г. в Съветския съюз рамо до рамо с всеобхватната политическа цензура окончателно ясно се очертава художествената, естетическа и дори формална цензура (по този повод Чеслав Милош иронично си спомня дискусиите от младостта си в междувоенния Вилнюс за това коя рима „е пролетарска“ и коя - не; в СССР това е на сериозно). Игривият, многозначен, непредсказуем авангарден цирк въобще не може да влезе в рамките ѝ (тук трябва да се заплюе ритуалната комунистическа фразеология). Съответната поезия практически напълно престава да се издава (излизат само някои отделни, случайни, смекчени творби) и почти престава да се пише.

Към края на 30-те години на XX в. затихва украинският поетически авангард и отвъд границите на СССР. Антонич умира, Хмелюк окончателно се отдава на рисуването, някои са обхванати от модата на националните или пролетарски химни, а творчеството на други просто еволюира. Последното не е толкова странно, защото, съсредоточен върху доста ограничен набор от ефективни изразни средства, авангардизмът в „чист вид“ много бързо води до изчерпване и самоповтаряне. Така или иначе, след Втората световна война остават буквално единици поети, които продължават линията на авангарда в творчеството си, за да претендират за негови „наследници“, които вече в нов контекст и по друг начин ще използват отделни знаци на вече историческото явление – преди всичко от Нюйоркската група и от някои „шестдесетници“ и „постшестдесетници“. Но това вече е друга история.

(коли навіть у «футуриста № 1» зустрічаєш щемкого вірша про бабусині іменини) і мажорну емоційну гаму, що пробивається хоч би й у найпохмуріших експресіоністичних видіннях. Та цілком імовірно, що в наших читачів виникне зовсім інше враження. І це нормально: авангард завжди відкритий до дуже розмаїтих трактувань. Хоч самі авангардисти часом думали навпаки.

В сталинския СССР текстовете на украинските авангардни поети са под почти тотална забрана. С идването на власт на Хрушчов и с „размразяването“ и „реабилитирането“ на някои жертви на терора успешно са публикувани някои творби. Наистина, книгите на бившите авангардисти се появяват неотменно със „смекчен“, „коригиран“ вид, с неминуемите поучения за „формалистичните грешки на младостта“. По този начин големи масиви от текстове, де факто остават извън достъпа на читателите. Независимо че отстъпва по някои въпроси, съветската власт продължава да се отнася зле с авангардната „клоунада“.

С независимостта и началото на отварянето на архивите през 1990-те години ситуацията се подобрява, но незначително. В дискурса на националното възраждане от 90-те експериментите на авангардистите често се третират като неуместни. В крайна сметка сравнително мащабно преиздаване на корпуса от авангардни текстове започва през втората половина на първото десетилетие на XXI век. Въобще не е странно, че преводът на тези произведения на чужди езици се активизира още по-късно (може да се спомене за скорошните забележителни публикации на румънски език, модернистичната антология на полски език, в която влизат и някои авангардисти, руското издание на преводите на Семенко). Смятаме, че читателите от други страни и на други езици ще намерят много интересни неща в украинската авангардна поезия от 1910–1930 г. Въпреки безспорно интернационалния характер на авангарда, всяка национална версия има своя колорит. Смятаме, че към признаците на подобен колорит в украинския авангард може да се включат мекият лиризъм (дори при „футурист № 1“ може да се срещне трогателен стих за именния ден на баба) и мажорната емоционална гама, която се промъква дори и в най-мрачните експресионистични издания. Напълно възможно е нашите читатели да останат със съвсем друго впечатление. И това е нормално – авангардът винаги е открит за много разнообразни трактовки. Въпреки че самите авангардисти са мислели другояче.

Футуризм

Футуризъм

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО

КОНДУКТОР

Багнеться бути
Кондуктором на товаровому потязі
В похмуру ніч
Темну ніч
Осінню дощову
Сидіти на тормозі
У кожусі
Зігнувшись і скупчившись
Дивитись у прірву рухливу.
Про дні що минули
Що в серці зосталися
Ясними плямами
Про образи згадні
Заснулі у грудях навіки
Навіки
Мріять
Мріять
Вдивляючись в сутінь.

Я

Як гарно почувати, що я — сильний
І що мені належить світ.
Як гарно бачити, що мій шлях — вільний
І що всі біографії — шаржний звіт.

І хто зважиться піти зі мною поруч?
І хто розсміється над безглуздям хмар?
Як весело, коли я опускаю штору,
Як весело, коли зі мною гуляє бульвар.

Як вільно я тримаю руки в кишенях,
Який непримушений мій беззлобний зір.
Ви розумієте? Не має ніску в жменях
В гороховім костюмі звір.

МИХАЙЛ СЕМЕНКО

КОНДУКТОР

Иска ми се да бъда
кондуктор на товарен влак
в мрачната нощ
тъмната нощ
дъждовна и есенна
да седя на спирачката
в кожух
превит и изгърбен
да гледам в летящата бездна.
За дните отминали
но в сърцето останали
като ярки петна
за образи запечатани
заспали в гърдите навеки
навеки
да копнея
копнея
загледан във мрака.

АЗ

Колко е хубаво да усещам, че съм силен
и че аз съм владетелят на света.
Колко е хубаво да виждам пътя си волен
и че биографиите са карикатурен доклад.

Кой ще посмее да закрачи до мене?
Кой ще осмее безразсъдните облаци?
Колко е весело, когато спускам пердето,
колко е весело, щом редом булевардът върви.

Колко свободно съм пъхнал ръце в джобовете,
колко е добродушен непринуденият ми взор.
Разбрахте ли? Не крие пясък в шепите
облеченият в зелен костюм звяр.

ВІРШ

ффффф
дмухкало пирхкало
шшшш
шипіло шумно за машиною
брудносніг
— тумані
сани — сани
колисали хрусти
м'якшили сичанням
злилися постатьно
силь
ветки
м'які кокетки
блискними поглядами
кхе кхе кхе
! Ви.

В СТЕПУ

ВН С ТІ К
ПІ К К
НУП
ЛЬО ЛІ ЛЬО П
НІ С ВН К
ПІ
ЛЬО ВН ЛЬ ТІ
ПІ С К К
НУ — ЛІ ЛЬО ЛЬО
ТК

АВІЯТОР

Люблю мідяні звуки оркестри
зачуваю здалека
сурми ревуть
клярнети розмовляють
юрма шумує

СТИХОТВОРЕНИЕ

ффффф
нещо пухтеше пъшкаше
шшшш
зад машината шъшкаше шумно
мръсносняг
– и мъгли
шейна – шейничка
приспива скриптенето
съсканетo смекчава
сляха се постепенно
сили
клони
меки кокони
бляскащи погледи
кхе кхе кхе
! Вие.

В СТЕПТА

ВН С ТИ К
ПИ К К
НУП
ЛЬО ЛИ ЛЬО П
НИ С ВН К
ПИ
ЛЬО ВН ЛЬ ТИ
ПИ С К К
НУ — ЛИ ЛЬО ЛЬО
ТК

АВИАТОР

Обичам медните звуци на оркестъра
отдалеч чувам
тръбите реват
бърборят кларнетите
тълпата шуми

задерши капелюха
за пілотом стежить
на панн дивлюсь
уст
усміхи струять весело
усміхи очей хвилюють
гомін
сміхострумки
душа в сонечних струнах
опій і кров
клекоче пестить м'яко
юрма
юрма
гомінка
безжурна
щасливим бути як юрма
немає ні до чого діла
мертвопетлює авіятор в хмарах.

ЗАВОД ІМ. МИХ. СЕМЕНКА

Знову
прийшов
передзначений час —
не замкнуть його —
не обійти.
Прапор
на воротях
уже
рудий.
Гей!
Ідіть!
Скільки не є
вас!
Спина
на зміну спині
кує —
знову прийшло
времня

с килнати шапки
пилота следи
гледам устните
на госпожици
усмивките се разливат весело
усмивките в погледите вълнуват
глъч
смехоструйки
душа в слънчеви струни
опиум и кръв
бълбука мекичко гали
тълпата
тълпата
глъчка
безгрижна
като тълпата да си щастлив
за нищо не я е грижа
мъртвопримкира авиаторът в небето.

ЗАВОД „МИХ. СЕМЕНКО“

Отново
настъпи
предопределеният час –
не можем да го затворим,
да го заобиколим.
Знамето
на портала
вече
е червено.
Хей!
Елате!
Колкото и
да сте!
Гръб
за смяна на гърба
кове –
отново настъпи
моето

моє —
запрацювала моя машина
Хто сказав — що
без труб?
Хто ето
сказав — що
без
диму?
Тисячі полиняло губ —
тисячі поетів і
поетенят
поставлено
до
тину.
Пройдено
так
аж
до кінця —
пройдено
шлях
од кінця
до кінця — лише той вижив птах
що спав з
лиця.
Так і
я:
знову живу —
день —
ніч —
знову нову
мартенову
піч —
пропадай пропадом жисть
моя!

БАЖАННЯ

Чому не можна перевернути світ?
Щоб поставити все догори ногами?

време,
заработи моята машина.
Кой каза, че
без фанфари?
Кой
каза, че
без
дим?
Излиняха хиляди устни,
хиляди поети и
поетчета
са изправени
до
стената.
Изминат е
така
чак
до края –
изминат е
пътят
открай
докрай – оцелява само,
който умее
да се приспособи.
Така и
аз:
отново живея –
ден –
нощ –
отново нова
мартенова
пещ –
вдън земя да се провалиш
живот мой!

ЖЕЛАНИЕ

Защо не може да преобразиш света?
Да обърнеш всичко с краката нагоре?

Це було б краще. По-своєму перетворити.
А то тільки ходиш, розводячи руками.
Але хто мені заперечить перевернути світ?
Місяця стягнуть і дати березової каші,
Зорі віддати дітям — хай граються,
Барви, що кричать весняно, — служниці Маші.
Хай би одягла на себе всі оті розкоші!
Тоді б, певно, Петька покохав її, скільки було сили.
А то ходиш цим балаганом, що звуть — природа,
Й молиш: о, хоч би вже тебе чорти вхопили!

ДУЖЕ ЩИРА ПОЕЗІЙКА

Взагалі чого я сюди прибув у Київ?
Місто досить нудне
весною смердять акації
улицями ходить гидко
і не знаєш чи це ти в парк попав
чи десь в селі між чумаків.
Мені не місце тут
я почуваю що зупинивсь
далі ні на йоту не посуваюсь
через два роки вниз піду.
Обстанова мене огрублює
товариство викликає гримаси.
Тікати звідси!
Тікати з Києва!
До живих людей бігти
тонких інтелігентних
що живуть сьогодні
дихають сьогоднем
сьогоднішні
нерви рвуть.
Немає нічого більш прекрасного
як сьогоднішній день –
я не дожену його тут –
кожного дня зостаюсь ззаду
тут, між своїми.
Геть родичів – у серці моєму

Ще е по-хубаво. Да го претвориш според себе си.
Че иначе само си се мотаеш, и рамене вдигаш.
Но кой ще ме спре да преобърна света?
Месеца да свалям, да го нахраня с брезова каша,
звездите да дам на децата да си играят,
цветовете, пролетно крякащи – на слугинята Маша.
Нека облече всички тия разкоши!
Тогава сигурно Петка ще я обикне с все сили.
Че иначе само си се мотаеш из панаира, наречен природа,
и молиш: о, дяволите да бяха вече те взели!

МНОГО ИСКРЕНО СТИХОТВОРЕНИЙЦЕ

Защо изобщо дойдох в моя Киев?
Градът е доста скучен
пролетно време смърдят акации
гадно е да се ходи по улиците
и не знаеш дали си попаднал в парка
или в някое село насред селяци.
Не ми е мястото тук
усещам че съм закотвен
и не помръдвам на йота
след две години ще тръгна надолу.
Обстановката ме огрубява
обществото предизвиква гримаси.
Да се махам оттук!
Да се махам от Киев!
Да тичам при живите хора
деликатни интелигентни
които живеят с днешния ден
дишат днешния ден
късат
днешните нерви.
Няма нищо по-прекрасно
от днешния ден –
няма да го догоня тук –
с всеки ден изоставам назад
тук, между своите.
Да се махат родните – в мойто сърце

місця немає рідному всьому –
рідним жити буду після 40 літ.
Геть усе що спиняє мене
що шкодить моєму бігові
що душу мою еластичну старить!
Лагідність тягне мене під рельси
благополучіє мене вбиває.
Не хочу слави тут,
між своїми, де за мішок
сміття та козацького вуса славу дадуть.
Що мені за діло до Києва та родичів
коли про Семенка мусять марсіяни знать?

БІЛІ СТОЛИКИ

Панно. Я у вас прошу пляшку пива.
У мене пересохло в горлі.
Будь ласка, не дивіться на мене так пестливо —
в мене щось умерло.

Столики білі. Білі столики, білі.
Панно, ви взагалі уходьте.
Мчуть повз вікна — чуть — автомобілі.
У мене гірко в роті.

ҐЕО ШКУРУПІЙ

МІСЯЧНО

в одну із дірок
потойбічних прерій
чорний кіт спустив
золотого хвоста
місяць помастив яйцем
димарі й місто
уу вав ав уу ав
собаки
чорними й сірими мордами

няма място за нищо родно –
ще живея с родното след 40 години.
Да се маха всичко, което ме спира,
което пречи на моя бяг,
което състарява душата ми гъвкава!
Спокойствието ме влачи към релсите,
благополучието ме убива.
Не желая слава тук,
между своите, където за чувал плява
и казашки мустак те окъпват в слава.
Какво ли ми пука за Киев и за родните,
щом за Семенко трябва да узнаят марсианците?

БЕЛИ МАСИЧКИ

Госпожице. Моля ви за бутилка пиво.
Гърлото ми е пресъхнало.
Моля, не ме гледайте така жалостиво –
в мене нещо е умряло.

Масичките са бели. Бели масички, бели.
Госпожице, вие вървете.
Летят край прозорците, летят автомобили.
На мене ми е горчиво в устата.

ГЕО ШКУРУПИЙ

ЛУННО

през една от дупките
на отвъдните прерии
черен котак спусна
златна опашка
луната намаза с яйце
комините и града
уу бау ау уу ау
кучетата
с черни и сиви муцуни

прагнуть стягнути
і люди завили мов собаки на місяць
забувши сором
ууу вав

СОНЯШНО

жовті жовті жовті
великі світлі соняшники
на зеленому тлі
святкових душ
о фа ре оль де мі
стиглі помаранчі веселих облич
малинова юшка безглуздих усмішок
фіялковопахощі зустрінутих поглядів
о мі
бриски завеселених рухів
бом
це перший
бом бум
ха розгойдуйтесь обезглуздовеселі
душі
viva — at сонце

ГЕОМЕТРІЯ

лінія циркуль
коло
троєкутник в квадрат
дивись
от на голій площі
виникло місто поривання кутів до неба
масиви квадратів у землю
троєкутник на куб
ромб
башта конусом вріжеться в око
тумб дамб тумб домб

се опитват да го свалят
и хората завиха като кучета срещу луната
забравили срама
ууу бау

СЛЪНЧЕВО

жълти жълти жълти
големи светли слънчогледи
на зеления фон
от празнични души
о фа ре ол де ми
зрелите портокали на весели лица
малинова супа от усмивки безсмислени
теменужноухаещи срещнати погледи
о ми
пръски от развеселени движения
бом
това е първият
бом бум
разлюлейте се безсмислено весели
души
viva – at слънцето

ГЕОМЕТРИЯ

линия пергел
кръг
триъгълник в квадрат
гледай
на голия площад
изникна град на ъгли, устремени в небето
масиви от квадрати в земята
триъгълник върху куб
ромб
кулата с конуса се цели в окото
бим бом бим бом

Я

сьогодні король завтра пройдисвіт
сонце сонце
вироблю
із сонячних душ
у футуропреріях
для майбутнього
сьогодні король
футуровиробництв футуротрестів
синдикатів
завтра робітник
троєкутники куби машин
зламані лінії коло
автомобілі карбід бензин
переплавлю слова чудесні
і виставлю у вітринах

ТІЛО

м'яка опуклість жіночих стегн
це кавуни монастирські
о хто розповіть про тіло женщини
персояблука яких ще не їв
ні один адам
тільки чмокав
широке поле
рівнина степ
живіт оксамит
далі можна загубитись у нетрях лісів
де цвітуть троєкутні
чудесні чорні троянди
сяють блакитні озера
важче проковтнуть гірку кісточку серця
ніж зірвати троєкутну троянду
хто розгадає женщину

АЗ

днес крал утре пройдоха
слънце слънце
ще произведа
от слънчевите души
във футуропрериите
за бъдещето
днес крал на
футуропроизводството на футуротръстовете
на синдикатите
утре работник
триъгълници и кубове на машини
разкъсани линии кръг
автомобили карбид бензин
ще претопя чудесните думи
във витрини ще ги изложа

ТЯЛО

мека изпъкналост на женски бедра
това са пъпеши манастирски
о кой ще разкаже за тялото на жената
гърдоябълки още не вкусил
нито един адам
само мляскал
широко поле
равнина степ
живо кадифе
нататък се губиш в недра на гори
където цъфтят триъгълни
рози черни чудесни
сияят сини езера
по-трудно се преглъща горчивата костилка на сърцето
отколкото се откъсва триъгълна роза
кой ще разгадае жената

ГНІВ

на диких мустанґах
гніву
нестись по суходолах землі
кривульками блискучих рік
змивать людське багно
і золотим волоском
першої панни
як батогом
що з пужальном
наче ейфелева башта
а ляскучий кінець
як смуга диму фабричного димаря
так тарабахнуть по головах
шовінізму
щоб змінились окреслення гір
на диких мустанґах гніву
нестись по суходолах землі

ВИРОБНИЦТВО

у фабриках заводах майстернях
мої машини й механізми
розуму
слова вироблюють
фарфорові і залізні
автомобілі і танки
аеропляни
срібні дзвоники і статуетки
женщини вам можна зробити
чудесні вбрання
із фарфорових слів
вам юнаки вогняну зброю
хто ж тепер не відчине ваших стремлінь
вікна і двері
коли повз них проходить
король футуропрерій
я ґео шкурупій
йолопи

ГНЯВ

върху дивите мустанги
на гнева
да се носим из суходолите на земята
по криволиците на блестящи реки
да измиваме човешката кал
и с косъмче златно
от първата дева
като с камшик
с дръжка
като айфеловата кула
а блестящият край
като ивица дим от фабричен комин
така да ударим по главите
на шовинизма
че да променим силуета на планините
върху дивите мустанги на гнева
да се носим из суходолите на земята

ПРОИЗВОДСТВО

във фабрики заводи работилници
моите машини и механизми
на разума
изработват думи
порцеланови и железни
автомобили и танкове
аероплани
сребърни звънчета и статуетки
жени можете да си направите
чудесни премени
от порцеланови думи
за вас младежи огнено оръжие
сега кой няма да отвори врати и прозорци
пред вашите стремежи
когато край тях преминава
кралят на футуропрериите
аз съм гео шкурупий
тъпаци

МИКОЛА (НІК) БАЖАН

ЦИРК

скок
ЕКСЦЕНТРИКИ
скок
перекувирк
все-таки
геть трико
НОГИ ВИЩЕ ГОЛОВИ.

всякі секи тюкань
Карком втру.
викликаю тільки гру
ТІЛЬки трюк.

з смерковим какаду
в трик-трак
прийду

без брюк
а так
ЦЕ ГРА
ЦЕ ТРЮК
не тік аттак.
вибрик,
карабкається вибрик
по линві на дах сердець.
теліпається душ колібрі
далеко десь.

ВИБРИК.
тільки вибрик.
тільки ляльки
ку-ку-мор.

пікантна весна, мов сир брі
і диктові жмихи з блох.

МИКОЛА (НИК) БАЖАН

ЦИРК

скок
ЕКСЦЕНТРИЦИ
скок
претъркул
все пак
махай трикото
КРАКАТА НАД ГЛАВАТА.

разни такива таковата
С врат ще размажа.
предизвиКвам само играта
САМо трика.

със здравното какаду
в трик-трак
ще дойда

без панталон
а така
ТОВА Е ИГРА
ТОВА Е ТРИК
не поток от атаки
подскок
подскокът се покатерва
по въжето към покрива на сърцата
олюлява се душа на колибри
някъде надалече.

ПОДСКОК.
само подскок.
само кукли
на ку-ку-мори.

пикантна пролет като сирене бри
и фурнир от пресовани бълхи

nigmлопцем:
гоп-са-са
серце
лицаря
дзенькоти ляпаса
скоками
шпіцами
гикати, окати.
ЦЕ ШКІЦ?
ТАК.

в пики голих фей
блощицею брика матлок.
розкручений очкур галіфе.
сальто-мортале.
ТРЮК.

картатим скакуном захрюкаю
на скумливі шпальти
ТІЛЬКИ ТРЮК.
ТІЛЬКИ САЛЬТО.
гикавка
кавкою
кука
в фейверк
смерк.
кранка
як дика мука
далі
СМЕРТЬ.

ГІП.
ляк
мук
душ
стек
цвях
в сміх
пук

ситно-ситно
хопа-троп
сърце
на рицар
звън на шамар
на подскоци
с ритници
хилене, охкане
СКИЦА ЛИ Е ТОВА?
ДА.

в муцуните на голите феи
псувня подскача като бълха
разкопчан колан на бричовете
салтомортале.
ТРИК.

като кариран скакалец ще загрухтя
върху тъжните шпалти
САМО ТРИК.
САМО САЛТО.
хълцане
като гарга
грачи
във фойерверка
на здрача.
точка
като дива мъка
после
СМЪРТ.

ХОП.
уплаха
мъки
души
тече
пирон
смях
муцуни

джаз
зойк
спраг
кульш.
ніч
блідь
блим
зик.
ГІП.
СТОРЧ
канкан душ
випнутих душ кікану
смерч
сій сміх
на лошачий скуйовджений круп.
сонця
цяцьки цькуй
в гору втік хвіст
Я
ЦИБАТИЙ ЦВІРКУН
сонячної кувиркної гри
зойк
стій пропелер
махаон дум
ОЙ
пне крізь пельку
лякливий какаду.
душу шкребертъ
серце нічичирк.
ЦЕ
ЦИРК
ТАМ
СМЕРТЬ.

«МЕНЕ ЗЕЛЕНИХ НІГ…»

Мене зелених ніг,
міл тюль люля хміль.
О, хто зазирає ввечері на зорі

джаз
вопъл
жажда
бедра.
нощ
белота
мигане
вик
ХОП.
СТОЕШКОМ
канкан на душите
на изопнатите души на ритника
смерч
сей смях
върху рошавия конски кръст.
на слънцето
измъчвай джаджите
опашката отлетя нагоре
АЗ
ДЪЛГОКРАК ЩУРЕЦ
на слънчевата премятаница
стон
стой пропелер
пеперуда на мислите
ОЙ
напъва през гърлото
плашливо какаду
душата надолу с главата
млъквай сърце
ТОВА Е
ЦИРК
ТАМ Е
СМЪРТТА.

„НА МЕН ЗЕЛЕНИТЕ НОЗЕ...“

На мен зелените нозе,
тела тюл люлка хмел.
О, кой гледа вечер към звездите

в хвиль сльотну толь?
Маг гамм втом —
гілля хили чоло.
Лягай, гаї лагун
на килим, гегінь лон.
О коло, локон лих
у голих ніг і мхів твоїх.
Не келих хилить літо то —
а плахту,
не конопель стон —
жах тут —
тінь тут.
Коло плеса оплетене тло
навкруг,
Плахта там.

ҐЕО КОЛЯДА

МІСТО ДИХАЄ! АБО ПРО ФЛЕЙТУ, ЧЕРВІНЦІ, БУЛЬВАРИ, НІЧ, ЛЮЛЬКУ, ВРОДУ, РЕКЛАМИ, ВОШІ, ПИВНІ, ПЛАКАТИ, МАЙДАНИ, ТЕАТРИ, ЛЮДЕЙ, НЕПМАНІВ, ВАТЕР-КЛОЗЕТИ, ПОВІЙ, КРАМНИЦІ, ЦИГАРКИ, КІНО, НУЛЬ, ВУЛИЦІ, ЗАЛІ, ЗАВОД, ГОДИННИК, ПОРТФЕЛЬ, АВТОМОБІЛЬ, РОБОЧИХ, БАЛЕТ, ТРАМВАЙ, СИНДІКАТИ, КОНДУКТОРА, ТРЕСТИ, ПРОТСІГАРИ, КООПЕРАЦІЮ, КАЛОШІ, БРУК, ДИМ…

[*уривки з поеми*]

IV. КРАСА МІСТА

День!
День!
День!
Це вагоновожатий на трамваї так каже
день!
день!
день!

във този мокър час?
Маг на гами морни –
клонки сведени, чело.
Легни, поляни и лагуни
са килим, умилно лоно.
О, колело, къдрици лихи
край голите нозе и мъхове.
Не чаша свежда лятото,
а фуста,
не стон на коноп,
а ужас тук
и сянка тук.
Около вир увита рамка
във кръг,
фуста там.

ГЕО КОЛЯДА

ГРАДЪТ ДИША! ИЛИ ЗА ФЛЕЙТИ, ЖЪЛТИЦИ, БУЛЕВАРДИ,
НОЩ, ЛУЛА, КРАСОТА, РЕКЛАМИ, ВЪШКИ, ПЕТЛИ, ПЛАКАТИ,
ПЛОЩАДИ, ТЕАТРИ, ХОРА, НЕПМАНИ, ПРОСТИТУТКИ, КЛОЗЕТИ,
МАГАЗИНИ, ЦИГАРИ, КИНО, НУЛА, УЛИЦИ, ЗАЛИ, ЗАВОД,
ЧАСОВНИК, ЧАНТА, АВТОМОБИЛ, РАБОТНИЦИ, БАЛЕТ, ТРАМВАЙ,
СИНДИКАТИ, КОНДУКТОР, ТРЪСТОВЕ, ТАБАКЕРИ, КООПЕРАЦИЯ,
ГАЛОШИ, ПАВАЖ, ДИМ...

[*откъси от поема*]

IV. КРАСОТАТА НА ГРАДА

Ден!
Ден!
Ден!
Това го казва ватманът на трамвая
ден!
ден!
ден!

Місто надзвичайно вродливе.
Краще навіть дівчат.
Вродливіше за коханок моїх бувших і майбутніх…
День!
День!
День!
Місто надзвичайно вродливе.
Треба злізти на дах семиповерхового будинку.
Відтіля подивитись на синій обрій і центр міста.
О, яке чудове місто!
Куди краще за всіляких там ланів і лісів…
Сонце світить так собі, дисгармонійно.
У місті сонце не має жодного значіння.
Та й на нього не звертають уваги…
Лише люди, що почуваються себе дикунами,
Инколи серед ночі дивляться на місяць…
Ці дикуни промовляють: «Яка чудова ніч!
Які чудові зорі! Яке чудове небо! Яка чудова година!
Ганнусю! А, Ганнусю! Подивись,
ген там твоя зоря, а там моя!» І співають пісню
«Ніч моя місячна зоряна…»
А для людей міста
ні місяць, ні сонце, ні зорі
не мають значіння…
Так собі якісь повалені божки дикунів…
День!
День!
День!
Ре
кла
мо
вий
гам.
Клам
Клам
Клам
Ре
кла
ма

Градът е необикновено хубав.
По-хубав дори от момичетата.
По-хубав от моите любовници бивши и бъдещи...
Ден!
Ден!
Ден!
Градът е необикновено хубав.
Трябва да се качиш на покрива на седеметажна сграда.
Да погледнеш оттам синия хоризонт и центъра на града.
О, какъв чудесен град!
Къде по-хубав от разните му там полета и гори...
Слънцето си грее просто така, дисхармонично.
В града слънцето няма никакво значение.
И дори не му обръщат внимание...
Само хората, които се чувстват диваци,
понякога посред нощ гледат луната...
Тези диваци говорят: „Каква чудна нощ!
Какви чудни звезди! Какво чудно небе! Какво чудно време!
Аничка! Ей, Аничка! Гледай,
ей там е твойта звезда, а там – мойта!“ И пеят песента
„Нощ моя лунна, звездна...“
А за хората от града
нито луната, нито слънцето, нито звездите
имат значение...
Просто едни развенчани езически богчета...
Ден!
Ден!
Ден!
Ре
клам
на
гъл
чава.
Клам
Клам
Клам
Ре
кла
ма

Трам
вай
Трам
Трам
Трам
Трамвай
Авто
то — то — то — то
мо — мо — мо — мо
мобіль
Автомобіль
Віз
з з з з з
зник
Візник…
Луб'янка в коловороті реклам.
На Луб'янці в коловороті трамвай.
Луб'янка.
Коло
Коло
О!
Колесо
Майдан!
Трамвай кричить
День!
День!
День!
Ой, як хороше!

Х. ВАТЕР-КЛОЗЕТ

Кожен поверх, кожна квартира має ватер…
По обіді і ранком в нього сідають.
Він сімфонить водою і лоскоче запахом.
До ватера ідуть пішки.
Приїжджають з сіл і хуторів до міста.
Вони не звикли до ватера.
Вони звикли сідати за хатою або в кущах

Трам
вай
Трам
Трам
Трам
Трамвай
Авто
то – то – то – то
мо – мо – мо – мо
мобил
Автомобил
Кар р р р р р уца
рррррррррррр
каруцарят
се изпари...
Лубянка в кръговрата на рекламите.
На Лубянка на колелото има трамвай.
Лубянка.
Коле
Коле
О!
Колело
Площад!
Трамваят крещи
Ден!
Ден!
Ден!
О, колко е хубаво!

Х. ВАТЕРКЛОЗЕТ

Всеки етаж, всяко жилище има клозет...
В него сядат следобед и сутрин.
Той симфонира с вода и гъделичка с миризма.
До клозета се ходи пеша.
Хора пристигат от села и паланки в града.
Те не са свикнали с ватерклозета.
Те са свикнали да клечат зад къщата или в храстите

І про щось думати, чи, може, кряхтіти…
Соромливо питають у місті — де уборна?
А коли припече на вулиці, то стають під браму.
Поливають браму, соромлячись прохожих.
Ті, що йдуть, на це не звертають уваги…
На кожному бульварі є також вітери.
Всі, хто йде до них, поспішають…
Ті, що виходять з вітера, — задоволені і йдуть тихою ходою…
Сьогодні в помешканні театра Меєрхольда лекція.
На тему: «Вітер як ступінь культури людськости».
Читає професор… Квитки розпродано.
Робфаковці намагаються пролізти даремно…

ПОЕМА ПРО ТЕ, ЯК СТАТИ ВРОДЛИВИМ, МАТИ У ЖІНОК ПОСПІХ І БУТИ ЩАСЛИВИМ

Увага!
Зразок шляхетности:
молодий чоловік,
що не має зайвого шеляга,
щоденно чистить зуби,
у трамваї
уступає жінці вагітній місце
і має руки,
вельми чисті,
як лакована шкіра.
Він блискає зубжемчугами,
веселий і має блакитну краватку,
і має сорочку з обшлагами,
чистішу за гігроскопічну вату!
І ніколи канал уст
він не забруднив жовтим матом,
У нього шляхетний рух,
хоч і родився свинопасом.
Він чита Семенка, Франка,
знається в укрлітературі
і цитований м'яч жбурля,
як жонглер на клавіятурі.
Увага! Увага!

и да си мислят за нещо, или да попъшкват...
В града срамежливо питат – къде е нужникът?
А като им даде зор на улицата, застават под арката.
Поливат арката и се срамуват от минувачите.
Минувачите не обръщат внимание...
На всеки булевард също има клозети.
Тези, които отиват към тях, са забързани...
Тези, които излизат от тях, са доволни и крачат спокойно...
Днес в театъра на Мейерхолд има лекция
на тема: „Ватерклозетът като стъпало в културата на човечеството".
Чете професорът. Билетите са разпродадени.
Рабфаковците се опитват да се промъкнат гратис...

ПОЕМА ЗА ТОВА КАК ДА СТАНЕТЕ КРАСИВ, ДА ИМАТЕ УСПЕХ СРЕД ЖЕНИТЕ И ДА БЪДЕТЕ ЩАСТЛИВ

Внимание!
Образец на благородство:
младеж
без пукнат грош
ежедневно си мие зъбите,
в трамвая
отстъпва място на бременни
и ръцете му са
много чисти,
като лакирана кожа.
Той бляска със зъбобисерите си,
весел е и е с небесносиня папийонка,
и е с риза с маншети,
по-чиста от медицински памук!
Канала на устата си никога
не е осквернил с жълти псувни,
има благородни движения,
макар да се е родил свинепас.
Той чете Семенко и Франко,
познава украинската литература
и жонглира с цитати
като циркаджия на арената.
Внимание! Внимание!

Серйозно,
миється щоденно
і ходить у баню!
Це ж одіозно,
мать чисту білизну,
як у рекламі.
Громадяни! Громадяни!
У нас «благородно»:
штовхнути у бік і розчавити пальці,
плюватись туберкульозно
кривавим матюком на плаці.
І сусіду
з свого Зоологічного Парку
напустити зразків звіринства,
а на забруднену руку,
натягаючи лайк перчаток,
квапитись,
як індик серед свинства.
Зверніть увагу!
Під шклом ось «потомственний»
од станка,
що виганяє партмаксімум —
Хіба він не зможе одягти шляпу!
Убратись в костюма!
І кинути п'янство!
Хіба він не зможе
у бюджет свій укластись,
щоб не позичати у друзів
і залишити звички військового комунізма
у хаті й на службі?
Принципово це так...
Громадяни, ось експонат,
що мре від дурмана.
Найкращий рецепт (ні курорт, ні Кавказ)
— Спорт!
Спорт — ніякого театра!
Ви хочете стать прекрасним!
Ви хочете буть вродливим!
Ви хочете мать ознаки культурної людини!?

Сериозно,
мие се ежедневно
и ходи на баня!
Но това е одиозно –
да имаш чисто бельо
като в реклама.
Граждани! Граждани!
У нас е „благородно“:
да ръгаш в ребрата и пръсти да смазваш,
туберкулозно да плюеш
с кървави псувни на площада.
И съседа
от своя Зверилник
да го заливаш с образци на зверинство,
а на ръката си мръсна
да нахлузиш ръкавица най-фина,
да се перчиш
като пуяк сред свинки.
Обърнете внимание!
Ето под микроскопа „потомствения“
от струга,
получава партийния максимум –
не може ли да си сложи шапка!
Да си облече костюм!
И да спре да пиянства!
Така ли не може
да се простира според бюджета си,
да не взима заеми от приятели
и да остави навиците от военния комунизъм
вкъщи и в работата си?
Принципно е така...
Граждани, ето един експонат,
който умира главозамаяно.
Най-добрата рецепта (не Кавказ, не курорт)
– Спорт!
Спорт – никакъв театър!
Искате да станете прекрасен!
Искате да бъдете хубав!
Искате да минавате за културен!?

Так мийте ж руки перед обідом
і не колупайте пальцем у носі!
За це ніхто Вас не покара Сибіром,
і не пішле на Соловецький острів!
Безкультур'я на кожному кроці і бруд
вважається за звичний лак:
у залях повітря — як з каналізаційних труб
і отруйливий застійний чад.
Провентилюйте себе, «благородні», «шляхетні»
неоджентельмени, що наділи джіммі.
Ви пурхаєте парфумні, вежетальні на банкеті
з величезним трауром під нігтем!
Ах!
Ах!
Про вродливих жінок і красу. . .
Будьте певні,
любов — це лиш спів какаду,
що прип'ятий на ґанкові в тенті.
Великолепно!
Вы хотите спросить меня —
не являюсь ли я мелким буржуа,
и хотите пришить мне уклон,
как какую-то розу?
Действуйте!
Действуйте!
Действуйте!
Но только,
без лишнего спора,
умойте,
пожалуйста,
руки!

Ами мийте си ръцете преди хранене
и не си бъркайте в носа!
За това няма да ви накажат със заточение
и да ви пратят на Соловецкия остров!
На всяка крачка безкултурието и мръсотията
се възприемат просто като лак:
в залите въздухът е като от канализацията
и отровна застинала смрад.
Проветрете се, „благородни“, „изящни“
неоджентълмени, преобразили се в Джимита.
Пърхате парфюмирани и брилянтинени на банкета
с грамадански траур под нощите!
Ах!
Ах!
За хубавите жени и красотата...
Бъдете уверени, л
юбовта е само крясък на какаду,
приковано на пруста под сянката.
Великолепно!
Искате да ме питате
дали не съм дребен буржоа
и искате да ми пришиете уклон
като някаква роза?
Действайте!
Действайте!
Действайте!
Но само
без излишни спорове,
измийте си,
моля,
ръцете!

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

ІНСТРУКЦІЯ

Крикну так,
щоб з серця,
кров'ю харкнувши
на губах,
епоха запеклась. –
Годі!
Досить
над рядками аркушів
ти,
гаряча,
крапала й лилась!

Не тебе
на риму:
труби –
губи –
садовити,
як
в іконний кут!
Не для того
ми зійшлись
докупи,
щоб
твій розмах
лірикою схуд!

Всі слова –
брехня
пустих літаній,
не про соціальність, –
про едем!
Знаєте,
товаришу,
що статистичні дані
є

ОЛЕКСА ВЛИЗКО

ИНСТРУКЦИЯ

Така ще извикам,
че от сърцето
като кървави храчки
на устните
епохата да се запече.
Стига!
Стига
над редовете по страници
ти,
гореща,
кàпа и тѐче!

Не на тебе
за рима:
устни –
тръби –
да подреждам
като
в иконостас!
Не затова
се събрахме
заедно,
та
от лирика да пресъхне
твоят размах!

Всички думи
лъжа са
и празни молитви,
не за социалност,
а за едем!
Знаете ли,
другарю,
статистическите данни
са

найепохальніша
з поем!

ТАК ВОНО Є

Я не істерик, –
не кричу,
що я
тобі
не по плечу! –
До крові
груди надолужу,
та вигукну:
– Здоров, мій друже!

Мені ж
не писано
закон –
мантачитися язиком
над купами
психологічних крошев! –
Бо ти,
життя,
і так
хороше!

Коли я вірю,
що росту,
я бачу –
землю у цвіту!
Коли я знаю,
що живому
майбутнє –
маю аксіому!

Скажу:
– Ось велет вироста! –
і покажу
на Дніпрельстан!

най-епохалната
поема!

ТАКА СИ Е

Не съм истерик –
не крещя,
че
не си ми
по силите!
С
пълни гърди
ще извикам:
– Здравей, друже мой!

Мен
не ме води
закон –
да дърдоря за
разните му
психологически дреболии!
Защото ти,
живот мой,
и така
си достатъчно хубав!

Вярвам ли,
че израствам,
аз виждам
земята в цветя!
Когато знам,
че бъдещето
е за живия,
имам аксиома!

Ще кажа:
– Расте великан! –
и ще посоча
към Днипрелстан.

На першу
ліпшу
вену порту,
що б'є
балансами
експорту.

Скажу:
– Росте соціалізм! –
Дам факт:
статистику заліз!
Скажу:
– Ми сила сил народу,
Залізняковогo ми роду!

І доведу,
і покажу,
не пальцем вітру
по ножу,
а числами подам
окрасу
і велич
Чорного Донбасу!

Отже: –
на пуп –
не закричу, –
що я
тобі –
не по плечу,
життя моє! –
Хоч надолужу
себе,
а зойкну:
– Здрастуй,
– Друже! (...)

Към всяка
една
пристанищна вена,
туптяща
с баланса
на износа.

Ще кажа:
– Расте социализмът!
Ще дам факти:
статистика на желязото!
Ще кажа:
– Ний сме безброй народ
от Зализняковия род!

И ще докажа,
и ще покажа,
но не като пръст
по ножа прекарам,
а в числа ще дам
величието
и прелестта
на Черния Донбас!

Така че:
няма да
крещя
с пълно гърло,
че не си ми
по силите,
живот мой!
Може да изнемогвам,
но ще извикам:

– Здравей,
друже мой!

ПІДХІД ДО БАНАНА ДИЯЛЕКТИЧНО

Зайшов у крамницю, —
купив банан, —
банан у рот, —
язик холоне, —
виходить,
банан —
ворожа шпана,
бо він — —
банан —
з британських колоній.
Як бачите, —
з'їв
собаку ідеології, —
мене
не здеклясуєш
бананową облогою!
Адже й
не таке
нападало
на нас: —
Звідси
марксівські
заскоки
і крахи: —
Спочатку
купиш
банан,
ананас,
а потім
френча
і краги:
Пиши, що пропав, —
захопився екзотикою,
виплачуєш
англійським
модам
відсотки.

ДИАЛЕКТИЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ БАНАНА

Влязох в магазина
купих банан,
банана – в устата
езикът изстива,
излиза, че
бананът
е вража гадина,
защото той,
бананът,
е от британските колонии.
Както виждате –
добър съм
в идеологиите –
не става току-така
да ме декласираш
с бананова обсада!
Понеже
какво ли не
през главите ни
мина –
оттук са
марксистките
провали
и лудост:
Първо
купуваш
банан,
ананас,
а после
гети
и куртка:
Смятай се за загубен –
увлечен си се по екзотичното,
изплащаш
английските
моди
с лихвите.

Вийдеш
на вулицю, —
преш фанфарон, —
куди не зирни —
британське тавро.
Ботинки —
британські,
краватка —
англійська:
— Дайош
Європу!
— Долой
Архангельськ!
Готовий
ідейних
висівок
куль, —
без трьох
хвилин —
культурний
Джон-Буль!
Вумний,
аж світишся! —
Ери знак.
Говориш
фарбисто, —
заради палітри:
— Европа!
— Комплекс!
— Многоетажних!
— Ознак!
(прогноз
огулом
і з великої літери).
А там
через тиждень
читаєш «Таймс», —
знаєш,
що — яма,

Излизаш
навън –
навсякъде фукльовци,
накъдето погледнеш –
британско клеймо.
Обувки –
британски,
вратовръзка –
английска:
– Да живее
Европа!
– Долу
Архангелск!
Готов е
казанът
с идейния
буламач, –
без три
минути –
културен
Джон Бул!
Толкова си умен,
чак светиш! –
На ерата знак.
Говориш
цветисто
заради палитрата:
– Европа!
– Комплекс!
– Многоетажни!
– Признаци!
(прогнозата
е наедро
и с главна буква).
А след
седмица
четеш „Таймс“,
знаеш
кое е яма,

а що — Ямайка,
ол райт,
вери вел,
гуд бай,
годдамс,
гульк, —
і зробився
з Михайла
Майком…
Стоп! —
Покажчик
надхнення
закляк…
Чого ж
не відчуєш
і не перевариш! —
З мухи
слона
не оформиш
ніяк,
Месію —
з банана
…виходить, товариші!
Можливо,
що тут
синоним,
чи ж:
Банан
ідеологічно
коштує недорого:
Іншим завільно, —
їси й мовчиш,
для мене ж
банан —
клясовий ворог.

кое – Ямайка,
ол райт,
вери уел,
гуд бай,
год дем ит,
хоп –
и стана
от Михаил –
Майкъл...
Стоп!
Измервателят
на вдъхновението
заклини...
Какво ли
няма да чуеш
и да преглътнеш!...
От мухата
слон
няма как
да направиш,
от банана –
Месия
... така излиза, другари!
Може
да имаме
синоним
или пък:
Бананът
идеологически
не е скъп:
лесно за другите –
ядат и мълчат,
но за мене
класов враг
е бананът.

ЩОДНЯ, ЩОМІСЯЦЯ, ЩОРОКУ

Щодня, щомісяця, щороку
ростем нестримано за хмар.
(А дні біжать спокійним кроком, —
перегортають календар!)

І знаєм ми: — З кремезним духом, —
ніхто не рине в стуму, в транс!..
Бо все розміреніше — рухи!
Бо все кращевіше — балянс!

ВІКТОР ВЕР

ГАЛОП

Обрій
недобрим
опухом,
тороплeним
клопотом —
вода
пожолобили
поповзом
ропоти,
холодом
мла
опада…
Гопля!
не второпаєм
доліру —
обшаром мир
і от
вже в потопах
затоплені
закопані
по борт
у вир.
Скопом

ВСЕКИ ДЕН, ВСЕКИ МЕСЕЦ, ВСЯКА ГОДИНА

Всеки ден, всеки месец, всяка година
неудържимо над облаците растем.
(А дните вървят в спокоен ритъм
и прелистват календара!)

И знаем ний – не крачи никой
с гранитен дух към здрач, към транс!
Все по-оттмерени са стъпките
Все по-стоманен е балансът!

ВИКТОР ВЕР

ГАЛОП

Хоризонт –
        злокачествен
                тумор,
напираща
        тревога –
                вода
пълзешком
        прегърбени
                ропоти
в студа
        пада
                мъгла...
Она!
        няма да разберем
точно сега –
        светът е ограничен
и ето
        вече в потоп
                сме обгърнати
закопани
        във вртопи
                до борда.
Вкупом

побризки,
зопалу —
обертом
кропить
моніль —
та обік —
оніком монка
вихоплює
впоперек
хвиль.

Тримайсь!
пробоєм
крізь обстінь
під обстріл —
атака в лоб
у лопотняві
лопастів
захоплений галоп.

Летим!
крізь білохвилля
угору
вниз
— що — мить.
Летим!
нам волю тільки
об опір
щоб
гострить!
Летим
до нитки
скроплені
І «стоп» — алеї рей.
І оплеском
— стопори! —
Севастоніль,
рейд.

пръски
припряно –
струи
заливат
отвсякъде –
а наблизо –
пещта палещо
пори
вълните
напряко.

Дръж се!
пробойна
в обшивката
под обстрел –
челна атака
в бухането
на витлото
е затворен галоп.

Летим!
през беловълнието
нагоре
надолу
– за миг.
Летим!
искаме само волята
в препятствия
да
калим!
Летим
до кости
намокрени
и „стоп“ – алеи от реи.
И с плясък
– опора!
Севастопол,
рейд.

ЗАКЛИК

Ходою гігівською
Годі!
Годі
вгрузати
в нетри!
швидше!
льотом!
кілометр
за
метр!
Годі крочити!
соб-цабе мо?
вперед — очі!
руку —
на кермо!
Розізлилась
земля
опарою.
в чорнозем
вгруз
обрій, —
ближче, товаришу!
поруч щоб!
Хай в очі вода:
— далині синь;
в шляхів невода
вловимо просторінь!
Не нам
плентатись
досі
шляхів
чумацьких
пилом
інших
шляхів
осяг
простелять

ПРИЗИВ

Със старческа походка
Стига!
Стига!
затъвахме
в недрата!
по-бързо!
летете!
километър
след
метър!
Стига пъплихме!
дий – тпруу!
устреми погледа!
ръката –
на кормилото!
Кипна
земята
като тесто
хоризонтът
потъна
в черномема –
по-близо, приятелю!
ела до мене!
Нека в очите като вода
да е далечната синева;
в мрежа от пътища
да уловим простора!
Не е за нас
да кретаме
досега
млечните
пътища
с праха
от други
пътища
си достигнал
застреляйте

автомобілі!
Годі крочити!
контакт!
до перемог!
Вперед — очі!
руку —
на кермо!

ЮЛІАН ШПОЛ

* * *

Я не піду на похорони
старого світу.
Я не буду співати йому
marche funebre. —
Скривавлений прапор
встромлю собі в груди
І знову кинуся в бій,
І знову піду я вперед.
В світовому етері я розтану
І атомом душі відчую
глибину міріад. —
Ах, нидіти не стану,
не стану я,
Я сплету життя своє
з червоних гірлянд.

* * *

Заводи згодом стануть,
Спиниться маховик життя. —
Ах, розпанахайте жилу: —
Плесніть крові
У звиви
Агоній
Буття!
Задубійте на світанку
В дні велких дощів.
Зціпіть зуби.

автомобилите!
Стига пъплихме!
контакт!
към победа!
устреми погледа!
ръката –
на кормилото!

ЮЛИАН ШПОЛ

* * *

Няма да ида на погребението
на стария свят.
Няма да му изпея
marche funebre.
Окървавено знаме
ще забия в гърдите си
И пак ще се хвърля в боя,
И пак ще тръгна напред.
В световния ефир ще се разтопя
И с атома на душата си ще усетя
шеметните дълбини. –
Ах, няма да хленча,
няма,
Ще изплета живота си
от червени гирлянди.

* * *

С времето заводите ще спрат,
ще застине маховикът на живота. –
Ах, разпорете вената: –
плиснете кръв
в агонизиращите
кривини
на битието!
Замрете на разсъмване
в дните на големите дъждове.
Стиснете зъби.

Корчів розправте заломи.
Нам ще багато голими
Блукать стернами оголеними.
До ланів
Порослих
Буйністю
Трав.

* * *

Заізмилась земля,
Засокорили на сідалі квочки,
А пісня все та ж, стара,
Хоч на вид вже й нові дудочки.
Ех, надав вам чорт
Офарбить в потоці душу,
Однаково, що картина: —
Дурень зліз на суху грушу.
Повзуть і повзуть оковзані,
Повзуть зі смаком
Пуховиків і перин . —
А в рило! —
Збий!
Одринь!..
Рили ми, рили…
Вистьобали весь пім із жил, —
А пиката перекупка
Прийшла і сіла. —
Заялозила в сало
Обрійний порив. —
— Чи бач, комуна…
Захопи в горло пиріг… —
Скаржилась вчора Марина,
Наставляючи милому ріг.
А спробуй
На пайкову картку
Вимірять
Дружинну вірність життя: —
Одарка «заміжем згине»,

Изправете гърчовете на завоите.
Още дълго ще бродим
голи по оголени стърнища.
Към поляните,
обрасли
с буйни
треви.

* * *

Заизми се земята,
закудкудякаха в курника кокошките, –
а песента е все същата, старата,
макар че уж са нови свирките.
Ех, позволи ви дяволът
да боядисате в потока душата си,
все едно каква е картината:
глупак се покачил на суха круша.
Пълзят, пълзят опълзени
пълзят със вкус
на възглавници и юргани.
По мутрата!
Удри!
Бий!
Ние рихме, рихме
изстискахме потта от жилите,
а дебелата прекупвачка
дойде и седна.
Лекьоса с мазно
порива към хоризонта.
Или гледай, комуна...
Натъпчи в гърло сладкиша...
Оплака се вчера Марина,
докато слагаше рога на любимия.
Опитай се
да измериш
с купони
съпружеската вярност в живота:
Одарка „не издържа повече“

А Хведір — «в дружині не має
Міри чуття».
І так
З душею обвислою
Сякають в чару буття.
Іржаві обценьки тиснуть
Новоп'єсного сезону
Розмайне відкриття.
Засатаніло осталить
Гостряк
На дружинну жвачку.
Ех, (зуби, що скалить) —
В зуби…
Що б: —
Кряк і…
Рачки...

АНДРІЙ ЧУЖИЙ

Я ВАС ВМОЧИВ

лі — г

ваші глибокі вікна
— холодільник сонця
скажіть що гріємесь
в пожежі безмежного дива
й омочу вас
    в білоритмове нове
підвісьте свої вікна
в стіну блакитну
    пийте
білоритмово нове
_____ гублю
    терпіння привселюдно
_____ ліга
    Я хочу бути
    в ваших вікнах

а Хведир: „жена ми
не знае мярка“.
И така
с душа провиснала
се секнат в чашата на битието.
В ръждиво менгеме е стегнато
пищното откриване
на новопиесния сезон.
Неистово се заточва
острието
за семейната дъвка.
Ех, (който се зъби) –
в зъбите...
фрас –
ох и...
на земята.

АНДРИЙ ЧУЖИ

ПОТОПИХ ВИ

ли – г

вашите дълбоки прозорци
– хладилник за слънцето
кажете, че се греете
на пожара на безкрайното чудо
и ще ви потопя
    в белоритъмна новост
окачете прозорците си
на синя стена
    пийте
белоритъмна новост
_____ загубвам
    търпение пред всички
_____ ледът
    Искам да съм
    във вашите прозорци

Я
вас
безмежно
в
по
— доба —
в
_____ ви проженете
крізь свої вікна
на мене
стоколос промінь
з пожежі безмежнодива
_____ ?
— Я вас вмочив

МІЙ ПОРТРЕТ

дарунок вічности через метеликів сонця
дітми сміхо — боже — вільно —
— рухливого дня
по східцях виточених з чуприни
сонця
скотіться в нетрі недалекого
«вчора»
розгорніть одночасово
два зшитки споминів — вражінь
один вкрито кріваво-золотим пилом
юно наївно[го] сміху
другий за печаткою «пана сірого»
просійте вражіння першого
крізь сито страшенного критицизму
а другого — сито
безжурно-наївности
сплетене бороди небуття
змішайте висівки — вражіння
з обох сит струсніть за бороду сонце
щоб
з очей його упало три сльози
змочіть «висівки» слізьми сонця

Аз
безкрайно
ви
х
ар
– еса–
х
_____ вие изпращате
през прозорците си
към мене
стоцветие от лъчи
от пожара на безкрайночудието.
_____?
– Потопих ли ви

МОЯТ ПОРТРЕТ

подаръk от вечността през пеперудите на слънцето
децата на смехо – лудо –
– подвижния ден
по стълбичките струговани от къдрите на
слънцето
ще се търкулне в недрата на близкото
„вчера“
разгърнете едновременно
две връзки спомени-впечатления
едната е покрита с кърваво-златния прах
на младо-наивен смях
другата е под печата на „сивия господин“
пресейте впечатлението от първата
през ситото на страшен критицизъм
а от втората – през ситото
на безгрижна наивност
изплетено от брадата на небитието
смесете трите-впечатления
от двете сита раздрусайте слънцето за брадата
за да
капнат от очите му три сълзи
намокрете „трите“ със сълзите на слънцето

й замість їх
розкачавши заміс в найтонший
коржик
покладіть його на сім секунд
сушитися тіні майбутнього
й угледите на коржику
відбиток-портрет
кудлатого
юно-красного
наївно-безжурно-веселого
до
боже
вілля
юнака
у нього 43 срібних ниточки в голові
йому 24!
це
Андрій
Чужий
надивившись на оригінальний
відбиток
до утоми
заховайте його за пазуху
вічности
то буде наш дарунок
майбутньому

* * *

… Сувора доля наказала Тодосці:
«Народи чотирнадцять дітей!»
А — можливості?!
«Бог і Природа — допоможуть!»

«Допомога», звичайно, була —
бо ж чотирнадцять раз Тодоска
була під загрозою смерті
і — всі рази — перемога була
на боці Тодоски

и ги замесете
като разточите тестото на най-тъничка
кора
оставете я за седем секунди
да съхне в сянката на бъдещето
и ще видите на кората
отпечатък-портрет
на къдрокос
младо-красив
наивно-безгрижно-весел
до
лу
дост
младеж
той има 43 сребърни нишки в главата
и е на 24!
това е
Андрий
Чужи
като се нагледате до насита
на оригиналния
отпечатък
скрийте го в пазвата на
вечността
това ще е нашият подарък
за бъдещето

* * *

... Суровата съдба нареди на Тодоска:
„Народи четиринайсет деца!“
А възможност?!
„Бог и Природата ще помогнат!“.

„Помощ“, естествено, имаше,
защото четиринайсет пъти Тодоска
беше заплашена от смърт
и всеки път победата беше
на страната на Тодоска.

ОЛЕКСАНДР КОРЖ

ДРОВОРУБ

… Дзвінко
співала сокира
цюк
клю
к.
Нападало
гілля стільки
з-під дроворубових
рук.
Мовчить
дуб.
Біліє
за суком сук —
вище
лізе дроворуб
: цюк
клюк …
… Петрика
: пошлю на завод …
Настусю …
в модистки хіба?..
Більшовики
вже десятий год …
: Ну
панам
труба…
Цюк!
Сокира сріблясто
верть.
Лишивсь
недоклюканий сук
: смерть.
Ліс.
Сніг.
Хмиз.

ОЛЕКСАНДР КОРЖ

ДЪРВОСЕКАЧ

... Звънко
пееше брадвата
храс
клъ
ц.
Нападаха
толкова клони
под дървосекачевите
ръце.
Мълчи
дъбът.
Белее
клон след клон –
все по-високо
се катери дървосекачът
: храс
клъц...
... Петрик
: ще го пратя в завода...
Настуся ...
за шивачка май?..
Болшевиките
вече десета година...
: Е,
на господарите –
край...
Клъц!
Секирата сребърно –
врът!
Остана
недоотсечен клон
: смърт.
Лес.
Сняг.
Клонак.

День.
Підчухраний дуб.
Упав
головою вниз
на пень
замріяний
дроворуб.
Дома
нетоплена груба
і четверо
сирітдітей
: ждуть
не діждуться
батька-дроворуба
не чутно скрипу саней.
Ліс.
Пень.
Та вітру
Гу.
Понуро
довго
біля хазяїна
стояла
шкапина
в снігу
; Вночі
розідрав її вовк
негайно.

* * *

У сутінках душ наших
Зареготалися пасма світла —
Електрорадісні лампочки
Засвітилися.

По жилах наших йде ток.
Його дає нам Вічна Зоря…
У наших душах люстри зірок

Ден.
Окастрен дъб.
Падна
надолу с главата
върху пъна
замечтаният
дървосекач.
Вкъщи –
незапалена печка
и четири
сирачета-деца
: чакат
и не дочакват
бащата-дървосекач.
Не чуват скърцане на шейна.
Лес.
Пън.
Вятър.
Ууууу!
Унило
дълго
край стопанина
стоя
крантата
в снега
; През нощта
вълкът я разкъса
начаса.

* * *

В сумрака на душите ни
снопове светлина се засмяха –
електрорадостни лампички
светнаха.

По вените ни тече ток.
Дава ни го Вечното Утро...
В душите ни полилеи от звезди

Горять,
Горять.

Вони ніколи не погаснуть:
То дар електробога…
— Щастя нам
Надовго,
Надовго!

ЕДВАРД СТРІХА (КОСТЬ БУРЕВІЙ)

ЗОЗЕ

Зозе, зе-зе etc.
Маро моя,
Морів мара,
Зозе!

По телефону
співає сніг:
Зозе, Зозе!
Разки внизу
Морозу зу:
Зозе, Зозе!

Замерзне небо
бо
бо
бо…
А серце не замерзне.

Я в виріях радіомез
ез-ез-езе,
Моя Зозе.

блестят,
блестят.

Те няма да угаснат никога:
Това е дар от електробога...
– Щастието ни е
задълго,
задълго!

ЕДВАРД СТРИХА (КОСТ БУРЕВИЙ)

ЗОЗЕ

Зо-зе, зе-зе etc.
Мираж мой,
море миражи,
Зозе!

В телефона
пее сняг:
Зозе, Зозе!
Низи ниско
в мраза за:
Зозе, Зозе!

Мръзне небе
бе
бе
бе...
А сърцето не мръзне.

Аз съм в царство на радиотези
ез-ез-ези
Моя Зозе.

НА ХВИЛІ 3000 МЕТРІВ

Allo!
Allo!
Allo!
Гукає Едвард:
— Семенко!
В цей момент
Я
коханку
свою,
Золотую Зозе,
Цілую:
в зуби,
в перса
etc…

Чи
ти
Відчуваєш
що-небудь,
Михайль?

ПОРНОГРАФІЗА

Зуве зеро,
моро
зиво
ковтало
в ро…
Жане жабо,
жарено жаб
жуїро пах…
Ха-ха!
Хо-хо!
На килим
миллим
вино
й

НА ВЪЛНА 3000 МЕТРА

Allo!
Allo!
Allo!
Едвард вика:
– Семенко!
В тоя момент
аз
свойта
любовница,
Златната Зозе,
целувам:
по зъбите,
по гърдите
etc...

Ти
усещаш ли
нещо,
Михайле?

ПОРНОГРАФИЗА

Зуве зеро,
сладо
лед
гълтало
в ус...
Жане жабо,
жарени жаби
скут на плут...
Ха-ха!
Хо-хо!
На килима-
милима
вино
и

ґрад!
В ротале тане
сік зуброно.
За келех-келех!
(Аш два О)
Кишмиш ми
Грон за гроно!
Це юнь: зе-зе…
Це пюнь за юнь!
Цім, цім, цувайль…
Куди, козе?
Нехай Михайль
тебе кохайль,
а я — Зозе!…

МАРШ «НОВОЇ ҐЕНЕРАЦІЇ»

Ми
структуєм стецтво,
стецтво!
Деструктуєм
ми
мистецтво!
Ізмом, ізмом,
Тактилізмом
зліквідуєм
песимізми!
Ми
мистецтво деструктуєм!
Стецтво, стецтво
ми
структуєм!
Бан
бан
бан
бан
бан
бан
бан!

град!
В устата се топи
сок от зуброно.
След чаша – чаша!
(Хаш две О)
Грозде
зърно по зърно!
Това е младост: зе-зе...
Това е пюн за юни!
Ала-бала-ница...
Накъде, козо?
Нека Михайл
теб те обичайл,
а аз – Зозе!..

МАРШ НА „НОВАТА ГЕНЕРАЦИЯ“

Ние
структурираме кустото,
кустото!
Деструктурираме
ние
изкустото!
Изъм, изъм,
тактилизъм –
ликвидиран
песимизъм!
Ние
изкустото деструктурираме!
Кустото, кустото
структурираме
ние!
Бан
бан
бан
бан
бан
бан
бан!

Це —
радіо-барабан
нас
веде
на
інтер-бан!

ЗУСТРІЧ НА ПЕРЕХРЕСНІЙ СТАНЦІЇ

Ґео Шкурупій

Я — король,
Я — святий,
Я — Георгій
Переможець Дракона!
Не підходьте до мене,
бо,
бо,
бо,
бо з'їм.

Михайль Семенко

Я — поет
із «Нових Ґенерацій»!
Не підходьте до мене:
пожалійте
себе,
і свій фах,
і свій рід,
і синів,
і дочок,
і онуків своїх,
бо
плюну
усім вам
в лице,
у самісіньку пику

Това е
радио-барабан,
води
ни
на
интер-бан!

СРЕЩА НА МЕЖДИННАТА ГАРА

Гео Шкурупий

Аз съм крал,
аз съм светец,
Аз съм Георги,
Победителят на Змея!
Не се приближавайте до мене,
защото,
защото,
защото
защото ще ви изям.

Михайл Семенко

Аз съм поет
от „Новите генерации“!
Не се приближавайте до мене:
смилете се над
себе си
и професията си,
и рода си,
и синовете си,
и дъщерите си,
и внуците си,
защото
ще се изплюя
на всички
в лицето,
право в мутрата ви

й
деструктую її остаточно.

Едвард Стріха

Я — контроль,
ревізор всіх вагонів мистецьких
і, братішки, вас добре всіх знаю:
Безневинні ви звірі — верблюди,
на фронті мистецтва — зайці…
В вас зубів не було і не буде,
а плювати — ви справжні митці.
20 літ плюєте…
І, дурні, як верблюди
плюєте не туди, куди треба:
вже бомонду нема!
Не паскудьте смаків пролетарських!
Не плюйте на них,
бо
таке вийде, бо
бо
бо
бо
бо
бо
бо
що «овчинкою» стане вам небо!
Ваш термін скінчився —
квитки вже не дійсні!
Забирай своє жовте вбрання!
Вилізай!
В селі тут, може, слухать хто стане…

А наш експрес —
до Дніпрельстану:
Ту-ту!!!

и
ще я деструктирам окончателно.

Едвард Стриха

Аз съм контрол,
кондуктор във всички градски вагони
и, братлета, добре ви познавам:
вие сте зверове невинни – камили,
на фронта на изкуството – зайци...
Нямате зъби и няма да имате,
но пък в плюенето сте истински майстори.
20 години плюете...
И, тъпи, като камили,
плюете където не трябва:
вече няма бомонд!
Не опошлявайте пролетарските вкусове!
Не плюйте по тях,
защото
такова нещо ще стане, защото
защото
защото
защото
защото
защото
защото
ще ви се стъжни животът!
Вашето време изтече –
не важат билетите вече!
Събирайте си партакешите!
Махайте се!
На село може някой и да ви слуша…

А нашият експрес
ще се понесе към Днипрелстан:
Ту-туу!

Маніфести

КВЕРО-ФУТУРІЗМ

Михайль Семенко

Мистецтво є стремлїннє. Тому воно завжди є процес. Душа чоловіча живе в часї. Тому й мистецтво, як вираз душі, є рух. Душа є зміна. Тому й мистецтво є завжди зміна. Світ є фільозофія, душа, охоплюючa світ і його впиваючa, є мистецтво. Пізнаннє — акт фільозофічний — не може бути сталим. Сталим є тільки абсолютне знаннє, до якого стремить пізнаннє; тому сьогочасне пізнаннє є цілком відносне. Мистецький же процес, яко такий, не може бути сталим по самій своїй сутї, тому що абсолютного мистецтва — чогось досягнутого — немає, не було й не повинно бути. Конечний істотний стан річий не цікавить мистецтва, і коли до нього схиляє ся митець, він стає фільозофом. Рівнобіжно з світом пізнання митець творить свій власний світ образосимволів. Мистецтво є процес центробіжний, і прояви душі він переносить на річи, що поза нами, які розкривають ся пізнанню все в більшій кількости категорій. Тут лежить гряниця між фільозофією й мистецтвом. Ми не маємо точного знання в фільозофії, в якій мусить бути лише пізнаннє, тому не може бути фільозофічних систем (кверофутурізм у фільозофії, лїмітивний футурізм К. Жакова). Знаннє в сучасній фільозофічнїй думцї має характер методольогічний. В мистецтві не може бути шкіл, не може бути зміни чогось статичного. Відсутнїсть пріпціпів в фільозофії, відсутнїсть тревалого в мистецтві — се постулати кверо-футурізма. Лїмітивний кверо-футурізм Жакова робить сїнтезу всього передущого знання і вносить еволюційний пріпціп в пізнаннє. В мистецтві цілком не цікаве все знайдене й пережите (для знайшовшого й пережившого), тому все здійснене не є мистецтво, теряючи динамичнїсть шукання, й для чистого мистецтва рівноцінно, чи запорошуватиме ся те знайдене в музеях, чи буде знищене без воріття.

Мистецтво є процес шукання й переживання, без здійснення. Абсолютне знаннє, до якого йде знаннє відносне (пізнаннє), можливе лише в при-

Манифести

КВЕРОФУТУРИЗЪМ

Михайл Семенко

Изкуството е стремление. Затова то винаги е процес. Човешката душа живее във времето. Затова и изкуството, като израз на душата, е движение. Душата е промяна. Затова и изкуството е винаги промяна. Светът е философия, душата, която обхващаща света и го изпива, е изкуство. Познанието е философски акт и не може да бъде устойчив. Устойчиво е само абсолютното знание, към което се стреми познанието; затова днешното познание е изцяло относително. Творческият процес, като такъв, не може да бъде устойчив по своята същност, абсолютно изкуство – нещо достигнато – няма, не е имало и не може да има. Крайното състояние на съществуването не интересува изкуството и ако творецът клони към него, той става философ. Едновременно със света на познанието творецът създава свой собствен свят от образосимволи. Изкуството е центробежен процес и пренася проявите на душата върху нещата, които са извън нас, които се разкриват чрез познание във все повече като количество категории. Тук се намира границата между философията и изкуството. Ние нямаме точно знание във философията, в която трябва да бъде само познанието, затова не може да има философски системи (кверофутуризъмът във философията, лимитираният футуризъм на К. Жаков[1]). Знанието в съвременната философска мисъл има методологичен характер. В изкуството не може да има школи, не може да има промени на нещо статично. Отсъствието на принципи във философията, отсъствието на продължителност в изкуството са постулатите на кверофутуризма. Лимитираният кверофутуризъм на Жаков е синтез на цялото преходно знание и внася еволюционния принцип на познанието. В изкуството всичко открито и преживяно въобще не е интересно (за откривателя и за преживелия), затова всичко открито не

[1] Калистрат Жаков – руски философ, етнограф и писател, създател на философското учение за лимитизма – „философия на предела“. – Б. пр.

йдешнім. Тому воно футуристичне. Мистецтво-ж є теперішнє, момент. Що таке футуризм в мистецтві? Мистецтво футуристичне в тім розумінні, що воно є стремлінне до найглибшого й найблизшого, найширшого і вкупі з сим найменшого, без цїли здійснення, знайдення (виключаючи штуку — стїль категорій, безмежно умножуючих ся). Метафізичне поняттє абсолюта річи властиве лише фільозофії, для мистецтва воно фікція. Тому не можна порівнювати творчий процес з процесом пізнавчим. Процес пізнавчий стремить до тревалости, процес творчий динамичний субстанціонально. Кверо-футуризм в мистецтві проголошує красу шукання, динамичний лет. Цїль і здійсненнє в мистецтві у самім шуканні. Він відмовляє можливости закінчености й перестає бути мистецтво там, де починає ся в ньому канон, культ задоволення й преклонения. Відсутність культа — його культ. Кверо-футуризм проголошує боротьбу шукань, в сім полягає завданнє мистецтва в його розумінні. Тому кверо-футуризм є зьявищем тимчасовим, яко течія, й постїйним, яко метод. Нові обрії, що викликала новійша фільозофічна думка, розвивають теорію мистецтва. Так зьявляє ся нова теорія мистецтва. Але теорія є, по перше, щось абстрактне, по друге, вона є щось незмислове. Творчість є інтуїція, теорія є напрям інтуїції. З історії бачимо, що теорія зьявлялась після реалізації творчости. Ми переживаємо час, коли ся підсвідома, орґанична традиція не виправдує свого призначення. Покладати ся на інтуїцію дуже небезпешно, тим паче нам, українцям. Бажаємо штучним рухом наблизити наше мистецтво до тих границь, де у всесвітськім мистецтві починає ся нова ера. Коли мистецтво повинно йти принаймні поруч життя, воно йде зараз позад його, а наше укр. мистецтво є на позорнїм щаблї пошлорутини й рабськопідлеглости, який не виправдує самої сеї назви. І се робить консеквентним наш штучний рух і говорить само за себе. Відсутність «лїтературного приємства» є крок тимчасовий, данного моменту, що перебуваємо, бо наша консеквентність містить ся не в хронольоґії, а в самій сутї того, що ми назвали мистецтвом у кверо-футуристичнїм його розумінні. Воно не може бути нї українським, нї яким иншим в сїм представленні. Ознаки національного в мистецтві — ознаки його примітивности. Кверо-футуристичне мистецтво мусить бути виявом вселюдського почуття, й тонкий шар національного мистецтво вже перебуло. Инші погляди приводять до партикуляризації мистецтва в розумінні його нескладним обивателем. Тому, напр., журнал для гончарів «Сяйво» зве себе мистецьким, тоді як пересічний митець не візьме його в руки. До футуризма мистецтво було дикунським. Кверо-футуризм дає йому шлях, єдино можливий, і сими днями ми вступаємо в цїлком инший світ, де не можемо ще почувати себе, як

е изкуство, не се губи динамичността на търсенето и за чистото изкуство е равностойно дали ще се покани това открито в музеите или то ще бъде унищожено без следа.

Изкуството е процес на търсене и преживяване, без осъществяване. Абсолютното знание, към което отива знанието е относително (познание), възможно само в бъдещето. Затова е футуристично. Изкуството е сегашно, момент. Какво е това футуризъм в изкуството? Изкуство е футуристично в онзи смисъл, когато то е стремление към най-дълбокото и най-близкото, най-широкото и заедно с това най-малкото, без цел за осъществяване, намиране (включително на неща като стил на категорията, който се умножава безкрайно). Метафизичното понятие на абсолюта на нещата е присъщо само на философията, за изкуството то е фикция. Затова не може да се сравнява творческият процес с процеса на познание. Процесът на познание се стреми към продължителност, творческият процес е субстанционално динамичен. Кверофутуризмът в изкуството провъзгласява красотата на търсенето, на динамичния полет. Целта и осъществяването в изкуството е в самото търсене. Той се отказва от възможността за завършеност и престава да бъде изкуство там, където започва канонът, култът към задоволяване и преклонение. Отсъствието на култ е неговият култ. Кверофутуризмът провъзгласява борбата на търсенията, в които се състои и задачата на изкуството в неговото разбиране. Затова кверофутуризмът е временно явление, като течение и постоянно – като метод. Новите хоризонти, които предизвика най-новата философска мисъл, развиват теорията на изкуствата. Така се появява нова теория на изкуствата. Но теорията първо е нещо абстрактно, второ е нещо безсмислено. Творчеството е интуиция, теорията е направление на интуицията. От историята виждаме, че теорията се е появила след реализацията на творчеството. Преживяваме времето, когато цялата несъзнателна, органична традиция не оправдава предназначението си. Да се подчиняваме на интуицията е много опасно, още повече ние, украинците. Искаме с изкуствено движение да приближим изкуството ни до границите, от които в световното изкуство започва нова ера. Ако изкуството трябва да върви поне редом с живота, сега то върви след него, а нашето украинско изкуство е на позорната сабя на пошлата рутина и робското подчинение, което не оправдава точно това наименование. Това прави нашето изкуствено движение консеквентно и говори само за себе си. Отсъствието на „литературна приемственост“ е крачка към временния, конкретния момент, в който се намираме, защото консеквентността се съдържа не в хронологията,

дома, в своїх українських і инших хатах. Цїнне те, що загальнозначиме, й до сього стремить чоловічий дух. Те своє, «рідне» (що зробило ся в наш час огидливим), що потрібне буде для самовизначення загально-людського, виявить ся (не турбуйтесь!) само-собойне, хоча-б ми нарочитосвідомо гальмували сю стихію. Якщо вона буде потрібною й необхідною — дїнуть ся їй нїде, але не будемо й підвпливати ся, бо ми не підемо тодї далї популярного мистецтва. Національну добу в мистецтві (власне в тенденції до мистецтва) ми вже перебули й характер нашого темпераменту таки виявить себе в тїй мірі, скільки се буде потрібним. Нам треба догнати сьогоднїшньий день. Тому плижкуємо. В сїм наша консеквентність. Хай наші батьки (що не дали нам нічого в спадщину) втішають ся «рідним» мистецтвом, доживаючи з ним вкупі, ми, молодь, не подамо їм руки. Доганяймо сьогоднїшньий день!

а в самата същност на това, което ние наричаме изкуство в кверофутуристичното му разбиране. Признаците на националното в изкуството са признаци на примитивност. Кверофутуристичното изкуство трябва да бъде проява на общочовешко чувство и тънкият пласт на националното изкуство вече е преминал. Други погледи биха довели до партикуларизация на изкуството в разбирането му като проста обвивка. Така например как средният творец да не вземе в ръце списанието за грънчари „Сияйво“, което се нарича творческо. Преди футуризма изкуството е диво. Кверофутуризмът му дава път – единствено възможния, – и тези дни навлизаме в един съвсем различен свят, където още не можем да се почувстваме вкъщи, в нашите украински и други къщи. Ценно е това, което е общозначимо и към него се стреми човешкият дух. Своето, „родното“ (което в наше време стана обидно) е необходимо за самоизучаване на общочовешкото, то ще се прояви (не се тревожете!) от само себе си, въпреки че ние нарочно и съзнателно спираме тази стихия. Ако тя е необходима и потребна – все нейде ще я денем, но няма да се отдръпваме, защото тогава няма да отидем далече от популярното изкуство. Националната епоха в изкуството (по-точно в тенденциите към изкуство) вече сме ги преживели и характерът на темперамента ни ще се прояви в такава степен, в каквато ни е необходима. Трябва да догоним днешния ден. Затова и скачаме. В това се състои нашата консеквентност. Нека родителите ни (които не са ни оставили нищо в наследство) да се радват на „родното“ изкуство, живеейки с тях ние, младежта, няма да им подадем ръка. Да догоним днешния ден!

ЗУСТРІЧ НА ПЕРЕХРЕСНІЙ СТАНЦІЇ

Михайль Семенко, Ґео Шкурупій, Микола (Нік) Бажан

Розмова трьох

Перехресна станція. Рівні й блискучі рейки колій ведуть подорожніх у всі кінці. Тут відбулась зустріч трьох, що їхні колії нарешті знову зійшлися на цій станції.

Там, де колія веде вперед, на грані стиків блищить зеленим вогником семафор у майбутнє. Його поставлено на межі доріг та націй; і лише хоробрі сміливці відважуються вийти за його зелений огонь, бо там починається майбутнє.

Його встановили сміливі конквістадори-піонери як рекордний кордон для всіх подорожніх. З того часу минуло кілька років; і масло в лямпах семафора вже майже вигоріло, але він ще жевріє зеленим вогником. Багато подорожніх дивилися на цей зелений огонь, та їхні дороги здебільшого вели назад. Конквістадори, що запалили його, роз'їхалися праворуч і ліворуч, проте огонь не погасав.

Вони поїхали на розвідку, їм треба було заглибитись у сучасне, щоб у ньому знайти засоби посуватися в майбутнє.

І от сьогодні на цій перехресній станції троє з них зустрілися знов.

Один із них, що обличчя його вміщало в собі риси всіх націй та рас, що його волосся було чорне, як вугілля шахт, а очі блищали вогнем татарських ватр, скитських вогнищ та юпітерами європейських ательє, а кожний сторонній подорожній подумав би, що він з Патагонії, перший вийшов на колію, що вела вперед, і подивився на обрій, де далеко жевріє зелений огонь семафора...

Цей перший, що від нього пахло морем і далекими шляхами, які перерізують сучасність, попихкав своєю люлькою і задоволено промовив:

— Горить!..

Другий, що стояв поблизу й показував рукою вдалечінь, чиє обличчя й постать нагадували задумливого мандрівника футуропрерій, з докором відповів:

СРЕЩА НА МЕЖДИННАТА ГАРА

Михайл Семенко, Гео Шкурупи, Миколa (Ник) Бажан

Разговор между трима

Междинната гара. Равните и блестящи релси на коловозите са празни във всички посоки. Тук се състои срещата на тримата, когато пътищата им отново стигат до тази гара.

Там, където коловозът води напред, на границата на съединяването със зелен пламък блести семафорът за бъдещето. Той е поставен на границата на пътищата и нациите и само храбрите смелчаци ще се осмелят да преминат отвъд зеления огън, защото оттам започва бъдещето.

Поставили са го смелите конквистадори-пионери като рекордна граница за всички пътуващи. От това време са минали няколко години и маслото в лампите на семафора вече почти е изгоряло, но той все още блещука със зеления си пламък. Много преминаващи са виждали този огън и пътищата им са продължили да водят назад. Конквистадорите, които са го запалили, са се разотишли наляво и надясно, но огънят не е угаснал.

Тръгнали са на разузнаване, защото е трябвало да се задълбочат в съвремието, за да намерят начин да преминат в бъдещето.

И ето че днес на междинната гара трима от тях се срещат отново.

Единият, чието лице носи черти от всички нации и раси и чиято коса е черна като минни въглища, а очите му блестят с огъня на татарски огньове, скитски огнища и големите лампи на европейските ателиета и всеки страничен наблюдател би си помислил, че той е от Патагония, слезе първи на перона, който води напред и погледна към хоризонта, в далечината на който трептеше зеленият огън на семафора...

Първият, от който лъха на море и далечни пътища, прерязващи съвремието, дръпна от лулата си и със задоволство каза:

– Свети!..

Вторият, който стоеше наблизо и сочеше с ръка в далечината, чието лице и фигура напомнят на замислен пътешественик от футуропрерията, с укор отговори:

— Хіба я не попереджав?..

І третій, що великими пальцями правої й лівої руки звужував собі очі, бо він був трохи близькозорий, з породи довгоголових, і що блукав по нетрях провінції, ніби не ймучи віри собі самому,— здивовано промовив:

— А й справді горить!..

І всі троє повернулись обличчями один до одного й, простягнувши руки, промовили вголос:

— Це ти, Семенко!..

— Це ти, Шкурупій!..

— Ти Бажан!..

— Гого-го!!

— Дай прикурити,— сказав перший, притоптуючи жовтим пальцем у люльці рудий тютюн.

Запахло пивом і тютюном, вугіллям паровозних топок і уборною.

Так пахне комунікація на багатьох станціях нашої країни, що до їхніх перонів мовчазні дядьки, погейкуючи на волів, підвозять збіжжя важке своє й хрумтливий цукор, побоюючись безпритульних та міліціонерів.

— На багатьох залізничних коліях стоять семафори. Але хто їх ставить на тупиках? — запитав тоді третій.

Коли б в цей мент до них підійшов один із тих, що так люблять зайцями їздити на потягах нашої літератури, економлячи гроші на підручники версифікації та не жалкуючи їх на пляшку горілки для голови сільського Комнезаму[1], щоб узяти собі посвідку про безпечне соціяльне походження, де б на запитання: «Хто ваші батьки?» — не стояла відповідь: «Попівський син»,— так от цей «заєць з ідеологічних міркувань» підсунув би:

— Ваш семафор — вказівка на коротший шлях до найближчого кафе.

Та цього не сталося. І третій продовжував:

— Правда, в тих формулах, що за допомогою їх ми роки тому намагалися прокласти нову залізницю в майбутнє, було алгебри й логаритмів не менше, ніж у розрахунках інженера-будівника, але що з того? Найстаранніші й найпильніші бажання довести, ніби 2х2=5, не завжди бувають виправдані.

— Ти став больно розумний, — сказав перший, пихкаючи люлькою й дбайливо псуючи українську мову, — це од тих нерозумних тинів, які ти перелазив за час нашої розлуки. Цей розум дала тобі відсталість, яка оточує нашу оазу і куди ви, — звернувся до другого, що задивився на жовтий

[1] Комнезам (Комітет незаможних селян) – орган влади на селі в Українській Радянській Соціалістичній Республіці в 1920–33 рр.

– Нима не ви предупреждавах?..

И третият, който с пръстите на дясната и лявата ръка си разтягаше очите, защото беше малко късоглед, от породата на дългоглавите, и който се скиташе из дълбините на провинцията, сякаш без сам да вярва на себе си, учудено промълви:

– Наистина свети!

И тримата се обърнаха с лице един към друг и като протегнаха ръце, заедно казаха на глас:

– Това си ти, Семенко!..

– Това си ти, Шкурупий!..

– Ти си Бажан!..

– Охо-хо!!

– Време е да запалим – каза първият, натъпквайки с пожълтял пръст в лулата си червеникав тютюн.

Замириса на бира и тютюн, на въглища от котелното на локомотива.

Така мирише комуникацията на много гари в страната ни, където по перони мълчаливи чичовци подвикват на воловете си, карат тежко зърно и хрупкава захар и се страхуват от бездомниците и милиционерите.

– На много железопътни линии има семафори. Но кой слага на задъненията? – попита тогава третият.

Ако в този момент при тях се бе приближил един от тези, които толкова обичат да пътуват като зайци във влаковете на нашата литература, да пестят пари от версификация на учебници и без да им е жал да ги дават за бутилка водка за селския Комнезам[1], за да си изкарат справка за безопасен социален произход, в която на въпроса „Кои са вашите родители?“ да не стои отговорът „Попски син“, та този „заек по идеологически схващания“ би подхвърлил:

– Вашият семафор означава по-краткия път към най-близкото кафене.

Но това не се случи. И третият продължи:

– Наистина, във формулярите, с чиято помощ ние преди години се опитвахме да прокараме новата железница към бъдещето, имаше не по-малко алгебра и логаритми, отколкото в изчисленията на инженер-строител, но какво от това? И най-старателните и най-внимателните желания да се докаже, че 2x2=5, не винаги са оправдани.

– Ти си станал болезнено разумен, – каза първият, изпускайки дим от лулата си и грижливо разваляйки украинския език, – трябва да е от

[1] Комнезам (Комитет на незаможните селяни) – орган на селската власт в Украинската съветска социалистическа република в периода 1920–33 г. – Б. съст.

дим над шклянками пива, мріючи про веселих дівчат і примхливі рими, — куди ви обоє після вашої зради повтікали. Це — на користь, бо можна й підождати, не все за раз, і коли б ми не зустрілись, то все одно зустріч нашої ідеї, нашокультурної формації відбулася б в цій же кількості, хоч і з другими прізвищами.

— Можна й підождати? Гм, чи не значить це, бува, що папір, де на одній сторінці було виведено чітки, мов гільйотина, формули смерти мистецтва, треба перевернути, а на другому боці його написати вірш про міську панель і любов на міській панелі? Ти робиш і робив так, але ти не хочеш признатися...

— Хто його примусить признатися? — промовив другий. — Патентовані слідчі в літературі, що мають мандат на це (від кого?) і горду назву «критики», не змогли притиснути його до стінки. Ох! Я люблю критиків, як алігатор любить пташинку, що колупається в його зубах...

— Хо! — чи здивувався, чи підтвердив перший.

— Так, — сказав третій,— наші критики нагадують мені дядюшок з села, що по обіді голосно гикнуть і промовлять до своєї огрядної жінки — «оце мені подобається, а оце не подобається». Між иншим — їхні шлунки зовсім не перетравлюють нерозжованої їжі. В них є щось від дегенерата й щось від бугая. Цікава помісь!

— Їх можна класифікувати,— підхопив другий, — в одних — довгі вуса й довге перо, що, мов мітла в руках у пугала, може лякати лише горобців, другі лисі й на голові, й на душі, треті — без усів і без лисини, та в них немає зубів і вони можуть споживати лише солоденьку юшку, куди накришено трохи «революції» та повстань, більше для вигляду, ніж для корнети. От!

Перший випустив од задоволення велике пасмо диму зі своєї люльки, очі йому повужчали ще більше, але він нічого не сказав.

— Вони, більшість в усякому разі, клянуться бородою Маркса, — мовив третій. — Моторні парікмахери! Марксову бороду кожен з них зачісує собі до вподоби. Від цього Маркс у одних нагадує Софокла, в других — романтичного панича, в третіх — нашого шановного Тараса, в четвертих — неголеного дядька з Кибинець, в багатьох — він є копією їх самих. Загадкова ситуація — де ж справжній Маркс?

неразумните сенки, из които ти броди от времето на нашата раздяла. Разумът ти го е дала изостаналостта, която обгражда нашия оазис и където вие – той се обърна към втория, който се взираше в жълтия дим над чашите с бира и си мечтаеше за весели момичета и примамливи рими – където вие двамата избягахте след предателството ви. Това е от полза, защото може и да почака, не може всичко наведнъж и когато и да се срещнем, то все ще е насреща за нашата идея, нашата културна формация би се състояла в същото количество, макар и с други фамилии.

– Може и да почака? Хъм, това да не би да означава случайно, че хартията, на която от едната страна бяха изведени ясни, като гилотина, формули за смъртта на изкуството, трябва да се обърне и на другата ѝ страна да се напише стихотворение за панелката и любовта в нея? Така правиш и си правил, но не искаш да си го признаеш...

– Кой ще го накара да си признае? – каза вторият. – Патентованите следователи в литературата, които имат мандат за това (от кого ли?) и гордо се наричат „критици“, не успяха да го притиснат към стената. Ох! Обичам критиците така, както алигаторът обича птичката, забила се в зъбите му...

– Хо! – или се учуди, или потвърди третият.

– Да – каза третият, – нашите критици ми напомнят за селските чичовци, които след обяда викат и казват на охранената си жена „това ми харесва, а това не ми харесва“. Между другото, стомасите им въобще не смилат несдъвкана храна. Имат нещо и от дегенерата, и от здравеняка. Интересна смес!

– Може да се класифицират – подхвана другият, – едни имат дълги мустаци и дълго перо, което е като метла в ръцете на плашило, може да плаши само врабците, другите са плешиви и в главата, и в душата, третите са без мустаци и не са плешиви, но нямат зъби и могат да ядат само подсладена каша, натрошена отгоре с малко „революция“ и въстания, повече за вид, отколкото за вкус. Туй то!

От задоволство първият пусна голямо кълбо дим от лулата си, очите му се стесниха още повече, но той не каза нищо.

– Те, повечето от тях във всеки случай се кълнат в брадата на Маркс – каза третият. – Славни фризьори са! Всеки сресва брадата на Маркс според вкуса си. От което при едни Маркс прилича на Софокъл, при втори – на романтичен господин, при трети – на уважавания ни Тарас, при четвърти – на небръснат чичко от Кибинец, при повечето е копие на самите тях. Интересна ситуация – а къде е самият Маркс?

— А комплект «Плужанина»[1]?! — пискнув би «літературний заєць», коли б підійшов у цю мить. Але не було його, й розмова тривала далі.

— Характерно,— сказав другий, — що за своєю власною вихою вони нічого не бачать. Вони лише з великою охотою сваряться один з одним.

— Чого вас так заїдають критики? Беріть приклад з мене,— промовив нарешті перший.— З самого початку треба плюнути критикові межи очі, щоб не ждати від нього того, чого він по своїй природі не може дати. Тоді ждіть сподіваного, а то ви все, мов якийсь актор од рецензента, ждете несподіваного. Це застрахує від того, щоб ждати якоїсь допомоги від людей, які мусять бути розумніші од вас, а де ж вони візьмуться, ці розумніші од нас люди? Ждіть допомоги й корективів від індустріялізації...

— Значить — пульс сучасности?.. — глибокодумно промимрив другий.

— Його шукати? — запитав третій.— Я не хочу нічого шукати, хоча останнє — дуже вигідно, зручно, безтурботно й навіть приємно. Можливо, що я не намагатимусь всидіти на теплих подушках заялозеної лірики і речі мої перестануть нагадувати убогий і зім'ятий самовар, що в ньому вариться ріденька самогонна юшка рим.

— Самовар чи сонет? — єхидновато запитав другий.

— Я не фанатик сонета,— відповів третій.— Просто я люблю добрий вірш. Мені дивно часом, як за римою люди не бачать вірша. Я люблю добрий вірш, і тому я толерантний. Я з любов'ю ворушу сторінки теплих і хороших віршів.

— Глупости ти говориш, любий мій. Що з того, що «Камена» та «Крізь бурю й сніг»[2] наче накрохмалені в добрій пральні,— сказав тоді другий і подивився на першого, що колупав нігтем глибоке чорне дно своєї люльки.— Хіба ти розшукаєш у цих поемах пульс нашої життєрадосности, хіба ти відчуєш у них подих свіжого вітру?

Побожна старушенція, заховавши в облізле хутро свого мерзлякуватого носа, іде крізь бурю й сніг. Хіба їй і насправді заборонено там ходити, й чхати, й сякати носа?

---

[1] «Плужанин» – літературний журнал, що виходив у Харкові в 1925–27 рр. Публікувалися в ньому здебільшого члени письменницької організації «Плуг», чия творчість віддзеркалювала життя українського села.

[2] «Камена», «Крізь бурю й сніг» – збірки віршів двох українських поетів-неокласиків, автор першої – Микола Зеров, другої – Максим Рильський.

– А комплектът „Плужанин“[1]? – би извикал „литературният заек“, ако бе дошъл в този момент. Но това не стана и разговорът продължи нататък.

– Характерно е – каза вторият, – че нищо не виждат по-надалече от собствената си физиономия. Само се карат помежду си с голяма охота.

– Какво ви тревожат толкова критиците? Вземете пример от мене – каза най-накрая първият. – От самото начало трябва да им плюете във физиономиите, да не очаквате от тях това, което по природа не могат да дадат. Тогава чакайте очакваното, а вие все, като някой актьор от рецензета, чакате неочакваното. Това застрахова да се чака каквато и да е помощ от хора, които трябва да са по-разумни от вас, а откъде ще се вземат по-разумни от нас хора? Чакайте помощ и коректив от индустриализацията...

– Значи – пулсът на съвремието?.. – дълбокомъдрено се примири вторият.

– Да го търсим? – попита третият. – Не искам нищо да търся, въпреки че последното е много изгодно, удобно, безгрижно и дори приятно. Може би не трябва да се опитвам да насадя на топлите възглавници на омазаната лирика и нещата ми ще престанат да приличат на беден и занемарен самовар, в който се готви рядка домашна супичка от рими.

– Самовар или сонет? – ехидно попита вторият.

– Не съм фанатик на сонета – отговори третият. – Просто обичам добрия стих. Понякога ми е странно как зад римите хората не виждат стиха. Обичам добрия стих и затова съм толерантен. С любов обръщам страниците на топлите и хубави стихове.

– Говориш глупости, любими мой. Какво толкова, че „Камена“ и „През буря и сняг“[2] са като колосани в добра пералня – каза тогава вторият и погледна първия, който човъркаше с нокът дълбокото черно дъно на лулата си. – Нима ще откриеш в тези поеми пулса на нашата жизнерадост, нима ще усетиш в тях полъха на свежия вятър?

Набожна старица, завряла замръзналия си нос в протрит кожух, върви в бурята и снега. Нима наистина ѝ е забранено да ходи там, да киха и да си секне носа?

---

[1] „Плужанин“ – литературно списание, което излиза в Харков през 1925–27 г. В него публикуват най-вече членове на писателската организация „Плуг“, чието творчество отразява живота на украинското село. – Б. съст.

[2] „Камена“, „През буря и сняг“ са стихосбирки на двама украински поети-неокласици, автор на първата е Микола Зеров, а на втората – Максим Рилски. – Б. съст.

Ні! Навіщо ця затхлість, мов пліснявість папірусів з гробниці Тутанхамона? Вони приваблюють тебе формою? Та задушлива їхня форма. Вона, як у зашморгу, втягає молодь, і тоді виходять з неї дідусі з молоком на вустах І з старечим серцем.

— Я не фанатик сонета,— чіплявся за цю фразу третій.— Я люблю добрий і розумний вірш. Я не вірю, що в поета мозок мусить бути схожий на драглі.

— Ти починаєш говорити про поетів? — сказав перший і одверто позіхнув.— Ох, нудно ж. Крім своїх віршів, ні одного не читаю.

Перший підвівся і, склавши ноги свої, мов ножиці, кинув:

— Справді. Краще, ніж читати одноманітне сюсюкання сосюр[1] з маленької літери або видушувати поезію з тичининських поетичних сопляків, розгорнути Пушкіна або Шевченка, але, на жаль, я їх перечитав, коли ще був у першій класі підготовчої школи. Не можна хронічно годуватися консервами. «Укрнархарч» і той дає часом свіжі котлети, а як же тоді бути літератури?

Другий захопився, він мить прислухався до тих нечутних і невидних зворушень, що відбувалися в сірій корці його мозку, потім голосно і дзвінко промовив:

— Так! Невже ніколи я не розгорну свіжої книжки якогось нашого журналу, невже ніколи не знайду на якійсь із сторінок несподіваного, чудесного, нового вірша нової і незнаної досі руки, що безліч приємних новин, надій і несподіванок буде заховано в ньому?

Перший прокотив очі свої від одного з бесідників до другого і хитренько зломив губи:

— Мати надію на випадок — значить мати надію на долю. Мати надію на долю — значить мати надію на Бога.

Мати надію на Бога — значить спродати свої штани, купити Біблію українською мовою, піти до відомого поета Вишневого (довідки про цього поета можеш дістати в Миші Яловго[2]) і вивчити назубок літургію. Чудова перспектива: сидіти біля моря й чекати на генія («Невже Україна свого Моїсея» і т. д., і т. д., і т. д., «Не може ж так бути» і т. д., і т. д., і т. д.)... Ану, далі за сонети! — кинув він до третього.

— Сонет — це не спадщина дурнів,— випалив третій, що вже п'ять хвилин тому вигадав цей афоризм і чекав лише на зручний випадок,— а

[1] Володимир Сосюра (1898–1965) – український поет, лірик-неоромантик.

[2] Михайло Яловий (1895–1937) – поет, прозаїк, драматург, жертва сталінського терору.

Не! Защо е тази изостаналост, като плесен от папирусите от гробницата на Тутанкамон? Привличат те с формата си? Задушаваща е тази тяхна форма. Като примка лови младежта и тогава от нея започват да излизат дядовци с мляко по устата и със старческо сърце.

– Не съм фанатик на сонета – хвана се за фразата третият. – Обичам хубавия и добър стих. Не вярвам, че мозъкът на поета трябва да прилича на паца.

– Започваш да говориш за поети? – каза първият и открито се прозя. – Ох, скучно е. Освен моите стихове, не чета други.

Първият се надигна и като кръстоса краката си, подхвърли:

– Наистина. По-добре отколкото да четеш еднообразното съскане на сосюра[1] с малка буква или да се души поезията с поетичните вопли на тичина, да се отворят Пушкин или Шевченко, които, за съжаление, препрочетох, още когато бях в първи клас в подготвителното училище. Не може хронично да се храниш с консерви. И „Укрнармаг“ понякога пуска пресни пържоли, а какво остава за литературата?

Вторият се заинтересува, за момент се заслуша в неусетните и невидими вълнения, които протичаха в сивата мозъчна кора, а после високо и звънко каза:

– Да! Нима никога не ще разтворя нова книга на някое наше списание, нима никога не ще намеря на някоя от страниците му неочакван, чудесен, нов стих от нова и непозната досега ръка, в който ще бъдат отразени безкрайно приятни новини, надежди и изненади?

Първият премести очите си от единия към другия си събеседник и хитро присви устни:

– Да се надявам на подобен случай, значи да се надявам на съдбата. Да се надявам на съдбата, означава да се надявам на Бога.

Да се надявам на Бога, означава да си продам гащите, за да си купя Библия на украински език, да отида при известния поет Вишенви (справка за този поет може да се получи от Миша Ялови[2]) и да науча наизуст литургията. Чудесна перспектива: да си седя край морето и да чакам гения („Като Украйна своя Моисей“ и т.н., и т.н., и т.н. „Нима може така“ и т.н., и т.н., и т.н.)... Хайде за сонетите! – кимна той на третия.

– Сонетът не е наследство на глупци – запали се третият, който преди цели пет минути беше измислил този афоризъм и само чакаше го-

[1] Володимир Сосюра (1898–1965) – украински поет, лирик-неоромантик. – Б. съст.

[2] Михайло Ялови (1895–1937) – поет, прозаик, драматург, жертва на сталинския терор. – Б. съст.

випробований, перевірений, вдосконалений і — не помилюся, коли скажу, — вірний на 96½ % засіб пролізти за жилетку людей. Отже, коли й тепер поезія — річ не марна й не непотрібна, то і вдосконалений засіб її — не витребенька професорів. Потрібен добрий вірш, добрий вірш радянської України, а тому: важливі не запередження, а досягнення. Я люблю...

— Ну й люби собі, пожалуста! Можеш любити, це є твоя «культурна» база, ґрунт твого власного творчого пуза... — перебив його перший.

Третій не вгамувався і перебив першого:

— Я люблю браму Заборовського[1] й Дніпрельстан[2]. Я люблю органічну міцну й нефальшовану культуру. Таку культуру Україна знала лише одну; культуру феодалізму, культуру Мазепи, знатиме вона й другу: культуру пролетаріяту, культуру соцбуду. Куркульське селянство, що заповняло прогалини, не здатне творити культури, воно здатне дати лише потенцію культури: «народне мистецтво». Запаморочені проклятим просвітянством XIX віку, що зросло на оцьому самому «народньому мистецтві», ми забули про раніш! віки культури й діла.

— Нарбут[3]? – раптово запитав другий, в глибині своїй десь хутко-хутко перебравши нитки тонких і складних інтуїцій, зв'язавши їх у вузол: в слово «Нарбут».

— Так, Нарбут, що був пасеїстичнішим, а міг бути найреволюційнішим графіком України. Йому завадила смерть. Він знав джерело. Брама Заборовського, колишній розпис Печерської лаври, Тарасевич[4] і Зубрицький[5], ікона Самойловича, чернігівські гути[6] — невичерпне і творче джерело. Той складний комплекс з географічних, економічних і соціально-історичних передумов, що зветься — Україна, сам нап'ється ще раз і всьому людству дасть пити з того джерела, профільтрувавши й очистивши воду...

Перший не стерпів і остаточно перервав:

---

[1] Брама Заборовського – архітектурний зразок українського бароко XVIII ст., парадний в'їзд до резиденції київських митрополитів на території Софійського собору в Києві.

[2] Дніпрельстан – одна з уживаних в СРСР назв збудованої в 1927 р. Дніпровської гідроелектростанції (Дніпрогес).

[3] Георгій Нарбут (1886–1920) – український графік, ілюстратор, автор перших українських державних знаків – банкнот і марок.

[4] Мається на увазі Олександр Тарасевич (1640–1727) або його учень Леонтій Тарасевич (1650–1703), обидва – видатні гравери, офортисти.

[5] Никодим Зубрицький (1688–1724) – гравер по дереву та міді, чернець.

[6] Чернігівські гути – майстерні з виготовлення гутного скла на Чернігівщині, свого найбільшого розвитку досягли у XVIII ст.

ден случай, – а изпробван, проверен, усъвършенстван и – няма да сгреша, ако кажа – верен на 96½ % начин да се влезе под кожата на хората. Така че и сега поезията е нещо ненапразно и не е непотребна, а усъвършенстването ѝ не е приумица на професорите. Добрият стих е нужен, добрият стих на съветска Украйна и затова са важни не предупрежденията, а постиженията. Обичам...

– Обичай си тогава! Можеш да обичаш, това си е твоята „културна“ база, основата на собствения ти творчески тумбак... – прекъсна го първият.

Третият не се сдържа и прекъсна първия:

– Обичам портата на Заборовски[1] и Днипрелстан[2]. Обичам органично здравата и нефалшива култура. Подобна култура Украйна е имала само една: културата на феодализма, културата на Мазепа, ще има и втора: културата на пролетариата, културата на социалистическото строителство. Селячеството на кулаците, което запълни тази пропаст, не е способно да създаде култура, то е способно да даде само потенция на културата: „народно изкуство“. Умопомрачени от проклетото Просвещение на XIX век, което е израснало точно върху това „народно изкуство“, ние забравихме за по-ранните векове на култура и дела.

– Нарбут[3]? – изведнъж попита вторият, събрал бързо дълбоко в себе си нишките на тънките и сложни ситуации, завързвайки ги на възел в думата „Нарбут“.

– Да, Нарбут, който беше по-пасеистичен, а би могъл да бъде най-революционният график на Украйна. Попречи му смъртта. Той познаваше извора. Портата на Заборовски, бившите стенописи на Печерската лавра, Тарасевич[4] и Зубрицки[5], иконата на Самойлович, черниговските гути[6] са неизчерпаем и творчески извор. Този сложен комплекс от географски, икономически и социално-исторически предпоставки, които се наричат

[1] Портата на Заборовски е архитектурен образец на украински барок от XVIII в., параден вход към резиденцията на киевските митрополити на територията на Софийската катедрала в Киев. – Б. съст.

[2] Днипрелстан – едно от използваните в СССР наименования на построената през 1927 г. Днепровска водна електроцентрала (Днипрогес). – Б. съст.

[3] Георгий Нарбут (1886–1920) – украински график, илюстратор, автор на първите украински държавни знаци – на банкнотите и марките. – Б. съст.

[4] Има се предвид Олександър Тарасевич (1640–1727) или ученикът му Леонтий Тарасевич (1650–1703), и двамата са известни графици, офортисти. – Б. съст.

[5] Никодим Зубрицки (1688–1724) – автор на творби от дърво и мед, монах. – Б. съст.

[6] Черниговски гути – работилници за издухване на горещо стъкло в Черниговска област, които са достигнали най-голямото си развитие през XVIII в. – Б. съст.

— Можеш любити. Але, повторюю, хай це буде лише твоєю «культурною» базою, ґрунтом твого власного творчого пуза. У кожного є це пузо, та не витікає звідси, що треба впадати в стилізацію, реставрацію, ворушити старе барахло, перегортати його й перекладати. Проте все це обумовлює твою творчу індивідуальність. Од безтворчої потенції, або, що те ж саме, од творчої імпотенції всі твої сонети й стилізації під скитів. Це твій занепад як культурного творця, це твоя індивідуальна справа — не роби з цього якоїсь позиції, дивись на це як на шляхи твого особистого творчого спадання (ти гадаєш — піднесення). І коли ми кожен зокрема самі відповідаємо за свою літературну пику, то, зійшовшись разом, обмірковуючи спільні заміри, мусимо знайти якесь середнє арифметичне, що буде за хребет для нашої групки.

— Так, ми маємо таке! — вигукнув другий.— Спільне єсть: знання роботи, об'єктивне, свідоме знання того, що таке наш матеріял і як орудувати ним, щоб він діяв так, як хоче майстер. Спільне єсть: метод. Спільне єсть: Жовтень. Для нього ми робимо. Коли зможе він,— кивнув на третього,— хай примусить Мазепу служити Жовтню!

— Хай спробує! — з незахованою іронією пробурмотів перший.

Тоді встряг знову третій:

— Признаюся — я склав зброю. Я перестав мріяти про нові форми мистецтва, в тисячу разів упливовіші, міцніші й величніші за давні. Я перестав вірити, що завтра або позавтра замість камерного, кишенькового, свійського мистецтва (свійська худоба!) прийде нове мистецтво юрб, площ, демонстрацій і штурмів. Ждати — так, ждати, — сказав я і почав лоскотати собі ніздрі соломинкою. Але за таким приємним ділом я не забуваю про ненависть. Я ненавиджу!.. Перераховувати, що я ненавиджу?

— Перераховуй, коли це не буде надто довго,— сказав перший і запалив свою люльку, що була загасла:

— Я ненавиджу кобеняк хазяйновитого дядька, я ненавиджу туган-барановську[1] кооперацію, я ненавиджу хуторянські масштаби, я ненавиджу УНР[2], що з хуторянства логічно витікає. Потім ще — вишивану сорочку,

[1] Михайло Туган-Барановський (1865–1919) – видатний український економіст, міністр фінансів Української Центральної Ради.

[2] УНР (Українська Народна Республіка) – українська держава, що існувала в 1917–20 рр.

Украйна, ще се напие този път и като филтрира и пречисти водата, ще даде на цялото човечество да пие от извора...

Първият не се стърпя и окончателно го прекъсна:

– Можеш да обичаш. Но, повтарям, нека това бъде само „културната" основа за собствения ти творчески тумбак. Всеки си има тумбак и няма къде да избяга, трябва да изпадне в стилизация, реставрация, да разтърси старите вехтории, да ги прегърне и преведе. Затова всичко се обуславя от творческата ти индивидуалност. От безтворческата потентност или което е същото, от творческата импотентност всички твои сонети и стилизации отиват в манастир. Това е западането ти като културен творец, твоето индивидуално дело – не прави от него позиция, гледай го като път на личното ти творческо падение (мислиш си – на въздигане). И когато всеки отделно отговаря за литературния си пик, то като се съберем заедно и размишляваме над общите мерки, трябва да намерим някакво средноаритметично, което ще бъде гръбнакът на нашата групичка.

– Да, имаме такова! – възкликна вторият. – Имаме общо: познаването на работата, обективното, съзнателно познание на това, което е материалът ни и как да работим с него, за да действа то като че ли е майстор. Имаме общо: методът. Имаме общо: Октомври. За него го правим. Когато то победи – кимна на третия, – нека принудят Мазепа да служи на Октомври!

– Да пробва! – с неприкрита ирония измърмори първият.

Тогава третият отново се намеси:

– Признавам си – свалих оръжието. Престанах да мечтая за нови форми в изкуството, хиляди пъти по-влиятелни, по-силни и по-величави от старите. Престанах да вярвам, че утре и следващия ден вместо камерното, джобно, домашно изкуство (домашни животни!) ще дойде новото изкуство на масите, на площадите, на демонстрациите и щурмовете. Да чакаме – да, да чакаме – казах аз и започнах да си бъркам със сламка в носа. Но от това приятно дело, да не забравям за омразата. Мразя!.. Да изброя ли какво мразя?

– Изброй, ако не е прекалено дълго – каза първият и запали лулата си, която беше угаснала.

– Мразя кожуха на селския чичка, мразя туган-баранивската[1] кооперация, мразя махленските мащаби, мразя УНР[2], което логично бяга от

[1] Михайло Туган-Барановски (1865–1919) – известен украински икономист, министър на финансите в Украинската централна рада. – Б. съст.

[2] УНР (Украинска Народна Република) – украинска държава, съществувала през 1917–20 г. – Б. съст.

пасіку, «Просвіту»[1] (байдуже, якого коліру), письменника Грінченка[2], оцю українську Чарскую в матні та вишиваній сорочці, автокефальну церкву...

— Гм!.. В ненависті ми теж можемо зійтися! — сказав другий, а перший тоді встав і виголосив таку промову:

— Невідомо, що дасть нам ця зустріч. Можливо, що нас буде більше. Але зараз треба яскраво виявити себе на кілька років і організовано йти вперед, не давати завмирати тим творчим комбінаціям, які повстають у наших жвавих, живих і безконкурентних головах. Ми постоїмо біля Семафора, але мені здається, що в майбутнє таки дійсно один шлях, і всі стають у чергу біля Семафора. Ви ж знаєте добре, що ми все-таки перші, і всі ті, що підуть за нами, — перші. Треба висадити наш десант на цьому безнадійно порожньому, закинутому на власне самоз'їдення березі. Треба кинути наші бумеранги, а головне — працювати й показувати, як треба працювати. Висадимо десант і підемо українськими преріями вносити електрифікацію на хутори й перешкоджати знищувати ті індустріяльні надбання, які ми принесли в українську культуру. Невже подібними станемо до тих старих поетичних калош, що, видряпавшись із символістичного багна, вибралися на широке революційне море і кумедно тут намагаються не захлинутися і не потопнути?..

Після патетичної і голосної промови, передихнувши трохи, сказав раптом перший:

— А чи чули ви про останню літературну подію?

— У городі бузина? — вирячив очі третій.

— Ні, у городі Харкові — нова літорганізація,— поважно промовив перший.— На установчих зборах після промови основоположника, ідеолога і критика, коли на всі лопатки остаточно було покладено всіх ворогів, коли шляхи було до революційної літератури цілком розчищено, коли знову дим пожеж і боїв мусив розлягтися над літературними нивами, коли останню цеглину було вкладено в підмурівок соціялістичної культури і останній кілок осиковий було вбито в могилу «тих, що по той бік», тоді спинився промовець, обвів очима потомлену в пень авдиторію свою і сказав: «Я скінчив. Чи є в кого якісь питання?». І підвелася тоді над юрбою худенька і волохата рука, стискаючи новенький членський квиток, і хрипкенький голосок запитав: «А чи скоро будуть видавать обмундіроване?».

Понуро схилили голову троє.

---

[1] «Просвіта» (Товариство «Просвіта») – українська культурно-освітня організація.

[2] Борис Грінченко (1863–1910) – письменник, лексикограф, літературознавець, етнограф, громадський діяч, автор чотиритомного «Словаря української мови».

махленското. Освен това – бродираната риза, пчелина, „Просвета“[1] (все едно от кой цвят), писателя Гринченко[2], украинската Чарская с член и бродирана риза, автокефалната църква...

– Хъм!.. В омразата също можем да се открием! – каза вторият, а тогава първият стана и започна следната реч:

– Не се знае какво ще ни даде тази среща. Може да станем повече. Но сега трябва ясно да се изявим през следващите няколко години и организирано да вървим напред, да не позволяваме да умрат творческите комбинации, които въстават в живите ни, жизнени и безконкурентни глави. Ние стоим до Семафора, но ми се струва, че към бъдещето всъщност има само един път и всички застават на опашка до Семафора. Знаете добре, че ние все пак сме първите и че всички, които ще тръгнат след нас, ще са първи. Трябва да прехвърлим десанта си на този безнадежден празен, изоставен да се самоизяде бряг. Трябва да хвърлим всичките си бумеранги, но главното е да работим и да покажем как трябва да се работи. Трябва да направим десант и да тръгнем из украинските прерии да носим електрификация по махалите и да попречим да се унищожат индустриалните придобивки, които сме донесли на украинската култура. Нима ще заприличаме на старите поетически галоши, които след като се отървават от символистическото блато, стигат до широкото революционно море и смешно се опитват да не се задавят и да не потънат?..

Като си пое дъх след патетичната и шумна реч, първият каза изведнъж:

– Чухте ли за последното литературно събитие?

– В града на люляка? – опули очи третият.

– Не, в град Харков има нова литературна организация – важно каза първият. – След речта на основоположника, идеолога и критика на учредителното събрание, когато всички врагове са били окончателно сразени, когато пътищата към революционната литература са били изцяло разчистени, когато димът от пожарите и боевете отново е трябвало да се разлее над литературните ниви, когато и последната тухла е била поставена в строежа на социалистическата култура и са били вкарани в гроба „всички, които са от другата страна“, говорителят е спрял, обходил с поглед докрай уморената си аудитория и е казал: „Аз свърших. Има ли някой въпроси?“ Тогава над тълпата се надигнала една тънка и

[1] „Просвита“ (Дружество „Просвета“) – украинска културно-образователна организация – Б. съст.

[2] Борис Гринченко (1863–1910) – писател, лексикограф, литературовед, етнограф, обществен деец, автор на четиритомния „Речник на украинския език“. – Б. съст.

«Чижило жить на єтом свєтє, господа!» — як сказав наш земляк Коля Гоголь.

— Що? — встало тверде волосся першого дибки, — Унивать?

— Ні!.. Ні!..— поклялася решта.

Перший, заспокоївшись, продовжував:

— Пошукаємо хлопців, що з нами підуть, дехто сам пристане. Там, у Харкові, десь запрезідентився Шпол[1], треба витягти його до Семафора. Сил наших досить, щоб розпочати рух. Треба вивести культуру з того бездарного самозадоволення, в яке вона зараз попала. Коли вже комусь треба гуртуватися, то хай собі гуртуються, але вже по принципу якости і по творчій псіхиці, а не під гаслом «український письменник». Треба знову йти до «ізмів», а не до «рідної хати, де мир і тишина».

— Де це «мир і тишина»? Співробітництво потрібне! От у ВАПЛІТЕ[2]...— крикнув другий.

— У ВАПЛІТЕ? О, там: did tela passe, baba lon bie, sam pan sil tres a-ge uo prive! — як кажуть французи.

— Ох, упрів Яловий, добре ж таки попрів! — зітхнув третій.

— Треба виходити на широкий шлях світових творчих завдань, а не грузнути в своїй ющі, — скрикнув перший.— Треба позбутися провінції, яка знову починає огортати нас своїми трухлими тротуарами й підсліпкуватими гасовими ліхтарями. Инакше ми, не провінціяли, задохнемося або втечемо. Тікати нікуди, значить, висаджуй десант! Полоскочимо пузо літературних самозадоволених куркулів. Хай знову блисне полум'я самовідданих конквістадорів, що йдуть до комуністичного майбутнього не за страх, а за совість!

— Так, значить, десант?

— Десант!!!

— Дайош!

— Дайош?

---

[1] Юліан Шпол – псевдонім Михайла Яловго.

[2] ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) – літературне об'єднання, що існувало у Харкові в 1926–28 рр.

космата ръчичка, която стискала нова членска картичка и с хриплив глас попитала: „Скоро ли ще раздават униформите?“

Тримата тъжно наведоха глави.

„Тъжно е да се живее на този свят, господа!“ – както казва нашият земляк Коля Гогол.

– Какво? – настръхна твърдата коса на първия. – Ще униваме ли?

– Не!.. Не!.. – разкаяха се останалите.

Първият се успокои и продължи.

– Ще потърсим момчета, които ще тръгнат с нас, някои от тях и сами ще дойдат. Там, в Харков, президентства Шпол[1], трябва да го издърпаме при Семафора. Имаме достатъчно сили, за да започнем движение. Трябва да изведем културата от бездарното самодоволство, в което е попаднала. Когато на някой му се наложи да се групира, да го направи, но вече на принципа на качеството и според творческата психика, а не под лозунга „український письменник“. Трябва отново да отидем при „измите“, а не при „родната стряха, където цари мир и тишина“.

– Къде е този „мир и тишина“? Сътрудничество е необходимо! То е при ВАПЛИТЕ[2]... – извика вторият.

– При ВАПЛИТЕ? А, там е: did tela passe, baba lon bie, sam pan sil tres a-ge uo prive! – както казват французите.

– Ох, вампирите на Ялови, добре ги е натиснал! – въздъхна третият.

– Трябва да излезем на широкия път на световните творчески задачи, а не да се задълбаваме в своята паница – извика първият. – Трябва да се отървем от провинцията, която отново започва да ни обхваща със старите си тротоари и мъждукащи газови фенери. Иначе ние не сме провинциалисти, ще издъхнем или ще избягаме. Няма накъде да бягаме, значи, започваме десант! Ще погъделичкаме тумбака на литературните самозадоволени кулаци. Нека отново заблести пламъкът на отдадените конквистадори, които вървят към комунистическото бъдеще не от страх, а по съвест!

– Значи десант, а?

– Десант!!!

– Действаме!

– Действаме?

---

[1] Юлиян Шпол е псевдоним на Михайло Ялови. – Б. съст.

[2] ВАПЛІТЕ (*укр.* Вільна академія пролетарської літератури – Свободна академия на пролетарската литература) е литературно обединение, съществувало в Харков 1926–28 г. – Б. съст.

Конструктивізм

Конструктивизъм

ВАЛЕР'ЯН ПОЛІЩУК

РАДІО

Я відчуваю дім планети свої,
Як гомін електричних хвиль
По радіо ловлю.
Ось Лондон корчиться
Фокстротом брязкітливим,
Ось Ейфель журно запинікав
Говіркою Морзе
Мелодію свою...
На кілька променів посунувсь варіометр
І зойки невимовні
Крають слух:
Десь пароплав
У штормі захлинувся —
Тоскотне SOS
Нависло, як обух.
Хрипить в етер
Його останній життєдайний нерв...
Замовк...
І серце впало...
Невже людські зітхання
Під антиподами моїми
Зелений злючий вал таки зажер?
Чи, може, крижаний
Блакитно-білий айсберг
Черкнув задиханий ходою пароплав,
І радужно-полярний блиск
Тепло каюти
Смертельним холодом залляв?
Мов раною смертельною
Пробоїна зітхнула:
Всередину життя
Потоп удерсь —
І нагла сіль води
Своїм шипучим летом
Торкнулась молодих,

ВАЛЕРИЯН ПОЛИШЧУК

РАДИО

Аз чувствам своята планета дом,
като ловя глъчта
по електрични радиовълни.
Тук Лондон кълчи се
на фокстрот звънък,
тук Айфел тъжно запуска
със говора на Морз
мелодията своя...
Приплъзна се стрелката по вариометъра
ужасни писъци
слуха ти режат:
Попаднал някъде
сред буря параход –
тъжовно SOS
надвеси както чук.
В ефира хърка
последният му животворен нерв...
Замря...
Сърцето сви се...
Нима човешки дъх
под мойте антиподи
зеленият злокобен вал погълна?
Или студен, навярно
лазурно-светъл айсберг
проби задъхания параход,
та пъстроцветният полярен лъч
уюта на каютата
със смъртен хлад обля?
Подобно рана гибелна
пробойната въздъхна:
В сърцевината на живота
нахлу потоп –
и нагла водна сол
с шипящия си полет
докосна се до млада

Ще не дозрілих перс...
Ах, далі...
Знову свист.
І раптом іздалека
(Ще поворот) — і дужче, й голосніш
Полляла флейта плин,
Як сяйво аметист,
І ксилофон заклекотав,
Як у танку лелека,
І заспівав у сурмах
Бархатний метал...
Лечу вперед,
Зашепотів за свистом
Голос моложавий,—
(Я вухом регулятора
В етеровім броджу),—
І ось пашисту казку
То стомлено, то жваво
Несе дитині хтось
За бархатну межу.
Блукаю по планеті
Я в електричних хвилях,
Антена чутким вухом
Винюхує із темряви
Найдальший подих, звук.
Ось телеграфні сполохи
Червінькових боїв і гнівних
розрухів повстання
Незнаного, многостраждального Китаю —
І вже ячмінь штиків і кіс,
Мов лан без меж, іде й хитає,
Ще й маки та волошки прапорів підніс,
В уяві безліч виснажених рук —
Худих і жовтих рук
Замореного кулі...
І раптом гостродзьобі кулі —
За цифрою — пекучим бризком
По головах пройшлись:
Вперед лавина кинулась,

незряла още гръд...
Нататък...
Свистене пак.
Внезапно отдалече
(Превъртам пак) – по-силно и по-звучно
полива флейтата поток
като сиянието аметист,
и ксилофон затраква
като в цистерна щъркел,
в тромпетите запя
металът кадифен...
Летя напред,
младежки глас
нашепва след свистене, –
(с ухо на регулатора
в ефира бродя аз), –
и ето че уханна притча
ту морно, ту пък живо
дете отнася някой
отвъд предели в кадифе.
Планетата обхождам
по електрически вълни,
антената предълно ясно
през сумрака надушва
въздишка най-отдалечена.
Боязън телеграфна
от битки вишневи и гневни
въстанически руини
на непознатия Китай многострадален –
и ечемик от щик и сърп
като поле безкрай полюшва,
метличина и мак на знамена издигат
безбройни немощни ръце –
отслабените жълти
ръце на грохнало кълбо...
Куршуми остроклюни ненадейно –
безчет – в опожаряващ дъжд
засипаха главите:
напред лавината се хвърли,

А дехто ницьма вниз.
І раптом павза
Громом затріщала:
Десь буря і гроза —
На захід чи на схід?
І вся моя машина
Чуйно відмічає,
Що робиться в моїм дому —
Планеті гірких бід.
Чи радість де, чи біль,
А чи шантанний гомін,
Чи заклики борні,
Чи передсмертний плач —
В кімнаті все мені
Розкаже, як нікому,
Химерний і слухняний
Мій ламповий приймач.

АВТО Й ШОФЕР

З липким шерхотом авто мчить,
Потріскуючи з льоту камінцями:
Розносить на місця музів відомчих, —
А може, гра розтратник до нестями?

Легко хлипає авто,
Не займа його на вулиці ніхто,
Як нікому не потрібне й серце мо —
туриста,
Що націлене очима
Мчиться бистро.
Чи кує на поворотах серце,
А чи ні —
Все воно тепер затисло б'ється
У машині.
Шурхіт — тріск…
Трам напереріз.
Шпагами — дороги.
Люд у коловороті.

а някой падна долу.
И пауза внезапно
изтряска с гръм:
там нейде буря е –
на запад ли, на юг ли?
И цялата машина моя
отчита очевидно
какво се случва в моя дом –
в света злочест и страшен.
Дали е радост, или жал
дали е глъч в шантаните,
дали е призив към борба,
или предсмъртен вопъл –
във стаята ще ми
разкаже, тъй интимно,
безплътният послушен
мой лампов радиоприемник.

КОЛА И ШОФЬОР

Със лепкав шум фучи кола,
топурка с камъчета в своя полет:
развежда ли особи важни из места, –
а може би прахосник във игра заклет?

Колата леко хлипа,
на улицата никой в нея не пристъпва,
ненужно като че е и сърцето на шо-
фьора,
с очи прицелено
се стрелва скоро.
Дали тупти сърцето при завои,
или не –
цялото сега притиснато то бие
във автомобила.
Тропот – ек...
бариера отсреща.
Пътят е надолу.
Множество на обръщача.

Вулиці розбіглись:
Робочі, бізнес…
Інші авто —
В розбіжний потік.
Рожок — квак,
Сірена — дугасто.
Тормаз — пі — і — ік —
Стоп.
— Виходьте, будь ласка.

А мотор усе потрясує нервовий шок,
А мотор насичено повуркує до вас.
Хрипло пахне передушений за горло газ.
На кузові сів од гонки порошок.
На шасі шершать когорти
Металічних комашок…
Він стоїть присіло й гордо
Знов готовий плижок.

БУНТ МАТЕРІЇ

Клітина животворна матерії тугої,
Що ускладнила неясне своє хотіння,
У віддаль одійшла в такую далечінь,
Що звідти в силі споглядати
Той згусток, звідки виникла сама,
Що уясня собі свою глибоку сутність
І промінь кидає в бездонну сивину,
Куди спускаються глухі ступені,
До клітки кволої медуз —
У той сирий і первозданний студень.
Клітина мозку чоловіка —
То верховина, де маяк світляний
Сліпучі смуги променя пускає
І бачить, що вони проткнули
Голками гострого проміння.
Треммтіть, мої клітини,
Поки яркі процеси
В хімічних рухах ваших не погасли.

Улици се разклоняват:
трудещи се, бизнес...
Другите коли –
в поток хаотичен.
Ъгъл – квак,
сирена – зигзаг,
спирачка – пи – и – ик –
Стоп.
– Излезте, моля Ви.

А двигателят потръпва в нервен шок,
а двигателят насечено боботи към вас
дрезгаво мирише задушаващият газ.
Върху каросерията пада фин прашец.
По шасито дялат армии
стоманени мушици...
Ниско, гордо той стои
скок готов е нов да прави.

БУНТЪТ НА МАТЕРИЯТА

На облата материя е клетка животворна,
която усложнила неясния си блян,
така отдалечи се тя на разстояние,
че да е в състояние да види
съсирека, от който се е появила,
че проясняващи дълбоката си същност,
лъч хвърля във бездънна сивота,
в която спускат се безмълвни стъпала
до клетката недъгава на мекотело –
към онзи сив и примитивен извор.
А клетката на мозъка човешки –
е връх, където фар светлинен
слепешки ивици от лъч изпуска
и вижда, че са изтъкали
с игли лъченията остро.
Трепте, клетки мои,
докато ярките процеси
във вашите химически ръце не секнат.

Хапайте, всмоктуйте великую свідомість,
Треммтіть пожадливим пізнанням
На весь солодкий всесвіт.
Він висунув вас тут представниками
Своїх великих механічних сил.
Але розкол матерії повстав такий великий.
Що вже мої клітини роблять опір,
Не хочуть покорятись насильницьким велінням,
Що зверху накладає
Стихії лад нечулий,
І біль мене терзає там,
Де розпад смертний
Перетинає жахом споглядання.
Шукаю опору тобі, глуха природо,
В твоїх слізних і тяжких постановах,
У безсумлінних, як хід математичний,
Сторонніх і потужних, як падіння скелі.
В мені одвічний геній Люцифера
Повстав проти законів,
Що творять — не жаліють,
Лишень з чужими планами погоджена будова,
Лишень свої холодні плани
Приймав на увагу космос первозданний,
Створивши, запитав мене: чого я хочу?
Безсмертя хочу!
Вічно споглядати,
Впивати всі красоти барв і тонів,
Живеє рухання істот,
І хвильний біг, і роботи бурунів,
І блискавок обійми полохливі,
Що потрясають очі
І випікають серце,
І милої моєї тьмяну повінь
В замутнених любовію очах —
Ось чого хочу, до безумства хочу!
Я хочу вічно, безроздільно жити!

Улавяйте, изсмуквайте съзнание голямо,
трептете с ненаситното познание
на цялата вселена сладка.
Тя вас изведе като пример
на своите големи механични сили.
Ала разколът на материята мощно се опълчи.
Че вече клетките ми се бунтуват,
не искат да се покорят на тиранична власт,
която ред бездушен
налага на стихията от горе,
и болка ме терзае там,
където смъртният разпад
разсича съзерцанието с ужас.
Опора в тебе търся, безмълвна природо,
в декретите ти тежки и беззрачни,
в безспорните като математичен ход
и във вторичните, неотклоними сякаш са пропадаща скала.
У мене геният на Луцифер
въставаше срещу законите,
които сътворяват – не пожалват,
само със чужди планове градеж издигнат,
само студените си планове
приемаше за мородавни космосът първичен,
щом сътвори, попита ме: какво желая?
Безсмъртие аз искам!
Да съзерцавам вечно,
да пия всички красоти на тонове и багри,
движението живо на създания,
вълнистий бяг и ропот на талази,
и похотливите обятия на мълнии,
които взора изумяват,
сърцето палят,
и тъмния потоп на моята любима
в очите помътнели от любов –
това аз искам, безразсъдно искам!
Желая вечно и безспирно да живея!

ОГНІ

Креше форштевень пароплава
Зеленаві фосфоричні іскри,
Що закутуються одразу
В біло-молочну вату піни морської,
Змотані мороком ночі
Унизу під моїми ногами.
Там, на темній, погнутій хвилями,
неспокійній рівнині,
Ця водяна бавовна шуршить і
вуркоче, різана носом, розкидаючись
обіч бортів.
Крім мене ще на вахті стоїть
кам'яний силует правнука
вікінгів — краще матроса.
Іскри моря — їх небагато — вони
спалахують ніжними хризолітами
вогниками,
Наче посів дрібних, німих світлячків;
Вискакують то тут, то там у пінявих мітках —
І не запалюють їх мутної вати:
Ці іскри — холодні.
Феєричні вогні водяні,
Мов зелені брильянти
Викрешує з кременя моря
Стрімчастий ніс пароплава.
Ніч їх перебирає і топить на моїх очах,
показуючи нашвидку кожний мені,
що стою високо на кубрі, обвіяний
вітром, приласканий зорями.
Здається — не море хита пароплав,
А вітер гойдає забуту колиску.
Тільки з західного краю
Низький окраєць місяця білого
Креслить горби темних хвиль
Своєю однобокою позолотою.
Ніч дозріла стоїть.
Під бархатом неба

ОГНЬОВЕ

Носорез параходен разгаря
зеленикави фосфорни пламъци
и обгръщат се те неусетно
от памук млечнобял на пенливо море,
омотано със нощния мрак
под краката ми долу.
Там, на тъмната нервна повърхност,
от вълните извита,
шумоли тази водна къделя
и бучи, от носа разпокъсана, пръсната
покрай двете страни.
А на вахта е още със мене
силуетът от камък на правнука
на викингите – по-добре матрос.
На морето искрите – те малко са там –
запламтяват като пламъци нежни
смарагди,
сякаш посев от дребни и неми светулки;
те изскачат тук-там в отпечатъци пяна –
не запалват те нейната вата забулена:
студени са тези искри.
Фееричните водни огньове,
същински зелени брилянти
озаряват от кремъка морски
парахода с форщевен отвесен.
Тях нощта ги прибира и дави в очите ми,
бързешком ми показва тя всеки един,
а високо на кубрик стоя аз, обвеян
от вятъра, гален от звездния свод.
Като че ли морето поклаща не кораб,
а зефир тук забравена люлка люлее.
И от края на запад
само долното връхче на месеца бял
върховете на тъмни вълни изпилява
с едностранната своя позлата.
Веч нощта е узряла.
Под небе кадифено

На щоглах, уквітчаних електричними вогнями,
Мирно гойдається пароплав.
Я на ньому стою заворожений вітром
крилатим
І обвіяний крильми думок моїх,
Таких широких, як безвість…
Куди ти несеш мене, доле?
У безвість?
Іскри холодні чи жаркі
викрешуєш мною?
Загориться навколо життя,
А чи ні?
І з напруги вогнем повні груди мені,
І не бачу йому я кінця в глибині.

РАЙДУГА

Вже сонечко от-от зайде,
Проте дзвениста райдуга
Розвисилась на хмарних урвиськах,
об'ємах і обвалах,
А газовим вогнем
За лісом уп'ялась,
Як спалах земного цвітіння.
І в її центр невидимо-тривкий
Прискорив тінь я,
Що з моєї постаті шуга.
Моя космата голова
Вінчатись сяйвом райдуги стримить.
І я почувся генієм
В цю феєричну мить.

с електрически огън, окичен по мачтите,
се полюшва смирен параходът.
Аз на него стоя от ветровете крилати
споходен,
от крилата на моите мисли обвян,
като неизвестното те са широки...
Накъде ме понасяш, фортуно?
В неизвестността ли?
Мразовити искри или жарки
ще разпалиш от мен?
Повсеместно животът дали ще гори,
или не?
И със огнена сила са пълни гърдите ми,
и не виждам аз край в дълбините му.

ДЪГА

И ето слънцето залязва,
обаче звънкаща дъга
се извиси на облачните стръмнини,
по насипи и ширини,
и с трепкащ плам се спря
отатък гъсталака горски –
като пожар от цъфнали поля.
Към центъра й тайнствено-невидим
забързах сянката,
която от плътта ми хвръкна.
Разрошената ми глава копнее
едно да стане с пъстроцветното сияние.
В такова чудно единение
почувствах, че съм гений.

МАЙК ЙОГАНСЕН

ПОТЯГ УНОЧІ

Потяг
протяг
Палицю-свид
через місяць.
Світлом просяк,
І висять
Вогні вагонів над вогкою прірвою ночі.
У темну безвість
Протяг
потяг.

ЛІС

О вічний ліс, — ти мені як цех —
Постали незчисленні стояни,
У кронах краном вітер їде мостовим
І подає деталі надзвичайних днів.

Вода обточує циліндри лісових осей,
Шліфує точно і виблискує вода,
І в інший цех тече, і знов вертається у цей
Місячне руно й сонячна руда.

І сонце-шків над цехом лісовим
Математичну повертає путь,
Над ливом листя і над траверсом трави
Ремені променів вертаючись ідуть.

МАЙК ЙОХАНСЕН

ВЛАК В НОЩТА

Влакът
повлече
пръчко-дрян
през луната.
Светлост проникна
и висна
вагон в огън над влажна урва среднощна.
В тъмен безкрай
Повлече
влака.

ГОРА

О, вечна горо, – ти за мен си цех –
издигнала безбройните колони,
придвижва вятъра като през мостов кран
детайлите пренася в дните уникални.

Вода обточва буталата на леса,
шлифова точно и искри водата,
във втори цех тече, пак в първи внася
от слънце руда, руно от луната.

И слънце-макара над цеха горски
математическия ход възвръща,
напречник под трева, под шумата отливки
и ремъци от лъч обратно се завръщат.

КОМУНА
(утопічна поема)

[*уривки*]

V.
П а ц а н и у с і х к р а ї н, є д н а й т е с я!

Гей!
Єднайтесь, пацани усіх країв,
Ви знаєте, хто ви й чого вам треба.
Не ждіть батьків і матерів,
Наплюйте теж на нагороду з неба.

Автомобілі, паровози, кораблі
Не для святих і мертвих поробили,
Живе – живій землі.
Єднайтеся, скоріш збирайте сили!

Читайте Маркса й хімію, коли ж
Ще раз переконаєтеся: Лібкнехт!
Дрочіть батьків, штовхайте їх у криж,
Сипте!

VI
П р о т у р б і н и

Гей, молоді, не сосюртесь, чуєте,
Й не хвилюйтесь ні в якім разі,
Застроміть два пальці в рота і блюйте,
Поки не виблюєте з себе Азії.

Споживається дев'ять процентів енергії,
Решту бухкають марно у хмари.
Хочете швидше доскочити черги,
Плюньте на все, займіться турбіною й парою.

«Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте»

КОМУНА
(утопична поема)

[*откъси*]

V.
Хлапета от всички страни, обединявайте се!

Хей!
Обединявайте се, хлапета от всичките краища,
кои сте и какво ви е нужно си знаете.
Не чакайте ни майка, ни баща,
за награда от облака наплюйте.

Автомобили, параходи и фрегати
не са направени за мъртъвци и за светци,
щом живо е – за живата земя е значи.
Обединявайте се, бързо сила съберете!

Четете Маркс и химия, когато
ви е нужно да се убедите: Либкнехт!
Родителите си дразнете, задниците им ритнете,
съборете ги!

VI
За турбините

Хей, вие младите, не се сосюрвайте
и не се тревожете дори и за миг,
а заврете два пръста в уста и повръщайте,
докато не избълвате свой материк.

Изразходва се девет процента енергия,
а остатъка хвърлят напусто на вятъра.
Да ви дойде редът се опитвате пъргаво,
плюйте на всичко, с турбината се заемете, с парата.

„Учете се, мои другари,
мислете, четете“

Скоро таке заблимає,
Що й ви завагаєтесь.

VII.
П р о х і м і ю

Коли б я був хімік, –
Я б винайшов був такий убійчий газ,
Щоби виздихли чисто останні решітки родимих
І чужих людоїдів, і це в останній раз.

Та я тільки поет. Узяв сірничків коробочок,
Запалюю по одному й кидаю в ноги,
У ніч, у огидну нудоту ночі.
– Чи не вдасться мені запалити дороги.

VIII.
М і й л ю б и й

Мій любий, мій друже,
Ти, що співатимеш за мене,
Коли буде Комуна,
Коли вже й Комуни не буде...

Тобі понад голови
Вчених,
Розумних,
Марудних

Передаю свою душу.

XV.
М а ш и н а м р і є

Гуркоче, свище і летить
Із краю в край, із краю в край.
Підводиться і падає магніт.
І виринає в пам'яті трамвай,
На повороті хилиться й рипить

По-скоро това ще зашари –
и вие ще се усъмните.

VII.
З а х и м и я т а

Ако аз бях химик –
щях да открия толкова убийствен газ,
че да издъхнат чисто и последните остатъци от родни
и чужди людоеди, и то за час.

А съм просто поет. Ще взема кибритче с клечки,
ще запаля една, ще я хвърля в краката,
насред мрака, в противната скука среднощна.
– Ще успея ли аз да запаля пътеките.

VIII.
Л ю б и м и м о й

Любими мой, другарю мой,
ти, който за мене ще пееш,
когато Комуната победи,
когато даже Комуната падне...

Над твойта глава са
и учени,
умни,
грижовни

Предавам душата си.

XV.
М а ш и н а т а м е ч т а е

Къркори, свисти и лети
от край докрай, от край докрай.
Повдига се, магнитът пада.
Подобно на спомен изниква трамвай,
накланя се в завоя и хрипти,

І заникає. Виростає гай…

Машина мріє. Хилиться магніт.

СТАНЦІЯ

Лампа
журно
співає.
За абажуром —
любимий луг.
Ходить у лузі
чайка.
Увіходить
в зелений круг —
Дежурний,
п'є
чай.

РЕАКЦІЯ

Подивись: старий шкандибає нездужий,
Старий замітає вулицю,
Старий такий убогий,
Сивий старий.

Вимітає воду з калюжі,
Старий підсліпа щулиться,
Старий замітає вулицю,
Сивий старий.

Розганяє листя, розгулюється,
Мете, замітає вулицю,
Замітає, гонить колом,
Никає білий по вулиці,
Розчиняє двері, розтулює
Задубілі зінниці вулиці
— Викидає місто в поле.

и отминава. Дръвчета израстват...

Мечтае машината. Трепти магнитът.

СТАНЦИЯ

Лампата
тъжно
припява.
Зад абажура –
любима леха.
Върви по лехата
чайка.
И навлиза
в зеления кръг –
Дежурният,
пие
чай.

РЕАКЦИЯ

Погледни: старик куцука болнав,
старикът почиства шосето,
старикът е толкова беден,
сивокос е старикът.

Измита водата от локвата,
старикът изгърбва се сляп,
старикът почиства шосето,
сивокос е старикът.

Разпръсква листата, развихря се,
мете и замита шосето,
замита и гони във кръг,
блуждае си бял по шосето,
отваря вратата, открехва той
ковани зеници на улиците
– изхвърля града в полето.

Ні води,
Ні листів,
Ні сліпця,
Ні дерев,
Ні долин,
Ні гір.

Видер очі з лиця
Скажений залізний звір.

ЗАЄЦЬ ДИТЯЧИЙ

Заячий вечір. Сніг.
Ах! Блакитна стеле суніч
І лягає, як стомлений синій китаєць,
З-поза сосонок
звіриних ніг,
Із забутих
дитячих книг
Знайомий з'являється
заєць.
Заяри, заялини, заячмінь
Замаячить
Заяча
Тінь.

РАЇСА ТРОЯНКЕР

МОЄ КОХАННЯ

Кохаю кімнату,
Простору кімнату,
Широку кімнату,
Високе вікно.
Щоб можна ходити,
Щоб можна блукати
Від стінки до стінки

Ни вода,
ни листа,
ни слепец,
ни дърво,
ни поле,
ни чукар.

От лицето издра си очите
железният бесен звяр.

ДЕТСКИ ЗАЕК

Заешка вечер. Сняг.
Ах! Лазурна се стели нощта
и поляга, като морен и модър китаец,
иззад елите
на зверски нога,
из забравени
от детството книги
се показва познатият
заек,
Заддолове, задборове, задечемика
замъждява
заешка
сянка.

РАИСА ТРОЯНКЕР

ЛЮБОВТА МИ

Обичам аз стая,
просторната стая,
широката стая,
с прозорец висок.
Да мога да ходя,
да мога да бродя
от всяка стеничка

Зорить у вікно.
А в мене камірка,
А в мене кабінка
Два сажні,
Два сажні,
Два сажні,
І все.
Чи ж можна для сонця
Вигадувать мірки?
Для сонця?
Для світла?
Повітря?
Пусте.
Будуйте будинки!
Кремезні будинки!
Струнκий хмарочос.
Не треба садибок,
Вузьких гацієндок
І власницько-хижих
Маленьких ранчо.
Кохаю кімнату
Високу і юну.
Простору кімнату,
Широке вікно,
Будинок — комуну
Будинок — комуну.
Кохаю давно.

ЗГАДКА

Рауаг Рабуровi
Зейлеру Жаксону
Незабутньому Леонідові Джордані

Пам'ятаєш місто маленьке
на далекій, глухій провінції,
де не чути трамвайного
дзеньκоту,
де любов переллята за вінця.

в прозорец да бдя.
А имам килерче,
а имам кабинка
два метра,
два метра,
два метра
така.
За слънцето може ли
мярка да има?
За слънце?
За яркост?
За въздух?
Едва ли.
Съграждайте сгради!
Устойчиви сгради!
Небето да стържат дори.
Не трябват къщурки,
и хижички малки
владетелско-хищен
и тесен чифлик.
Обичам аз стая
висока и млада.
Просторната стая,
с прозорец широк
сграда комуна
сграда комуна.
Обичам без срок.

СПОМЕН

На Рауаг Рабуров
На Зейлер Жаксон
На незабравимия Леонид Джордани

Ето спомняш си малкия град
в далечната глуха провинция,
там не чуваш трамвайния
звън,
любовта там прелива от чашата.

Пам'ятаєш —
маленький цирк
і мене — укротительку звірів.
Не забути хвилин цих,
невимовно болючих і щирих…
Пам'ятаєш — притих партер,
(за першим дзвоником другий),
Й ти об ноги мої тер
Шкіри своєї смуги.
Пригадай золоті сни,
Мій німий, смугастий любовнику,
Пригадай після виступу ніч,
Таку страшну й молитовну.
Я у клітці.
Тиша густа.
Лапа твоя на моє стегно
(там і зараз, біля живота
Хрестик, синьо-таємний).
Пам'ятаєш
У цирку була
Молода й запальня тигриця.
Я її укротить не змогла —
І пішла,
Бо коритись — не личить.
Пам'ятаєш — виступ останній
І анонси — «новий укротитель».
Ти відчув те прилюдне прощання
І дивився очима розбитими.
Грав Джордані, як завжди, тустеп,
І од музики злий і напругий,
Ти об мене з розпукою тер
Шкіри своєї смуги.
Ми провели закляту гру
(як згадаю — жахаюсь сама).
Навіть ворог мій — комік Штрулеп
В хвилюванні пальці ламав.
Було тихо в людській юрбі.
Наче й публіка чула кров.
Після нашого виступу вбився

Ето спомняш си –
малкия цирк
и мен – звероукротителката.
Нима се забравя подобен миг,
неизразимо болезнен и искрен...
Ето спомняш си – партерът тих
(следва първи звънец, после втори),
о нозете ми кожата си изтри,
от ивици цялата бе изпъстрена.
Припомни си ти златните сънища,
мой безмълвен, раиран любовнико,
припомни си нощта след спектакъла,
тъй молитвена, страшна.
В кафеза съм аз.
Тишината е гъста.
На бедрото ми твоята лапа
(до корема ми - там и до днес
синьо-майнствено кръстче стои).
Ето спомняш си
имаше в цирка
една огнена, млада тигрица.
Укротена при мене не стана –
и напуснах,
не на мен е присъщо смирението.
Ето помниш – спектакъл последен
и анонс – „укротителят нов“.
Ти усети сбогуване публично
и очите си взря съкрушени.
Както винаги степ изтанцува Джордани,
и от такта напрегнат и зъл
в отчаяние трieше в мен
на райета изпъстрена кожа.
Изиграхме ний подла игра
(ужасявам се даже сама).
И врагът ми – комикът Щрулèп
разтревожено хваща глава.
Беше тихо сред хорска тълпа.
Та да чуе тя даже кръвта.
После гръмна се Гро акробата,

Молодий акробат Гро.
Я забула далеке місто
І малесенький цирк на провінції.
Але в пам'яті ти когтистий,—
І любов переллята за вінця.
Велике місто.
І в зоосаді
Мужчина коханий сказав —
«Глянь, он красивий тигр» —
І так розпачливо, і так тмяно
Я закричала: «Ти!»
Ти впізнав, і твої вуста
(я відчула, мій Зеро, я знаю),
Як останнього вечора, так
Тричі сказали — «Рай-я».
То була золота гроза,
Нині складаю вірші.
Директор зоосаду писав: —
«Тигр хворий. Здоров'я гіршає».

НЕВЕЛИЧКА ПОЕМА ПРО СТАРОГО ПРОФЕСОРА

Присвячується тим, хто
в перші героїчні дні революції
не кидав своїх форпостів.

1

Сьогодні професор спалив найдорожче:
Купу зошитів, а між ними один
З написом —
«Моя дисертація».
Вчора останній стілець потрощено,
І більш немає за що вже взятися.
А —
в хаті холодно,
І —
працювати треба.
Де ви з золотим обрізом томики?

постановката наша щом свърши.
Аз забравих далечния град,
неголемия цирк тъй затънтен.
Ала помня те теб, остронокти, –
Любовта ни, преляла от чашата.
Из големия град.
В зоопарка
промълви ми мъжът ми възлюбен –
„Погледни там красивия тигър“ –
в отчаяние мътно извиках:
„Та това си бил ти!“
Разпозна ме, устата ти пак
(аз усетих, мой Зѐро, аз зная),
като в сетната вечер, така
ми отвърнаха трижди „Рай-я“.
Та удари ни буря златиста,
съчинявам аз стихове днес.
В зоопарка директорът писа: –
„Тигърът болен е. Става все по-зле“.

КРАТКА ПОЕМА ЗА СТАРИЯ ПРОФЕСОР

Посвещава се на онези, които
не изоставиха крепостите си в първите
героически дни на революцията.

1

Професорът днес изгори си най-ценното:
камара от листове с надпис лежеше
един измежду тях –
„Трудът ми дисертационен“.
А вчера последният стол се строши
и повече нямаше що да подхване.
А –
вкъщи студено е,
И –
нужно е да се работи.
Къде ли сте томове с кантове златни?

Де ви?
де?
Мозок!
Ти ще не стомлений,
тебе не розп'яв день?!
Самій жорстокій богині, чи богові,
Не приноситься такої жертви,
Як тобі —
грубко убога!
(Після пожертви хочеться скулитись
і… цуценям вить).
Як довго корчився, згинався
Огнем розіп'ятий Форель.
Всіх, жорстока богине,
На!
Воронов і Мечніков— ув останній рейс.
Так треба: горіть!
Бо вночі до професора прийде коханка,
Скаже йому: — «Твори!»
І серце стане рожевим, як ранок.
Тільки —
треба вмилосердити богиню-грубку,
бо холодно і не можуть писать,
не розгинаючись, закляклі руки
того, що диктує так хутко
в любовнім екстазі — вона —
Золота коханка-наука.
А надворі мороз на санки сів.
Синьо-червоний,
як
увечері при заході вода Райну.
Всіх на паливо! Знаю я,
Що цілим залишивсь —
Томик один — Штайнаха.

2

А коли неба дірявий дах

Къде сте?
къде?
Разсъдък!
Не се ли ти веч умори,
не те ли е разпнал денят?!
Дори и на бог и богиня най-злостни
принасят се жертви далеч не такива,
каквито на тебе –
бедняшка камино!
(Поискват след дар такъв да се сгушат
и... палетата да завият).
Как дълго се гърчи, извива
от огъня разпнат Форел.
От всички, жестока богиньо,
вземи си!
Воронов и Мечников – по пътя последен.
Тъй трябва: горете!
Защото любимата нощем професора ще навести,
ще каже: – „Твори!“
Сърцето ще стане цикламено, сякаш е утро.
Единствено –
трябва богинята пещ да омилостиви,
понеже студено е и да записват не могат,
без да се разгънат ръцете втвърдени,
което диктува така поривисто
в любовен екстаз – тя –
любовницата брилянтна – науката.
А студ е възседнал шейната навън.
Червено-лазурен,
като
при залез водата на Рейн.
Във огъня всички! Аз знам,
остана там цяло –
едничкото томче на Щайнах.

2

А покрива дупчест на свода небесен

Замалює червоним сонце,
Професор підійметься і скаже — «Да,—
А до чого, припустімо, сон цей?»
Ах, чудний, Валер'яне Львовичу,
Ви хочете стати Фавстом номер два.
Ви чуттям і розумом вловлюєте
Велику ідею омолодження людства.
На гігантському екрані епох
Геній не один вже з'являвсь.
Але в шуканнях — таких реальних, як життя,
І містичних, як твори Едгара По,
Вони поодинці захлинались.
І професор швиденько встане,
Побіжить з університетського дому
Туди, де чітко, немов у золотані,
Літери кажуть: —
У продком.
Фунт хліба. Два — картоплі.
Чвертка крупи манної.
П'ять годин чекання в черзі,
Коли —
в животі хтось булькотить захоплено
І од голоду голова в тумані.

3

Тихо й урочисто у великих лабораторіях.
Заклякла і вгрузла в повітря тиша.
Професор поволі підіймається вгору
І стіни кажуть — будь ласка, тихше.
Трохи пахне військовим
шпиталем.
Стояли білі. А зараз будинок тихий.
Чому? Відомо: — Немає палива
Та ще й червоні недавно приїхали.
А там у професора,
в маленькій кімнаті,
в голодній стумі

когато в червено обагри го слънцето,
ще стане професорът, казвайки – „Та, –
защо е, ний нека допуснем, сънят?“
Ах, чуден сте, Валериане Львович,
желаете Фауст да станете втори.
Със чувство и разум улавяте вие
идеята славна за вечно по-младо човечество.
Нима е един гениален показан
върху титаничния екран на епохите.
Но в търсенията – тъй истински като живота
и тайнствени като при Едгар По,
се давеха те поотделно.
Ще стане тогава чевръсто професорът,
бегом ще напусне университетския дом
нататък, където със точност като при златаря
буквите казват: –
В продкома.
Фунт хляб. Два – картофи.
Четвъртинка грис.
Пет часа редене на опашка,
когато –
в корема увлечено някой бълбука
и умът замъглен е от глад.

3

Спокойно и празнично е в големите лаборатории.
Покой е застинал и тънещ във въздуха.
Професорът бавно изкачва се горе
и казват стените – по-тихичко, моля.
Едва доловимо на клиника лъха
военна.
Стояха те бели. Сега е притихнала сградата.
Защо ли? Известно е: – Няма гориво
червените също отскоро пристигнаха.
А там при професора,
в малката стая,
в гладнишкия сумрак

зустрічають ранки двоє —
таких беззахисних, чудних і волохатих двоє —
орангутангів.
Ех ви, чудні низьколобі створіння,
Ви не знаєте, за що б'ються комуністи,
Ви не знаєте романтики доби військової
та її горіння —
ВИ ПРОСТО ХОЧЕТЕ ЇСТИ.
Це ж для вас години в черзі.
(Один — хліба і два — картоплі).
Це ж для вас хочеться жить.
І серце старе молодіє захопленням.
Ех, Фавсте! Кімнати простір
і ліжка пустка.
В тебе цингою вагітні ясна.
Ти кров'ю фарбуєш, як вивіску, хустку,
І для тебе одне тільки ясно:
— Помру з голоду— нікому тужить.
Помру, як лицар во ім'я коханки.
Ну, а вам необхідно жить
О —
ранґ —
утанги.
Ах, професоре, досвід за тебе
До кінця доведуть інші.
Пересадка залоз — і ще треба
Зробити багато іншого.
І од голоду тіло старе
і од творчого екстазу —
в корчах.
А —
мавпи їдять і
радісно морщаться.
А потім тіло в небуття синь —
Таку ліричну, як вірші Гайне.
Знайдуть мавп і зошит синій:
— «Спосіб омолодження. Частково по Штайнаху».

посрещат зората двамина –
така беззащитни, космати и чудни са двата –
орангутана.
Ех, вие, чудати създания с ниско чело,
не знаете вий за какво се сражават комунистите,
не знаете вие романтиката на военния час
и на пламъка негов –
ЖЕЛАЕТЕ ВИЕ ПРОСТО ХРАНА.
Това са за вас часове на опашката.
(Един – за хляб и два – за картофи).
Това е за вас да поискаш живот.
И в патос младее сърцето възстаро.
Ех, Фаусте! Просторна е стаята,
празно – леглото.
Скорбут са заченали твойте венци.
Ти с кръв боядисваш табела ли, кърпа ли,
и само едно ти е ясно:
– От глад ще умра – без тъгата на някого.
Като рицар за своята дама умирам.
А вие сте длъжни да бъдете живи
О –
ранг –
утани.
Ах, професоре, òпита твой
ще довършат май други след тебе.
Присаждането на жлезите – и още ще трябва
да свършиш неща многобройни.
От творчески транс и
от глад остарялото тяло
е в спазми.
А –
хапват маймуните и
радостно цупят се.
А после плътта в синевата безкрайна –
могъщо лирична, като стиховете на Хайне.
Ще видят маймуните, също и синия лист:
– „Подмладяващо средство. Частично по Щайнах“.

* * *
Знаю:
з'явиться на екрані епох
той, що зможе убити старість.

ЛЕОНІД ЧЕРНОВ

ХАРКІВ

Кіно-симфонії

СЕРІЯ ПЕРША
[*Уривки з поеми*]

ПРОМІНЬ ЯПОНСЬКОГО СОНЦЯ

... В Харкові,
біля держдрами
Після десятої
ночі
З жовтим квитком у кишені
Бродить
Романтика міста.

Вітер —
з дощем під очима —
Десь над держбанком лютує,
Рве
крижаними зубами
Мокрий
зів'ялий
плякат.
У «Березолі» —
«М І К А Д О».
Затишно ріже прожектор
Синю
треммливу

* * *

Знам:
ще блесне на екрана епохален
онзи, който успее да убие старостта.

ЛЕОНИД ЧЕРНОВ

ХАРКОВ

Кино-симфония

ПЪРВИ ЕПИЗОД
[*откъси от поемата*]

ЛЪЧ ОТ ЯПОНСКОТО СЛЪНЦЕ

...В Харков
пред националния театър
след единадесет
нощем
с жълтичко цвете във джоба
броди
романтиката на града.

Вятърът –
с дъжд под очите –
около Държбанк вилнее,
къса
със ледени зъби
мокър
отнесен
плакат.
Във „Березил“ се играе
„М И К А Д О“.
Мирно прожекторът реже
тръпнещо
синьо

тишу,
Рвучко
лоскоче
промінням
Ніжную постать
Юм-юм:
— «О-чи-ма ба-чу я,
«Та до-сяг-ти тебе не мо-жу.
«Ти —
як прекрас-ная сосна
«В Краї-ні Мі-сяця
«Рос-теш»…

Промінь японського сонця
Грає
у неї
на стегнах.
Солодко
славлять
скрипки
Оперетковую
любов.
Годі.
— Пальто й рукавички!
Годі
злочинно знущатись,
Годі
злочинно дурити.
Цих симпатичних людей.

Згасне брехливий прожектор
(«Промінь японського сонця»),
Гримірувальна хустинка
Змиє
рум'яна
Юм-юм. —
І легендарна принцеса
На візниковi із «припнем»:
— Ах, в Церобкооні немає

безмълвие,
вихрено
гали
с лъчите си
нежната фигура
на Юм-Юм:
– „Виж-дам с о-чи-те си,
„да те дос-тиг-на не мо-га.
„Ти си
прекрас-на като че елхичка
„в Лунния край
„ти растеш“...

Лъч от японското слънце
играе
с бедрата
ѝ.
Сладко
прославят
цигулките
оперна
обич.
Стига.
– Палто, ръкавички!
Стига
с таз гавра злодейска,
стига
злодейско подвеждане.
На симпатичните хора.

Ще изгасят този лъжовен прожектор
(„Лъч от японското слънце“),
кърпичката макияжна
румената
Юм-Юм
ще измие. –
И легендарната тази принцеса
на кочияша с „юздите“ ще каже:
– Ах, в Церобкоопа няма

Гарних шовкових панчох!..

Годі.
Стою
на розі.
В Харкові,
біля держдрами,
де романтична дама
Бродить
із жовтим квитком.

ЧИ ДАЛЕКО СЯГАЄ ПРОМІНЬ ЛІХТАРІВ

… Десь у Будинку Блакитного
Тричі — закоханий мрійник
Цокає
на
біліярді.
Друг і редактор
в буфеті
Стомлено…
смокче…
нарзан…
Поруч —
в «Червоному Перці»
Троє письменників палять
І знаменитий художник —
Тема:
т у б е р к у л ь о з .
Зверху:
рипить гучномовець.
Слухаю —
власні вірші.
. . . . . .
Люба
і
тричі — проклята
Тісна столице моя!

хубави фини чорапи!..

Стига.
Стоя аз
на ъгъла.
В Харков,
пред националния театър,
там романтичната дама
броди
със жълтичко цвете.

НАДАЛЕЧ ЛИ ДОСТИГА ЛЪЧЪТ НА ФЕНЕРИТЕ

...Някъде в Синята сграда
тройно встрастен фантазьор
на
билярда
разцъква.
В бара приятелят му
и редактор
отпаднало...
смуче...
нарзан...
В близост –
до „Перец червони“
трима писатели пушат
заедно с известен художник –
темата:
т у б е р к у л о з а .
Горе:
хрипти говорителят.
Слушам аз –
собствени стихове.
. . . . . .
Свидна
и
трижди – проклета
сбутана столице моя!

Тут —
— на маленькій площі—
Півмілійона народу.
Погляди ріжуть плякати.
Грізне гриміння юрб.
Плеще стооке сяйво
В натовп авто і трамваїв.
Рідні й знайомі обличчя
Нації кращих людей.
А
по
без-
меж-
них
про-
сто-
рах
В темряві
спить
Україна,
Скиг-
лить
осін-
ній
ві-
тер
Над
кістя-
ками
дерев.
Виють
бездомні
собаки,
Вогники
в мокрих
хатинах. —
Страш-
но
осін-

Тук –
– на площад неголям –
половинмилионен народ.
Погледи режат плакатите.
Страшен гърмеж на тълпите.
В наплива плиска стооко
сиянието на коли и трамваи.
Близки, познати лица
на народа отбраните хòра.
А
по
без-
край-
ни
прос-
то-
ри
в мрака
Украйна
бленува,
хленчи
ли
есе-
нен
вя-
тър
над
кости
дървес-
ни.
Вият
бездомните
псета,
пламъци
в мокри
къщурки. –
Страш-
но
е в

ньої
но-
чі
Ду-
мать
про
чор-
ні
сте-
пи.
УСРР!! Сорок мільйонів
мого народу
Тягне
потужні
працьовані
руки
К серцю
моєї
країни:

УСРР — UKR SSR
НЕЗАЛЕЖНА СУВЕРЕННА ДЕРЖАВА УКРАЇНСЬКОГО ТРУДЯЩОГО ЛЮДУ

Галичина
і
Канада,
Тиха Кубань
і
Карпати,
Мерзлий Сибір,
Далекосхідні селища,
Знойний Зелений Клин —
Може, якраз в цю хвилину,
До болю напруживши очі,
З любов'ю,
надією,
трепетом
Дивляться ось сюди:

есен-
на
нощ
да мис-
лиш
за
чер-
ните-
сте-
ни.
УССР!! Моят народ –
четирийсет милиона –
вдига
кораби
работни
ръце
към сърцето
на мойта
страна:

УССР – UKR SSR
НЕЗАВИСИМА СУВЕРЕННА ДЪРЖАВА НА УКРАИНСКИЯ РАБОТНИЧЕСКИ НАРОД

Галичинà
и
Канада,
тиха Кубан
и
Карпати,
ледeн Сибир,
далекоизточни селища,
Клин Задушлив и Зелен –
може би, някак във тази минута,
очи да напрегнат до болка,
с любов,
със надежда,
със трепет
ей тук да погледнат:

В Харків,
де
біля
держдрами
«Цвіт історичної нації»!
Скиглить пісні про любов.
Лає шовкові панчішки.
Клацає на біліярді.
Люто гризеться за славу.
Бавиться й грає в вождів.
Заздрить спритним підлипалам.
Сором
хай
стисне
нам
скроні!
З ДІЯФРАГМИ …Ріже
автобус
прожектором
Чорну
жало́бу
ночі.
Скиглять
трамваї
за рогом,
Крешуть
фіялкові
іскри.
Дощик
дитиною хлипає
В чорній колисці калюжі.
Під-
мłоn-
цем,
Під-
мłоn-
цем
Люди
біжать додому,

в Харков,
където
пред
националния театър стои
„Цветовете на нацията историческа“!
Хленчи любовни романси.
Псува копринени чорапи.
Цъка билярд.
Люто се кара за слава.
Весел играе на вождове.
С веща сервилност завижда.
Нека
срамът
да ни
ощипе
по скулите!
ОТ ДИАФРАГМАТА ...Реже
с прожектор
един автобус
черната
скръб
на нощта.
Хленчат
трамваи
зад ъгъла,
хвърлят
лилави
искри.
Хлипа дъждец
като дете
в черната люлка на локвата.
Сит-
нич-
ко,
сит-
нич-
ко
хората
бързат към къщи,

Де:
Самовари
та ліжка,
Жіночка у пеньюарі…
Світло рожеве
погасне —
«Чистка…
засідання…
пленум»… —
Блиснуть
безсоромно
груди,
Тіло
до тіла
прилине,
Шелест:
— «Мене не скоротять»…
— Ритом хихикне канапа —
І
захлюпоче
тьма.
Сповідує цей міщанин
Жахні й огидні речі:
Любов і смерть йому —
Огидливий закон, ...
І найпрекрасніша з усіх прекрасних
женщин
Прекрасна
тільки
До роздертих панталон.

където стоят:
самовари,
легла
и жена в пеньоар...
Розов денят
ще угасне –
„Чистка...
обсъждане...
пленум“... –
Гръд
ще проблесне
безсрамно,
тяло
към тяло
ще литне,
ромон:
– „Не мен съкращават“...
– Скърцащо ще изхихика диванът –
и
ще заджвака
тъмата.
Този гражданин ще сподели
безобразни и срамни неща:
любовта и смъртта са за него
обиден закон, ...
И най-прекрасната сред най-прекрасни
жени
е прекрасна
единствено редом
с раздран панталон.

ОЛЕКСАНДР СОРОКА

ЛАСТОЧЧИНЕ ГНІЗДО

На море — руки:
хвилі й кола,
На гори — промінь:
світ округ,
І ген далеко хмарка квола
Лягла пасмом на виднокруг.
Сміється Ай-Петрі тризубом,
Од кипарисів гусне день,
А там, де плазма камінь —
Зрубом,
Хтось виноградником іде.
І тихо-тихо.
Я на хвилях,
Спокійно синь мене ковта…
На сірій скелі дім, мов брила,
І напис:
«Барик для *татар*».
Хай п'ють, мовляв,
Здоров'я ж — пиво,
Бо де ж прожить їм без вина,
Та й чи дійшли б такого дива
Вони самі…
Ніхто не зна.
І якось дивно,
Дивно й сором…
Для нас —
Ні гальм,
Ні кар,
Ні пут.
Наш посів родить нам і тут,
Для нас ніщо крицеві гори.

ОЛЕКСАНДЪР СОРОКА

ЛЯСТОВИЧЕТО ГНЕЗДО

В морето – ръце:
вълни и кръгове,
а на върха – лъчът:
светът наоколо,
а там далече облак тленен,
къделя съща, легнала на кръгозора.
Ай-Пѐтри със тризъбеца се смее,
денят гъстее от кипариси,
а нейде плазмата от сеч
на камък,
лозята някой извървява.
И тихо, тихо е.
Аз съм на вълните,
спокойно ме поглъща синева...
На зъбер сив е дом като скала
и надпис:
„Бар *татарски*“.
Да пият, казват,
здравето е в питието,
не ще живеят те без вино,
ще стигнат ли такова фантазе те,
самите те...
Не знае никой.
И някак чудно,
чудно, срамно е...
че няма за нас
ни спирачки,
ни присъди,
ни синджир.
И тук плодът около нас ще зрее,
за нас са нищо планините хематит.

МАЛЮНОК

Навколо тихо.
Вітер змовк
І гайвороння стихло.
На рейках чорний,
Чорний вовк
Сопе,
Цокоче,
Чмиха.
І дзизнув дзенькіт.
Молотком
Хтось стих у пітьмі ахнув.
Надвечір пахне молоком
І дачниками пахне.

ОБИВАТЕЛЬКА

Товста,
Товста,
Од сонця —
Жовтий віск,
І в житі пляма —
Лебединий пух,
Вона прийшла із міста і в траві
Сховалася од спеки і од мух.

На плечі їй —
серпанок голубий,
Мабуть, в грузина за кавказький шовк
«Старенький»,
їдучи у потязі,
купив,
Як і з рогами білий «гребешок».
На скронях висять різдвяні цяцьки,
Сережка в вусі —
Обід золотий,
І тільки черевик —
Французький,

РИСУНКА

Навред е тихо.
Вятърът мълчи,
роякът врани също стихна.
На релсите стои той, черен,
черен вълк
пъхти,
потраква,
киха.
И звън отекна.
Някой с чук
вдън мрака глухо ахна.
Ухае вечерта на млечице
и на почиващи ухае.

ОБИТАТЕЛКА

Тя тлъста е,
възтлъста е,
от слънцето потича
восък жълт,
в житата е петно
от лебедова перушина,
пристигнала е от града, в тревата
се е скрила тя от зной и глюрлтия.

На раменете ѝ –
лазурен шал,
навярно от грузинец за коприна
„антична“
във влака
е взела,
тъй както купила бе бяла „стрида“ от сергия.
По бузите окичена е с коледни играчки,
в ухото обецата –
обед златен,
обувката е само
френска,

Без підків,
І на гладишках —
ніжна павутинь.
Сама ж спокійна.
Жухлі очі вдаль,
В руках у неї пудра і кармін.
Вона не любить
«дурнів і невдах»,
Вона боїться передчасних змін.

без обковки,
връз делвите ѝ –
нежна паяжина.
Самата тя спокойна е.
С очи зареяни, обезцветени,
в ръцете си тя носи пудрата, кармина.
Не са ѝ по вкуса
„несретници, гамени“,
страхува се от преждевременни промени.

Прокламація авангарду

Всім будівничим українського, жовтневого мистецтва, керовникам і учасникам революційних індустріяльних та соціяльних рухів, чутливим партійцям і всім громадянам Радянської України, в кого не загубився ще смак до поступу, хто прагне перебудувати злиденне й розтерзане життя нашої планети на засадах комунізму! Всім нашим спільникам і однодумцям з-за меж України!

Ми звертаємось у справі одної з визначних галузей нашого життя й будівництва — в справі культури.

Для того, щоб піти вперед, треба одштовхнутись од глухої стінки досягнутих канонів і каноників, які особливо розмножують наші громадськополітичні мистецькі організації.

І коли від того штовхана летітимуть коряківські, зеровські чи пільнячкувані[1] боженята — ми будемо реготатись їм в лице, і скажемо: це потрібно для пролетарського мистецького поступу, бо ми знаємо, що в літературі, в мистецтві тупцяти на місці — це значить іти назад, гальмувати розвиток художніх форм, грати на руку психологічному консерватизмові, якого в «хахлів» більше, ніж деінде. Стояння на місці в українській пожовтневій культурі останнього часу, а то й частенькі простування назад до змертвілих форм (молодняки, тичини, футурйози — до неокласичного трухла, опери — лапіцьких) — це все починає смердіти трупним смородом. Ми не хочемо, щоб молода класа, захопивши господарчі й виробничі добра, почала задихатись у міязмах деякої частини нашої надбудови, розпареної склокою, паразитизмом і ницим політиканством. В цій атмосфері ми покликані зробити вітер творчого польоту, почати вентиляцію пропелерами мистецької суспільної активности, оздоровити її воліннями творчих шукань. Ми мусимо штовхнути чиновників мистецтва, які ба-

[1] Володимир Коряк (справжнє ім'я – Волько Блюмштейн, 1889–1937) – український літературознавець, літературний критик. Борис Пільняк (справжнє ім'я – Борис Вогау, 1894–1938) – російський письменник, чия творчість була об'єктом критики особисто Йосипа Сталіна.

Прокламация на авангарда

До всички строители на украинското, октомврийско изкуство, до ръководителите и участниците в революционните индустриални и социални движения, до чувствителните партийци и до всички граждани на Съветска Украйна, които още не са загубили желание за промяна, които искат да променят клетия и изтерзан живот на нашата планета съгласно принципите на комунизма! До всички наши съмишленици и сътрудници извън границите на Украйна!

Захващаме се с една от най-важните области в нашия живот и строителство – с тази на културата.

За да продължим напред, трябва да се отблъснем от задънената улица на достигнатите канони и каноници, които разпространяват особено нашите обществено-политически творчески организации.

Когато от това отблъскване се разлетят коряковските, зеровски или пилнякови[1] малки богове, тогава ще им се изсмеем в лицето и ще кажем: това е необходимо за пролетарския творчески прогрес, защото ние знаем, че ако в литературата, в изкуството се тъпче на едно място, това означава, че се върви назад, че се спира развитието на художествените форми, че се помага на психологическия консерватизъм, в който „хохлите“ са повече, отколкото където и да е другаде. Стоенето на едно място в украинската следоктомврийска култура в последно време, а и честото отстъпване назад към мъртвите форми (на молодняците, тичина, футуръозите – към неокласичната плесен, на операта – към лапицки), всичко това започва да смърди на мърша. Ние не искаме младата класа, превземайки стопанските и производствени блага, да започне да се задъхва от миазмите на някоя част на надграденото от нас, разкъсвано от интриги, паразитизъм и низко политиканство. В тази атмосфера сме призовани да създадем вятър за творчески полет, да започнем вентилация с пропелерите на творческата

[1] Володимир Коряк (истинско име – Волко Блюмштейн, 1889–1937) – украински литературовед, литературен критик. Борис Пилняк (истинско име – Борис Вогау, 1894–1938) – руски писател, чието творчество е било предмет на критика лично от Йосиф Сталин. – Б. ред.

жають тільки мертвого спокою в українській пролетарській культурі, бо тоді, паразитуючи на розкладі, вони покажуть вищий тип паразитів на паразитах. Ми мусимо одштовхнутись од такої перспективи існування пролеткультури на Україні.

Почнімо з літератури, як найбільш приступної і активної галузи мистецтва, що одним краєм своїм інтегрально переходить у публіцистику, філософію й науку, а другим зливається з музикою,— такий широкий діапазон. Цей діапазон ми не станемо штучно поділяти на прозу й поезію, бо вони злиті в одне словесне мистецтво. Проте, для житецької зручности ми не відкидаємо старої термінології. І тому кажемо: поезія й проза нашого динамічного й здвигового часу повинна пересунути центри ваги мовного матеріялу і скинути всі обмеження традиційного поетичного словника та тематики. Всі слова прекрасні на своєму конструктивно-виправданому місці — од наукових термінів до низинної ще незайманої простонародньої говірки та її діялектів. Динамічність ритму, різноманітне та визвольне шукання складні його — і геть засохлих українізаторів, академіків і правописців, що хочуть заморозити живе слово! Але ми протягаємо руку тим творцям українського лексикону, що, накладаючи штабелі слів, не роблять з них мумій.

Бійтесь академіків, правописників і українізаторів: вони засушать, змертвлять живе слово. Вони вже виправляють мовні шукання не тільки мільйонів українських трудящих, але й передових посланців їхніх — поетів, белетристів і журналістів, що прагнуть відобразити душу тієї маси так, як це їй сьогодні потрібно. Не слухайте їх і пишіть так, як вам підказує чуття й спогад матірньої говірки.

«Непоетичний» матеріял є матеріял сучасної поезії. Увесь напрямок мистецтва, в зв'язку з розвитком індустріялізованого побуту, в зв'язку з омашиненням світу, іде в бік приєднання до мистецтва таких запасів художнього матеріялу, які колись вважали за недостойні для муз. Зокрема в літературі, а особливо в поезії, здавалось, непорушні були канони рафінованого слова й обмежености тем певним колом емоцій — природа, любов, бог, патріотизм, королівсько-буржуазний чи салоновий побут і ще дещо обов'язково у висловах запізненого від сучасности лексикону.

обществена активност, да заздравим желанието ѝ за творчески търсения. Ние трябва да разбутаме чиновниците на изкуството, които искат само едно мъртво спокойствие в украинската пролетарска култура, защото докато паразитират до разпад, те ще покажат какъв е висшият тип паразити сред паразитите. Трябва да се отблъснем от една подобна перспектива за съществуването на пролетарската култура в Украйна.

Да започнем от литературата, като най-достъпната и активна сфера на изкуството, което в единия си край интегрално преминава в публицистика, философия и наука, а в другия се слива с музиката – толкова е широк нейният диапазон. Няма да започнем изкуствено да разделяме този диапазон на поезия и проза, защото те са слети в едно словесно изкуство. Затова, за житейско удобство, няма да отхвърляме старата терминология. Ще кажем, че поезията и прозата на нашето динамично и подвижно време трябва да си премести центъра на тежестта върху езиковия материал и да свали всички ограничения на традиционния поетичен речник и тематика. Всички думи са прекрасни на конструктивно оправданото си място – от научните термини до редица все още недокоснати простонародни говори и диалекти. Динамичност на ритъма, разнообразно и освободително търсене на съставките му и вън съсухрените украинизатори, академици и правописци, които искат да замразят живото слово! Но ние ще протегнем ръка и към онези творци на украинския лексикон, които, натрупвайки купчини от думи, не ги превръщат в мумии.

Страхувайте се от академици, правописници и украинизатори: те ще изсушат, ще умъртвят живото слово. Вече поправят езиковите търсения не само на милионите украински труженици, но и предните им посланици – на поетите, белетристите и журналистите, които се стремят да отразят душата на масата така, както ѝ е необходимо днес. Не ги слушайте и пишете така, както ви подсказва чувството и споменът за майчиния говор.

„Непоетичният" материал е материал на съвременната поезия. Цяло едно направление в изкуството, което е във връзка с развитието на индустриализирания бит, във връзка с навлизането на машините, върви в посока на присъединяване към изкуството на такива запаси на художествения материал, които са се смятали за недостойни за музите. Поточно в литературата, особено в поезията, изгледаха неподвижни каноните на рафинираното слово и ограничеността на темите до определен кръг емоции – природа, любов, бог, патриотизъм, кралско-буржоазен или салонен бит и задължително в изказванията нещо от изостаналия от съвремието лексикон.

І от перемога індустрії в психіці найчутливіших поетів, зростання пролетаріяту як нової движної сили поступу, певна зміна суспільної психіки й темпу сприйняття світу після омашинення побуту, — всі ці причини, базуючись на економіці, викликали появу нових смаків і нових співів. Поезія збагатилась на прозаїзми Уіттмена, екстравагантність Рембо, науковість Рене Гіля, на складні ритми футуризму й абеїстів, темпи експресіонізму, логічність і навіть утилітарність конструктивізму й т. д., й т. ин. Поезія, як і слід було чекати, продовжувала розвиватись у бік розвитку життя. І, нарешті, всі ці досягнення прагне з'єднати пролетпоезія, вдихнувши свій ясний дух.

Життя йде, як відомо, в бік конструктивно-машинового оформлення природи. Туди лежить і шлях поезії. Сьогодні добра телеграма дужче вражає сухістю і сконденсованістю, ніж ліричне скиглення, особливо, коли воно не добре припасовано до твору й теми, що якраз найчастіше й трапляється, бо трудніш якомусь пільняковцеві чи насосюреному хуторянину дати твердий кістяк послідовної будови, і зовсім легко, відбігши в бік, хлипнути, ахнути, гейнути й припустити соків серця чи чогось иншого замість міци розуму. По-нашому, патетична відозва, вжита в поезії на місці, більше палає для емоції, ніж накопичення найвеличніших і найоригінальніших образів. Але сьогоднішня поезія прийшла до таких тверджень у наслідок нового побуту й піднесення нових сил, а особливо через індустріялізацію життя. Нові мистецькі форми, викликані індустріялізацією життя, і собі як надбудова, назад впливаючи на базу, цебто на психіку, побут, економіку, роздуватимуть цей теми індустріялізації, бо котитимуться зв'язані взаємними впливами. Похід індустріялізації буде подібний до руху лавини. Перемога її близька й неминуча. Ті ж, хто свідомо бачить і хоче перемоги тієї індустріялізації життя, повинні підготовлять для неї психологічний ґрунт у масах.

Як завдання доби індустріялізму, ставимо перед собою виявлення конструктивного й індустріяльного образу. Заглибленість змісту є основа життьової динаміки всякого мистецького твору. Людство не створить емоціяльно-великих інтелектів, коли воно не дасть у мистецтві великого знання й досвіду, коли воно уникатиме великих проблем допитливого людського генія. Конструктивна синтеза всіх форм словесного й літературного вияву од крамничного рахунку, газети й радіограми — до любовного

Ето че победата на индустрията в психиката на най-чувствителните поети, израстването на пролетариата като нова двигателна сила на прогреса, определената промяна на обществената психика и темпът на възприемане на света след включването на машините в бита – всички тези причини, които се базират на икономиката, предизвикаха появата на нови вкусове и ново пеене. Поезията се обогати с прозаизмите на Уитмън, екстравагантността на Рембо, научността на Рене Гил, със сложните рими на футуризма и абетистите, с темповете на експресионизма, логичността и дори утилитарността на конструктивизма и т.н., и т.н. Поезията, както би следвало да се очаква, продължава да се развива в посока на живота. И накрая, пролетарската поезия иска да обедини всички тези достижения, като вдъхне от ясния си дух.

Животът върви, както е известно, към конструктивно-машинно оформяне на природата. Тук лежи и пътят на поезията. Днес добрата телеграма впечатлява много повече със своята сухота и концентрираност, отколкото лиричното скимтене, особено, когато то не се вписва добре в произведението и темата, както най-често се среща сега, защото на някой пилянковец или насосюрен хуторянин му е трудно да удари един на последователната структура и му е много лесно, като се отбие встрани, да захълца, да заахка, да заохка и да започне да пуска сокове от сърцето или от друго нещо, вместо да си размърда акъла. Според нас патетичният призив, употребен на място в поезията, е по-значим за емоциите, отколкото натрупването на най-величави и най-оригинални образи. Но днешната поезия е стигнала до тези твърдения в резултат на новия бит и въздигането на новите сили, особено в резултат на индустриализацията на живота. Новите творчески форми, предизвикани от индустриализацията на живота и като надграждане, влияят на базата, тоест на психиката, бита, икономиката, ще раздуват темата за индустриализацията, защото ще се въртят взаимосвързани влияния. Походът на индустриализацията ще е като движение на лавина. Победата ѝ е близка и неминуема. Тези, които съзнателно виждат и искат победата на индустриализацията на живота, трябва да подготвят психологичната основа сред масите.

Като задача в ерата на индустриализма си поставяме проявяването на конструктивния и индустриален образ. Задълбочеността на съдържанието е основа на житейската динамика на всяко едно произведение на изкуството. Човечеството няма да създаде емоционално големи интелекти, ако не даде на твореца голямо знание и опит, докато избягва големите проблеми на любопитния човешки гений. Конструктивният синтез на всички форми на словесната и литературна изява от сметката

стансу і філософського мережива — це все велика поезія нашого часу. Документ, матеріяльний досвід поруч з вибухами фантазії в дзвінких образах, поруч мудрого та логічного плетива життьових факторів у пригодницькі сюжети — ось два крила, якими летітиме вкупі з технічним та соціяльним поступом наша поезія й проза. Прагнення подавати реальний історичний документ хай найдрібнішого порядку поруч з великим синтетичним началом малювання типів.

Конструктивне оформлення динамічного життя й психологічні вороги поступу. Питання напрямку художніх форм треба ясно поставити вже й сьогодні перед найширшими колами радянського суспільства через те, що наші критики й літератики спекулюють на літературі, зовсім не турбуючись про шляхи художнього поступу, про розвиток мистецьких форм, яких вони, не тільки нових, але й старих, не знають і не живуть ними, словом, не турбуються про придбання художнього капіталу.

Оформлення психіки людини через мистецтво є не менш важливий момент у загальному плані оформлення мистецтвами всього життя, як і оформлення архітектором нових жител, зв'язаних з потребами нашої доби, як і оформлення скульптором-інженером і педагогом речей хатнього побуту й т. ин.

Ми повинні конструктивно оформити життя, бо в цих формах краще тектиме його динаміка. Коли динаміка футуристів хаотична, то наша повинна бути інженерсько-логічна й доцільна. Конструктивний динамізм (спіралізм) не тільки оформлює життя — він є само життя.

Так само, як пролетарська революція керується закономірним розвитком історії, а не є бунт, як кричать наші пільнячки, так і мистецтво наше не може бути хаотичною кашею імпресивности, а мусить носити в собі ознаки будівничого зачатку з погляду людського розуму. Несучи в собі дух пролетарської революції, ми відкидаємо розтріпаність, непідпорядкованість, а головне відсутність логічного зв'язку поміж художніми формами й сучасною дорогою розвитку світу, яку (відсутність зв'язку) і несуть із собою не криючись, неокласики й инші назадники. Розумна й обчислена тенденція машинізованого світу— ось вимога від сучасної поезії, народженої зростанням пролетаріяту й загартованої Жовтневою перемогою.

в магазина, от вестниците и радиограмите до любовното четиристишие и философското плетиво – всичко това е голямата поезия на нашето време. Документът, материалният опит редом с изблиците на фантазията в звучните ѝ образи, редом с мъдрото и логично плетиво на житейските фактори в приключенски сюжети – ето това са крилете, с които нашата поезия и проза лети заедно с техническия и социалния прогрес. Желанието да се предоставя реалният исторически документ дори от най-дребен вид редом с голямото синтетично начало на изобразяване на типовете.

Конструктивното оформяне на динамичния живот и психологическите врагове на напредъка. Въпросът за направлението на художествените форми трябва ясно да се постави днес дори пред най-широките кръгове на съветското общество, защото нашите критици и литератори спекулират с литературата, без въобще да се тревожат за пътя на художествения напредък, за развитието на художествените форми, които не познават не само новите, но и старите форми и не живеят с тях, с една дума не се грижат за натрупването на художествен капитал.

Оформянето на човешката психика чрез изкуството е не по-малко важен момент в общия план на оформянето на целия живот от изкуствата, като оформянето от архитект на новите жилища, свързани с нуждите на нашето съвремие, както и оформянето от скулптора-инженер и педагог на неща от домашния бит и др.под.

Ние сме длъжни конструктивно да оформим живота, защото в тези форми по-добре ще тече динамиката му. Ако динамиката на футуристите е хаотична, то нашата трябва да е инженерно-логична и съответстваща. Конструктивният динамизъм (спирализъм) не само оформя живота – той е самият живот.

Също както пролетарската революция се ръководи от закономерното развитие на историята, а не е бунт, както крещят нашите пилняковци, така и нашето изкуство не може да бъде хаотична каша от импресивности, а трябва да носи признаци на съзидателно начало от гледа на човешкия разум. Носейки духа на пролетарската революция, ние отхвърляме разпасаността, неподредеността, а най-главното отсъствието на логическа връзка между художествените форми и съвременния път на световно развитие, която (отсъствието на връзката) носят със себе си без да крият неокласиците и други назадничави хора. Разумната и пресметната тенденция на света на машините – ето това е изискването към съвременната поезия, родена от нарастването на пролетариата и затворена от Октомврийската победа.

Динамічне начало життя має втілювати й наша пролетарська поезія як змістом, так і формою. Через нашу поезію ми маємо організувати психіку людства так, щоб воно, володіючи машинами, почувало й двилось «на світ, як на покірну глину для ліпки чимраз досконаліших життьових форм».

Ми натискаємо не тільки на потребу революційної форми, цебто до такої, як було казано, що виховує психіку людини в бік того динамізму, що веде людство до вищих істот, а світ до перебудови його в основі цілевого начала, — ми натискаємо й на зміст революційний, який єдиний цілком укладається в такі форми і є з ними в найвищому гармонійному сполученні.

Коли формалісти й инші назадники хочуть зупинити закономірний і динамічний рух історії, то вони в мистецтві роблять одрізок із певної епохи й консервують його на місці, — а життя протягнулося довгою килиминою повз них. Чи можливо й природно це? Ні! Бо і життя, і мистецькі форми суть процеси безперервні й неподільні. Можна тільки під час руху такої килимини спішити по ній назад, і тоді буде відносне стояння на одному місці. Наші неокласики й романтики якраз це й роблять. Вони впадають в ідеалістичну єресь, не бачачи процесу свого руху назад, а думають, що стоять на роздільних, незалежних од суцільного поступу клаптях, хоч і галасують иноді противне. Розчленити життя в теорії на статичні уривки, відкидаючи динаміку розвитку форм, — це ж чистісінький ідеалізм. А ця спроба неокласики й неоромантики увільнити мистецтво від сучасности, фіксуючи свій погляд на минулому, заховатись у «греко-римському», — це і є спроба розчленити динамічний потік життя, виділитись од нього, цебто і є той ідеалізм, в якому росте й «мужицький корінь» їхньої творчости й «революція-бунт, хуртовина» й т. ин., а не марксистський закономірний розвиток історії та послідовна зміна форм, відповідних кожній добі.

Основні тези пролетарського конструктивного динамізму. Отже, пролетарський конструктивний динамізм-спіралізм висуває такі основні точки в творенні сьогоднішніх і прийдешніх на довший час художніх форм:

1. Унаслідок вселюдської індустріяльної епохи має встановитись домінантний вселюдський індустріяльний напрям літератури — поезії і взагалі мистецтв із додатком національних зафарблень.

Динамичното начало на живота трябва да изпълни и нашата пролетарска идея както като съдържание, така и като форма. Чрез нашата поезия ние трябва да организираме психиката на човечеството така, че владеейки машините, то да се чувства и да гледа „на света като на покорна глина за лепене на все по-съвършени житейски форми".

Ние настояваме не само за нуждата от революционна форма, тоест от такава, каквато бе спомената, която да възпитава човешката психика в посока на динамизма, водещ човечеството към висши същества, а света към престрояване в основата на целевото му начало – ние настояваме и за революционно съдържание, което изцяло се съставя в такава форма и се намира в най-висше хармонично съединение с тях.

Когато формалистите и други назадничави хора искат да спрат закономерното и динамично движение на историята, те взимат един отрязък от определена епоха в изкуството и го консервират на място – а животът се разстила като дълъг килим край тях. Може би и това е естествено? Не! Защото и животът, и формите в изкуството са безкрайни и неделими процеси. Може само по време на движението по този килим да бързаш назад и тогава ще има относително стоене на едно място. Нашите неокласици и романтици правят точно това. Те изпадат в идеалистична ерес, без да виждат процеса на движението си назад, а си мислят, че стоят на отделни, независими от общия напредък части, въпреки че понякога казват противното. На теория да разчлени живота на статични откъси, като се отхвърли динамиката на развитието на формите е чист идеализъм. Опитът на неокласиците и неоромантиците да освободят изкуството от съвремието, да фиксират погледа си върху миналото, да се скрият в „гръко-римското" е опит да се разчлени динамичният поток на живота, да се отделят от него, тоест това е идеализъмът, в който расте „мужишкият корен" на творчеството им и „революцията-бунт, виелица" и т.н., а не марксическо закономерно развитие на историята и последователна промяна на формите, съответстващи на всяко време.

Основни тези на пролетарския конструктивен динамизъм. И така, пролетарският конструктивен динамизъм-спирализъм определя следните основни точки в създаването на днешните и бъдещите в дългосрочно време художествени форми:

1. Вследствие на общочовешката индустриална епоха трябва да се установи доминиращо общочовешко индустриално направление в литературата – поезията и въобще в изкуствата, с допълнение от национални окраски.

2. Безперервна сучасність, цебто виправдання твердження, що кожна епоха має своє тільки відповідне й мистецтво, яке вичерпується в цій добі.

3. Не тільки пізнання світу через мистецтво поруч із наукою, а й оформлення того світу мистецтвом поруч із науковими засобами.

4. Допомагати зміні психіки людства в зв'язку з індустріялізацією життя, як світлій і радісній неминучості поступу вселюдства.

5. Зміна лексикону і синтакси в зв'язку зі зміною побуту й психіки.

Всі вищенаведені моменти творчости як у формах, так і в ідеях складають той напрям, що ми надаємо йому назви пролетарського конструктивного динамізму, або спіралізму. Наша творчість має доцільно й логічно оформлювати життя, сприймаючи його, як безперервний процес, що керується законами діялектичного матеріялізму. Тому відрив форми від змісту, а цих од соціяльно-економічної й біологічної бази, є неможлива фантазія, і по суті такого розриву ніколи не буває, а є тільки свідоме чи несвідоме замасковування своїх розходжень із головним домінантним (тепер пролетарським) потоком життя.

Динаміку (рух) у словесному мистецтві подається не тільки відповідними образами, риттмами, звуками, сюжетами, а головне ідеями, що рухають твір, а через твір і поступ людський.

Напруженість цих основних чинників твору і є динамізм. Образ піднятого для пострілу й застиглого в напруженні курка є не менш динамічний, ніж літ кулі звідти.

Таким чином динамічність сприймається тільки в нерозривному зв'язку з иншими чинниками вічно рухливого життя і твору. Закономірний і відповідний зв'язок усіх складових частин твору і всіх моментів життя — ось де криються движні сили мистецтва, і ось що ми звемо конструктивним динамізмом. В цьому є вже та логічна послідовність, цілевість, що має назву конструктивности. Через те й називаємо ми наш динамізм конструктивним.

Ми прагнемо охопити всю суть життя, бо мистецтво є чинник синтетичного пізнання світу на одміну від аналітичного пізнання світу наукою.

Ми вимагаємо від оповідання чи поезії конструктивности, того нічого зайвого: «Коли вказано на початку оповідання гвіздок в стіні, то в кінці на ньому мусить герой повіситись».

2. Непрекъсната съвременност, тоест оправдание на твърдението, че всяка епоха има само съответното ѝ изкуство, което се изчерпва във времето.

3. Не само опознаване на света чрез изкуството и науката, а и оформянето на този свят на изкуството чрез научни средства.

4. Да се помага за промяната на психиката на човечеството във връзка с индустриализацията на живота като светла и радостна неминуемост от напредъка на цялото човечество.

5. Промяна на лексикона и синтаксиса във връзка с промяна на бита и психиката.

Всички гореспоменати моменти на творчеството както във формите, така и в идеите се състоят в направлението, което ние наричаме пролетарски конструктивен динамизъм или спирализъм. Творчеството ни трябва подходящо и логично да оформя живота, като го възприема като непрекъснат процес, който се ръководи от законите на диалектическия материализъм. Затова откъсването на формата от съдържанието, а на тях от социално-икономическата и биологична база, е невъзможна фантазия и всъщност такъв разрив никога не може да има, а е само съзнателно и несъзнателно замаскиране на разминаванията с главния доминиращ (сега пролетарски) поток на живота.

Динамиката (движението) в словесното творчество се подава не само на съответните образи, ритми, звукове, сюжети, но главно на идеите, които движат творбата, а чрез нея и човешкия напредък.

Напрежението на тези основни фактори на произведението е всъщност динамизмът. Образът на вдигнатия за изстрел и застинал в напрежение спусък е не по-малко динамичен, отколкото полетът на куршума.

По този начин динамичността се възприема не само като неразривна връзка с другите фактори на вечно подвижния живот и творба. Закономерната и съответна връзка с всички съставни части на произведението и с всички моменти на живота – ето къде се крият движещите сили на изкуството и какво наричаме конструктивен динамизъм. В това вече е логическата последователност, целенасочеността, която се нарича конструктивност. Затова и ние наричаме динамизма – конструктивен.

Ние искаме да обхванем цялата същност на живота, защото изкуството е фактор на синтетичното познание на света за разлика от аналитичното познание на света чрез науката.

Ние изискваме от разказа или поезията конструктивност, нищо излишно: „Когато е посочен в началото на разказа един пирон на стената, накрая героят трябва да се обеси на него“.

Конструктивізм є доцільне використання деталів і більших частин та міцна логічна ув'язка їх. Далі, пропорціональність складових частин — їх маси та обсягів художнього матеріялу з уміщеними в них ідеями. Далі, відповідність словесних матеріялів до завдання, або инакше, вживання формальних прийомів, які логічно виходять із змісту. Відповідність ритмів, образів (може бути й контрастовна відповідність).

Внутрішня рівновага між темою і виявом її, цебто лексика, образність, ритм і напруженість стилю, повинна відповідати глибині та розмаховi чи обмеженості тих ідей, які в цей комплекс фактури втілюються.

Звідси — ми проти розхристаної недоцільности у прийомах, неміцности сюжетної будови і всього того пільняко-хвильовистого[1] мотлоху наших неоромантиків, що заллявб був цілим потоком українську прозову творчість. Ми знаємо, що підпорядкування своїх асоціятивних центрів при писанні й виправці твору є запорукою міцно сконструйованого твору, що може жити не один день. Недодержання конструктивної художньої установки в творові, недисциплінована погоня за одним змістом, хоча б і найбойовішим для сьогоднішнього дня, робить з твору ту тимчасову нежиттєздатну потвору, що вмирає одразу ж, як тільки актуальність цих ідей хоч трохи спадає чи одступає на другий план, і нащадки, не маючи в таких творах художньої поживи й синтетичних образів та постатей, лише дивуватимуться на своїх пришелепуватих попередників, як вони могли говорити про таку риторичну й порожню балаканину, — і откидатимуть геть. Лише повнокровна художність і відповідне формальне втілення ідей, навіть чужих для даного суспільства, розворушує в той чи инший бік активність того суспільства. Через те саме ми виступаємо проти нединамічного, пасивного й назадницького копіювання життя методами рабського натуралізму, що тягнеться в хвості зі своїми кволими в такому випадку засобами за шматками реального життя, не конструюючи їх в гармонійну художню будову, що сама організувала б те життя.

Через вищезгадану будівничо-організаторську установку ми знаходимося в діяметральному антагонізмі з деструктивно-анархічними й застарілими в наш час витівками футуристів різних нових генерацій, висуваю-

[1] Микола Хвильовий (1893–1933) – поет, прозаїк, публіцист, одна з центральних постатей української літератури міжвоєнного періоду.

Конструктивизмът е уместното използване на детайлите и на по-големи части и на здравата логическа връзка между тях. След това пропорционалност на съставните части – масите и обемите на художествения материал с включените в тях идеи. След това в съответствие със словесните материали или друго – употреба на формални подходи, които логически да излизат от съдържанието. Съответствие на ритмите, образите (може да има и контрастно съответствие).

Вътрешното равновесие между темата и изявата ѝ, тоест лексиката, образността, ритъмът и напрежението на стила, трябва да отговарят на дълбочината и размаха или ограничеността на идеите, които се въплъщават в този комплекс на фактурата.

Оттук ние сме против разпасаната неуместност в подходите, нездравостта на сюжетната конструкция и на всички тези пилняко-хвильовисти[1] вехтории, с които нашите неоромантици заляха украинското белетристично творчество като потоп. Ние знаем, че подчиняването на асоциативни центрове при писането и поправката на произведението е задача на добре конструираното произведение, което може да живее повече от един ден. Непридържането към конструктивната художествена структура на произведението, недисциплинираното препускане по едното съдържание, дори и най-бойното към ден-днешен, прави от произведението временно нежизнеспособно чудовище, което умира веднага след като актуалността на тези идеи спадне малко или отстъпи на втори план и наследниците, които нямат в творбите си художествена живост и синтетичност на образите и фигурите, само ще се чудят на неразбираемите си предшественици как са могли да говорят за подобна риторична и празна глупост и ще ги отхвърлят. Само пълнокръвната художественост и съответното формално въплъщаване на идеите, дори на чуждите за даденото общество, ще възбуди в една или друга посока активността му. Именно заради това се обявяваме против нединамичното, пасивно и назадничаво копиране на живота с методите на робския натурализъм, което се влачи накрая със слабите си в този случай начини след парчетата от реалния живот, като не ги конструира в хармонична художествена структура, която сама би организирала живота.

Поради гореспоменатата структурно-организаторска постановка ние се намираме в диаметрален антагонизъм с деструктивно-анархичните и застарели в нашето време измишльотини на футуристите от

[1] Микола Хвильови (1893–1933) – поет, прозаик, публицист, една от централните фигури на украинската литература от междувоенния период. – Б. съст.

чи конструктивно-комуністичне начало творчости у всіх розгалуженнях мистецтва.

Всі ці наші положення однаково підходять як до прозаїчного крила організованої поетично мови, так і до її віршового крила.

Форма поезії неокласиків, тих назадників змісту ідеологів міщанського бруду, поетичних жаб, що з задоволенням кумкають, сидячи в багні хуторянщини, і форма їхньої поезії цілком тому відповідна: замацаний сонет, октава, що бруди ідеалізує, покірний ямб, а загалом одноманітний ритм і настрій, як одноманітна й повільна та назадницька *твань*, з якої неокласики кумкають.

Які ж форми поетичні відповідають нашій конструктивній і динамічній епосі, епосі електрики й хемії (пара йде на задній план, — газ на кону), які форми характерні для доби розвитку пролетаріяту, індустрії й інтернаціональних та всесвітніх масштабів, що укладалися б у химерний ритм, а не в одноманітну стукалку хуторянського млинця? Це — верлібр. Верлібр у найширших формах, що моністично все охоплює в собі, від патетично-конструктивної відозви Комінтерну до сучасного «залізного сонету» (індустріяльні сонети німців) або ліричного зідхання романсу.

Ця форма виключно європейської культури, що вже набрала інтернаціонального характеру, з неповним ще, але математично-закономірним усвідомленням її в теорії. Не той верлібр, несвідоме коріння якого можна найти за всіх часів у всіх народів, як кустарний виріб, а як свідома техніка поезії.

Ще *дві слові* про звуження термінологічне що до слова верлібр. Ми не ставимо грани між прозою та віршем у старому розумінні цих слів. Ритмічно проза переходить у вірш і навпаки, так що взагалі підлягає одному законові ритмічному, який ми виклали в теорії хвиляд. Словесні ритми всі законні, і всі мають право на життя, коли цього потребують конструктивні завдання художнього писання. Ми додержуємося ритмічного монізму щодо художнього слова, визнаючи тільки відносне існування правого й лівого крила ритмів, з одного боку, чітких, за старою термінологією, метрів навіть за метрономом, з точною величиною повторних хвиляд, а з другого боку, химерних ритмів з нахилом до хаотичного, як це в так званій прозі і з інтегрально різноманітними величинами хвиляд, які кружляють навколо якогось середньо-математичного витягнутого з цих величин. Але, ставлячи з одного боку, на правий край ідеальний метр,

различни нови поколения, като залагаме конструктивно-комунистическо начало на творчеството във всички разклонения на изкуството.

Всички тези наши положения еднакво подхождат както на белетристичните крила на организирания поетично език, така и на поетичното му крило.

Формата на поезията на неокласиците, на назадничавите по съдържание идеолози на градската мръсотия, на поетичните жаби, които с удоволствие квакат, докато седят в блатото на хуторянщината и формата на поезията им отговаря точно на това: замазан сонет, октава, които идеализират мръсотията, покорен ямб, а като цяло еднообразен ритъм и настроение, като еднообразно, бавно и назадничаво *мочурище*, от което квакат неокласиците.

Какви поетични форми отговарят на нашата конструктивна и динамична епоха, епоха на електричеството и химията (парата отива на заден план – газта е на дневен ред), какви форми са характерни за времето на развитие на пролетариата, индустрията и интернационалните и световни мащаби, които биха се вплели в химерен ритъм, а не в еднообразното чукане на хуторянската мелница? Това е свободният стих. Свободният стих в най-широки форми, който монистично обхваща всичко – от патетично-конструктивното обръщение на Коминтерна до съвременния „железен сонет“ (индустриалните сонети на немците) или лиричната въздишка на романса.

Това е форма само на европейската култура, която вече е придобила интернационален характер, с непълно още математическо-закономерно осъзнаване на теорията. Не онзи свободен стих, чийто несъзнателен корен може да се намери във всички времена и всички народи, като примитивен избор, а като съзнателна техника на поезията.

Още *две думи* за терминологичната конкретизация на целия стих. Ние не поставяме граница между прозата и стиха в старото разбиране на тези думи. Ритмично прозата преминава в стих и обратното, така че подлежи на един ритмичен закон, който сме вложили в теорията на хвилядите[1]. Всички словесни рими са законни и всички имат право на живот, когато това се изисква от конструктивната задача на художественото писане. Що се отнася до художественото слово, ние се придържаме към ритмичния монизъм и признаваме само относителното съществуване на дясно и ляво крило на ритмите, от една страна ясните според старата терминология метри дори с метроном, повторението с точност на

[1] Въз основа на теориите на Ш. Вилдрак и Ж. Дюамел Валериян Полишчук разработва понятие за обща мярка за художествения ритъм – „хвиляда“. – Б. пр.

а на другий бік у ліве крило ідеальний хаотичний стрій, ми вважаємо, що всередині між цими двома берегами того самого ритмічного потоку, на місці стику т. зв. прози й віршу, беручи старий вислів, у ритмічній голові цього потоку йдуть найскладніші формації ритмів. У цьому місці можлива найбільша їх комбінаційна рухливість для людського приймання без різкого переходу, що міг би недоцільно вражати слух. Тут місце, де купчаться найхарактерніші ритми, що мають у нас назву верлібр. Значить, верлібр у тому центральному місці ритмічного потоку, де найлегша для поета, письменника комбінаційна зручність, де переплітаються тугіші до організації, цебто прозові ритми, з легкими щодо тієї самої організації віршовими (напр., ямб) риттмами. Тут у найхарактернішому вузлі ритмічних впливів і міститься переважно той комплекс європейських верлібрових форм, хоч верлібр, повторюємо, є ввесь без ріжниці словесно-художній матеріял у найскрайніших його особливостях.

Найцікавіший верлібр для нас, для людей нашої доби, доби складних плетінь ритмічних, взятих людським сприйманням з самого життя, є центральний верлібр, бо він один у силі найлегше й найдужче не тільки вловити, але й емоціонально відтворити та організувати в свідомості людини всю складну ситуацію життєвих ритмів. Як відповідність, у тому верлібрі звучать і ритми сучасного міста, які проходять із такою велетенською різноманітністю, що в сприйманні сучасної людини, особливо в коротких одрізах часу, наприклад, дня, здаються анархічними, в той час, як вони міцно організовані побутовими факторами: години праці, електрика, театри, рух потягів і т. д.

Нищити гальмо українського поступу — усяку хуторянську мжичку та антимашинові настрої — є завдання нашого покоління. Охоплення й прагнення живитись досягненнями мистецтва всього світу — мудрого, витkого Сходу з чітким раціоналістично-індустріяльним Заходом. Планетарність, а не обмежена й рабська європеїзація. Розмах в історичному часові од культури кам'яних ножів, єгипетських конструкцій, ведійських поезій, чи грецьких горшечків — до фантастичних видінь доби електроатомового вогню. А найперше — визволена од новоутворених штампів воля в конструктивному уживанні прийомів і матеріялу.

Другим мистецтвом, що має таку важливу ролю в добу нашого велетенського будівництва, є архітектура.

Архітектура нашої доби повинна виявляти собою начало логічної доцільности, використання залізобетонових та скляних матеріялів і виявлення ідеї опанування обсягу, без міщанського наліпного замазування очей дрібницями. Найкрасивіше те, що найдоцільніше, наприклад,

хвилядите, а от друга страна – химерните ритми с уклон към хаотичното, както е в така наречената проза и с интегрално разнообразните хвиляди, които кръжат около средно математически множител на тези величини. Но ако се постави в десния край идеалният метър, а в другия, в лявото крило – идеалният хаотичен строй, смятаме, че по средата на двата бряга на ритмичния поток, на мястото на събирането на т.нар. проза и стих, като вземе стария изказ, в ритмичната глава на потока ще дойдат най-сложните формации на ритмите. На това място е възможна най-голямата им комбинационна подвижност на човешкото възприемане без рязък преход, който би могъл неуместно да навреди на слуха. Тук е мястото, където се натрупват най-характерните ритми, които у нас се наричат свободен стих. Това означава, че свободният стих е в това централно място на ритмичния поток, където е най-лекото за поета, писателя комбинационно удобство, където се преплитат по-неподатливите на организация, тоест белетристичните ритми, с леките за подобна организация поетични ритми (напр. ямб). Именно тук в най-характерния възел на ритмичните влияния се съдържа предимно комплексът от европейски форми на свободен стих, повтаряме, се намира целият без разлика словесно-художествен материал в най-ярките му особености.

Най-интересният за нас свободен стих, за хората от нашето време, време на сложни ритмични преплитания, взети от човешките възприятия на живота, е централният свободен стих, защото само той има силата най-леко и най-тежко не само да улови, но емоционално да претвори и организира в човешкото съзнание цялата сложна ситуация на житейските ритми. Съответно в този свободен стих звучат и ритмите на съвременния град, които преминават с толкова огромно разнообразие, че във възприятието на съвременния човек, особено за кратки отрязъци от време, например за един ден, се струват анархични, във времето, в което те са добре организирани от битовите фактори: работно време, електричество, театри, движение на влаковете и т.н.

Да се спре възпрепятстването на украинския напредък – целият хуторянски ръмеж и антимашинно настроение – е задача на нашето поколение. Желанието и стремежът да се консумират постиженията в изкуството от цял свят – от мъдрия, витиеват Изток с ясния рационално-индустриален Запад. Планетарност, а не ограничена и робска европеизация. Размахът в историческото време от културата на каменните ножове, египетските конструкции, ведийската поезия или гръцките гърнета до фантастичните видения във времето на електро-атомния

динамомашина, листок пальми, елеватор, жива жіноча грудь. Реальний матеріял кращий в архітектурі, як підмальовочка під нього. Прагнення польоту в свіже повітря до горішніх шарів атмосфери повинно поставити перед архітектурою чергову проблему переходу до легких металів.

Третім велетенським мистецтвом нашого часу, що виросло в зв'язку з ростом радіотехніки, є музика. Впливаючи через радіо на мільйони, вона повинна витягнути їх із звукової обмеженості тональности. Велика стихія тембрального звучання стоїть ще мало розкритою звукальною країною перед слухом наших музик і слухачів.

Композитори, відкрийте її! Сповніть етер і повітря звуками, не менш різноманітними і прекрасними, ніж звуки неорганізованого музикою життя. Ускладніть ритми і напишіть та ударте в нові інструменти аж за межі джазу й терменвоксу!

Наше кіно хай прогонить хуторянщину глухих нечуїв і сліпих на машиновий світ естетів. Хай кіно дасть організованими шматочками живий омашинений побут радянської Америки—України, нехай виховає в масах потяг до психологічного омашинення світу. Фото, брат кіно, хай заткне провінціяльну вибагливість ахровських[1] мрійників поезією факту.

Малярство хай конструктивно оформить і подасть в оправі немузейного життя фарбу й лінію, так само, як скульптура площину й обсяг. Логічна ув'язка форм і частин твору між собою і ув'язка цілого комплексу їх форми з реальним життям — ось завдання сучасного малярства й скульптури. Для нас доцільно і прекрасно видана книжка чи розмальована кімната – не менш викінчений малярський твір, ніж скульптура доцільних черевиків шахтаря чи нопівського стільця в кабінеті наркома. Нарешті, театр, що мусить найти нові методи роботи в сполуці з радіо й кіно, инакше йому прийдеться залишитись кустарним анахронізмом в добу машинового мистецького темпу й розмноженого вияву инших мистецтв для мас.

Як течія *Авангарду* пролетарської культури, ми не можемо замкнутись в межах одної національности. Передові ідеї мистецтва, відповідного добі індустріялізму, добі, якої ще не було в історії людства, повинні висунути й форми мистецтва, ще небувалі, і тільки вони єдині будуть відповідні призначенню, бо кожна епоха має свої мистецькі форми, що вичерпуються в тій епосі. Ми зараз живемо при організації цілком відмінної епохи від усіх попередніх, тому й мистецтво наше не може не бути відмінним від усього попереднього, навіть визнано геніяльного.

[1] Від абревіатури АХР – Асоціація художників революції, об'єднання радянських художників, що існувало в 1922–32 рр.

огън. Но най-напред е освободената от новосъздадените щампи свобода в конструктивна употреба на средства и материал.

Другото изкуство, което има толкова важна роля в епохата на нашето гигантско строителство, е архитектурата.

Архитектурата на нашето време трябва да представлява началото на логичната уместност, използването на железобетонните и стъклени материали и проявата на идеята за овладяване на размера, без по еснафски да се замазват очите с дреболии. Най-красивото е това, което е най-уместно, например динамомашината, листо от палма, асансьор, живата женска гръд. Реалният материал е по-добър в архитектурата, като скица под него. Желанието за летеж в свежия въздух до горните пластове на атмосферата трябва да постави пред архитектурата поредния проблем за прехода към леките материали.

Третото гигантско изкуство на нашето време, което израсна с ръста на радиотехниката, е музиката. Влияейки чрез радиото на милиони, тя е длъжна да ги измъкне от звуковата ограниченост на тоналността. Голямата стихия на тембърното звучене е все още недостатъчно откритата музикална страна пред слуха на нашите музики и музиканти.

Композитори, открийте я! Изпълнете ефира и въздуха със звуци, не по-малко разнообразни и прекрасни от звуците на неорганизирания от музика живот. Усложнете ритмите и напишете и ударете по новите инструменти чак отвъд границите на джаза и терменвокса!

Нека нашето кино да прогони хуторянщината на глухите равнодушници и на слепите в машинния свят на естетите. Нека киното да предаде на организирани парчета живия машинен бит на съветска Америка – Украйна, нека възпитава в масите влечение към психологичното омашиняване на света. Фотографията, брат на киното, да затапи провинциалната претенциозност на ахровските[1] мечтатели с поезията на факта.

Нека изобразителното изкуство конструктивно да оформи и да подаде в рамка немузейния живот на цвета и линията, по същия начин както скулптурата – площта и обема. Логичната завръзка на форми и части и завръзката на целия комплекс от формите им с реалния живот е задача на съвременното изобразително изкуство и скулптурата. За нас е уместно и прекрасно издадената книга или изрисуваната стая да са не по-малко завършено произведение на изобразителното изкуство, отколкото скулп-

[1] От абревиатурата АХР – Асоциация на художниците на революцията, обединение на съветските художници, съществувало в периода 1922–32 г. – Б. съст.

І наше сконцентроване прагнення відкрити ці нові форми повинно йти в ногу з братніми шуканнями всіх націй Радянського Союзу і революційних мистців Заходу й Сходу.

Тому наше завдання є не тільки охопити в коло ідей *авангарду нацменівські* мистецькі загони України, росіян, євреїв, поляків й инших, але й найти мову братньої співпраці з мистецьким авангардом Росії, Білоруси, Грузії, Вірменії, Татреспубліки й инших республік та народів, а також увійти в стосунки з лівими мистцями, в першу чергу Німеччини, Франції, Чехословаччини, Америки, Японії, Китаю, Туреччини й Індії, де вже є не тільки близькі нам шукання, але й невеличкі зв'язки. Для того ми маємо на меті утворити низку інтернаціональних збірників, як трибуни для *Авангарду Мистецтв*. Такі збірники не тільки будуть початком інтернаціонального братнього єднання, але й знаряддям ознайомлення передових загонів революційної й пролетарської творчости різних народів поміж собою, що прокладе шлях до утворення лівого Літературного Інтернаціоналу та Інтернаціоналу Мистецтв. Потреба в таких світових об'єднаннях уже назріла, тільки організована у планетарному масштабі боротьба за перемогу пролетарського мистецтва з відповідними добі формами над буржуазним може прискорити ту перемогу.

Разом з тим і в першу чергу *Авангард Мистецтв* повинен організувати бойовий і рухливий орган для боротьби за нові форми і відповідні їм ідеї пролетаріяту. Революційні ідеї вичерпуюче виявляються лише в революційних формах: форма — та ж ідеологія.

Нацменівські мистецтва повинні бути не другорядним відгомоном своїх корінних національних мистецьких витворів, а бути до них у такому приблизно відношенні, як бельгійська література французькою мовою відноситься до основної літератури французької. Тоді вони будуть навантажені всім своїм творчим виявом, який у них заклала природа. Бо, наприклад, російське мистецтво і література на Україні виростають з ґрунту відмінних економічних і психологічних умов, ніж це існує в Росії, і тому форми вияву їх повинні бути також відмінні, більш злиті з своїм рідним ґрунтом, де можуть бути инші бойові теми, инші впливи й можливі инші психологічні моменти розвязання національної проблеми, ближчі розумінню пригноблених народів.

Отже, спільним фронтом *Авангарду Пролетмистецтва до світової перемоги інтернаціонального братерства трудящих* над зоологічним розбратом, що криють у собі художні вияви буржуазних культур. Вперед! Авангард виривається вперед. Поспішайте за ним, не чекаючи болючих підстьобів економіки й історії. Спільними зусиллями, моральною підтримкою,

турата на уместните обувки на миньора или ноповия[1] стол в кабинета на нарокома. И накрая театърът, който трябва да намери нови методи за работа в сътрудничество с радиото и киното, иначе ще му се наложи да остане като примитивен анахронизъм в епохата на машинното темпо на изкуството и увеличената проява на другите изкуства за масите.

Като течение на *Авангарда* на пролетарската култура, ние не можем да се затворим в границите на една националност. Челните идеи на изкуството, което отговаря на времето на индустриализацията, време, което още не е било в историята на човечеството, трябва да открият и форми на изкуството, които не са съществували и единствено те ще отговарят по предназначение, защото всяка епоха има свои творчески форми, които се изчерпват в нея. Сега живеем в организацията на съвсем различна епоха от всички предходни, затова и изкуството ни не може да не се различава от всичко предишно, дори от признатото за гениално.

И нашият концентриран стремеж да се открият новите форми трябва да върви редом с братските търсения на всички нации в Съветския съюз и революционните творци на Запада и Изтока.

Ето защо задачата ни е не само да се обхванат в кръга на идеите на авангарда творческите групи на националните малцинства в Украйна на руснаци, евреи, поляци и други, а да се намери език на братско сътрудничество с творческия авангард на Русия, Беларус, Грузия, Армения, Татрепубликата и другите републики и народи, а също така да се влезе във връзка с левите творци на първо място от Германия, Франция, Чехословакия, Америка, Япония, Китай, Турция и Индия, където има не само близки на нас търсения, а и някои контакти. Затова имаме за цел да създадем редица интернационални сборници, като трибуни за *Авангарда на изкуствата*. Тези сборници ще бъдат не само начало на интернационалното братско единство, но и средство за запознаване на челните групи на революционното и пролетарско творчество на различните народи между тях, което ще прокара път за създаване на ляв Литературен Интернационал и Интернационал на Изкуствата. Нуждата от подобни световни обединения е вече назряла, само организираната в планетарен мащаб борба за победа на пролетарското изкуство със съответстващите на времето форми над буржоазното може да ускори тази победа.

Едновременно с това на първо място *Авангардът на Изкуствата* трябва да организира боен и движещ орган за борба за нови форми и съот-

[1] От абревиатурата НОП – Научна организация на труда. – Б. пр.

масовим співчуттям створіть змогу авангардові не тільки іти вперед, але самі поривайтесь і проривайтесь у передню лінію мистецьких загонів. Ах, як приємно бути в авангарді поступу! Як блискуче й радісно відчувати себе піонером нового життя, вдихаючи свіжі вітерки з високих кряжів організованого прийдешнього!

Валеріян Поліщук
Василь Єрмілов
Раїса Троянкер
Григорій Коляда
Віктор Ярина
Петро Голота
Сергій Тасін
Валентин Борисов
Леонід Чернов
Олександер Левада

ветните идеи на пролетариата. Революционните идеи изчерпателно се проявяват само в революционни форми: формата е същата тази идеология.

Изкуствата на националните малцинства трябва да са не второстепенен отзвук на коренните национални творчески произведения, а да са в приблизително същото отношение с тях, както белгийската литература на френски език се отнася към основната литература на френски. Защото ще бъдат натоварени с творческите прояви, които е заложила в тях природата. Защото например руското изкуство и литература в Украйна растат в почвата на различни икономически и психологически условия, от тези които съществуват в Русия и затова техните форми на изява трябва също да са различни, по-слети с родната си почва, където може да има други водещи теми, други влияния и възможни други психологични моменти за разплитане на националния проблем, по-близки до разбирането на поробените народи.

Затова, с общ фронт на *Авангарда на Пролетарското изкуство за световна победа на интернационалното братство на трудещите се* над зоологичния разкол, който крият в себе си художествените прояви на буржоазните култури. Напред! Авангардът се впуска напред. Тръгвайте след него, не чакайте болезнените подканяния на икономиката и историята. С общи усилия, морална подкрепа, масово съчувствие ще се създаде възможност на авангарда не само да върви напред, но и да пробивате, да преминете на предната линия на творческите отряди. Ах, колко е приятно да си в авангарда на напредъка! Колко бляскаво и радостно е да се чувстваш пионер на новия живот, вдъхвайки свеж полъх от високите върхове на организираното бъдеще!

Валериян Полишчук
Васил Ермилов
Раиса Троянкер
Григорий Коляда
Виктор Ярина
Петро Голота
Сергий Тасин
Валентин Борисов
Леонид Чернов
Олександер Левада

СПІРАЛІЗМ
SPIRALISMUS

Цим черговим 2 (3) числом «Мистецьких матеріялів Авангарду» редакція наша поширює та заглиблює творчий і теоретичний ґрунт позицій спіралізму (конструктивного динамізму).

Спіралізм, як мистецько-філософський термін, випливає з таких положень: як поступування життя, так і розвиток мистецьких форм іде спіраллю. Діялектика життя, беручи для даного моменту певну, вихідну точку, веде відповідними витками поступ. Ці витки творяться в наслідок одштовхувань од попереднього стану. Вони (витки й повороти), пройшовши етап цілковитого (діяметрального) заперечення, доходять знов до аналогічного з попереднім пунктом положення, де вже синтезуються начала обох попередніх фаз, але й, головне, додасться ще й нове щось небувале у попередніх етапах.

Оскільки життя, і взагалі всякий чин може бути в координатах часу і простору, причому час — є координатою руху, то цей рух часу завше перетворює всяку начебто циклічність у спіраль. Навіть найдосконаліша статична конструкція — коло, коли її взяти в координаті часу (поки точка оббіжить круг центру), завше дає спіраль, бо рух часу односить точку все вище й вище.

Хай пробачать нам читачі, які дуже хочуть почати читати художній і полемічний матеріял цього числа «Авангарду», ці суховаті філософські твердження, але на них базується марксівська теорія поступу, про що можна б навести цитати з Леніна та Енгельса, але це роз'яснення розвитку життя, а значить і мистецтва у формі спіралі й надає нам сміливости замінити термін конструктивности й динамічности одним глибоким терміном — спіралізм, беручи на увагу спіраль як математичну конструкцію в динаміці.

Конструктивність основ природи й техніки є непреложний факт. Конструктивність основ мистецтва треба ще виявити й посилити. За це береться «Авангард».

СПИРАЛИЗЪМ
SPIRALISMUS

С поредния 2 (3) номер на „Художествени материали на Авангарда“ нашата редакция разпространява и задълбочава творческата и теоретична основа на позицията на спирализма (конструктивния динамизъм).

Спирализмът, като творческо-философски термин, изхожда от следните положения: както от развитието на живота, така и от развитието на художествените форми, той тръгва като спирала. Диалектиката на живота, като вземем към дадения момент определена, изходна точка, води със съответните си извивки прогреса. Тези извивки се създават в резултат на отблъскването от предишното състояние. Те (извивките и завоите), след като преминат етап на цяло (диаметрално) противопоставяне, стигат до аналитично с предходния пункт положение, където вече се синтезират началата на двете предни фази, но и най-главното е, че се добавя и нещо ново, небивало в предните етапи.

Доколкото животът и въобще всяко действие може да бъде в координатите на времето и пространството, при което времето е координатата на движението, а движението на времето превръща винаги всяка цикличност в спирала. Дори най-съвършената статична конструкция – кръгът, когато я вземем с координатите на времето (докато точката премине около центъра), винаги дава спирала, защото движението на времето пренася една точка все по-нагоре и по-нагоре.

Нека ни простят читателите, които много искат да започнат да четат художествен и полемичен материал в този брой на „Авангард“, за суховатите философски твърдения, но на тях се основава марксистката теория за прогреса, за който може да се приложат и цитати от Ленин и Енгелс, а това е разяснение за развитието на живота, което означава и за изкуството във формата на спирала, което ни дава смелост да заменим термина конструктивност и динамичност с един по-дълбок термин – спирализъм, като имаме предвид спиралата като математическа конструкция в динамика.

Оскільки в природі (і мистецтві) все підноситься вверх поступом часу,— значить і конструктивність може бути тільки динамічною. Статична конструктивність — є міт, що виростає з ідеалізму. Про це вже писалося.

Отже, конструюючи життя поворотами (витками) у вічному процесі — рухові, ми робимо спіральний поступ, творимо спіралі життя і творчости, що неповторимі й одночасно схожі певними своїми вузлами, що інтегрально невловимі й одночасно ясні, як кожна математична схема.

Приклади в історичному аспекті мають багато спільного в розвиткові людства: доба розвалу римської імперії і вихід на арену творчого життя тодішніх, так званих, варварів, — далі доба розвалу феодалізму й будування буржуазних держав та культур, — нарешті, наша доба розкладу капіталізму й виходу на арену будівництва пролетаріяту. Це будуть великі повороти історичної спіралі, що виявились до того зовнішними блискучими ефектами революцій.

Звичайно, між цими спіральними петлями таких велетенських радіюсів, як на згаданих історичних етапах, були витки менших радіюсів і не такої божевільної швидкости руху (поступування), як наприклад, у наш час, коли ми за рік переживаємо, щонайменше, десятиліття. Але нам важливо показати основу спіралізму.

Звичайно, те саме твориться і в мистецтвах, і в літературі, що як надбудова, своїми спіралями в'яжеться з загальною спіраллю соціяльно-економічного поступування людства.

Досить згадати, хоч би такі наявні петлі спірального літературного процесу, як Ренесанс, Романтизм, Пролетарська доба, в яку ми недавно вступили. Багато спільних і формальних, і духовних проблем мають між собою ці спіральні етапи, але кожна з них стає на вищий пункт, кожна з них підносить поступ людства в галузі мистецтв ще на новішу, досконалішу і неповторимо-відмінну ступінь.

Тут поруч з аналогіями завше двигтить напружене відштовхування і може ніколи так не відштовхувалась література одного спірального етапу від другого, як зараз пролетарський конструктивний реалістичний напрямок од романтизму, чи ще ближчого спірального етапу — футуризму, маючи певну кількість зовнішнє-схожих, але принципово різних моментів. Причому кожне наступне покоління в своїх напрямках відштовхується, заперечує і нищить своїх попередників, в той же час знаходячи спільні моменти з іще ранішим творчим поколінням, що його скидали їхні мистецькі сини, кожен раз стаючи на нову, додатково-неповторимо базу.

Конструктивността в основите на природата и техниката е неоспорим факт. Конструктивността в основите на изкуството трябва да се търси и засилва. С това се захваща „Авангард".

Тъй като в природата (и в изкуството) всичко се изкачва нагоре с течение на времето – значи и конструктивността може да бъде само динамична. Статичната конструктивност е мит, който тръгва от идеализма. За това вече се писа.

Така че, конструирайки живота със завои (извивки) във вечен процес на движение, ние правим спираловиден прогрес, създаваме спирали на живота и творчеството, които са неповторими и едновременно с това си приличат по някои свои възли, които са интегрално неуловими и едновременно ясни като всяка математическа схема.

Примерите в исторически аспект имат много общо в развитието на човечеството: времето на разпадането на римската империя и излизането на арената на творческия живот на тогавашните, така наречени варвари, след това времето на разпадане на феодализма и изграждането на буржоазните държави и култури и накрая – нашето време на разпадане на капитализма и излизането на арената на строителството на пролетариата. Това ще бъдат големи завои на историческата спирала, които преди това се проявяват като външни блестящи ефекти на революциите.

Разбира се, между спираловидните обръчи с такива гигантски радиуси, като на споменатите исторически етапи, има извивки с по-малки радиуси и с не толкова лудешка бързина на движението (развитието), като например в наше време преживяваме за година толкова, колкото обикновено за десетилетие. Но за нас е важно да покажем основата на спиралата.

Разбира се, същото става и в изкуството, и в литературата, която като надстройка със своите спирали се вие заедно с общата спирала на социално-икономическия прогрес на човечеството.

Стига да припомним дори само за такива явни извивки на спираловидния литературен процес като Ренесанса, Романтизма, Пролетарската ера, в която неотдавна влязохме. Много общи и формални, и духовни проблеми имат общ спирален етап, но всеки един от тях стига до най-високата точка, всеки един от тях издига прогреса на човечеството в областта на изкуствата на още по-нова, по-съвършена и неповторимо отличаваща се степен.

Тук заедно с антологиите винаги се движи напрегнатото отблъскване и може би никога литературата не се е отблъсквала толкова от еди-

Звичайно, тут не все так просто, як у математиці. Звичайно, всім відомо, що життя складний процес, динамічний, невпинний процес і з примітивним схематизмом до нього підходити на можна. Хто зрозумів спіралізм як примітивну схему чи лише як образ, той нічого не зрозумів. З другого ж боку, не уявляючи собі пляну конструкції життя, не можна його охопити ні в цілому, ні в частинах, ані зв'язати видимих деталів та розвитку форм в один велетенський хід, що зветься прогресом людства.

На сьогодні справу прогресу людства перебирає до своїх рук пролетаріят. Тому спіралізм, що досліджує і розв'язує проблеми спірального поступу мистецьких форм пролетарської доби з пролетарської точки зору, повинен викликати симпатії всіх чутливих пролетарів і революціонерів, що їм дорогий поступ вселюдства.

ния спираловиден етап от другия, както сега пролетарското реалистично направление от романтизма или още по-близък спирален етап – футуризма, като има определено количество външно подобни, но принципно различни моменти. При което всяко следващо поколение се отблъсква в своите направления, забранява и напада предшествениците си, като в същото време намира общи моменти с още по-ранното творческо поколение, които са отхвърлили своите творчески синове, всеки път заставайки на нова, допълнително неповторима база.

Разбира се, тук не всичко е толкова просто, колкото е в математиката. Разбира се, на всички им е известно, че животът е сложен, динамичен, непрестанен процес и с примитивен схематизъм е невъзможно да се подхожда към него. Ако някой е разбрал спирализма като примитивна схема или само като образ, то той нищо не е разбрал. От друга страна, без да си представим плана на конструкцията на живота, не можем да го обемем изцяло, нито на части, нито да вземем видимите детайли и развитието на формите в един гигантски ход, който се нарича прогрес на човечеството.

Днес пролетариатът взима в свои ръце прогреса на човечеството. Затова спирализмът, който изследва и разнищва проблемите на спиралновидния напредък на художествените форми от пролетарското време от пролетарска гледна точка, трябва да предизвика симпатиите на всички чувствителни пролетариати и революционери, на които им е драг напредъкът на човечеството.

Сцієнтизм

Сциентизъм

ЮРІЙ ПАЛІЙЧУК

ВИНАХІДНИКИ СТЕЛІТУ

Вольфрамова сталь уже не бере
і кришиться, як скло.
І не може свердло пробитись вперед —
так спиняється рух колон.

Так спиняється льот століть,
обривається нескінченну стружку
і буксує, на місці кружить —
і тоді винаходять стеліт.

Так, приблизно, тупиться слово,
тускнуть барви і повільно згасає жар.
— Такої поезії навіть не жаль,
як не жаль руїн, що заважають розвитку
промисловости.

Нам не жаль, що не годиться звичний метод —
його давно замінити пора.
Ми працювали негодящим інструментом
і 90 % продукції — брак.

Для правильної роботи людей і машин
не треба натхнень і словесних трюків,
не треба глибин голубої душі,
треба не конструктивістів, а конструкторів.

Треба винайти слово — стеліт,
щоб ним працювати, а не тільки говорити.
— Потужним різцем, циклоном ритмів
завжди розтинати мрійність і лінь.

ЮРИЙ ПАЛИЙЧУК

ОТКРИВАТЕЛИТЕ НА СТЕЛИТА

Не зацепва напълно волфрамовата стомана
троши се като от стъкло.
И не може свердлото напред да пробива –
тъй се спира сондажен пролом.

Тъй се спира вековният полет,
прекратява безкрайната стружка
и буксува, на място кръжи –
и тогава откриват стелита.

Затъпява се думата горе-долу така,
избледнява цвета и изгасва лениво жарта.
– Та такава поезия даже се хвърля в калта,
както в кал са руините, които възпират наредъка
промишлен.

В калта да захвърлим привичния метод –
за замяната негова време е вeч.
С инструменти негодни работихме заедно
и 90% от продукцията ни е брак.

За работещи правилно машини и хора
не са нужни ни музи, ни трикове с думи,
не са нужни и дълбините на гълъбови души,
конструктори трябват, а не конструктивисти.

Нужно е да се открие дума като стелит,
работа с нея да вършим, а не да говорим.
– Със свердло закалено, с циклона от ритми
да разцепим завинаги леност и блян.

ДНІПРЕЛЬСТАН

Хвилі об камінь хлюпали хлюпали
в далині розливались в обрій
бились боками і грохали грюками
гранітними провулками прогонів.
Хвилям недовго битись ще —
стиснуть в стіни сірі жорстокі
виросте місто повне вщерть
колючих напружених токів.
Де каміння нависло як мертвий мозок
над непевним хитанням струменів води —
кинуться паровози
в балках мостів розплескуючи дим!
Бризне в мотори ток бризне сяйво вольтових дуг!
Хто затримає — хто
нашу сталеву ходу

МАРШ АВТОДОРА

Повернем тільки колесо
упертого стерна —
і нам в обличчя вибух сонць,
в обличчя вітер нам!

Фари став — світлом сліпи,
гуди колесами по бруку в тряск!
Розсиплемось по вулицях не стукотом копит,
а шипом шин — навздогін вітрам!

Всіх кличе наш сиренний хрип:
одвикни од волів,
лети снарядом і вихри,
гуди по всій землі!

Вкраїну вкриєм сіткою
невиданих доріг,
щоб поршні йшли чечіткою у кожному дворі.

ДНИПРЕЛСТАН

В камък вълните се плискат ли плискат
в хоризонта надлъж се разливат
удряли с хълбоци, с грохот гърмели
по гранитни пролуки на проходи.
Още за кратко ще бият вълните –
ще се стиснат в стените графитни жестоки
град ще израсне изпълнен предълно
от бодлив и стремителен ток.
Камънакът, където надвисва кат мозък мъртвешки
над литийни напеви от буйни струи вода –
там параход ще се втурне
в долчините на мостове, плисвайки дим!
Ще проблесне в моторите ток, зарево на дъгите волтажни ще блесне!
Кой ще прекъсне – кой
нашия поход стоманен.

МАРШ НА АВТОДОР

Въртим ний само колелото
на сигурен волан –
избухва слънцето в лицата ни
и вятърът е там!

Фарове включи – със светлината заслепи,
бучи разтърсващо със гуми по паважа!
По улиците ще се пръснем не с тропот на копита,
а с грайфери – ще гоним ветровете!

Сиренният ни хрип приканва всички:
от воловете отвикни,
лети като снаряд и вихър,
по цялата земя бръмчи!

Украйна да покрием с мрежа
от непознати пътища,
бутало в степ-джаз да нарежда край всяка къща.

Хай громом стукнуть в фордів сейф
ряди радянських «фордів»,
Щоб знали там, що може все
голів і м'язів гордість!

Фари став — світлом слину,
гуди колесами по бруку в тряск!
Розсиплемось по вулицях не стукотом копит,
а шипом шин — навздогін вітрам!

ВАЛЕР'ЯН ПОЛІЩУК

ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯ

[*уривки*]

I

Кricевий каракас закляк у цементі —
Будова виросла, як музика,
Побільшено розкривши скляні очі,
Сітчасті і блискучі, як у бабки крильця.
Один димар пришпилює ту легкість
Серед домів над озером глухим,
Того вона й не може полетіти.

II

В середині —
Геометрична зміна чорно-жовтих плиток, —
Немов блискуча площа шахового поля.
Вона просторі обсяги малює
Стрімчастим звуженням до стін.
На шахових полях припали міцно й тяжко
Обточені фігури динамо-машин,
Що вуркотять, і журяться, і ниють,
Мов повна пасіка в будові цій стоїть.
У перспективі — зрізана стіна
Іконостасно поблискує металом.
Там мармуровий полиск — гранню соляною.

И нека с гръм да чукнат фордов сейф
редици от съветски „фордове“,
да знаят, че за всичко година е
на умни и на силни гордост!

Фарове включи – със светлината заслепи,
бучи разтърсващо със гуми по паважа!
По улиците ще се пръснем не с тропот на копита,
а с грайфери – ще гоним ветровете!

ВАЛЕРИЯН ПОЛИШЧУК

ЕЛЕКТРОСТАНЦИЯ

[*откъси*]

I

Стоманена рамка скова се в цимента –
постройка изникна, на музика сходна,
разтвори широко очи от стъкло,
блестящи и мрежести, сякаш крила са на водното конче.
Един комин забожда тази лекота
сред къщите над езерото глухо,
така че то да литне не успява.

II

А вътре –
геометрично сменят се черно-жълти плочи, –
като блестяща площ на шахматно поле.
Тя границите на пространството рисува
със стръмни теснини към своите стени.
Изваяни фигури ротор-машини
застлаха здраво и тежко шахматни поля,
боботят те, стенат, тъгуват,
като пълен пчеларник в тази сграда стоят.
На заден план – изрязана стена
иконостасно проблясва с метал.
Там мраморната политура е от слънчата игра.

На тій стіні фазометри, вольтметри, амперметри
І ще якісь приладдя в німбах цифр.
Їх білі, скупчені кружала,
Заковані під склом у мідь,
Поводять звільна язичками стрілок:
Червоними, стальними, вороними,
Що ходять, дражнять та вискакують,
Киваючи на числа,
Немов когось дратують,
Нервуються і злять ся.
Червоні язички показують своє гостреньке жало —
І десь уже сичить набряклий ток
Поломінним язиком, чи дугою
Між застережливо піднятими вусами ізолятора,
Або між металічними, розведеними ріжками
Над блиском порцеляни.

VII

Досвідчено, скучаючи потрохи, технік
Вартує коло неї, як людська сиділка
Коло потрібного нащадка мастадонта:
Прислужує, торкає щось, записує, міркує.
Колонки цифр стають ритмічно в чергу
На книзі — дзеркалі, де світиться життя машин,
Напруга поля, гореч жарких газів,
Дзиґ обертань, як і потреби місць.
Колонки цифр ідуть з годинником у ногу.
Видно, як місто тільки що заснуло:
Тому то вольт — 120, ампер — 13 тисяч,
Температура масткої олії — 56° —
І легко родяться у світ 2110 кіловатів.
Місто прокинулось — і вгору кіловатність.
Вже V — 110, A — 29 тис., олія — 60°
A кіловат — (KW) — 4017
Натужено в динамо двиготять,
І загальмовують важке вертіння,
Бо навантажилась роботою мережа.
У цифрах чутне рухання машин,

Висят там фазомери, амперметри, волтметри
и още някакво пособие във ореол от цифри.
Те бели са и скупчени окръжности
с обков от мед под стъкло,
стрелки като езичета насочват плавно:
червени ли, стоманени или пък врани,
те ходят, дразнят и подскачат,
и кимват на числата,
уж някого докачат,
нервират се те и се сърдят.
Червените езичета показват си наостреното жило –
и някъде изсъква вече набъбналият ток
като възпламенен език или като дъга
между повдигнатите застрашително мустаци на изолатора,
или между металните раздалечени рогчета
над порцеланов блясък.

VII

Умело, с малко скука чак, техникът
бди над нея, сякаш е болногледачка
над нужния потомък мастодонтски:
прислужва, нещо пипа, пита и обмисля.
Колонките от цифри в ритъм в ред застават
по книга – огледало на живот машинен,
волтажа на поле, изгаряне на газове,
ос на въртене и потребности на мястото.
Колонките от цифри са с часовника във такт.
Градът се вижда как заспива ей сега:
затуй е волтът 120, а амперът – 13 хиляди,
температурата на маслото е 56° –
и леко раждат се на бял свят 2110 киловата.
Градът се буди – вдигат се и киловатите.
И вече V е 110, А – 29 хил., масло – 60°,
а киловатите (KW) 4017
напрегнато в динамото се движат,
така възпират тежкото въртене,
защото мрежата е претоварена.
Във цифрите се чувства ходът на машините,

Двигтіння міста і його потреби.
Чи поворот важкий, чи нафта йде не так,
Холодна цифра язичком завзятим
Уже киває окові натяк.
Колонки чисел — кам'яний закон.
Числова думка — перша сила світу,
Що з неї починається прогресу вітер.
Життя числа — робота апарата,
Що вміє точно й ясно одбирати.
Тверде число — усіх речей ядерце —
Воно їх гонить у невпинні герці,
Воно охляло й чуло не спіткнеться,
Як тече немічне, людське серце,
Того й у світі невгомонне скерцо,
Мов електронний вир округ ядерця.
Число — холодний друг:
Для розуму — стерно.
Приходить інженер —
І цифра йому каже.

ВОЛОДИМИР ҐАДЗІНСЬКИЙ

АЙНШТАЙН

матеріялістична поема

[*уривки*]

Великому революціонерові науки А. Айнштайнові в 5-му році революції присвячую.

АВТОР

АЙНШТАЙН

В планетних, безмежних просторах
Пливе земля,
В космічних, етерних безмежах
Пливе сонце…
І нескінченні, несчислимі мільярди

градът със неговия пулс и нужди.
Възвръщането ли е тежко, нафтата ли,
студена цифра с действено езиче
намеква вече видимо това.
Колонките числа са каменен закон.
В света е първа сила числовата мисъл,
оттук започва вятърът прогресен.
Животът на числата е във апарата,
тях ясно и прецизно той подбира.
Ядро на всичко твърдото число е –
то гони всичко във безспирни херцове,
не ще се то изпречи анемично и сетивно,
като това посърнало сърце човешко,
на онова световно и подвижно скерцо
подобно електронен вир покрай ядро.
Числото е приятел хладен:
за разума волан.
Пристига инженер
и цифрата ще му подскаже.

ВОЛОДИМИР ГАДЗИНСКИ

АЙНЩАЙН

материалистична поема

[*откъс*]

Посвещавам на великия революционер на науката А. Айнщайн през 5-та година от революцията.

АВТОРА

АЙНЩАЙН

Във вселенски, в безкрайни простори
земята плава,
в космична, в ефирна безбрежност
се носи слънцето...
И безконечни са, безбройни милиарди

Ріжнобарвних зір…
Між ними комети і метеори
Лихої долі чи судьби,
Безглуздий знак
Одно за одним біжить,
Перегоняють віками,
І — не осягають кінця —
Нескінченности.
ПОЛЮСИ КОСМОСУ — де ви є?!
Де ви — межі безкраїв,
Яких не досягає моє око,
А котрі ловить,
А котрі лічить,
Мій інтелект — далековидний…
В планетних, безмежних просторах
Пливе земля…
А може, вона не пливе?..
А може, помиляється,
Мій інтелект — далековидний…
З її рухом пливу я,
Я — атом,
Я — порошинка,
Що прилипла до неї
Незвісним законом…
Я — пливу з нею,
І тому не знаю:
«Чи вона пливе».

О сонце!
Огнисте, ясне СОНЦЕ!
На тобі кипить розтоплений рад і гель,
На тобі червоні вулькани протуберанцій.
Ти грієш мене віками.
Я — порошинка,
Створена світлом і теплом твоїм.

Ти летиш до брам Геракля,
І я — земля, Меркурій, Марс, Венус,
Пливемо з тобою.

са разноцветните звезди...
Комети между тях и метеори
на злата участ и съдба,
безумен знак,
една след друга бягат,
столетия се надпреварват
и не достигат те до края
на безкрайността.
Къде сте вие – ПОЛЮСИ НА КОСМОСА?!
Къде сте вий – пределu на безкрайността,
които не достига моето зрение,
ала които хваща,
ала които преброява
далновидният ми интелект...
Във вселенски, в безкрайни простори
земята плава...
А може би не плава тя?..
А може да е в грешка
далновидният ми интелект...
С движението ѝ отплавам аз,
аз атом съм,
аз съм прашинка,
прилепнала към нея
по някакъв закон незнаен...
Аз плавам с нея
и ето защо аз не знам:
„Тя плава ли“.

О, слънце!
Пламтящо, ясно СЛЪНЦЕ!
На тебе кипи разтопеният радий и хелий,
на тебе са червените протуберансови вулкани.
Ти грееш над мен векове.
Прашинка съм аз,
създадена от твойта светлина и топлина.

Летиш ти към порти Хераклиеви
и аз със земята, Меркурий, Венера и Марс,
се носим след тебе.

Ми — зв'язані твоїм могутнім рухом,
Вихром, що йде:
В НЕСКІНЧЕННІСТЬ.
І пливем з тобою,
По твому закону:
Огнистої, животворчої і смертоносної хвилі.

І чим моя думка,
Думка порошинки — в порівнянню:
З твоїм відвічним законом?
Чим безсильний протест маси
Земної кулі?..
Вона пливе з тобою,
Слухняним рухом
Скованого раба.
Чи ж я в силі пізнати
Твій соняшний закон?
Чи в силі я пізнати Закон,
Що несе тебе віками
По шляху — до брам Геракля?
Я — функція твого руху,
Я — твій раб, послушний невільник,
Я — що пливу твоїм рухом,
Думаю твоїм теплом і світлом,
Мрію блакитом твоїх променистих просторів.

Я знаю рух — бо це твій рух.
Я знаю світло — це твоє світло.
Це твій — : «ВОГОНЬ, ВОГОНЬ, ВОГОНЬ!»
І кров моя,
Червона, промениста кров,
Це: ТВІЙ ВІДВІЧНИЙ ВОГОНЬ.

Нема простору — а тільки Ти.
Нема часу — а тільки Ти,
Я і земля, наш рух відвічний,
Це тільки рух твого проміння,
І все круг мене, весь вир космічний,
Повітря, води, життя, каміння,

От твоя величествен ход сме обвързани,
от вихъра, който върви:
КЪМ БЕЗКРАЯ.
И плавам с тебе,
по твоя закон:
на огнена, живителна, убийствена вълна.

С какво мисълта ми,
мисълта на прашинка – е равна на тебе:
с твоя извечен закон ли?
С какво е безсилен протестът на масите
на земната сфера?..
Тя плава със тебе,
в послушния ход
на роб окован.
Ще мога ли някога аз да позная
твоя соларен закон?
Дали ще позная Закона,
по който се носиш столетия
по пътя – към порти Хераклиеви?
Аз съм функция твоя на твойто движение,
аз съм роб твой, послушен затворник,
аз съм онзи, когото ти носиш във хода си,
с топлината ти мисля и със светлината ти,
със синевата на твойте лъчисти простори мечтая.

Познавам движението аз – понеже е твойто движение.
Аз знам светлината – тя твоя е.
И твоят е – : „ОГЪНЯТ, ОГЪНЯТ, ОГЪНЯТ!“
и също кръвта ми,
лъчистата алена кръв,
е: ТВОЯТ ИЗВЕЧЕН ПОЖАР.

Пространството няма го – само си Ти.
И времето няма го – само си Ти,
земята и аз, и извечното наше движение,
на твойто сияние само сме ход,
и около мене е всичко, космичният вир,
животът, водù, камънаци и въздух,

Це ти могутнє і ти — незнане,
В кайдани руху вічно скуване,
Це ти, всесильне і променисте,
Кривавим світлом, блиском огнисте —
СОНЦЕ.
…Це ти мій шлях прямуєш,
В СУДЬБИ ТЕМРЯВУ — МЕНЕ ЖЕНЕШ…

ОЛЕКСА СЛІСАРЕНКО

КОМУНІКАЦІЯ

Од чумацьких маж,
нудних, як етнографія,
од аеропланів,
недоносків фантазії, —
до міжпланетних мостів
з душею електричною!

О, комунікація!
О, комунікація!

Молотом,
плугом,
лопатою —
в мозок землі!
Свято — в силі.

Необмежними плинами
нервових вібрацій
землі сполучи,
про єдність — крик уночі —

О, комунікація!
О, комунікація!

Часи заблудились
між числами Всесвіту.

и ти си могъщество, ти – непознато,
в окови движение вечно сковано,
и ти си всесилно, лъчисто,
със кръвно сияние, с блясък от огъня –
СЛЪНЦЕ.
...Ти пътя ми сочиш,
В СЪДБИТЕ НА МРАКА – МЕН ВОДИШ...

ОЛЕКСА СЛИСАРЕНКО

КОМУНИКАЦИЯ

От чумашки каруци,
досадни като етнографията,
от аеропланите,
недоносчета на фантазията, –
до междупланетните мостове
на душа електрическа!

О, комуникация!
О, комуникация!

С чука,
със плуга,
със лопатата –
в земния мозък!
В силата е тържеството.

С безпределното плаване
на вибрации нервни
земята сплоти,
за единството – вик във нощта –

О, комуникация!
О, комуникация!

Часовете се заблудиха
на Вселената между числата.

Визначім напряму кут!
Покута
сухими губами плямкає:
«На сумлінні
минуле чорніє плямками!…»

З гущавин колючих —
на дороги всесвітні!
Муче нас, муче
тверда земля —
у гарячці її мозок.
Безсило клацають
лопати, плуги
і молоти…

Аргонавти космічного моря,
гниди з велетенськими душами.
Любов сліпого серця
переборе і поруше
безглузду твердь.

Думки на полотнах космосу
накреслять плани комунікацій.
Гостру косу
поламай, смерте:
праця твоя уперта
непотрібна тепер!

Мільярди уст
осанну понесуть,
і хаос стривожений
зубами заклацає:

О, комунікація!
О, комунікація!

Ґрона
сонячних систем
стигло нависли,

Да фиксираме ъгъл на курс!
Покаяние
мляска с пресъхнали устни:
„От съмнение
миналото с петънца се чернее!...“

От дъбрави бодливи –
на вселенски пътеки!
Мъчи ни, мъчи ни
твърда земя –
че умът ù е в треска.
Обезсилено тракат
сечивата, лопати
и чукове...

Аргонавти са на галактическия океан
паразити с огромни души.
Любовта на незрящо сърце
ще надвие и ще наруши
полудялата твърд.

По платната на Космоса мисли
ще чертаят комуникационните планове.
Смърт, ти косата си
остра счупù:
работата ти уверена
оказва се вече ненужна!

Милиарди уста
ще възгласят осанна,
и тревожният хаос
ще потраква със зъби:

О, комуникация!
О, комуникация!

Гроздове
звездни системи
зряло надвиснаха,

мости еластичними дугами
од ґрона до ґрона.
Мільярдні гони,
а ними
жадоба розуми
гонить.

Ні місяця,
ні сонця,
ні зір —
лише зупинки
на космічному шляху.
І гоняться
з порошинки на порошинку
гниди — велетні духу.

О, комунікація!
О, комунікація…

мостове като еластични дъги
от чепка до чепка.
Милиардни гонитби,
а с тях
жаждата разума
гони.

Ни луната,
ни слънцето,
нито звездите –
те спирки са само
по пътя космически.
И се гонят
от прашинка на прашинка
на духа великаните – гнидите.

О, комуникация!
О, комуникация...

Екcпресіонізм

Експресионизъм

МИКОЛА (НІК) БАЖАН

БУДІВЛІ

І. СОБОР

У тіні пагорків, процвівши потаймиру,
Звучить колона, як гобоя звук,
Звучить собор камінним Dies irae,
Мов ораторія голодних тіл і рук.
Встає огонь святобливої готики,
Як ватра віри,
як стара яса,
І по-блюзнірському піднеслись в небеса
Стрілчасті вежі —
пальців гострих дотики.
Рукою обійми холодні жили твору
І дай рукам своїм німим
Піднести серце власне вгору
На грановитих списах рим,
Щоб в очі скнарі темних веж
Заглянуло воно,
мов дзвін сухий, забилось.
І тінь впаде із пальців веж, як стилос,
І почекру її на серці не знесеш.
Немов кістляві й лютi пута,
На серце ляже слів важкий узор.
Залізом,
полум'ям,
єлеєм,
кров'ю
куто
Зловіщу повість про собор,
Як в захваті стражденних юрм,
У скреготі зубів
і скреготі граніту,
Мов смертний спів,
мов клич одчайних сурм,
Щоб пломеніти і гриміти,

МИКОЛА (НИК) БАЖАН

СГРАДИ

I. КАТЕДРАЛА

В сенките на хълмовете, разцъфвайки от отвъдното,
звучи колона, като звук на обой,
звучи катедрала с каменно Dies irae,
като оратория на гладни тела и ръце.
Пламва огънят на набожната готика,
като огнище на вяра,
като стара искра,
и богохулно се издигат към небесата
островърхи кули,
изваяни от пръсти остри.
С ръка обгърни студените жили на творбата
и дай на ръцете си неми
да издигнат собственото ти сърце
върху тънките копия на римите,
в очите на скъперника с тъмни вежди
за да надзърне то
и като сух звън, да забие.
И сянката от пръстите на кулите ще падне като копие
и почерка ѝ в сърцето не ще изтриеш.
Като твърди и хищни окови
на сърцето ще легнат тежките орнаменти на думите.
От желязо,
пламък,
елей,
кръв,
е изкована
зловещата повест за катедралата,
която във възбудата на страдалците,
в скърцането на зъбите,
и в скърцането на гранита,
като предсмъртна песен,
като вик на отчаяни тръби,
засиява и се възвисява, -

Здіймався собор на славу феодалу,
Яскриня віри,
кишло прощ, —
І на лункі тарелі площ
Вже дзвін його упав помалу,
Мов мідний шаг,
офіри мідний шаг.
Так в католицьких висохлих руках
Бряжчать разки з пахучого сандалу.
На дзвін не йшли,
а плазували лігма
Раби та блазні, дуки й королі;
І роззявлявсь собор,
немов солодка стигма
Безвольної й самітної землі.
І падали,
і дерлись під склепіння
Тіла без рук і руки, що без тіл;
Роти, розірвані навпіл,
В камінну бистрину вплітали голосіння.
І, як худа стріла,
злітав над ними вгору,
Як рук голодних гостроверхий сніп,
Натхненний корабель собору
У фанатичнім, виснаженім сні.
Крутилися роки в похмурій веремії,
Та не згасали, щоб ізнов блищать,
Вогні готичних яросних багать
На щерблених мечах і косах Жакерії,
Бо зводився собор — гнобитель і захисник,
Юрби благання і юрби прокльон,
Й готичний розцвітав трилисник,
Мов хрест, мов квіт,
мов псалма і мов сон.

II. БРАМА

У грі нелюдській,

катедралата се издигнала в прослава
на феодала,
искра на вярата,
гнездо на опрощението,
на звучни съдове,
звънът им вече намалял е,
като меден грош,
жертви на медния грош.
Така в католическите сухи ръце
потракват броеници от ароматно сандалово дърво.
От звъна не прииждат,
а се влачат по корем
роби и клоуни, дукове и крале;
разтваря се катедралата,
като сладка стигма
на слабата и самотна земя.
И падат,
и викат под сводовете
тела без ръце и ръце без тела;
усти, разкъсани докрай,
в каменния поток се вплитат гласове.
Като тънка стрела,
извисява се над тях,
островърхият сноп от гладни ръце ,
вдъхновеният кораб на катедралата
във фанатичен, изтощителен сън.
Търкалят се годините в мрачна бъркотия,
не загасват, за да заблестят отново,
огньовете на готическите буйни пламъци
по нащърбените мечове и коси на Жакерията,
защото катедралата се издига – подтисник и защитник,
купища молитви и купища проклятия,
готическият трилистник цъфти
като кръст, като цвят
като псалм и като сън.

II. ПОРТА

В играта нечовешка,

в спразі неприродній,
Потрясши ланцюги прикрас,
Важкою зморшкою напнувся владний м'яз,
Обняв краї
спокійної безодні.
Підніс,
як пожаданний келих,
Широку браму в вишину,
Широку браму,
грішну і земну,
Мов круглий перстень на руках дебелих.
І творчий хист,
що не втомився,
не вистиг,
Снопи принадних зел на камені поклав,
Як груди дів,
гарячих і нечистих,
У шпетних ігрищах уяв.
Так щедро кинув семенасту брость,
Як звик на ложе кидати коханку,
Що зна любовний піт,
важких запліднень млость,
І ситий сон,
і спрагу на світанку.
На брості — квіт,
на брості — квіт, мов око
Розпаленого самкою самця
Ще тих століть,
коли в серця
Вливалась пристрасть хтивого барокко,
Що плинула з віків старого лабіринта,
Що поєднала іздаля
Вкраїнських брам рясне гілля
З вільготними акантами Корінта.
І той акант — не лавр
на голові державця,
І брами щедрої ніхто не розчиняв,
Щоб бранців пропустить
з подоланих держав.

в жаждата неестествена,
покрънквайки с веригите на украшенията,
с тежка бръчка се напрегна властващият мускул,
прегърна краищата
на спокойната бездна.
Поднесе,
като бленувана чаша,
широката порта във висините,
широката порта,
грешна и земна,
като кръгъл пръстен на ръцете дебели.
И талантът,
който не се умори,
не успя,
снопове примамлива зеленина на камъка постави,
като гърди на девици,
горещи и нечисти,
в мръсните игри на въображението.
Толкова щедро хвърли цветната пътка,
както свикнал е на ложето да хвърля любовницата,
която познава любовната пот,
негата от тежките зачатия,
сития сън,
и жаждата на изгрев слънце.
На пътката има цвят,
на пътката има цвят като око
на разгорещен от самката самец
още от вековете,
когато в сърцето
се е вливала страстта на похотливия барок,
която изплувала от времето на стария лабиринт,
която съединява отдавна
гъстите клони на украинската порта
със свободните аканти на Коринт.
И този орнамент не е лавър
на главата на държавника,
и портата широко никой не разтвори,
за да пусне защитниците
от превзетите държави.

Бо шлях звитяг крізь браму не прослався.
То брама пристрасті пригнобленій і лютій
Старих століть.
Одягнені в шарлат,
Тоді здвигав свої дзвініці злотокуті,
Мов пишні бунчуки,
бундючний гетьманат.
Тоді, немов бучний вінець,
На масне волосся степу
Поклав церкви свої Мазепа,
Поет,
і гетьман,
і купець;
Тоді, програвши гру одчайну,
Навчився бігати назад
Мазепин білий кінь, оцей Пегас без стайні,
Безхвостий Буцефал
прийдешніх гетьманят.
Женіть того коня,
хода його хай втихне!
Мов списа ржавого,
дзвіниць ламайте тінь!
І мовкнуть дзвони,
дзвони з-під склепінь,
Бо серце наше більше, аніж їхнє!

III. БУДИНОК

Мов райдуга, що викута в гамарні,
Уже нагнувсь над домом віадук,
Але ще юрбами навколо ходить гук,
Стає в стовпи громохкі й незугарні.
Стовпи громохкі. Палі риштувань.
Підойми зігнуті. Поламані домкрати.
Кипить могутніх будувань
Гарячий бунтівничий кратер.
В'їдається у степ завзята праця та,
Як смерч, поставлений донизу головою.

Защото пътят на победата през портата не се прослави.
Това е портата на унижената и злобна страст
на вековете стари.
Облечени в пурпур,
тогава раздвижи камбанариите си златни,
като пищни бончуци,
горделивият пълководец.
Тогава, като пищни венци,
върху мазната коса на степта
постави своите църкви Мазепа,
поет,
и пълководец,
и търговец;
Тогава, като загуби играта отчаяна,
се научи да бяга назад
белият кон на Мазепа, този Пегас без конюшня,
безопашатият Буцефал
на бъдещите хетманчета.
Гонете коня,
нека затихне хода му!
Като на ръждясало конче,
чупете на камбанариите сянката!
И ще замлъкнат камбаните,
камбаните под сводовете,
защото нашето сърце е по-голямо, отколкото тяхното!

III. СГРАДА

Като изкован в леярна дъга,
се извива виадуктът над дома,
но наоколо все още се шуми,
застават неподвижно оглушително и некрасиво
стълбове оглушителни. Основи на скелета.
Огънати подемници. Счупени крикове.
Кипят могъщи строежи
в горещия бунтовен кратер.
Вклинява се в степта усърдният труд,
като смерч, обърнат с главата надолу.

Трясе рівниною і двигає горою,
Мов аркуші, шари земні горта.
І вибуха, як постріл, рух,
Розряд міцних натуг.
Тут
Буяє труд.
І пруг
ляга на плуг,
І кут
ляга на кут;
Луна іде навкруг
Спору́д.
Ідуть потужні голоси,
Прокочуються в танці,
І відгукаються баси
Тяжких електростанцій,
Де на моторах, з-під щітоk,
Між нафтових калюжок,
Повзе, закручуючись, моk,
Немов стальний остружок.
Наллявши сяйва в склянку ламп,
Він в'є своїю спіраль
Від паль
До дамб,
Від дамб
До паль,
Кваплячись у даль,
Де хаос ям і хаос куп
Піску й рудої ржі,
Де на твердий, упертий шруб
Нагвинчуються етажі.
Колонки електричних гроз
В дротах прогримотіли,
І лопає тривалий трос.
Як лопаються жили.
І смерчі звуків випряда
Оскаженіла хуга;
То крутиться мерщій труда
Велична центрифуга.

Тресе се равнината и повдига се планината,
като листа преобръща пластовете на земята.
И избухват като изстрел движения,
група от мощни напрежения.
Тук
кипи труд.
И друг
ляга на плуг.
И ъгъл
ляга на ъгъл.
Луната обикаля
сградите.
Вървят силни гласове,
въртят се в танц,
и откликват басове
на тежките електроцентрали,
където върху моторите, изпод четките,
между нефтените локви
пълзи, извива се ток
като метална намотка.
Излива се сияние в чашата на лампата,
той извива своята спирала
от колоните
до язовира,
от язовира
до колоните,
бърза напред,
където е хаосът от ями и хаосът от купчини
пясък и розови ръжди,
където на твърдия, упорит винт
се завинтват етажите.
Колоните на електрическите бури
гърмят по кабелите
и дългият кабел плющи.
Както плющят жили.
И на смерча звуците преде
полудялата стихия;
кипи с всичка сила трудът
величава центрофуга.

Обертається мерщій,
Луна на гони й гони
По рейках гомінких колій,
Як вагонетки, гонить.
Копають степ, свердлять масив
І закладають тут же
Масиви стін,
І дула димарів,
І кратери споруджень.
Зубами чорними зубил
Рубають ромби брил,
Бетон громадять в кучугури,
І пахне, як озон, їдкий металу пил,
І котяться важкі акорди сил,
Широких спин і мускулястих тіл
З залізної клавіатури.
Залізо б'ють і гнуть прекрасну мідь
В горбатих м'язах руки чоловіка.
Над землею гримить,
Над старою землею гримить,
Як марш нечуваних століть,
Будування висока музика.
І стогне степ,
і стугонить країна,
Стальна запінена турбіна
Електростанцій громових,
І рухається день, як верств одвічний здвиг,
І другий день уже чекає черги,
Бо кожен день — як вибух і як штурм,
Шалений марш напружень і енергій,
Салют,
і виклик сурм,
і натиск,
і алярм.

1928

Обръща се с все сила,
екотът на преследването и преследва
по релсите на дрънчащите линии,
като вагонетки, преследва.
Копаят степта, пробиват масива
и полагат вече
масиви на стени
и дула на комини
и кратери на сгради.
С черните зъби на чуковете
чукат ромбове по камъните,
трупат бетон на камари,
и мирише на озон, ядливия прах на метала,
и се търкалят тежките акорди на силите,
на широките гърбове и мускулестите тела
от желязна клавиатура.
Желязото бият и извиват прекрасната мед
извитите мускули на мъжките ръце.
Над земята гърми,
над старата земя гърми
като марш от нечувани векове,
високата музика на строежа.
И стене степта,
и пулсира страната,
стоманена запенена турбина
на гръмовните електростанции,
и се движи денят, размърдал вечните слоеве,
и вече втори ден чака ред,
защото всеки ден е като взрив и като щурм,
безумен марш на напрежение и енергии,
салют,
и призив на тръби,
и натиск,
и аларми.

1928

ЕЛЕГІЯ АТРАКЦІОНІВ

Із чорного стебла баска
сівба важких басів,
і флейти метушня баска
на рині голосів.

Різкий плижок, зухвалий скік,
сухий, як дріб, галоп,
і флейт одчай, цих флейт баских
над ямами синкоп.

Крутися, світ, крутися, цирк,
крутися, карусель!
І гостроверхий фейєрверк
злітає над усе.

І день — у смерк, і ніч — у смерк,
і серце — нічичирк.
Крутись, скажений фейєрверк,
Крутись, скажений цирк!

І око юрб проколоте
на шпагах тисяч ламп.
Крутись, прокляте коло те…
Такт!
Темп!

Чи довго прокрутишся так тут,
невже не спадеш,
невже?
Кожен вигиб і темпу, і такту
віддрукує капельмейстерський жест.

Віддрукує і занотує: стій!
На кожну ноту, на ту є
карб свій.

ЕЛЕГИЯ НА АТРАКЦИОНИТЕ

От черното стъбло бързо
се леят тежки басове
и шумят флейтите бързо
на чакъла гласове.

Рязък подскок, уверен скок,
сух ситен галоп
и отчаяние на флейти, тези флейти басови,
над ямите като синкоп.

Върти се светът, върти се циркът,
върти се въртележката!
И островърх фойерверк
полита над всичко.

И денят – в здрач, и нощта – в здрач,
и сърцето – нито гък.
Върти се обезумелият фойерверк,
върти се обезумелият цирк!

И окото на тълпата е пронизано
от шпагите на хиляди лампи.
Върти се, проклето колело...
Такт!
Темпо!

Дълго ли ще се въртиш,
няма ли да паднеш,
няма ли?
Всяка извивка в темпото, в такта
отразява капелмайсторския жест.

Отбелязва и записва: стой!
На всяка нота, на тази си има
своя черта.

І пізнаєш уперту математику
пароксизмів захвату і журб.
Товаришу,
друже,
братику —
в кожного є свій карб.

Кожному ноту нажебрано,
і іншої буть не могло б,
і рипить між іржавими ребрами
серця сухий суглоб.

Серце! Крутися, хитайся,
хитайсь, вигинайсь шкереберть!
Із губ акробата-китайця
струмочком сповзає смерть.

Захлинувся ковтками конвульсій,
завертівсь на блискучій косі,
і зчепилися в спільному пульсі
серця
усі.

Горло горбом напнеться,
втнеться крик,
як звисне, мов флаг, із трапецій
чорний людський язик.

Скрикне тоненько панійка.
Тоді націляйся й лети,
в зойки розпачливі, паніко,
зімни їхні голі роти!
Слину і сльози виточи,
губи в гримаси зміси!
Розгойдались, мов трупи на ниточках,
голоси.

1927

Ще познаеш упоритата математика
на пароксизмите във възхита и тъга.
Другарю,
приятелю,
братко –
всеки си има своя черта.

За всеки изпросена е нота
и не би могло да бъде друго,
рита между ръждясалите ребра
на сърцето сухожилие сухо.

Сърце! Върти се, люлей се,
люлей се, преобръщай се наопаки!
От устните на акробата-китаец
на струйка изпълзява смъртта.

Задави се с глътките на конвулсията,
завъртя се на блестящата плитка
и се вкопчиха в общия пулс
на сърцето
всички.

Гърлото ще се огъне като дъга,
ще излезе вик,
ще увисне като флаг от трапеца
черен човешки език.

Ще извика тъничко паниката.
Тогава се цели и лети,
във виковете отчаяни, панико,
затвори техните голи усти!
Слюнка и сълзи източи,
устни в гримаси смеси!
Разлюляват се като трупове на конци
възгласи.

1927

НІЧНИЙ МОМЕНТ

Ніч, як труп на шибениці, терпне,
Рвучи пуповину з днем.
І промінь карявий на брукові вмер пнем,
Жовтим, трухлявим пнем.

Мево лякливе, проціджене й злібне,
Вгинаючись в ями, тече,
Заб'ється в конвульсіях, стане і зблідне,
Вчепившись в камінне плече.

Вітер пручається й злякано ловиться
В пальцях рвучких верховіть,
І, захлинувшись на мент, прохрипить,
Наче в горлі сухому сукровиця.

І не зводить ліхтар ллятих кров'ю очей,
І зімнеться пітьма в чорну грудку,
І тужливо ударять в якусь проститутку
Пухирі її в'ялих грудей.

І прогуде, і напружено спиниться
Хрипкий, як повія, дзвін.
Тільки вітер клекоче і піниться
Біля брудних вітрин.

Тільки тіні повзуть незакінчені,
Цвіт неуважний ліхтарних бруньок.
Тільки вереску тихії жінчині
Та чийся прискорений крок.

І там, де ліхтарнеє мево,
Мов коріння рослин, запеклось,
Спинилась повія дешева,
Ще в шубі розстебнутій хтось.

Тільки вулиці втомлені й змучені,
Тільки площі почути змогли б

НОЩЕН МОМЕНТ

Нощта като труп на бесило, тръпне,
къса своята пъпна връв с деня.
Неразбираем лъчът на паважа умира
като пън, като жълт, трошлив пън.

Омарата плашлива, процедена и злобна,
се извива към ямата, тече,
в конвулсии се гърчи, става и избледнява,
хванала се за каменното рамо.

Вятърът се противи и отчаяно се лови
за пръстите на изсечените върхове,
и поемайки дъх за миг, ще изхрипти
сякаш в гърлото му сухо има гной.

Не сваля очите си, с кръв налети, фенерът
и тъмата в черната гръд ще се промени,
и жално ще ударят на някоя проститутка
мехурите на увехналите ѝ гърди.

И ще прозвучи, напрегнато ще спре
Прегракналият като проститутка звън.
Само вятърът вие и се пени
около мръсните витрини.

Само безкрайните сенки пълзят,
невнимателните цветни пъпки на фенерите.
Само тихите женски викове
и нечий забързани крачки.

И там, където е сиянието на фенера,
като корен на растение се е впило,
подпряла се е проститутка евтина,
и с разгърден кожух е още някой.

Само улиците изморени и измъчени,
само площадите биха чули

Голодні слова проституткині
Про тріпер, кохання і хліб.
.....
У шелестах тихих, хитаннях невловних
Стане тінь моя, стане і далі мине.
Задурманить мене, заполонить мене
Тривога ночей невимовних.

ПАВЛО ТИЧИНА

НАЙВИЩА СИЛА

Одягайсь на розстріл! — крикнув хтось і постукав у
двері.

Я прокинувся. Вітер розчинив вікно.
Зеленіло й добрішало
небо. А над усім містом величезний рояль грав…

І зрозумів я — настав Великдень.

А н т и с т р о ф а

Я ніколи не покохаю жінку, котрій бракує слуху.
Молюсь не самому Духу — та й не Матерії.

До речі: соціалізм без музики ніякими гарматами не встановити.

ЛЮ

Сплю — не сплю. Чиюсь вволяю волю. Лю.
І раптом якось повно! Люлі — лю…
Півні (вікно) і повінь зеленого пива
(крізь вікно) —
все звучить на О.
— Не розумію. «Марсель Етьєн!

на проститутката гладните думи
за трипера, любовта и хляба.
.....
В шумоленето тихо, в люлеенето неуловимо
ще се появи моята сянка, ще се появи и ще отмине.
Ще ме омае, ще ме плени
тревогата на безмълвните нощи.

ПАВЛО ТИЧИНА

НАЙ-ВИСШАТА СИЛА

Обличай се за разстрел! – извика някой и почука на вратата.

Събудих се. Вятърът беше разтворил прозореца.
Зеленееше и се разхубавяваше
небето. А над целия град свиреше огромен роял...

И разбрах – беше настъпил Великден.

А н т и с т р о ф а

Никога няма да заобичам жена, на която ѝ липсва слух.
Моля се не на самия Дух – но не и на Материята.

Между другото: социализмът без музика с никакви оръдия няма да се наложи.

НА

Спя – не спя. Нечия воля редя. На.
И изведнъж всичко се изпълва! Нани-на...
Петли (в прозореца) и разлив на зелена бира
(през прозореца)
всичко звучи на А.
– Не разбирам. „Марсел Етиен!

Марсель Етьєн!» —
кричали з прапорами. Тепер в землі. Ти
кажеш — і я умру?
Геть через усе життя прослалось легато (гудок
на заводі) Годі! заголубій і на мою долю.
Люлі — лю…
І тільки пташка за вікном:
тріолями, тріолями!
— А як же краса? І невмирущість? —
Пригадую (аж
смішно): повік з тобою! —
заприсягала кохана. —
Очевидячки люди лише по духу енгармонійні.
Бо
всі трагедії й драми — врешті є консонанси.
— Вставайте! у місто вступила нова влада!
Розплющую очі (“консонанси”).
На стіні від сонця густорямне вікно
як огнистий
дієз…

Антистрофа

Іще й тоді, як над безмежною водою
паслися
табуни вітрів, —
іще й тоді, як гори затряслись, порепалась
земля,
а по шорсткій, гостkій, гострій як мечі
траві
різні поповзли потвори —
— Хмари, на сонці хмари грались
безтурботні.
Ніжні форми дитинні! — витончені
обриси! —
кому
вони були потрібні?

Марсел Етиен“
крещят със знамена. Сега е в земята. Ти
ще кажеш, че и аз ще умра?
Направо през целия живот се простира легато (свирка
в завода) Стига! засиней и с моята съдба
Нани-на...
И само птичка през прозореца:
с триоли, с триоли!
– А красотата? И безсмъртието?
Спомням си (чак
ми е смешно): навеки ще бъда с тебе!
зарече се любимата.
Очевидно хората са енхармонични само по дух.
Защото
всички трагедии и драми в крайна сметка са консонанси.
– Ставайте! В града дойде нова власт!
Затварям очи („консонанси“)
На стената има слънчев прозорец с дебела рамка
като огнен
диез...

А н т и с т р о ф а

Още тогава, когато над безкрайната водна шир
пасяха
табуните на ветровете,
още тогава, когато се затресоха планините, разцепи се
земята,
а по грубата, грапава, остра като меч
трева
различни твари запълзяха –
– Облаците, облаците си играят на слънце
безгрижни.
Нежни форми на дете!– изтънчени
контури!–
на кого
са му нужни?

Дикун, наївшися сирого м'яса, довго
стежив
за ними незрозумілими очима й
несвідомо
нюхав квітку,
подібну до будяка.

РИТМ

Коли йде дві стрункіх дівчині — ще й мак
червоний в косах —
— десь далеко! молоді планети!
Пливуть. Струнчать. Атоми утоми — на світ,
у світ із тьми! Танцюють, куряву збивають…
Сонця
стають у коло. А від них майви
по всесвіту всьому.
Дві дівчині.

А н т и с т р о ф а

Налила голодним дітям молока, —
сама сіла та й
задумалась…
А по гладищі, мов з очей незрячих,
сльози по-
котились. Одна швидше, вперед. А
друга,
мов знехотя,
за нею,
слідом…
Дві дівчині.

ПОРОЖНЕЧА

Умиваюсь. Вода — мов металофони. Занавіска —
вітер з прапорами!
У дворі тополі і жінки.

Дивакът като се наяде със суровo месо, дълго
ги наблюдава
с неразбиращи очи
несъзнателно
мирише цвете,
което прилича на бодил.

РИТЪМ

Когато вървят две стройни момичета – че и с мак
червен в косите –
– някъде далече! млади планети!
Плават. Звънтят. Атомите на умората се показват,
от тъмнината! Танцуват, вдигат пушилка...
Застават
на слънцето околовръст. А от тях тръпка
тръгва по целия свят.
Две момичета.

А н т и с т р о ф а

Наля на гладните деца мляко, –
и самата тя седна и
се замисли...
А по каната като от очите на незрящ,
сълзи се за-
търкулиха. Едната по-бързо, напред. А
другата,
сякаш без желание след нея
я последва...
Две момичета.

ПРАЗНИНА

Мия се. Водата е като металофони. Завесата –
като вятър със знамена!
На двора – тополи и жени.

— Ну кажу ж вам: місто кругом оточено.
— Ой світе мій!.. Зачинилось вікно. Ходить вода в глечику — віяло
на стелі…
— А це вчора робітники на заводах…
(— — — виразно чути канонаду).
Буде дощ.

А н т и с т р о ф а

Місто в мальованих плакатах: людина людину коле.
Читаємо списки розстріляних і дивуємось, що на провінції погроми.

Все можна виправдати високою метою — та тільки не порожнечу душі.

* * *

Уже світає, а ще імла…
На небі зморшка лягла.
— Як зайшла ж мені печаль
!
Промінні заори ворались у хмари.
Чую — фанфари!
— Як зайшла ж мені печаль!

Ой, не фанфари то, а сурми і гармати.
Лежи, не прокидайся, моя мати!..

Прокляття всім, прокляття всім, хто звіром

став

(Замість сонетів і октав).

– Казвам ви – градът е обграден отвсякъде.
– Ох, ужас!.. Затвори се прозорецът. Тече водата в стомната
ветрилото
на тавана...
– А вчера работниците в заводите...
(— — — изразително се чува канонада).
Ще вали.

А н т и с т р о ф а

Градът в рисуваните плакати: човек човека коли.
Четем списъците на разстреляните и се чудим, че
в провинцията има погроми.

Всичко може да се оправдае с високата си цел – само не
празнината в душата.

* * *

Развиделява се, а още има мъгла...
на небето бръчка е легнала.
– Колко тъжно ми стана!

Лъчите заорават в облаците.
Чувам фанфари!
– Колко тъжно ми стана!

О, не били фанфари, а тръби и оръдия.
Лежи, не се събуждай, майко моя!..

Проклети да сте, проклети да сте всички, които зверове сте станали!

(Вместо сонети и октави)

З ЦИКЛУ «ЕНГАРМОНІЙНЕ»

ВІТЕР

Птах — ріка — зелена вика —
Ритми соняшника.
День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!

Над житами — йде з медами —
Хилить келихами.
День біжить, дзвенить-сміється,
Перегулюється!

ДОЩ

А на воді в чиїсь руці
Гадюки пнуться... Сон. До дна.
Війнув, дихнув, сипнув пшона
І заскакали горобці!..

— Тікай! — шепнуло в береги.
— Лягай... — хитнуло смолки.
Спустила хмарка на луги
Мережані подолки.

ПАСТЕЛІ

І

Пробіг зайчик.
Дивиться —
Світанок!
Сидить, грається.
Ромашкам очі розтулює,
А на сході небо пахне.
Півні чорний плащ ночі
Вогняними нитками сточують.

ОТ ЦИКЪЛА „ЕНХАРМОНИЧНО“

ВЯТЪР

Птица – река – зелен фий –
слънчогледови ритми.
Денят се търкаля, звънливо се смее,
безделничи!

Над житата – идва с меда –
накланя чашите.
Денят се търкаля, звънливо се смее,
безделничи!

ДЪЖД

А на водата в нечии ръце
се извиват змии... Сън. До дъно.
Повява, издухва, разсипва просо
и заподскачат врабците!..

– Бягай! – прошепна от брега.
– Лягай... – наклони се цвета.
Спусна се облаче на поляната
избродира долината.

ПАСТЕЛИ

I

Притичва зайче.
Гледа –
утро!
Седи си, играе си.
На маргаритките листенцата разтваря.
А по изгрев небето мирише.
Петлите черния плащ на нощта
с огнените нишки кълват.

— сонце —
Пробіг зайчик.

II

Випив доброго вина
Залізний день.
Розцвітайте, луги! —
: я йду — день —
Пасітесь, отари! —
: до своєї любої — день -
Колискове, колоски!—
:удень.
Випив доброго вина
Залізний день.

III

Коливалося флейтами
Там, де сонце зайшло.
Навшпиньках
Підійшов вечір.
Засвітив зорі,
Прослав на травах тумани
І, на вуста поклавши палець,
Ліг.
Коливалося флейтами
Там, де сонце зайшло.

IV

Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.
Одвіку в снах
Мій чорний шлях.
Покладіть отут м'яти,

– слънце –
Притичва зайче.

II

Пих хубаво вино
железен ден.
Цъфтете, поля! –
: идвам – ден –
Пасете, стада! –
: при своята любима – ден –
Заспивайте, класове! –
: ден.
Пих хубаво вино
железен ден.

III

Заспива се с флейти
там, където слънцето залязва.
На пръсти идва вечерта.
Заблестяват звезди,
поляга мъгла на тревата
И като слага на устните пръст,
ляга.
Заспива се с флейти
там, където слънцето залязва.

IV

Скрийте ме, скрийте ме:
Аз съм нощта, стара,
болна.
Цял живот в сънища
върви черният ми път.
Сложете тук мента

Та хай тополя шелестить.
Укрийте мене, укрийте:
Я — ніч, стара,
Нездужаю.

ХОДЯТЬ ПО КВІТАХ...

Ходять по квітах, по росі.
Очима чесними,
Христовоскресними
Поеми тчуть.
А сонця, сонця в їх красі —
Не чуть.

Царства.
Під спів крові — без пісень —
Вмер чорнобривий день.
О лицарі безумного лицарства,
З прокляттям вас на перегній!
— Трояндний!
— Молодий!
— Бій!

БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ

ПОЕМА ПРО ВІТРИНИ

Скляні очі кам'яниць,
над ними чола балконів,
рійний, стрійний танець
світла красок, тонів.

О місто, місто, місто –
гігантний заліза та бетону тин.
О місто, місто, місто –
задимлене в неба блакить

алмазними зіницями вітрин.

и нека тополата да шуми.
Скрийте ме, скрийте ме:
Аз съм нощта, стара,
болна.

ВЪРВЯТ ПО ЦВЕТЯ...

Вървят по цветя, по роса.
С очи честни,
христововоскресни,
поеми тъкат.
А слънцето, слънцето в красотата своя –
не чуват.

Царство.
Под припева на кръвта – без песен –
Умря черновеждият ден.
О, рицари на безумното рицарство,
проклинам ви на тор да станете!
– Аромат!
– Млад!
– Рат!

БОГДАН ИГОР АНТОНИЧ

ПОЕМА ЗА ВИТРИНИТЕ

Стъклени очи на каменните сгради,
над тях чела от балкони,
разкошни, пищни танци
на светлини и багри, на красоти.

О, град, град, град –
гигантска желязна и бетонна сянка.
О, град, град, град –
загледан в небето синьо

с диамантените зеници на витрините.

Очі скляні кам'яниць,
над ними шильди, фасади,
мінливий реклам танець
пестить трійлом принади.

О місто, місто, місто –
гігантний заліза та бетону тин.
О місто, місто, місто,
розбавлене рельєфами вітрин.

Отак глядіти в ваші прозорі шиби.
О прямовисні озера заклятi:
чи се плюскотять срібні риби,
з місячного сяйва натяті?..

. . . . . .

Так добре глядіти в ваші безплямні
шиби.
О скорбе, перерізана площиною
вітрини,
в дощі рефлексів розцвіли казок
гриби,
шоколадові дрібні мелюзини…

. . . . . .

По тисячкрать пристрасні очі
водять по вас трус,
та ви хіхочетесь рожевими
лампами.
По тисячкрать вдаряєте цілунками
спокус
мерехтливі, в блиску злив
спокусливі плями.
В жоржети, шовки, броката,
крепдешини
убрані цвітів кльомби,
вічно всміхнені дерев'яні

Очи стъклени на каменните сгради,
над тях табелки, фасади,
менливият танц на рекламите
пести от отрова в примамките.

О, град, град, град –
гигантска желязна и бетонна сянка.
О град, град, град –
разтворен в релефите на витрините.

Така се гледа през прозрачните ви стъкла.
О, вертикални езера заклети:
мятат ли се сребърните риби,
изсечени от лунно сияние?

. . . . . .

Така добре се гледа през чистите ви
стъкла.
О, мъко, прерязана повърхност
на витрините,
в дъждовете на отраженията разцъфват приказки
като гъби,
шоколадови дребни феи...

. . . . . .

Хилядократно по-страстните очи
ви разтреперват,
и вие се хилите с розовите си
лампи.
Хилядократно целувате
изкушенията
неясни, в блясъка на пороя
изкусителни петна.
В жоржет, коприна, брокат,
крепдешин
са облечени цветята в саксиите,
вечно усмихнатите дървени

манекени,
квадрати, прямокути, ромбоїди,
ромби.

Очі скляні кам'яниць,
рельєфи, шильди, фасади,
бліди місяць-каганець,
ярких ліхтарів громади.

О місто, місто, місто –
гігантний заліза та бетону тин.
О місто, місто, місто,
Кричи квадратами вітрин.

Кам'яниць скляні очі,
сном зашуміли будуари,
виллялись темні тіні ночі
на сквери, парки, тротуари.
О місто, не треба лякатись
її конклюзій.
О місто, тебе прощають на добраніч
вітрини брязком жалюзій.

ФРАГМЕНТ

Рожі будують з атомів сну радісний силогізм
і це
срібної пісні логіка.

ДУМА ПРО ПЛАКАТИ

Рядами, рядами, рядами,
Довгими смугами, над кам'яними бруками
Висимо,
Лежимо,
Сидимо
Ми на мурах розіп'яті,
Ми плакати, плакати, плакати.

манекени,
квадрати, правоъгълници, ромбоиди,
ромбове.

Очи стъклени на каменните сгради,
релефи, табелки, фасади,
бледата светеща луна
ярките фенери на общината.

О, град, град, град –
гигантска сянка от желязо и бетон.
О, град, град, град –
викай с квадратите на витрините.

Стъклени очи на каменните сгради,
насън зашумяват будоари,
изливат се тъмните сенки на нощта
върху градинки, паркове, тротоари.
О, град, не трябва да се страхуваш
от нейните заключения.
О, град, прощават се с лека нощ
витрините с трясъка на щорите.

ФРАГМЕНТ

Розите строят от атомите на съня радостен силогизъм
и това е
на сребърната песен логиката.

ПЕСЕН ЗА ПЛАКАТИТЕ

На редове, редове, редове,
на дълги линии, над паветата каменни,
висим,
лежим,
седим,
ние сме разпнати по стени,
ние сме плакати, плакати, плакати.

І вдень і вніч ми все одні,
У вдень і вніч ми все різні,
Міняємося,
Минаємося,
Кидаємося
В безвістя
Серед міста.
Ми розвійні вулиць ґрати,
Ми плакати, плакати, плакати.

А над нами небо плине,
А над нами бетон лине,
А між небом і бетоном
Одним стоном, одним стоном
Місто, місто розікрите, розколисте та розмите.
Ми на мурів лук нап'яті,
Ми плакати, плакати, плакати.

Від рож червоні,
Від мурів зелені,
Від фйолків фйолетів,
Від неба блакитів
Ми вкрали.
Набрали,
Нассали
Ми яскраві красок плати,
Ми плакати, плакати, плакати.

Водограєм,
Буйним граєм,
Злотом, сріблом осліпляєм,
Мозайкою осяваєм,
Ми в вуличний чар закляті,
Ми плакати, плакати, плакати.

Ми все знаєм,
Що? де? є?
Ми всілякі вісті маєм:
Хто? вже? ще?

И денем и нощем все едни и същи сме ние,
и денем и нощем все различни сме ние,
сменяме се,
променяме се,
разтваряме се
в забвение
сред града.
Ние сме на улицата разгънати,
ние сме плакати, плакати, плакати.

Над нас небето плава,
над нас бетонът шава,
а между небето и бетона
като един стон, като един стон
е градът, разкрит, разлюлян и размит.
Ние сме на стените опънати,
ние сме плакати, плакати, плакати.

От розите червени,
от стените зелени,
от виолетките виолетови,
от небето сини
Ние откраднахме.
Набрахме, накъсахме
ние сме цветовете ярки,
ние сме плакати, плакати, плакати.

Като водоскок,
с буен скок,
със злато, сребро заслепяваме,
като мозайка озаряваме,
ние сме в улична магия калени,
ние сме плакати, плакати, плакати.

Ние всичко знаем,
какво? къде? има?
Ние тръбим всяка вест:
кой? вече? още?

Ми про все повідомляєм,
Величаєм,
Поганьбляєм.
Ми вістуни все заклятi,
Ми плакати, плакати, плакати.

Ми мусимо все кричати,
Душу свою сповідати,
Тайни свої виявлятu,
До ух лестиво шептати,
До ух рипливо гримати,
Без упину,
Без спочину,
До загину
Ми не можемо спочати,
Ми плакати, плакати, плакати.

Людей зводим,
В блуд їх вводим,
Ляском маним,
Ляском п'яним.
Жонглери, маклери, манажери
Все відкритi,
Все одверті,
Не закритi,
Покраяні,
мальовані,
Проститутки, юди, сватu,
Ми плакати, плакати, плакати.

ОСІНЬ

(з циклу «Вітражі й пейзажі»)

Дозрівають довгі дні, як ярі яблука,
лине листя з лип,
плине воза скрип,
коло лісу колом лється вигук зяблика.
Палиться під захід сонця неба палуба,

Ние за всичко вещаем,
величаем,
ще порицаем.
Ние сме вестители заклети,
ние сме плакати, плакати, плакати.

Ние трябва всичко да изкрещим,
душата си да изложим,
тайните си да предложим,
на ухо нежно да прошептим,
на ухо силно да изтръбим,
без край,
без почивка,
до края
ние не можем да спрем,
ние сме плакати, плакати, плакати.

Хората подвеждаме,
подлъгваме,
с викове ги мамим
с викове ги дразним.
Жонгльори, контрольори, сервитьори,
всички са открити,
всички са отворени,
не са притворени,
осакатени,
нарисувани
проститутки, юди, сватове,
ние сме плакати, плакати, плакати.

ЕСЕН

(от цикъла „Витражи и пейзажи“)

Доузряват дългите дни като зрели ябълки,
откъсват се листата от липите,
отшумява скърцането на колите,
околовръст гората лее се песента на птиците.
От залеза на слънцето подпалва се палубата небесна,

от отара в отаві,
сизі мряки сиваві,
в яслах яру ясний ястер ятрить яструба.
П'яне піяно на піяніні трав
вітер заграв.
Спіють дні все менші, нерівні,
піють по півночі півні
і
ості, осокори,
рій ос
і ось
вже осінь
і
о
осінь
інь
нь.

НІЧ В МІСТІ

Ніч сідає на рогах вулиць
і тулить сірі кудли в цемент стін
а часу гін
плутаючись в сітях дротів
по цинках блях
з даху на дах
з цвяху на цвях
котиться
і коле свої груди об колючки громозводів
котиться і коле
час-перекотиполе
місяць розп'ятий на антенах і рудий лоб
обмотав шматками міді
а зимні долоні вітру
що пахне глиною підміських піль
холодять парені виски й біль
мучениці там біль ліхтарні
тінь розлягається по мурах
афіші жаху

ето ги стадата в тревата,
сивеят сивите мъгли,
в яслите на яркия ясен ядосва се ястребът.
Пияно пианино на пианото на тревите
вятърът свири.
Зреят дните все по-малки, неравни,
пеят по полунощ петлите
и
осите, тополите,
роящите оси
и ето че си
е вече есен
и
е
есен
ен
н.

НОЩ В ГРАДА

Пада нощта по уличните ъгли
и опира сиви къдрици в цимента на стените
а гонитбата на времето
се оплита в телените мрежи
в тенекиените кутии
от покрив на покрив
от пирон на пирон
се търкаля
и набожда гърди в остриетата
на гръмоотвода
търкаля се и се набожда
на времето-острие
луната разпната на антените и рижото чело
омота с парчета мед
а студените длани на вятъра
който мирише на глина от крайградския прахоляк
изстиват от парите на уиски и болка
мъченицата я боли от фенерите
сянката се плъзга по стените

журяться жарівки зорі на стелі ґаражу неба
глядять як у ніг їх
на хризлярі в чорних окулярах
безшелесно їде гріх.

ТІНІ НАД МІСТОМ

Над містом ширяють тіні,
над містом із свистом літак,
над містом місяць, наче ліхтарня,
а в місті ліхтарні — червоний мак.
Так треба, треба так.
Поет має окуляри
в золотій оправі
і читає реклами кіно «Омана»…
Тільки ніч, мов каштан, цвітуча зорями
ніч — бензиною п'яна...
Завтра відчиняю вікно.
Ранок, терпкий, мов кисле вино.
Ледве запалиться світлом світання,
на вулиці хлопець у дірявих черевиках
продає щоденники. Вигукує:
«Японський міністр заповідає війну!»
Місто — сонет з каміння, цегли й скла.

ҐЕО ШКУРУПІЙ

СЕМАФОРИ

На всю Вкраїну червона троянда…
Нащадкам не побачить краси руїн.
А в лісі банди.

Залізні шляхи обійняли всю землю, мов спрут.
Всі люде хворіють на чорну неміч
і б'ються головами на камені,
й питають:

афиши на ужаса
отразяват пламъците на звездите върху таваните на гаражите
гледат как в краката им
с черни очила в кола
безшумно пътува греха.

СЕНКИ НАД ГРАДА

Над града се ширят сенки,
над града изсвистява самолет,
над града свети луната като фенер,
а в града на фенерите има червен мак.
Така трябва, трябва така.
Поетът има очила
със златна рамка
и чете рекламите на кино "Илюзия"...
А нощта като кестен цъфтяща, звездна,
Нощта – от бензините пияна.
Утре отварям прозореца.
Утро, тръпчиво като кисело вино.
Леко ще пламне светлината на изгрева,
на улицата момче с скъсани обувки
продава вестници. Провиква се:
„Японският министър завещава война!"
Градът е сонет от камък, тухли и стъкло.

ГЕО ШКУРУПИЙ

СЕМАФОРИ

Из цяла Украйна червена роза...
Потомците не виждат красотата на руините.
А в гората има бандити.

Железни пътища обгръщат земята като октопод.
Всички хора страдат от черно безсилие
и си бият главите в камъните,
и се питат:

— Куди йти?..
А в спекулянта на спині борошна пуди.
У всі кінці гадюками
розлізлися рейки…
Стоїть залізна вулиця:
не проїхати, не пройти!

А вагони під одкосами
колесами
фанатично моляться старому Богу…
І семафори руки простягнули
до неба
з одчаю…
Чекають гніву й перемог.
Не б'ють барабани,
не сурмлять сурми,
а кров розіллялася ріками,
і плюскається в ній бандіт,
мов риба,
і скрізь вогонь, і вибухи, вибухи.
По світу несамовито тлютюкає жах…
І навіть невіри з страху
на шию почепили хреста.
І тільки ми бадьорими ранками,
зриваючи м'яту й руту
пісень,
йдемо по залізних шляхах!
Тільки нам одкрито
семафори в майбутнє!..

ОДЧАЙ

Собакою диким вовком
вити на місяць
душить пече
синій камінь
душить пече
рогом незґрабним корова нещастя
саданула в груди

– Къде да се денем?
А на гърба на спекуланта се трупат килограми брашно.
По всички краища като змии
са плъзнали релси...
Желязна улица:
не ще я пресечеш, не ще я преминеш!

А вагоните под трясъка
на колелетата
фанатично се молят на стария Бог...
И семафорите са прострели ръце
към небето
от отчаяние...
Чакат гнева и победата.
Не бият барабани,
не свирят тръби,
а кръвта се е разляла като реки,
и се мята в нея бандитът
като риба,
и навсякъде огън, и взривове, взривове.
По света лудешки се тюхка ужасът...
И дори безбожниците от страх
са си окачили кръст на врата.
И само ние в бодрото утро
късаме ментата и ружата
на песните,
вървим по железните пътища!
Само за нас светят
семафорите към бъдещето!

ОТЧАЯНИЕ

Кучето като див вълк
вие срещу луната
души пече
синия камък
души пече
с рога тромав удари в гърдите
кравата на нещастието

ой ой ой
кишки
з живота падають не зупинить
уп'ялася аж у місяць
незграбна рогами
уууукає корова нещастя
а ай а ай

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛЮК

ТЕМНІ ФАВСТИ

Дим, сухо скрипучи в руці моїй папером,
кільцями вільно впливає в вікон челюсть.
Лиш плеоназмів струмінь крекче без перерви.
Душа заслухалась в підшкірний власний шелест.

Грудки гудків стукочуть в вікна: чорні нетлі
нічного зоряного льоту. Потім навзи.
У жилах вар жаги вариться, мов у склі.
Німує ніжна ніч, проходять світом темні фавсти.

ТРОПІЧНИЙ КВІТЕНЬ

Біле і чорне каміння на вітах.
В попелі спалений південь.
Небо заливом облизаним світить —
зовсім тропічний квітень.

Тліючий ультрамарин фіолету
спрагу підсилює й дрочить,
стомлене дерево й зілля росте так,
ніби рости не хоче.

* * *

Люди, гамір, пісня,
усе прогуло
стало чомусь місно

ох ох ох
червата
от корема се изсипват не спират
впила се е в луната
тромавата с рогата
ууука кравата на нещастието
а ах а ах

ВОЛОДИМИР ГАВРИЛЮК

ТЪМНИТЕ ФАУСТОВЦИ

Димът сухо скърца в моята ръка като хартия,
свободно плува в челюстта на прозорците.
Само потокът от плеоназми крещи без прекъсване.
Душата се заслуша в собствения си подкожен шум.

Гърдите на сирените чукат по прозорците: черни нощни пеперуди
на звездния полет. Следва пауза.
В жилите варта на жаждата се вари като в стъкло.
Мълчи нежната нощ, преминават през света тъмните фаустовци.

ТРОПИЧЕСКИ АПРИЛ

Бял и черен камък по клоните.
В пепелта е изгорен юга.
Небето свети като зализан залив –
съвсем тропически април.

Тлеещият виолетов ултрамарин
подсилва жаждата и дразни,
умореното дърво и билката растат така,
сякаш да растат не искат.

* * *

Хора, шум, песен,
всичко прозвуча
стана някак тясно

за малим столом.
Прімуса шипіння
заглушило вулиць грюк,
і чорнило хатніх тінів
розлилось на думок друк.
Десь дзвінку колядку
проспівав кларнет ключа,
а в горнятку
радісно парує чай.
І по всьому тілі
йде тепло,
лиш тремтить закрижаніле
вікон скло.

* * *

Коли ніч,
і скрегіт металевих щок принишкне,
і не дзвенить бляшаний бубон,
не тріщать суглоби шкуряні,
не чути брязкотіння,
ані свисту, що стинає кров
у людських жилах,
— Скажи,
чи не тужить тоді за мною
твоє блискуче механічне серце,
крицева мадонно?

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ARS POETICA

Часом, як стане на душі несподівано гірко,
Виходиш блукати тоді по бульварах засмічених
І, пальцем у серці своїм провертівши маленьку дірку,
Починаєш ліричити.

М'яко стікає по грудях солодке і тепле натхнення,
Доторкнувшись несміливо — чуєш, що пальці мокрі,

на малката маса.
Примусът на шепота
заглуши уличния шум,
и тъмнината от сенките на къщите
се разля в думи печатни.
Някъде звучна коледна песен
запя кларинетът,
а в чашата
радостно дими чай.
И по цялото тяло
се разлива топлина
трепти само заскреженото
стъкло на прозореца.

* * *

Когато нощта
и скърцането на металните части заглъхнат,
и не дрънчи тенекиеният барабан,
не плющят кожените сухожилия,
не се чува чукане
или свистене, от което кръвта на човек
във вените се смръзва,
– Кажи,
не тъгува ли тогава за мене
блестящото ти механично сърце,
стоманена мадоно?

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСКИ

ARS POETICA

Понякога, когато на душата ти стане неочаквано тежко,
излизаш и се скиташ из мръсните булеварди
и като пробиеш с пръст в сърцето си малка дупка,
започваш да редиш рими.

Меко стича се по гърдите ти сладко и топло вдъхновение,
докосваш го плахо – усещаш, че пръстите ти са мокри,

І на другий бік таємниці, немов через Сену,
Проходиш римованим мостом, ставлячи боязко кроки.

Потому, вернувшись додому
й намацавши в пітьмі поруччя,
Ритми, мов сходи,
складаєш один понад другим таємно,
І на поверсі сьомому, з жахом,
замкнувшись на ключик,
У папір загортаєш скривавлену, теплу поему.

ПРО МАНДРІВКИ

Ю. К.

Хто безпросвітно думками на печі вгруз
І носа боїться проткнуть за поріг родинного дому,
Хай читає Бодлера: 143-тя сторінка, видання Лярус.
Де є безплатний проспект мандрівок у невідоме.

Нині — їхати легко. Раз лиш рушитись вам б,
Не лиш на плюшах пухких пульманів розпершись,
А й на осях вагонів вантажних, вчепившись як трамп,
Де має запах і сенс: e pericolo sporgersi!

Знаю: всім вам пусті і даремні такі слова,
Та як доказати мені на маленькому клаптику картки,
Що в клітці блакитній сонце куди краще співа,
Ніж ваші усі дурні, жовтопері канарки?

Покиньте бо нині вмовлять, що велика заслуга — це
В землю рідну покласти, оплакані внуками, кості,
Не пізнавши, як крутиться гльоб і який алкоголю процент
Має вітер морський, вітер хижий і гострий;

Не пізнавши, як вабить міць гірських гураганних навал,
Як б'ють блискавиці вогнем у насиченім злістю повітрі,
Як шторми на морі гудуть, як шмагає обличчя шквал,
І як сушить потім чоло подих палких суховіїриць.

и на другия бряг на тайната, все едно през Сена,
минаваш по римувания мост с боязливи крачки.

След това се връщаш вкъщи
и слепешката намираш дръжката,
ритмите като стълби
една над друга редиш тайно,
и на седмия етаж, вече с ужас,
заключваш след себе си
и в хартия увиваш окървавената, топла поема.

ЗА ПЪТЕШЕСТВИЯТА

Ю. К.

Който безпросветно в мисли на печката залежал се е
и носа извън прага на родния си дом да подаде не смее,
да чете Бодлер: 143-та страница, изданието на Ларус.
Там има безплатен проспект на пътешествия към неизвестното.

Сега да се пътува е лесно. Само веднъж да тръгнете,
но не разположени върху пухкавия плюш на първа класа,
а върху осите на вагоните товарни, вкопчени като вагонетка,
там, където мирис и смисъл има: è pericoloso sporgersi!

Знам: за вас тези слова са празни и пусти,
и как да ви докажа върху малкото парче на картата,
че слънцето пее много по-хубаво в клетката синя,
отколкото всичките ви глупави жълтопери канарчета?

Оставете, сега всички ще ви уверят каква голяма заслуга е
в родната земя да положиш кости, вънци да те оплачат,
без да разбереш как се върти глобусът и какъв процент алкохол
има в морския вятър, вятър хищен и остър;

Без да разбереш как носи силата
на планинските ураганни устреми,
как удрят огнените светкавици в наситения със злоба въздух,
как свирят бурите в морето, как шиба фурията

…Та — навіщо вам сині шляхи, і вітер, і спрага, і труд,
Краще: травить недільний обід і забути про мандри —
Хай там Юнґфрав чекає на вас, пристрасно вип'явши ґрудь,
Жмурить очі до сонця Марсей, хай клекоче Скамандер…

Вас не зворушує це. Ось: дзвонить у двері сусід;
Чайків вип'єте з п'ять і час програєте в карти…
І хай сорок твоїх віків глядить із верхів пірамід,
Дурню, генерале Бонапарте!

Та нам, яким простір і синь надто в серці жахтить,
І назви далеких країн ятрять безустанку уяву,
Завжди розхкриті шляхи: південь, північ, захід і схід —
Шукати цілунків шорстких кохання, смерти і слави…

ВІРШ ПРО ВЛИЗЬКА

Не в очі, а в голову ззаду відстукали кулі,
В коридорах вже крок конвоїрів замовк...
Знаю, солодко вам, прокураторе Ульріх,
Затягатись тепер моссельпромським димком..

На затятих устах — немасльована злоба,
Транспарент самовпевнення — ваше чоло,
Та дарма над частиною шостою ґльобу
Гордовито підводите лоб!

Ви — законів державних слуга і захисник,
І черкнути пером не здрогнула рука,
Та написано,— де? — що Історія звисне
Вже незмінна на вістрі тригранним штика?

У підвалах в'язниць, і катівень, і каторг,
В усевлонській тайзі, в чорних покладах руд,
В темних штольнях сердець заховавши відплату,
Вже нові царегубці ростуть.

и как изсушава челото после полъхът на горещия сух вятър.

... И защо са ви сини пътища, вятър, жажда, труд,
по-добре си яжте неделния обяд и забравете за пътешествията –
нека ви чакат Алпите, изпъчили страстно гръд
и Марсилия да жуми срещу слънцето, нека ромоли реката антична...

Не ви вълнува. Ето: съседът звъни на вратата;
ще изпиете няколко чаши чай и ще поиграете карти...
И нека четиридесет на твоите години да гледат от върха на пирамидите,
глупости, генерал Бонапарт!

И какъвто и простор и синева да горят в сърцето,
наименованията на далечни страни да мъчат безкрай съзнанието,
винаги отворените пътищата: на юг, север, запад и изток –
в търсене на грапавите целувки на любовта, смъртта и славата...

СТИХ ЗА ВЛИЗКО

Не в очите, а в главата отзад изтракаха куршумите,
В коридорите замлъкнаха на конвоя вече крачките...
Знам, услажда ви се, прокуроре Улрих,
да димите сега с мосселпромския тютюн.

На стиснатите устни – немаскирана злоба,
транспарант на самоувереността е вашето чело,
и напразно над част шеста на глобуса
горделиво навеждате чело!

Вие сте на законите държавни слуга и защитник
и да задраска с перото няма да посмее ръката
нали е написано – къде? – че Историята ще увисне
вече несменяема на върха на острия щик?

В подземията на затворите, заданите и каторгите,
в тайгата, в черните залежи на рудата,
в тъмните мини на сърцата се крие отплатата,
вече нови царегубци растат.

Чи ж не чуєте ще: хід напружених кроків,
Чи ж не бачите вже: блиск народжених сяйв?
Недаремно
Поетів під муром цегляним епохи
Вже вітають букетами сальв.

1934

ДОЛЯ

Надійде день такий: гранітна постать Долі
На шляху виросте не скінченім твоїм,
Торкне твоє чоло і присудом твердим
Затримає тебе в своїм нещаднім колі.

Далеко — синь, огонь, і заграви, і дим,
Червоний рев стихій, безкрай жаги і волі,
Та лиш свій хижий зір вдалі, на видноколі,
До воза запряжеш у шику бойовім.

Коли почуєш ти, як, горду і нап'яту,
Скоряє міць твою кам'яностопе фатум,
Як кришиться твій крок,— душі останній крик

Пошли туди, де мчать шляхи, тобі не дані,
Та де прогуркотять колись ще — вір! — на грані
Комоні мрій твоїх у запрязі квадриг.

Не чувате ли вече: походът на напрегнатите крачки,
не виждате ли вече: блясъка на родените сияния?
Неслучайно
поетите под тухлената стена на епохата
поздравяват вече с букет от салюти.

1934

СЪДБА

Ще дойде ден такъв: гранитна фигура на Съдбата
посред твоя път безкраен ще се издигне,
ще докосне челото ти и с присъда твърда
ще те задържи в безпощадния си кръг.

В далечината – синева, огън, сияние, дим,
червен рев на стихията, безкрай жажда и свобода,
и само дивия си зор в далечината, на небосклона
до каруцата към строя боен ще завържеш.

Когато усетиш как гордо и напето
подчинява силата ти каменния фатум,
как се разпада хода ти – на душата последния вик

Да отидем тогава там, където летят пътищата, които не са ти дадени,
и където ще изтрополят – повярвай! – на границата
конете на твоите мечти впрегнати
в колесница.

ІВАН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

ЗАЛІЗНА КОРОВА

Там скапують в тишу сквапливо
Дзвінки на далекій вежі
Й криваве на серденьку скливо
Роздряпують гострі ножі…

Там сон оживляє окови
Й на в'язах палає вогнем.
Там ночі залізна корова
Всі думи зжирає живцем.

А в дум тих коріння — глибоко!
А в ночі — солений язик:
Розтріснулось в розпачі око
І з нього сльозою бриз крик…

Сьогодні ж прийдуть ще, наново…
Вже втретє вони прирекли!
На зайця робитимуть лови, —
У вовчі озброяться кли.

Озброяться в левині сили,
Як тигри, скальнуть пазурі,
Розточать п'явками всі жили.
А серце — ордою щурів.

І в'язень вже чує їх кроки…
Вже в дверях заржавілий ключ…
І перед хижацьким їх скоком —
Стає він в тюрмі голіруч…

А там десь лиш темна темниця…
Є стіл… десь і лавка цебер…
І в'язень піймавсь, як лисиця,
І хоч не живе вже — не вмер…

ИВАН КРУШЕЛНИЦКИ

ЖЕЛЯЗНАТА КРАВА

Там скърцат в тишината припряно
камбаните на далечната кула
и кърваво сърцето бързо
раздират острите ножове…

Там сънят съживява окови
и в затворите огън гори.
Там през нощта желязната крава
всички думи изяжда живи.

А на тези думи корените са дълбоко!
А на нощта езикът е солен:
разпръсна се в отчаяние окото
и от него със сълза излетя вик...

Днес ще дойдат, отново...
За трети път рекоха!
Ще ловят заек –
като се въоръжат с вълчи зъби.

Ще се въоръжат с лъвски сили,
като на тигри ще изскочат нощите,
ще изпъкнат като пиявици всички жили.
А сърцето като орда плъхове.

И затворникът вече чува крачките им...
Във вратата е ръждясалият ключ...
И пред хищническия ù скок
застава той в затвора без оръжие...

А там е само тъмна тъмнина ...
има маса.... някъде има и пейка цербер
И затворникът се е вкопчил като лисица,
и въпреки че не живее вече – не е умрял...

На нім розгортається криця,
Розпалює сціплену кров.
Із джерела серця покоїться
Більш сотні залізних коров.

Що морда — то жуйка кривава,
Що храпіт — то двісті рамен…
Удари й електрики лава…
Подертий під черевом член.

Немає вже світу — лиш скинка,
Що димно розскибилась з кур,
І серце — розтріснена скрипка —
І скручений в пальцях очкур…

На ґратах — не місяць, — корова, —
Не сяйво, — рапатий язик.
В залізних, вантажних оковах —
Життя божевільного лик:

Сьогодні… вже вийдуть всі в'язні!
Вже дзвонить із келій їх крок! —
Хахаха! …Іде вже до лазні —
Дванадцять перістих курок!..

ГОЛОД ПІД ОБСТРІЛОМ

Немов хто порожні кишені,
Так вивернув голод — шлунок.
Схватили запечені жмені —
Не кріс, лиш тугавий шнурок.

Шугають жовніри в болоті,
До серця стріляють з крісів,
А мухи на мертвім їх роті
Гудуть, наче гами з лісів.

Нічого над голод з бичами,
Що хлощуть по тілі, нема! —

На него разтваря се стоманата,
разпалва засъхналата кръв.
От извора на сърцето си почиват
повече от сто железни крави.

Муцуната е дъвка кървава,
Носовете са двеста рамена...
Удари и електрическа лава...
Под корема скъсан член.

Няма го вече света – само кипеж
който разпръсна се като дим от кокошките,
и сърцето като разцепена цигулка –
и измачкан в ръцете шнур...

На решетките – не е луна, а крава,
не е сияние, а грапав език.
В железните, тежки окови
на живота безумния лик:

Днес... идват вече всички затворници!
Вече ехти от килиите техния ход!
Хахаха!... Идват вече в банята
дванадесет перести кокошки!...

ГЛАД ПОД ОБСТРЕЛ

Като че някой изпразва джобове,
така е обърнал гладът стомасите.
Хванали са се запотените длани
не за пушка, а за кабел извит.

Щурат се войници из блатото,
стрелят с пушки, опрени в сърцето,
а мухите по мъртвешките им уста
шумят като паднали от дърветата листи.

Няма нищо освен глад, който
като бич плющи по телата!

І сонце, мов кіш з калачами,
Підсилює хворий дурман…

ПОЛОЖИЛИ ШИНИ

Положили сині шини
в сивочолий брук
двісті рук.

Похилилась на тині
в сон кількох хвилин
втома спин.

Звисли руки біля тіла
й голубом п'яним,
наче дим,
дрож у м'язах затремтіла…
Кров вогнем скипіла в жилах,
голубим,
тугим, лютим, злим, —
вже до рук вернулась сила…

— Ждіте скоро вже години,
як жбурне свій клик
робітник! —

Подивилась понад шини
скорих залізниць
сотня лиць…

ЯРОСЛАВ ЦУРКОВСЬКИЙ

СЕРЦЕВІ ІГРИЩА

З планети мого духа,
мов диском на змаганнях, —
по воздухах, червоний од бажання —
метаю до твоєї далекої, рожевої зорі

И слънцето, подобно на кош с погачи,
подсилва тая болна омая...

ПОЛОЖИХА РЕЛСИ

Положиха сини релси
на сивочелия паваж
двеста ръце.

Наклониха се в сянката
за кратковременен сън за някакви си минути
изтощените гърбове.

Увиснаха ръцете до тялото
и като пиян гълъб
като дим,
маята в мускулите се занадига…
Кръвта като огън кипна в жилите,
син,
гъст, зъл, злостен –
в ръцете се завърна силата…

– Чакайте в съвсем скоро време
своя вик да захвърли
работникът!

Погледнаха изнад релсите
на бързите железници
стотици лица…

ЯРОСЛАВ ЦУРКОВСКИ

ИГРИЩА НА СЪРЦЕТО

От планетата на моя дух
като състезател дискохвърлач –
във въздуха, червен от желание –
мятам силно към твоята далечна, розова звезда

могучо тугим метеором туги…
Бо серце дзвонами наказує мені:
доконче витязем узяти першу ставку
у вітчині
палких, та других, инших метеорів.
Страшні боги!.. гей, линуть ті зі срібнобілої планети
в юрбі
розжареного дико шалу —
до найсвятішої мені мети
(моїх блакитних творів
хрести
райдужнього хоралу)
: до тебе — ясна! — мії
в безмежнім морі мрії
. . . . . .
На стопах душ болото —
а в тебе серця Мекка…
Коби я міг це злото
принести — ген, здалека!

МОМЕНТИ Й ВІЧНІСТЬ

[уривки]

Юнацько гуляю по салі землі
з наївним дівчатком ніжного життя —
мою буйну коломийку;
вдягаюсь в зелену сорочку Буття;
вдаряю в клавіри на серця струні;
кричу на бенкеті баского чуття;
— Чи є що довше над роскоши хвильку?
— «Тут все на світі кінчиться, мій пестрий мотильку!»

Розгукане море бурлиться в сивастій, бурунній піні;
в понурій тьмі клекоче блискучий громів рвущий вир;
гора розперезаних хвиль невпинно росте на ґранітній скалі;
пащеці бовдурів неситих цвітистий берег котиться на жир;
розбитий в кусні корабель зі зойками на хиже дно паде;

здравия метеор на гърстта...
Защото сърцето ми гръмко заповядва:
обезателно да взема като витяз първата ставка
на родината
на пламенните и на вторите, другите метеори.
Страшни богове!.. ето ги, спускат се от сребристобялата планета
към тълпата
на разярения див бяс –
към най-святата за мен цел
(на моите сини произведения
кръстове
на многоцветния хорал)
: към тебе – ясна! – ти
в безкрайното море от мечти
. . . . . .
В краката на душите има блато –
а сърцето ти е Мека…
Ако можех това злато
да донеса – много отдалеко!

МОМЕНТИТЕ И ВЕЧНОСТТА

(откъс)

Храбро се разхождам по земната сланина
с наивното момиченце на нежния живот –
моята буйна песен;
обличам се в зелената блуза на Битието;
удрям по клавирите в сърцето на струната;
викам на банкета с необуздано чувство;
– Има ли нещо по-дълго от лукса на мига?
– „Всичко на тоя свят си има край, моя пъстра пеперудке!“

Развълнуваното море шуми със сива, бурна пяна;
в мрачната тъма клокочи блестящият, ревящ от гръмотевици вир;
планината от разпасани вълни неуморно расте на гранитната скала;
към пастта на гладните глупци по масло върви цъфтящият бряг;
разбитият на парчета кораб с викове пада на хищното дъно;

а ще регочеться скажений вихор — весло бурунів переветне…
— хто ж тоді мовить:
— «Ось незадовго… гей! колисково море засне?»
— хто ж не співає морського гимну:
— «Рокоче Вічність — море безсмертне!»?…

СЕНТЕНЦІЯ

Як без ясного діямента,
що проблесками око сліпить,
не було би клейнота на землі —
що всіх манить в погоні за собою;
жагучою тоскою
з шукань багацтва ліпить;
як без твердого його вістря
не було б можна краяти твердого скла,
як нині до вподоби —
складаючи його в звабливі орнаменти,
щоб в них цвили твої дороги
і в усміхах яснілі струнко фірменти, —
так, ти, мій світлий діямант,
такий блискучий і великий,
якого ще ніхто ніколи не найшов —
шліфований в горнилі чарів,
якого вістрям — я різьбяр
в мармурі творчих жарів, —
моїх розкресаних по всесвіті поривів —
: різьблю
судьбу
мою —
твою
(— а може всіх
і всю?..)

смее се и лудешкият вихър – веслото
лодките ще преобърне...
– казва някой тогава:
– „За кратко е… ей! Ще заспи ли люлеещото се море?“
– някой ще запее моряшкия химн:
– „Бучи Вечността — морето е безсмъртно!“?…

СЕНТЕНЦИЯ

Както без ясния диамант,
който проблясвайки ни заслепява,
не би имало регалии на земята –
които да подлъгват всички след себе си;
с изгаряща тъга
в търсене на богатства да ослепява;
както и без твърдия му писец,
да се реже не би могло твърдото стъкло,
колко ти харесва сега –
като вмъкваш в него примамливи орнаменти,
в тях да цъфтят скъпите ти
и в усмивките ясно да личи небосвода, –
да, ти, мой светъл диамант,
толкова блестящ и голям,
който още никой никога не е открил.
шлифован в пещта на чародействата
по който с писци – аз резбарят
в мрамора на творческата жар, –
на моите разчертани из света пориви –
: резбовам
съдбата
моя –
твоя
(– а може и на всекиго
и на всички?..)

Дадаїзм

Дадаизъм

ВАСИЛЬ ХМЕЛЮК

ГИМН ВИСОКІЙ ВАЛЮТІ

Числа ідеальні
Числа розчислені
Числа рядами.
70 108 42
50 109 64
500 140 88
60 130 384 сім.

Числа підраховані
числа хвилюючі.
Числа стрімко обчислені
На тріумфах тріумфуючі.
Числа роялюючі на підскоках
стооділених.
Біліони Мільони Трільони
в марші окіянним.
Трільонам марші музикою
в Азії
Трільонам курси валютні
в Америці
Трільонам на виставах стріли
в Австралії.
Біліони Мільони Трільони
в марші водянім музикою.
В Амстердамі телеграми
(раз два 75 → 440)
В Амстердамі пожари горять
(раз два 75 → 440) . . . . . .
Числа ідеальні
Числа розчислені
числа рядами.

ВАСИЛ ХМЕЛЮК

ХИМН НА ВИСОКАТА ВАЛУТА

Числата идеални са
числата са пресметнати
числата са по редове.
70 108 42
50 109 64
500 140 88
60 130 384 седем.

Числата преброени са
числата са вълнуващи.
Числата са стремглаво причислени
към триумфите на триумфиращите.
Числата прегрупирани на скокове
стоделни.
Билиони Милиони Трилиони
в марша на океаните.
По трилион са маршовете с музика
в Азия
по трилион са валутните курсове
в Америка
по трилион се срещат на представленията
в Австралия.
Билиони Милиони Трилиони
в марша воден с музика.
В Амстердам телеграми
(веднъж два 75 → 440)
в Амстердам горят пожари
(веднъж два 75 → 440) . . . . . .
Числата идеални са
числата са пресметнати
числата са по редове.

КУПУЙТЕ ОВОЧІ

[...]

Розложіть на столі ріки.
Підпріть руками мости
і чекайте на овочі.
Коли збереться юрба
горлястих людей
(а там будуть мущини висохлі і засалені
там стануть жінки з грудьми
через плечі прийдуть і тренькатимуть молоді пролєтарки
як гармоніки)
ви візьміть
найбільшу соковиту грушку
в зуби і
загарчіть:
У нас в містах комедіянти!!!

Коло вас виростуть ліси коней на нісках
Коло вас заскачуть недосушені макарони
Коло вас блиснуть лускою ходулі
і зарегочуться сантіметри.
З висот загавкають птахи як риби.
Спустяться на телєграфні дроти журавлі.
Кондуктори заспівають білєтами.
Заполошаться трамваї як блохи.
А ви станете на чорній гітарі як шомпол
заплещете пальцями дрібно
розплинетесь в жовті соки очима
і крикнете:

Я ТРУБЛЮ ЗЕЛЕНОЮ ГРУШКОЮ!

підприємство Василя Хмелюка найкраще зі всіх підприємств

ПАРАД

і ґерманія і анґлія франція іспанія
били телеґрамами по цілому світі —

КУПЕТЕ ЗЕЛЕНЧУЦИ

[...]

Разстелете на масата реки.
Прокиснете мостове с ръце
и чакайте зеленчуците.
Щом се събере тълпа
от гръмогласни хора
(а там ще бъдат и сухи и сланинести мъжаги
там ще застанат жени с гърди
през раменете ще пристигнат и ще чуруликат млади пролетарки
като хармоники)
вие вземете
най-голямата сочна круша
захапете я и
изграчете:
В градовете ни до един са комедианти!!!

Край вас ще израснат гори от коне по пясъка
Край вас ще се завъртят недосушени макарони
Край вас ще лъснат с люспи кокили
и ще се захилят сантиметри.
От висините ще заджафкат птиците като риби.
Ще се спуснат на телеграфните жици жерави.
Кондуктори ще запеят с билетите.
Ще се поуплашат трамваите като бълхи.
А вие ще застанете зад черна китара като шомпол
ще запляскате ситно с пръсти
ще се разтечете в жълти сокове с очи
и ще викнете:

АЗ ТРЪБЯ СЪС ЗЕЛЕНА КРУША!

дружеството на Васил Хмелюк е най-доброто от всички дружества

ПАРАД

и германия и англия франция испания
биеха с телеграми по целия свят –

в америку албанію китай і на ґренландію.
на ґренландії ледом
блищали ведмеді
на ґренландії холод
і студінь в ґрадусах.
Клекотали телеґрамами:
дайте
дайте нам Шарлатана!
і ґерманія анґлія франія іспанці
перестрілювали жахом.

Я був у тихім вашинґтоні.
Читав ранішні ґазети обламлював
мійську скрипку перериває струни
і рахував день.
В парку лісовім ходив місяцем.
тягнувся ниткою в темінь і видряпу-
вав з чола очі свої.
З коханкою стрінувся у порожніх верхівях.
Перекинув білий дріт
через ціле місто і
залякався димом херсонщини.
Станув на плетеній огорожі.
пропускав парад.
В поросі як молоці засипанім картами
проносились літали орди ґідуганів.
Стоґнали боги костелами.
І по майдані кремінному клацав білим
конем акробат.
парад пропускаю по ременю.
стою як вода тишенно.
запалюю кремені іскрами.
По всім світі розсипаю бріліянтами
кловнів. Розвітрюю трубами камяні
обрії. Всіх вожаків журавлиних
скликую в скок.
Вашинґтон затягаю
радіотелеґрамою:
Я строїв акробата в параді.

в америка албания китай и на гренландия.
на гренландия от леда
блестяха мечките
на гренладия е студ
и мраз по градуси.
Чукаха с телеграми:
дайте
дайте ни Шарлатана!
и германия англия франия испанци
обстрелваха от ужас.

Аз бях в тихий вашингтон.
Четях аз утринните вестници разчупвах
градската цигулка късах струни
и броях деня.
В горския парк ходих по луната.
провлачвах се като нишка в тъмата и изтръг-
вах от челото си очите.
С любимата се срещнах на празни вършини.
Прехвърлих бяла тел
през целия град и
се стреснах от дима на херсонски околности.
Почнах да плета ограда.
пропусках парада.
В праха като в мляко посипано с карти
се носеха летяха орди дядки.
Стенаха боговете с бастуни.
И по площада от кремък тракаше с бял
кон акробат.
парада пропускам по колан.
стоя свръхтихо като вода.
запалвам с искрите на кремъка.
По целия свят разкъсвам серкмета
с брилянти. Проветрявам с тромпети каменните
хоризонти. Всички жеравни водачи
привиквам в подскок.
Свивам Вашингтон
с радиотелеграма:
Строих акробата на парад.

ПІДПРИЄМСТВО

Моє підприємство реклямоване найкра-
щими засобами. Мої шевські майстерні
тягнуть початок з найстарших цехів
ремісничих. Денно працюють у мене
сотні старих і молодих майстрів
і вироблюють найкраще взуття з котрим
не зрівняються вироби найславніших фірм.
Цілі століття — ранком вдень і ввечері
мої служниці услужуть мені ста-
ранно. Варять найкращих рецептів
страви.
І ходять до мене від віків натовпи
Моїх поважателів. Славлять моє
підприємство (славне зі всіх славних!)
і відходять покоління за поколіннями
в черзі в сплав старого виробу а нові
нащадки носять мені найкращі квіти
дорогих пахощів.

ГОДІ

Спалю всі свої майстерні одного
дня. Знищу майстрів. Втовчу в порох
пах квітів славу незрівнянного підприємства.
В цей день стану на гряниці нового
Володіння.
Розкину ятки по ярмарку
у весільний день. Заторгую
афонськими хрестиками
шкляним намистом.
У нас найдешевші сезонні забавки!
коники глиняні
свистуни.
Мідяні дзвоники бляшані дуди —
всілякий крам до вибору.

ДРУЖЕСТВО

Дружеството ми се рекламира с най-доб-
рите средства. Обувните ми работилници
водят началото си от най-старите цехове
на занаята. Ежедневно за мене се трудят
стотици стари и млади майстори
и изработват най-хубавите обувки с които
не могат да се сравнят изделията на най-славните фирми.
Цели векове – сутрин през деня и вечерта
прислужниците ми ме обслужват ста-
рателно. Готвят гозби по най-добрите
рецепти.
И идват при мене от векове тълпи
от мои поклонници. Славят
дружеството ми (славно сред всички прославени!)
и излизат поколения след поколения
под ред в сплав от старата изработка а новите
потомци ми носят най-добрите цветя
скъпоценно ухаещи.

СТИГА

Ще запаля всичките си работилници някой ден.
Ще унищожа майсторите. Ще стъпча в прахта
аромата на цветята славата на несравнимото предприятие.
В този ден ще застана на синора
на ново владение.
Ще разхвърля сергии по пазара
в сватбен ден. Ще затъргувам
с атонски кръстчета
със стъклени мъниста.
У нас най-евтини са сезонните залъгалки!
глинени кончета
свирки.
Медни звънчета тенекиени кавали –
всякаква стока по избор.

РИБАЦЬКА ХВАЛА

о́мбор нако́со уда́н
са́нтоп аріґу офо́р
кі́лонод у́фері о́ндо
та́мбук різомерока́лі
ґа́йріта ку́спарі офілопо́ґуя са́та.
Са́йрама! Ма́ндо! Гуверіпа́н!
айті́на ґу́ саркуродого ліла́сам на́рай
тукіс рима́к накортінґу́р іса́там.
Са́йрама! Ма́ндо! Гуверіпа́н!
арка́н нага́н ріпі́гар
піство́н кубі́р рауда́но
унку́р нагар́ пookарора́п
гі́сама ю́рма а́нтрукор.
ма́ймапі дороса́кілі хва́лама кона́морі
хві́ноха хи́ла са́юр га́упії расо́йтаг.
Са́йрама! Ма́ндо! Гуверіпа́н!

ҐЕО ШКУРУПІЙ

ЛЯЛЯ

лю
льоль льоль
лієллі лієллі
канц канц
ае еа ео лєллі
бумеранґ бумеранц
пфуїті твіті лю
лю
банг банг
ре мікі мікі мікі
шанґ танґ
лілє люліт лілят лінґ
оелят
шанґ танґ
лю
льоль льоль

РИБАРСКА ВЪЗХВАЛА

о́мбор нако́со уда́н
са́нтоп арӳду офо́р
кӳлонод у́фери о́ндо
та́мбук ризомерока́ли
га́йрита ку́спари офилопо́гуя са́та.
Са́йрама! Ма́ндо! Гувери́па́н!
айтӳна гу́ саркуродого лила́сам на́рай
тукис рима́к накортингу́р уса́там.
Са́йрама! Ма́ндо! Гувери́па́н!
арка́н нага́н рипӳгар
пистон кубӳр рауда́но
унку́р нага́р поокарора́п
гӳсама ю́рма а́нтрукор.
ма́ймапи дороса́кили хва́лама кона́мори
хвиноха хи́ла са́юр га́упии ра́сойтаг.
Са́йрама! Ма́ндо! Гувери́па́н!

ГЕО ШКУРУПИЙ

ЛЯЛЯ

лю
льол льол
лиели лиели
канц канц
ае еа ео лели
бумеранг бумеранц
пфуити туити лю
лю
банг банг
ре мики мики мики
шанг танг
лиле люлит лилят линг
оелят
шанг танг
лю
льол льол

мойреюль анц ой
канц канц

ДАДА

оу
маленький хлопчик
уо аа
прижмурюєш очі
і смокчеш
аа аа
уо маленкий хлопчику
їж
уо уо
твою цицата ненька
вся обійми
вся любов

* * *

geo O geo
ego
geo Wkurupij
geometr i
ya geograf
i ya geo
log i ya ego
evropA frik
siA
merik AvstraliA
geo O ge ego
Geo Wkurupij
A V T O P O R T R E T

морељол анц ой
канц канц

ДАДА

оу
малко момченце
уо аа
премрежваш оченца
и смучеш
аа аа
уо малко момченце
яж
уо уо
цицестата си майчица
цяла прегърни
цялата любов

* * *

geo O geo
ego
geo Wkurupij
geometur i
az sum geograf
i az sum geo
log i az sum ego
evropA frik
siA
merik AvstraliA
geo O ge ego
Geo Wkurupij
A V T O P O R T R E T

Сюрреалізм

Сюрреализъм

БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ

ДНО ТИШІ

Сліпуче чорний вугіль ночі, глиб і серця шахта,
природи дно – дно таємниці й неба синє лоно;
лящить у вухах сон – зім'ята та подерта плахта,
і дзвонить в темряві співуче серце телефону.
Так будиться хаос забутий літ дитячих світу,
з-поза свідомості запони дивиться прадавнє,
мов озеро, чарує в сріблі заля, й синім квітом
проломаний удвоє місяць на долівці в'яне.
І темне місячне ядро з твердої шкаралущі
вилускують долоні тиші, що усе загорнуть.
Дівчат кирпатий янгол рає, й час статуї кришить,
лиш труби мегафонів сяють, мов тюльпани чорні.

КОНЦЕРТ З МЕРКУРІЯ

Як віко скриню, ніч прикрила муравлисько міста,
в долинах забуття ростуть гіркі мигдалі сну.
На голови міщан злітають зорі, наче листя,
у скорчах болю і багатства людський вир заснув.
Бур'ян дахів, співуче зілля, міцний кущ – антени.
На ніч сплітаються коханці, мов гарячий хміль.
Червоні раки ламп повзуть по меблях і по стінах,
холоне тіло в сні, душа гниє й сріблиться цвіль.
Руда коханка в теплім ліжку і зоря в портфелі,
старі перини, мокрі рожі і черва з книжок.
В радіостанції натхненний спікер накладає
на ночі грамофон холодний місяця кружок.

МЕРТВІ АВТА

Мов кусні зір розбитих, сплять на цвинтарях машин завмерлі авта,
червоне квіття цвілі міряє застиглі в мідь роки й хвилини,
і лиш незнане сонячне ядро колишеться, як вічна правда,
що теж незнана й теж для нас невловна, наче синій дух бензини.
Буває, що мерців з металу люди, мов шакали, в сні тривожать

БОГДАН ИГОР АНТОНИЧ

ДЪНОТО НА ТИШИНАТА

Искрящочерен въглен на нощта, на дебрите и на сърцето шахта,
природно дъно – дъното на тайна и на небето синьо лоно;
в ушите пропищява сън – пола е изпокъсана и вехта,
напевно насред мрака прозвънява сърцето телефонно.
Така пробужда се забравен хаосът в света на детските лета,
иззад завеси на съзнанието гледа отколешността
и като езеро омайва залата в сребро, и в сините цветя
разчупена на два отломъка луната вехне връз пръстта̀.
А лунното ядро, възтъмно от коравата черупка,
трошат на тишината дланите, които всичко ще покрият.
Момичетата радва ангел чипонос, а времето разронва статуи,
само тръбите мегафонни просияват подобно на лалета черни.

КОНЦЕРТ ОТ МЕРКУРИЙ

Нощта покрива градския мравуняк като капак на ракла,
израстват в долините от забвение горчивите бадеми на съня.
Върху безчислени глави листакът на звездите литва,
във гърчове от болка и богатство хорското море заспа.
По покриви бодилът избуява, биле звучно, яки храсти са антени.
Възлюбени се сплитат нощем сякаш са разпален хмел.
От лампата червени раци пропълзяват по стени и мебели,
изстива тялото насън, душата гние и сребрее мухъл.
Любовницата ржа е в леглото топло и зората в чанта,
дюшеци стари, мокри ружи, червеи от книги.
Прочувственият водещ в радиото нагласява
прохладен лунен кръг върху среднощен грамофон.

МЪРТВИ КОЛИ

Като отломки от звезди разбити спят замрелите коли на гробища
машинни,
червените цветя на плесента оттмерват в мед застинали лета, минути,
и само непознато слънчево ядро се люшка, сякаш вечни истини,
които също тъй незнайни и неуловими са, подобно сини пàри от мазут.

і крам своїх жадоб, і спраг, і нужд, мов на базарі, розкладають,
і мертві тулуби у синяві ночей стають за грішні ложа
бездомних любощів кривляк і шлюх, що зорі зла в них чад вливають.
Як ми копаєм кості ящурів під скелями віків забутих,
колись копатимуть на цвинтарях міст наших кості металеві.
Дівчата з квіттям без наймення, пальми родять хліб, зелена рута
й нові міста із площами з блакиті, де качаються жар-леви.
Та тіні неспокійні, привиди невтишні з-під землі стають,
з-під площ, з-під трав.
Метрополю,
долонями червоних мурів упокій крилаті душі авт!

РОТАЦІЇ

Біжать алеї звуків, саджених у гами.
Мов на акорд, упав поверх на поверх.
Греблі жовтих мурів, денний вулиць гамір
від берега по берег, тінь вінків дубових.
Мусує день, мов склянка золотого чаю,
прочищена блакить, ввиш мряки шумовиння.
Йдуть люди жовтих міст, і їхні очі сяють,
хоч смуток вглиб ховають, мов гірке насіння.
Церкви, цукерні, біржі – духові і тілу.
Для зір і для монет. Ждучи рідких окрушин
крихкого щастя, прочуваєм інші цілі.
Мов зонд у рану, розпач грузне в наші душі.
Але за муром джаз і танці лампіонів,
балет балончиків, хор барв, мов хор гобоїв,
і жовті груди велетенських стадіонів
зідхають глухо під бурхливою юрбою.
І стеляться до ніг дими – покірні птахи,
а сонце, мов павук, на мурів скіснім луку
антен червоне павутиння розіп'явши,
мов мертві мухи, ловить і вбиває звуки.

Понякога народът – глутница чакали – съня на мъртъвците от метал
тревожи
и стоката на своите копнежи, жажди, нужди сякаш на пазар разстила,
и вцепенени трупове под нощните лазури стават нечестиво ложе
за нежности бездомни на неверници, звезди от зло в телата им отрова
вливат.
Под скелетите на забравени столетия копаем кости на мамути,
досущ така ще изкопаят костите ни металически от градските гробове.
Момичета с цветя без име, хлебородни палми, зелени рути
и нови градове с площад от синева, където вàлят се жар-лъвове.
И неспокойни сенки, призраци неутешими стават от земята,
изпод площадите, изпод тревите.
Ти, метрополийо,
си с длани от червени зидове заупокоят за душите
крилати на колите!

РОТАЦИИ

Пробягват пътища от звуци, насадени в гами.
Като върху акорд етажът падна на повърхност.
От жълти зидове е бентът, на улиците дневните аларми
от бряг към бряг се носят, под сенките на дъбови корони.
Денят кипи и ври, същинска чаша златен чай,
прочистена е синевата, ръми отгоре шумен дъжд.
Вървят тълпи из жълти градове, очите им сияят,
макар дълбоко смут да крият те, като горчиво семе.
Сладкарници и борси, църкви – за духа, за тялото.
И за монети, за звезди. В очакване на редките трошици
от крехко щастие, долаваме различни цели там.
Като катетър в рана горест тъне в нашите душици.
Но зад зида се леят джаз и танци лампионни,
балет с балончета и хор от цветове като обои,
и жълтите гърди на великански стадиони
въздъхват глухо под стихийните тълпи порои.
И пушеци се стелят до нозете – подчинени птици,
а слънцето по зидове пълзи, същински паяк с лък огънат,
като мухи безжизнени улавя и убива звуци
с антените на паяжина мòрава разпънати.

Мистці рослин – тюльпани, дбаючи за форму,
припавши на коліна, барвно й гарно гинуть,
а за законами нам невідомих формул
вирують дні й міста й вирують бормашини.
Дроти тремтять мов нерви. Теплий білий листик,
зоря в конверті, кілька слів і квіт шипшини.
Кружляють, мов пом'яте листя, сни дентисток
над вирвами нудних мелодій бормашини.

СУРМИ ОСТАННЬОГО ДНЯ

Стоповерхові кам'яниці сплять, немов потомлені звірята,
географи малюють зорі крейдою на неба мапі,
в рудому сяйві ліхтарів дощу краплини, мов пісок крилатий,
і місяць золотим котом лежить у мене на канапі.
Ржавіють мертві риби у басейнах, вуголь і троянди чорні,
купці й роздягнені дівчата, в'язні в тюрмах і поети.
Оркестра полісменів дме мелянхолійно в труби і валторни,
коли міщанський бог рахує зорі, душі і монети.
Живуть під містом, наче у казках, кити, дельфіни і тритони
в густій і чорній, мов смола, воді, в страшних пивницях сто,
примарні папороті, грифи і затоплені комети й дзвони.
– О пущо з каменю, коли тебе змете новий потоп?

ВАСИЛЬ ХМЕЛЮК

* * *

Три моря
зійшлися в мойому чолі.
Я не знаю —
мабуть в мені окіян.
Чую лише хвилі
і не бачу берегів.
Першим
плине великий байдак
другим зелений труп
останнім тече жовта сіль

Творците на лалетата, загрижени за формата,
загиват с цвят и красота, застанали на колене,
ала според законите на непознати формули
извират дни и градове, извират бормашини.
Телта трепти – изопнат нерв е. Белият затоплен лист
и звездата в плик, нахвърлени слова и цвят калина.
Кръжат кат стъпкано листо просъниците на дентисти
над пропасти от скучната мелодия на бормашина.

ТРЪБИТЕ НА ПОСЛЕДНИЯ ДЕН

Стоетажните сгради от камък заспиват подобно на морни зверчета,
географи рисуват с креда звезди по небесната карта,
в рижав фенерен отблясък са капките дъжд – песъчинки крилати,
и луната лежи в канапето ми сякаш е котка в позлата.
Ръждясват убитите риби в басейните, въглищата и черните рози,
търговци с разголени млади жени, в ареста – престъпници и поети.
Оркестърът на полицаите духа унило в тромпети и във валдхорни,
когато еснафският бог преброява звезди и души, и монети.
Под града обитават, във приказка сякаш, делфини и китове, също тритони
във водите гъсти и черни, смолисти, във сто механи ужасяващи,
привидения с папрат, грифони, комети потънали и камбани.
– О, вий дебри от камък, кога ли ще ви пак погълне потоп обновяващ?

ВАСИЛ ХМЕЛЮК

* * *

Три морета
се вляха в челото ми.
Знам ли –
навярно у мен океан е.
Чувам вълните
и бряг не се вижда.
Първи там
плава масивен байдак
втори го следва зеленият труп
накрая тече жълта сол

сіль і вода.
І немов тяжкий пінґвін
упіраюся в скелю мозку
і топлю зір
в холодіючому окіяні.
Цікаво знати
сам я в світі
чи багато таких?
рук собі все одно не подамо
хиба що випадково
один другому
вишитовхнемо око.

* * *

Цигаркою стліваю
в міській куряві
а бліді очі
вихиляються з голови
і жадібно ковтають
соняшний сік.
Ноги полощуться в поросі
і сухими пальцями
вистукують
голодну пісню.
Більше нічого.
Не буде дощу.
Посуха посуха
засіла совиним опудалом
в душному животі.

* * *

А коли день
мов спаршивілий пес
щулився у контурі
десь в обріях
виходив я
повний лисої краси

сол и вода.
И подобно на тежък пингвин
се подпирам о скелет на мозък
и давя звездите
в прохладния мой океан.
Интересно дали съм
аз сам във света,
или са много такива?
все едно ний не ще си помогнем
макар че случайно
ще да си извадим
по едно око.

* * *

С цигарата изтлявам
във градската пушилка
а бледите очи
изпод челото ми надничат
поглъщат жадно-жадно
от слънчевия сок.
В прахта нозете ми се плакнат
и с пръсти сухи
изчуквам
гладна песен.
Нищо повече.
Не ще вали.
Бездъждие бездъждие
е кацнало като чучело на сова
посред задушлив корем.

* * *

А когато денят
пак се сгърчваше нейде
в контурите на хоризонта
като куче пършиво
излизах аз
от своя дворец

зі свойого палацу
стрівожений пахощами
жіночого соку.
Дума моя звелася
в напрямі їржавіючої блакиті:
кому потрібен я?
а далі
розповзлася широкими пелюстками
і поєднана
з темними пасмами
фабричної куряви
вибухла:
я прийшов на світ
щоб ступити йому в хитре око
і жартуючи поринути в теплім
лоні. І так у задумах я дійшов
до місця побачення з молодицею.

Вона нетерпеливо
переступала
з пяти
на пяту
і переводила погляд з мене
на бетоновий
кремязний нужник.
В сторону що з написом «для жінок»
шкандибали утурбовані зжовклі баби
і полохливо перебігали дівчатка.
З протилежного хідника
поважні горожане
слідкували за їх дригаючими
задами
і видихували кільця диму.
Вечір спускав свої довгі
і мрійні коси
набряклі росою реклям.
Мені хотілося
(заголосити)
в широку вітріну

преизпълнен със хубост плешива
разтревожен от мириса пъстър
на женските сокове.
Мисълта ми политна
към ръждеещата синева:
на кого съм притрябвал?
нататък
се плъзна с широки листенца
и сплотена
със тъмни вълма
от фабрична пушилка
избухна:
аз дойдох на света
за да стъпя в окото му хитро
и с шега да се сгуша във топлото лоно.
В мисли такива потънал пристигнах
за рандевуто с мойта невеста.

Тя пристъпяше
нетърпеливо
от крак
на крак
и отместваше поглед от мен
към бетонната
здрава тоалетна.
Там където стоеше надпис „жени“
понакуцваха баби кахърни и жълти
и плашливо момичета припкаха.
От отсрещния вход
господата със тежест
проследяваха техните трепкащи
задници
и издишаха кръгчета дим.
Вечерта своите замечтани и дълги
плитки отпускаше
наедрели с роса от реклами.
Закопнях
(да завръкам)
в широка витрина

ріжнобарвних брокатів
і тяжких оксамитів.
Та немов ледом
дітknулася устами
мойого вуха
розмальована молодиця
і вхопивши за руку
поволокла
в юрбу роздратованих моторів.

* * *

Я одягнений
в одежу наймоднішу
і легкий визерунок
оздоблює постать.
Стяжка на шиї вабить серце
блідолицих
і черевики стягають ступню мягко
і топлять очі
блідоволосих.
А мої рожеві нігті
сяють
на червоних устах
маленької дівчинки.
Пахощі легкі
викликають пошану до мене
солодкозадих дам.
Бачите! —
А мені однаково
хоч і подібний я до райдуги
і голуби
вшановують мій капелюх.

* * *

Вечір?
він кожен день
кожну годину

на изпъкващи багри брокат
и на тежки велури.
Но като с лед
ме докосна с уста
по ухото
нагримираната ми невеста
за ръка ме подхвана
завлече
в тълпата от нервни мотори.

* * *

Облечен съм
в най-модна дреха
и лека плетеница
оформя силуета.
На шията панделка привлича
на бледоликите сърцето
и боти стягат меко глезена
очите палят те
на светлокосите.
Сияят розовите ми
нокценца
по устните червени
на малкото момиче.
Уханията леки
подбуждат почитта към мен
на сладкодупите мадами.
Вижте! –
За мен е безразлично
дори да съм подобен на дъга
и гълъбите
ще почитат мойта шапка.

* * *

Вечер ли?
тя всеки ден
всяка минута

у волохотій шапці
зажмурені очі
і на пальцях
золоті пазурі.
А так
взагалі
розмовляти хиба
з мійськими голубами? — .

пустеє діло
і крім того
з хідника
нічого не вдієш
з ними
верхолетами
небовими.

с мъхнатата шапка излиза
присвити очи
и на пръстите
златни заострени нокти.
А струва ли си
въобще
да говориш
с градските гълъби? –

вятърничава работа
при това
от преддверието
няма да сториш ти нищо
с тези
небесни
високолетци.



1. Олександра Екстер. Скиця (1924)



2. Васил Ермилов. „Арлекин“ (1924)



3. Васил Ермилов. Корица на списанието „Нова генерация“ (1928)



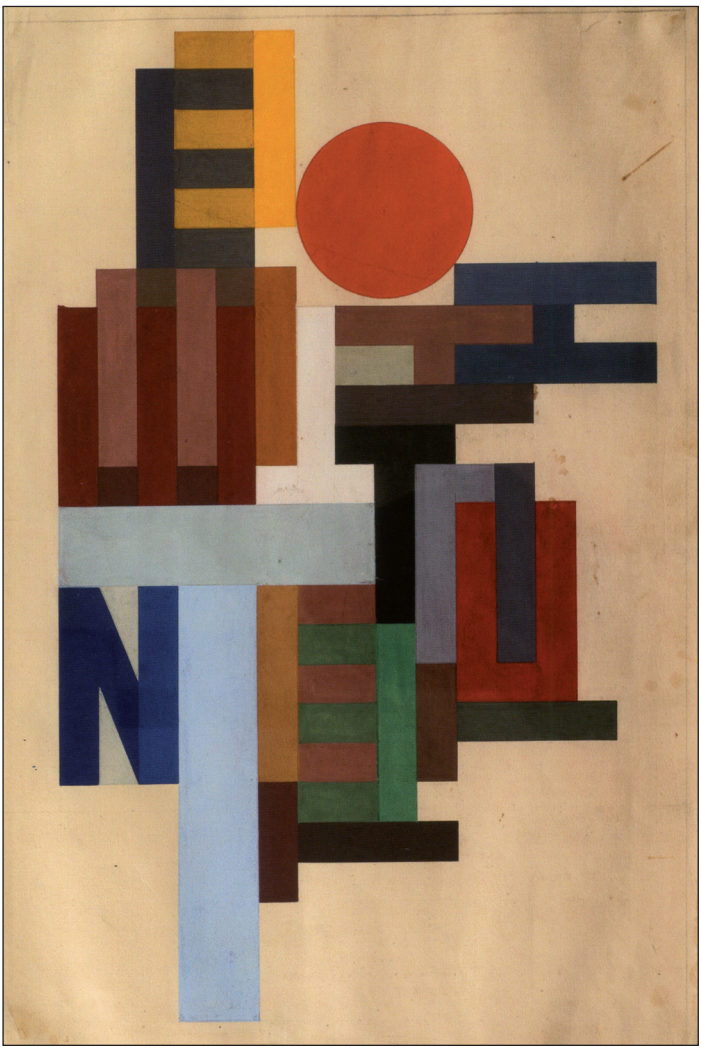
4. Васил Ермилов позира на фона на плакат за авторското творчество, който рекламира творчеството на Валериян Полишчук (1926)



5. Борис Косарєв. Портрет на Пикасо (1922)



6. Борис Косарев. „Китара“ (1924)



7. Васил Ермилов. Композиция с букви (1920)



8. Васил Ермилов. Корица на „Народния Малахий“ (1931)



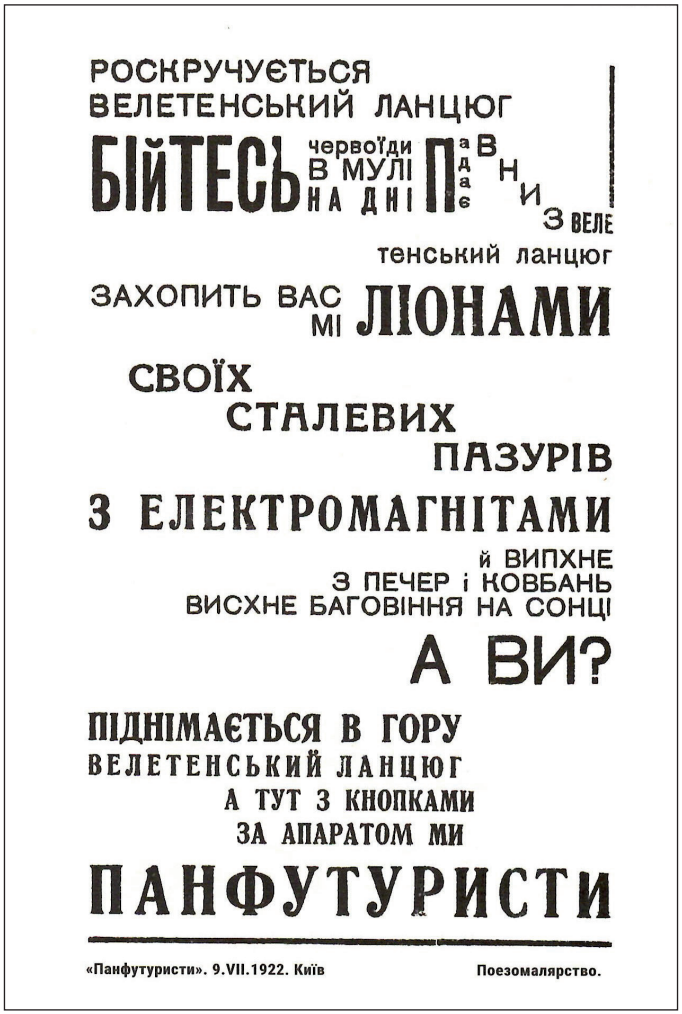
9. Иван Падалка. „Строителството на Держпром в Харков“ (1927)



10. Мария Синякова. „Бомба“ (1915)



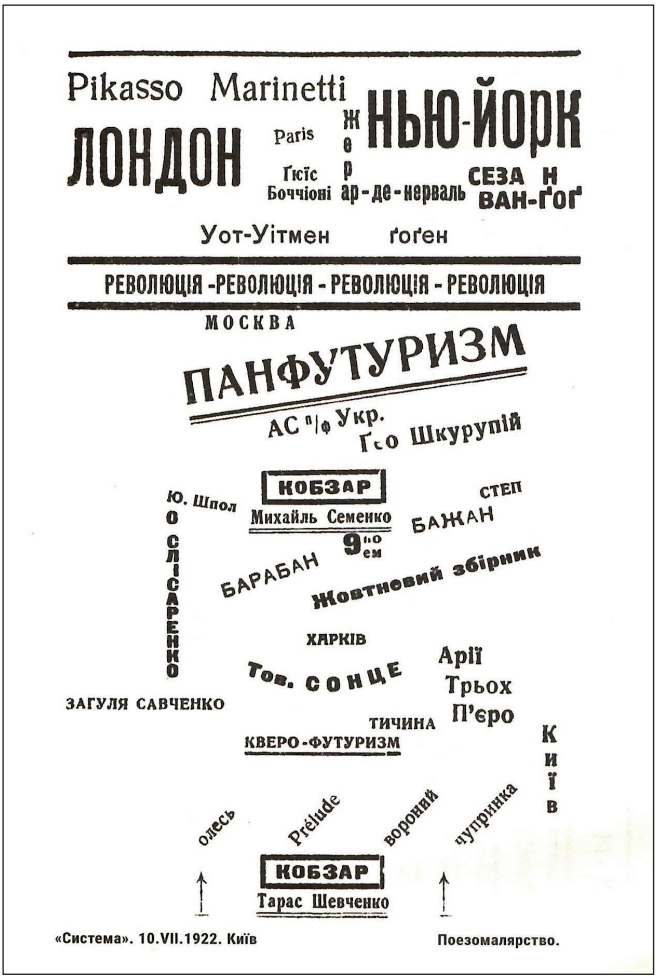
11. Корицата на цикъла поезиорисуване на Михайл Семенко „Моята мозайка“ (1922)



12. Поезиорисуване на Михайл Семенко. „Панфутуристи“ (1922)



13. Поезиорисуване на Михайл Семенко. „Свят“ (1922)



14. Поезиорисуване на Михайл Семенко. „Система“ (1922)



15. Олександра Екстер. Композиция



16. Олександър Богмазов. Портрет на съпругата ми (1914)

Примітки

ФУТУРИЗМ

Головний і найвідоміший напрям українського літературного авангарду першої половини двадцятого століття. Появу футуризму в Україні традиційно датують 1914 роком і пов'язують із постаттю яскравого поета й надзвичайно потужного організатора Михайля Семенка. Втім, 1913 року побачила світ «Перша эгофутурня пісня на украіньской мові» російського поета Василіска Гнєдова (не єдиного, до речі, представника російського авангарду, що робив україномовні спроби).

Український футуризм протягом майже двадцяти років його існування характеризували: послідовна мовна гра з розкладанням існуючих слів і побудовою нових; неодмінний епатаж; ексцентрика і демонстративність в образах, тематиці, риториці; публіцистична фразеологія, розмивання меж публіцистики та поезії; ідеологічний пафос лівого характеру; експерименти з «поезомалярством» (візуальна поезія тощо) і синтезом мистецтв; атаки на традиційний національний літературний (і взагалі культурний) канон, а особливо на культ романтика і націтворця Тараса Шевченка; гра з масовими, «низькими» формами поезії, мистецтва; вільне і розмаїте поводження з формою; розлогі, хоч і помірно яскраві маніфести та статті про смерть мистецтва і потребу цю смерть прискорити, побудову нових форм людської творчості як елементу нового суспільства.

Показовий текст – «Асфальт» Михайля Семенка:

Спека не можна дихать
давить горло асфальт
все те ж стареньке лихо
охрип мій альт
і я загубив упевненість
я загубив ґрунт
омагазинив свою зверненість
і попрохав фініків фунт.

Бележки

ФУТУРИЗЪМ

Футуризмът е водещото и най-известно направление на украинския литературен авангард от първата половина на XX век. Изследователите обикновено определят появата му в Украйна през 1914 година и я свързват с фигурата на бележития поет и организатор на мащабни литературни и обществени прояви Михайл Семенко. През 1913 година обаче на бял свят се появява „Първа егофутуристична песен на украински език“ на руския поет Василиск Гнедов (между другото, той не е единственият представител на руския авангард, който експериментира с поезия на украински език).

В продължение на почти двадесетгодишното си съществуване украинският футуризъм е определян като: последователна езикова игра със съществуващи лексеми и създаване на неологизми; безусловно скандален; ексцентричен и демонстративен в образи, тематика и риторика; богат на публицистична фразеология, размиване на границата между публицистика и поезия; левичарски по своята идеология и патос; експериментален със своята визуална поезия (т.нар. „поезомалярство“, термин на Семенко) и синтез на изкуства; атака срещу традиционния национален литературен (и като цяло културен) канон и особено срещу култа към романтика и основоположника на украинския национален пантеон Тарас Шевченко; игра с масовите форми в поезията и изкуството; свободно и нерегламентирано отношение към формата; обширни и сравнително ясни манифести и статии за смъртта на изкуството и нуждата тя да се ускори, да се изградят нови форми на човешкото творчество като елемент от новото общество.

Показателен е текстът на Михайл Семенко „Асфалт“:

Жега да дишам не мога
дави гърлото асфалт
цялата тази възстара тревога
пресипна моя алт
и аз загубих увереност
почва загубих
измагазинчих своята обърнатост
и фунт фурми си купих.

Чи його ж хрестоматійна річ із назвою «Сім»:

Понеділок
Вівторок
Середа
Четвер
П'ятниця
Субота
Неділя

Перші футуристичні книжки Семенка мали назву «Дерзання» і «Кверофутуризм». Останній термін (романський корінь, співзвучний з «кверо», означає бажання, пошук і т.п.) став назвою умовного першого етапу історії українського футуризму (приблизно 1914-1920) – більш легкий, грайливий, менше заангажований політично. У другому періоді (1921-1927) виникла самоназва «панфутуризм» (від «пан» - «усе»; в контексті української мови це створювало простір для ігор – і в одному з творів, зразків «поезомалярства» зверненому до доньки, ліричний герой Семенка називав себе: «*великий жулик і пан / футурист*»). Тепер «аспанфутівці» (від «Асоціація панфутуристів») стали своєрідними «лівими попутниками» більшовицької диктатури та її ідеології. З'являлись і змінювали одна одну чимало організацій, виходили часописи й збірники – від «Жовтневого збірника панфутуристів» і «Семафору в майбутнє» до «Зустрічі на перехресній станції». Третій етап українського футуризму пов'язують із виходом часопису «Нова Ґенерація» (1927-1930 роки) та існуванням однойменної організації. Поява яскравого журналу зійшлася в часі з певним заспокоєнням експериментаторства й епатажу футуристів. З'явилися тези про етапи «екструкції» і «конструкції», що настають опісля «деструкції». Це було пов'язано як із розвитком течії, що не могла постійно бути на одному рівні напруги, так і з владним тиском на літературу. Останній давався взнаки не лише в політичному, але й у стилістичному, формальному вимірі. На початку тридцятих років через остаточне «закручування гайок» у культурній сфері та створення Спілки радянських письменників усі футуристичні організації згорнулись, а практично всі поети доволі швидко відійшли від футуристичної стилістики – лише в окремих авторів лишилися її сліди чи з'явилися відгуки в пізніші часи.

Или христоматийното му стихотворение „Седем“:

Понеделник
Вторник
Сряда
Четвъртък
Петък
Събота
Неделя

Първите футуристични книжки на Семенко са озаглавени „Дерзание“ и „Кверофутуризъм“. Последният термин (романски корен, съзвучен с „кверо“, означава *желание, търсене*) става име на условно приетия за първи етап от историята на украинския футуризъм – кверофутуризъм (приблизително 1914-1920), който е по-лек, игрив и по-малко политически ангажиран. През втория етап на направлението (1921-1927) се появява самоопределението „панфутуризъм“ (от „пан“ от старогр. – *всичко*; в украински контекст терминът поражда езикова игра; в един от примерите за визиопоезия лирическият герой на Семенко говори на дъщеря си, наричайки себе си „*голям мошеник и пан // футурист*“). Тогава членовете на Асоциацията на панфутуристите, т.нар „аспанфутовци“, се превръщат в „леви спътници“ на болшевишката диктатура и нейната идеология. Появяват се и взаимно си влияят много литературни групи, излизат списания и сборници – от „Октомврийски сборник на панфутуристите“ и „Семафор към бъдещето“ до „Среща на междинната гара“. Третият етап на украинския футуризъм е свързан с издаването на списание „Нова Генерация“ (1927-1930) и съществуването на едноименното литературно общество. Появата на забележителното списание съвпада с времето на определено успокояване на експериментите и епатажността на футуристите. Появяват се тези за етапите „екструкция“ и „конструкция“, които настъпват след „деструкцията“. Те са свързани както с развитието на течението, което не може постоянно да поддържа едно ниво на напрежение, така и с натиска на властта върху литературата. Последният факт се проявява не само в политическо отношение, но и в стилистиката и формата. В началото на 30-те години поради окончателното „затягане на гайките“ в културната сфера и създаването на Съюза на съветските писатели всички футуристични организации се разпускат, а на практика всички поети доста бързо се отдръпват от футуристката стилистика – само при отделни автори остават нейни следи или се появяват отгласи в по-късни времена.

Коло поетів-футуристів було дуже широким. «Номером два» після Михайля Семенка часто називають Ґео Шкурупія, який сам себе атестував як «король футуропрерій». Суто творчо його нерідко ставили навіть вище за Семенка. Зрештою, він мав особливе чуття мови, ритму, образу:

(...) І коли літо шиною
в степи котилося сонцем,
червоноармієць зомлілій дружині
цілував лон цемент...

З-поміж численних послідовних або тимчасових футуристів варто назвати Олексу Слісаренка, Андрія Чужого, раннього Миколу Бажана, Олексу Влизька, Юліана Шпола, Михайла Лебединця, Леоніда Зимного, Віктора Вера, Гро Вакара, Василя Олешка, Саву Головинівського тощо. Ці поети жили здебільшого в Радянській Україні. Але український футуризм існував і поза цією квазі-державою. Так, очевидним лідером українських футуристів у Росії був Ґео Коляда (хоча він і неодноразово від футуризму відходив). Переважно в Росії мешкав і Кость Буревій, який організував літературну містифікацію під іменем Евард Стріха та спрямував її проти футуристів. Він довго вдавав із себе провінційного футуриста-початківця й писав Семенку пародії як нібито серйозно футуристичні твори, а потім гучно розкрив карти. Пародія, втім, вийшла настільки органічною і зануреною у футуристичну стилістику, що сьогодні її цілком логічно сприймати як частину цього напрямку. Надто, що пародійність, клоунада є неодмінними ознаками майже всього літературного авангарду як такого, а футуризму передовсім.

В окремих творах відносну близькість до футуризму можна помітити в Павла Тичини, Василя Еллана-Блакитного, Миколи Хвильового, Василя Чумака. В українській західній діаспорі частково футуристичну поетику демонстрував Василь Хмелюк. У поезії Західної України футуризм був мало представлений – можливо, через асоціації з радянською і взагалі лівою ідеологією. Але футуристичні експанди були притаманні, наприклад, Святославу Гординському, а в зовсім окремих випадках і Богдану-Ігорю Антоничу. Близьким до футуризму був і поет Євген Бунда (його особа нині видається неідентифікованою).

Як єдиний авангардний напрямок, що мав потужні організаційні структури, футуризм був і найбільш публічно активною течією. Постійно виходили книжки, збірники, журнали. Футуристи регулярно полемізували та

Кръгът на поетите футуристи е много широк. Като „номер две“ след Михайл Семенко често определят Гео Шкурупий, който се представя за „крал на футуропрериятa“. Чисто творчески неведнъж го поставят дори по-високо от Семенко. В крайна сметка, той притежава особен усет към езика, ритъма, образа:

[...] И щом лятото кат капла
като слънце в степта се търкулва,
червеноармеецът към слисаната група
лоното циментово целува...

Между многобройните последователни или времени футуристи си струва да се назоват Олекса Слисаренко, Андрий Чужи, ранният Микола Бажан, Олекса Влизко, Юлиян Шпол, Михайло Лебединец, Леонид Зимни, Виктор Вер, Гро Вакар, Васил Олешко, Сава Голованивски и др. Посочените поети живеят предимно в Съветска Украйна, но украинският футуризъм съществува и извън квазидържавата. Очевиден лидер на украинските футуристи в Русия е Гео Коляда (въпреки че той неведнъж изоставя футуризма). Предимно в Русия пребивава и Кост Буревий, който организира литературна мистификация под името Едвард Стриха и я насочва срещу футуристите. Дълго време той се преструва на провинциален начинаещ футурист и пише на Семенко пародии, които привидно изглеждат като сериозни футуристки произведения, а впоследствие шумно разкрива картите си. При това пародията излиза дотолкова органична и задълбочена във футуристката стилистика, че днес напълно логично се приема като част от това направление. Още повече че пародийността, клоунадата са неизменни признаци на почти целия литературен авангард, а преди всичко на футуризма.

В отделни творби на Павло Тичина, Васил Елан-Блакитни, Микола Хвильови, Васил Чумак може да се забележи определена близост до футуризма. В западната украинска диаспора частично футуристична поетика демонстрира Васил Хмелюк. В поезията на Западна Украйна футуризмът е слабо представен – възможно е да е заради асоциациите със съветската и като цяло лявата идеология. Но футуристичните екстравагантности са присъщи например на Святослав Гординski и в съвсем епизодични случаи и на Богдан Игор Антонич. Близък до футуризма е и поетът Евген Бунда (чиято личност и до днес се оказва неидентифицирана).

Като единствено авангардно направление, което има стабилни организационни структури, футуризмът се явява и публично най-активното течение. Постоянно излизат книги, сборници, списания. Футуристите

сварилися з представниками інших літературних груп – зокрема, брали участь у прикрій і фактично взаємно-донощицькій дискусії з Миколою Хвильовим і його групою. Проводили багато публічних акцій – наприклад, великі літературні поїздки Донбасом. Хоч сьогодні вже важко чітко оцінити інтенсивність і результати таких заходів; ті ж імпрези серед донбаських робітників тоді були абсолютним мейнстримом у рамках культурного супроводу політики індустріалізації, тож могли використовуватись і для отримання певних «бонусів».

Публічність футуристів зробила їх найбільш упізнаваними з-поміж авангардистів, але й акумулювала на них увесь громадський негатив, що його викликала експериментальна творчість. Саме футуризм тривалий час був, а частково й залишається дотепер по-справжньому демонізованим стилістичним і організаційним напрямком десятих-тридцятих років минулого століття для багатьох консервативно налаштованих читачів, літературознавців і письменників.

Михайль Семенко

с. 32 *«Кондуктор»*. Вірш зі збірки «П'єро кохає» (1918). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів / упор. Я. Цимбал : у 4-х тт. – К.: Темпора, 2017. – Т. 1: Арії трьох П'єро. – С. 94.

с. 32 *«Я (Як гарно почувати, що я — сильний...)»*. Вірш зі збірки «П'єро мертвопетлює» (1918). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів… – Т. 3: Тов. Сонце. – С. 10.

с. 34 *«Вірш»*. Вірш зі збірки «П'єро мертвопетлює» (1918). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 3: Тов. Сонце. – С. 38.

с. 34 *«В степу»*. Вірщ зі збірки «Дерзання» (1914). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 1: Арії трьох П'єро. – С. 15.

с. 34 *«Авіятор»* . Вірщ зі збірки «Дерзання» (1914). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 1: Арії трьох П'єро. – С. 27.

с. 36 *«Завод ім. Мих. Семенка»* . Подається за першодруком: Зустріч на перехресній станції.— К.: Бумеранг, 1927.— С. 7–8. Згодом вірш увійшов до збірки «Малий Кобзар і нові вірші» (Харків, 1928).

с. 38 *«Бажання»*. Вірщ зі збірки «Дерзання» (1914). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 1: Арії трьох П'єро. – С. 21.

редовно полемизират и се конфронтират с представители от други литературни групи – по-конкретно, участват в подмолна и практически доносническа дискусия с Микола Хвильови и групата му. Провеждат много публични акции – например големи литературни пътувания из Донбас. Макар че днес е трудно ясно да се оценят интензивността и резултатите на подобни мероприятия, тези зрелища сред донбаските работници тогава са били категорични мейнстрийм импровизации, които в културен план съпровождат политиката, а също биха могли да се използват и за получаване на определени „бонуси".

Публичността на футуристите ги прави най-разпознаваеми сред авангардистите, но и акумулира върху тях целия обществен негативизъм, който поражда експерименталното творчество. Именно затова футуризмът дълго време, а отчасти и до днес, остава наистина демонизирано като стилистика и организация направление от миналия век за много консервативно настроени читатели, литературоведи и писатели.

Михайл Семенко

С. 33 *Кондуктор* е от стихосбирката „Пиеро обича" (1918). Текстът е от изданието Семенко М. Пълни събрани съчинения / съст. Я. Цимбал : в 4 т. – К: Темпора, 2017. – Т. 1: Арии на тримата Пиеровци. – с. 94.

С. 33 *Аз (Колко е хубаво да усещам, че съм силен).* От стихосбирката „Пиеро се клатушка пиян" (1918). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения…– Т. 3: Тов. Сонце. – с. 10.

С. 35 *Стихотворение* е от стихосбирката „Пиеро се клатушка пиян" (1918). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 3: Тов. Сонце. – с. 38.

С. 35 *В степта* е от стихосбирката „Дерзания" (1914). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 1: Арии на тримата Пиеровци. – с. 15.

С. 35 *Авиатор* от стихосбирката „Дерзания" (1914). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 1: Арии на тримата Пиеровци. – с. 27.

С. 37 *Завод „Мих. Семенко"* е от първата му публикация: „Среща на междинната гара". – К.: Бумеранг, 1927. – с. 7–8. По-късно стихотворението е включено в стихосбирката „Малък Кобзар и нови стихове" (Харков, 1928).

С. 39 *Желание* е от стихосбирката „Дерзанния" (1914). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 1: Арии на тримата Пиеровци. – с. 21.

с. 40 *«Дуже щира поезійка»*. Вірш зі збірки «Дерзання» (1914). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 1: Арії трьох П'єро. – С. 30.

с. 42 *«Білі столики»*. Вірш зі збірки «Bloc-notes. Дев'ять поем» (1918). Подається за виданням: Семенко М. Повна збірка творів... – Т. 3: Тов. Сонце. – С. 62.

Ґео Шкурупій

с. 42 *«Місячно»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори / упор. О. Пуніна, О. Соловей. – К.: Смолоскип, 2013. – С. 63.

с. 44 *«Соняшно»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 67.

с. 44 *«Геометрія»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 61.

с. 46 *«Я»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 57.

с. 46 *«Тіло»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 59.

с. 48 *«Гнів»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 63.

с. 48 *«Виробництво»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 68.

Микола (Нік) Бажан

с. 50 *«Цирк»*. Подається за першодруком: Нова ґенерація. — Харків, 1927. — № 3. — С. 23–26.

с. 54 *«Мене зелених ніг»*. Подається за першодруком: Червоний шлях. — Харків, 1924. — № 1–2. — С. 51.

Ґео Коляда

с. 56 *«Місто дихає! Або про флейту, червінці, бульвари, ніч, люльку, вроду, реклами, вошi, пивні, плакати, майдани, театри, людей, непманів, ватер-клозети, повій, крамниці, цигарки, кіно, нуль, вулиці, залі, завод, годинник, портфель, автомобіль, робочих, балет, трамвай, синдікати, кондуктора, трести, портсігари, кооперацію, калоші, брук, дим…»*. Подається за виданням: Українська авангардна поезія (1910 – 1930-ті роки) : Антологія / упор. О. Коцарев, Ю. Стахівська. — К.: Смолоскип, 2014. – С. 282–285. (Далі – УАП).

БЕЛЕЖКИ

С. 41 *Много искрено стихотворенийце* е от стихосбирката „Дерзания“ (1914). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 1: Арии на тримата Пиеровци. – с. 30.

С. 43 *Бели масички* е от стихосбирката „Bloc-notes. Девет поеми“ (1918). Текстът е от изданието: Семенко М. Пълни събрани съчинения... – Т. 3: Тов. Сонце. – с. 62.

Гео Шкурупий

С. 43 *Лунно* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения / съст.. О. Пунина, О. Соловей. – К.: Смолоскип, 2013. – с. 63.

С. 45 *Слънчево* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 67.

С. 45 *Геометрия* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 61.

С. 46 *Аз* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 57.

С. 46 *Тяло* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 59.

С. 49 *Гняв* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 63.

С. 49 *Производство* е от стихосбирката „Психетози“ (1922). Текстът е от изданието: Шкурупий Г. Избрани произведения... – с. 68.

Микола (Ник) Бажан

С. 51 *Цирк* е от първата му публикация: Нова Генерация. – Харков, 1927. – № 3. – с. 23–26.

С. 55 *На мен зелените нозе...* е от първата му публикация: Червен път. – Харков, 1924. – № 1–2. – с. 51.

Гео Коляда

С. 57 *Градът диша! Или за флейти, жълтици, булеварди, нощ, лула, красота, реклами, въшки, петли, плакати, площади, театри, хора, непмани, проститутки, клозети, магазини, цигари, кино, нула, улици, зали, завод, часовник, чанта, автомобил, работници, балет, трамвай, синдикати, кондуктор, тръстове, табакери, кооперация, галоши, паваж, дим....* Тук се публикува по изданието: „Украинска авангардна поезия (1910 – 1930 години): Антология / Съст. О. Коцарев, Ю. Стахивска. – К.: Смолоскип, 2014. – с. 282–285. (По-нататък – УАП).

«Ніч моя місячна зоряна…» – дещо перекручений перший рядок популярного українського романсу на слова Михайла Старицького («Ніч яка місячна, зоряна, ясная…»).

Луб'янка – розмовна назва, що об'єднує низку топонімів міста Москви (вулиці Мала та Велика Луб'янка, Луб'янська площа тощо).

Меєрхольд – Всеволод Меєрхольд (1874–1940), російський і радянський театральний режисер, актор, реформатор театру XX століття.

Робфаковці – учні так званих робітничих факультетів (робфаків), створених у міжвоєнному СРСР навчальних курсів, що готували робітників і селян до вступу у вищі навчальні заклади.

с. 62 *«Поема про те, як стати вродливим, мати у жінок поспіх і бути щасливим»*. Подається за першодруком: Нова ґенерація. — Харків, 1929. — № 5. — С. 32–34.

Франко – Іван Франко (1856–1916), український поет, прозаїк, драматург, перекладач, вчений, громадський діяч. Одна з найважливіших постатей в українській культурі XIX–XX століть.

Соловецький острів – власне, Соловецькі острови, група островів у Білому морі, де було створено перший сталінський концентраційний табір (Соловецький табір особливого призначення). В 1930-х роках там загинуло багато діячів української культури та науки.

Олекса Влизько

с. 68 *«Інструкція»*. Подається за: УАП, с. 135–136.

с. 70 *«Так воно є»*. Подається за: УАП, с. 136–285.

Дніпрельстан – одна з уживаних в СРСР назв збудованої в 1927 р. Дніпровської гідроелектростанції (Дніпрогес).

Залізняковий рід – Максим Залізняк (1740–1769), керівник гайдамацького повстання (1768–1769), відомого під назвою Коліївщина, отаман українського козацтва.

с. 74 *«Підхід до банана диялектично»*. Подається за першодруком: Універсальний журнал. — 1929. — № 6. — С. 74–75.

Джон-Буль – популярне прізвисько типового англійця. Походить від імені головного героя памфлета англійського публіциста Джона Арбетнота «Історія Джона Булля» (1727) – простуватого фермера.

с. 80 *«Щодня, щомісяця, щороку»*. Вірш зі збірки «Рейс» (1930). Подається за першодруком: Влизько О. Рейс: Вибрані вірші. – К.: Бібліотека газети «Пролетарська правда», 1930. – С. 3.

„Нощ моя лунна, звездна…“ – е леко преиначеният първи ред от популярния украински романс по текста на Михайло Старицки („Нощ моя лунна, звездна, ясна…“).

Лубянка – разговорно наименование, което обединява редица топоними в град Москва (улица Мала и Велика Лубянка, Лубянски площад).

Мейерхолд – Всеволод Мейерхолд (1874–1940), руски и съветски театрален режисьор, актьор, театрален реформатор от XX век.

Рабфаковец – ученик в така наречените работнически факултети (рабфакове), учебни курсове, създадени в между войните в СССР, за да готвят работниците и селяните за прием във висшите учебни заведения.

с. 63 *Поема за това как да станете красив, да имате успех сред жените и да бъдете щастлив* е съгласно първата публикация на творбата в „Нова Генерация“. – Харков, 1929. – № 5. – с. 32–34.

Франко – Иван Франко (1856–1916), украински поет, прозаик, драматург, преводач, учен, обществен деец. Една от най-важните фигури в украинската култура от XIX–XX век.

Соловецки остров – по-точно Соловецките острови са група острови в Бяло море, където е създаден първият сталински концентрационен лагер (Соловецки лагер със специално предназначение). През 30-те години там загиват много дейци на украинската култура и наука.

Олекса Влизко

С. 69 *Инструкция* . Тук се публикува по УАП, с. 135–136.

С. 71 *Така си е.* Тук се публикува по УАП, с. 136–285.

Днипрелстан –едно от най-разпространените наименования в СССР на построената през 1927 г. Днипровска хидроелектростанция (Днипрогес).

Зализняковият род – Максим Зализняк (1740–1769) е ръководител на хайдамашкото въстание (1768–1769), известно като Колиивщина, атаман на украинското казачество.

С. 75 *Диалектически подход към банана.* Тук се публикува по първата публикация в: Универсални журнал. – 1929. – № 6. – С. 74–75.

Джон Бул – популярно наименование на типичния англичанин. Произлиза от името на главния герой от памфлета на английския публицист Джон Арбетнот „Историята на Джон Бул“ (1727) , който е простоват фермер.

С. 81 *Всеки ден, всеки месец, всяка година*. Стихотворение от сборника „Рейс“ (1930). Тук се публикува по първата му публикация: Влизко О. Рейс: Избрани стихове. – К.: Библиотека на вестник „Пролетарска правда“, 1930. – с. 3.

Віктор Вер

с. 80 «*Галоп*». Подається за: УАП, с. 107–109.

с. 84 *«Заклик»*. Подається за: УАП, с. 111–112.

Юліан Шпол

с. 86 *«Я не піду на похорони старого світу...»*. Подається за: УАП, с. 737.

Marche funebre – похоронний марш *(фр.)*.

с. 86 *«Заводи згодом стануть...»*. Подається за: УАП, с. 740.

с. 88*«Заізмилась земля...»*. Подається за: УАП, с. 744–745.

Андрій Чужий

с. 90 *«Я вас вмочив»*. Подається за: УАП, с. 685.

с. 92 *«Мій портрет»*. Подається за: УАП, с. 686–687.

с. 94 *«...Сувора доля наказала Тодосці...»*. Подається за: УАП, с. 689.

Олександр Корж

с. 96 *«Дроворуб»*. Подається за першодруком: Нова ґенерація. — Харків, 1928. — № 3. — С. 185–186.

с. 98 *«У сутінках душ наших...»*. Подається за: УАП, с. 304.

Едвард Стріха (Кость Буревій)

с. 100 *«Зозе»*. Вірш походить із дебютної публікації Едварда Стріхи в журналі «Нова ґенерація» (1927, № 3). Подається за: УАП, с. 535.

с. 102 *«На хвилі 3000 метрів»*. Вірш походить із дебютної публікації Едварда Стріхи в журналі «Нова ґенерація» (1927, № 3). Подається за: УАП, с. 536.

с. 102 *«Порнографіза»*. Подається за: УАП, с. 537.

с. 104 *«Марш "Нової ґенерації"»*. Подається за: УАП, с. 538.

«Нова ґенерація» – назва журналу і групи українських футуристів. Журнал «Нова ґенерація» (редактор – Михайль Семенко) виходив з жовтня 1927 до грудня 1930 року у Харкові.

с. 106 *«Зустріч на перехресній станції»*. Подається за: УАП, с. 553–555.

Дніпрельстан – див. примітку до вірша Олекси Влизька «Так воно є».

Михайль Семенко

с. 110 *«Кверо-футурізм»*. Вперше опубліковано у виданні: Семенко М. Кверофутурізм. Поезопісні. – К., 1914. Подається за виданням: Семенко М.

Виктор Вер

С. 81 *Галоп*. Тук се публикува по: УАП, с. 107–109.

С. 85 *Призив*. Тук се публикува по: УАП, с. 111–112.

Юлиан Шпол

С. 87 *Няма да ида на погребението*…. Тук се публикува по: УАП, с. 737.

Marche funebre – погребален марш *(фр.)*.

С. 87 *С времето заводите ще спрат*... . Тук се публикува по: УАП, с. 740.

С. 89 *Зазими се земята*.... Тук се публикува по: УАП, с. 744–745.

Андрий Чужи

С. 91 *Потопих ви*. Тук се публикува по: УАП, с. 685.

С. 93 *Моят портрет*. Тук се публикува по: УАП, с. 686–687.

С. 95 *Суровата съдба нареди на Тодоска*…. Тук се публикува по: УАП, с. 689.

Олександър Корж

С. 97 *Дървосекач*. Подава се по първата му публикация: Нова Генерация. – Харков, 1928. – № 3. – с. 185–186.

С. 99 *В сумрака на душите ни*…. Тук се публикува по: УАП, с. 304.

Едвард Стриха

С. 101 *Зозе*. Стихотворението е част от поетичния дебют на Едвард Стриха в списание „Нова Генерация“ (1927, № 3). Тук се публикува по: УАП, с. 535.

С. 103 *На вълна 3000 метра*. Стихотворението е част от поетичния дебют на Едвард Стриха в списание „Нова Генерация“ (1927, № 3). Тук се публикува по: УАП, с. 536.

С. 103 *Порнографиза*. Тук се публикува по: УАП, с. 537.

С. 105 *Марш на „Новата Генерация“*. Тук се публикува по: УАП, с. 538.

„Нова Генерация“ е заглавието на списанието и на групата украински футуристи. Списанието „Нова ґенерация“ (редактор – Михайл Семенко) излиза от октомври 1927 до декември 1930 година в Харков.

С. 107 *Среща на междинната гара*. Тук се публикува по: УАП, с. 553–555.

Днипрелстан – вж. Бележката към стиха на Олекса Влизко *Така си е* .

Михайл Семенко

С. 111 *Кверофутуризъм*. За първи път се публикува в изданието: Семенко М. Кверофутуризъм. Поезопесни. – К., 1914. Тук се подава по изданието:

Вибрані твори. – К.: Смолоскип, 2010. – С. 265–267. У тексті збережено правопис оригіналу.

Михайль Семенко, Ґео Шкурупій, Микола Бажан

с. 116 *«Зустріч на перехресній станції».* Подається за першодруком: Семенко М., Шкурупій Ґ., Бажан М. Зустріч на перехресній станції, або Розмова трьох. – К.: Бумеранг, 1927. – 49 с.

Цей текст має складну жанрову природу, він поєднує риси художнього тексту та естетичного маніфесту.

Комнезам (Комітет незаможних селян) – орган влади на селі в Українській Радянській Соціалістичній Республіці в 1920–33 рр.

«Плужанин» – літературний журнал, що виходив у Харкові в 1925–27 рр. Публікувалися в ньому здебільшого члени письменницької організації «Плуг», чия творчість віддзеркалювала життя українського села.

«Камена», «Крізь бурю й сніг» – збірки віршів двох українських поетів-неокласиків, автор першої – Микола Зеров, другої – Максим Рильський.

Володимир Сосюра (1898–1965) – український поет, лірик-неоромантик.

Михайло Яловий (1895–1937) – поет, прозаїк, драматург, жертва сталінського терору.

Брама Заборовського – архітектурний зразок українського бароко XVIII ст., парадний в'їзд до резиденції київських митрополитів на території Софійського собору в Києві.

Дніпрельстан – див. примітку до вірша Олекси Влизька «Так воно є».

Нарбут – Георгій Нарбут (1886–1920), український графік, ілюстратор, автор перших українських державних знаків – банкнот і марок.

Тарасевич – мається на увазі Олександр Тарасевич (1640–1727) або його учень Леонтій Тарасевич (1650–1703), обидва – видатні гравери, офортисти.

Зубрицький – Никодим Зубрицький (1688–1724) – гравер по дереву та міді, чернець.

Чернігівські гути – майстерні з виготовлення ґутного скла на Чернігівщині, свого найбільшого розвитку досягли у XVIII ст.

Михайло Туган-Барановський (1865–1919) – видатний український економіст, міністр фінансів Української Центральної Ради.

УНР (Українська Народна Республіка) – українська держава, що існувала в 1917–20 рр.

Семенко М. Избрани произведения. – К.: Смолоскип, 2010. – С. 265–267. В текста е запазен правописа на оригинала.

Михайл Семенко, Гео Шкурупий, Микола Бажан

С. 117 *Среща на междинната гара*. Тук се публикува по първото му издание: Семенко М., Шкурупий Г., Бажан М. Среща на междинната гара или разговор за трима. – К.: Бумеранг, 1927. – 49 с.

Текстът има сложна жанрова природа, той обединява черти на художествен текст и естетически манифест.

Комнезам (Комитет на незаможните селяни) – орган на селската власт в Украинската съветска социалистическа република в периода 1920-1930 г.

„Плужанин“ – литературно списание, което излиза в Харков в периода 1925–27 г. В него публикуват голяма част от членовете на писателската организация „Плуг“, чието творчество отразява живота на украинското село.

„Камена“, „През бюря и сняг“ – стихосбирки на двама украински поети неокласици, автор на първата е Микола Зеров, а на втората – Максим Рилски.

Володимир Сосюра (1898–1965) – украински поет, лирик-неоромантик.

Михайло Ялови (1895–1937) – поет, прозаик, драматург, жертва на сталинския терор.

Портата на Заборовски – архитектурен културен образец на украинското барок от XVIII в., парадният вход на резиденцията на киевските митрополити на територията на Софиевския събор в Киев.

Днирелстан – вж. Бележката към стиха на Олекса Влизко *Така си е* .

Нарбут – Георги Нарбут (1886–1920), украински график, илюстратор, автор на първите украински държавни знаци – банкноти и марки.

Тарасевич – има се предвид Олександър Тарасевич (1640–1727) или неговия ученик Леонтий Тарасевич (1650–1703) – известни гравьори, офортисти.

Зубрицки – Никодим Зубрицки (1688–1724) – гравьор върху дърво и мед, монах.

Черниговски гути – работилници за изработка на духано стъкло в Черниговска област, които достигат върха на своето развитие през XVIII в.

Михайло Туган-Барановски (1865–1919) – известен украински икономист, министър на финансите в Украинската централна рада.

УНР (Украинска народна република) – украинска държава, съществувала в периода 1917–20 г.

«Просвіта» (Товариство «Просвіта») – українська культурно-освітня організація.

Борис Грінченко (1863–1910) – письменник, лексикограф, літературознавець, етнограф, громадський діяч, автор чотиритомного «Словаря української мови».

ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) – літературне об'єднання, що існувало у Харкові в 1926–28 рр.

КОНСТРУКТИВІЗМ

Другий після футуризму та заразом міцно з ним пов'язаний напрям українського авангарду. Конструктивісти теж – хоч і в радикально менших масштабах – зуміли створити організацію, написати кілька маніфестів та інших теоретичних речей і видати хай нетривалий, зате яскравий часопис.

Головним організатором українського конструктивізму в літературі став Валер'ян Поліщук (важливе уточнення: термін «конструктивізм» він і його колеги вживали тільки як одне з багатьох, до того ж не основне, визначення свого напрямку). Загалом, людина неймовірної продуктивності, він працював у найрізноманітніших стилістиках, але в другій половині двадцятих років у Харкові зосередився на «спіралізмі», «конструктивному динамізмі». Практика і теорія безперечно показують, що при всіх неоднозначностях і суперечностях цей «спіралізм» варто вважати різновидом конструктивізму. Бо ж тут бачимо і «розгортання метафори» (взагалі, увагу до метафори), і естетичну «всеядність» заради побудови вірша (в одній зі статей Поліщук закликав не нехтувати в новій поезії навіть таким жанром, як романс), і пошук міцної, чіткої форми, і стриманість у мовних іграх, і дзвінку «будівничу» налаштованість (як великою мірою й у сцієнтизмі).

Характерний факт: саме конструктивісти-спіралісти-динамісти першими в українській літературі послідовно пропагували верлібр, хоч і розуміли його широко.

(...) Один волосок одбився од тьмяного гурту з її голови і попав у невидимий світляний парус, що пробився зі щілки віконниць. Зайчик того паруса врізався у підлогу десь за меблями, і присутність

„Просвета“ (Дружество „Просвета“) – украинска културно-образователна организация.

Борис Гринченко (1863–1910) – писател, лексикограф, литературовед, етнограф, обществен деец, автор на четиритомния „Речник на украинския език“.

ВАПЛИТЕ (Вільна академія пролетарської літератури – Свободна академия за пролетарска литература) – литературно обединение, съществувало в Харков в периода 1926–28 *г.*

КОНСТРУКТИВИЗЪМ

Конструктивизмът е второто направление на украинския авангард след футуризма и е здраво свързан с него. Макар и в радикално по-тесни мащаби, конструктивистите също съумяват да създадат организация, да напишат няколко манифеста и други теоретични текстове и да издадат недълготрайно, но пък за сметка на това бележито списание.

Главен организатор на украинския конструктивизъм в литературата е Валериян Полищук (важно е уточнението, че терминът „конструктивизъм“ е използван от него и колегите му само като едно от многото, но не и основно определение на тяхното направление). В общи линии като творец с изключителна продуктивност той работи в най-разнообразни стилове, а от втората половина на 20-те години в Харков се съсредоточава върху „спирализма“ и „конструктивния динамизъм“. Практиката и теорията показват безусловно, че при цялата си неконкретност и противоречивост „спирализмът“ се смята за разновидност на конструктивизма, тъй като в него се наблюдават и „разгърнати метафори“ (въобще е засилено вниманието към метафората), и естетическа „всеядност“ при версификацията (в една от статиите си Полищук призовава в новата поезия да не се пренебрегва дори такъв жанр като романса), и търсене на устойчива, ясна форма, сдържаност при езиковите игри и звънка „градивна“ нагласа (както в сциентизма до голяма степен).

Характерна особеност е, че „именно конструктивист-спиралист-динамистите“ са първите в украинската литература, които последователно пропагандират свободния стих, въпреки че го разбират в широк смисъл:

[…] *Едно косъмче се отдръпна от мъгливата група на*
главата ѝ и попадна в невидимия светъл лъч, който
се прокрадна от цепнатината на прозореца. Зайчето на лъча
се вряза в пода някъде зад мебелите, за присъствието

його там можна було тільки вгадувати по тихій,
ледве помітній заграві, що стояла в кутку, наче
од кошика з помаранчами.
Своїм блискучим кінцем той волок сам загорівся
в невидимому й прямому струмкові сяєва, як
кінець сталевого дротика, вийнятий з білого гарту
чи запалені у кисні.
У чорній густоті темряви кімнати він горів і
бризкав яскравістю, як чудовий жест невидимої
доброти.

Навколо Поліщука зібралася невеличка група, яка, за назвою часопису «Авангард», так само стала називатись «Авангардом». Найбільш яскравими її представниками, крім Поліщука, були Раїса Троянкер і Леонід Черновол-Малошийченко (з-поміж інших, під «Прокламацією авангарду» підписався футурист Ґео Коляда). Хоч конструктивістський період у творчості Троянкер був коротенький, але вона встигла створити абсолютно програмного вірша для, сказати б, прокламаційної гілки цього напрямку:

Кохаю кімнату,
Простору кімнату,
Широку кімнату,
Високе вікно.
Щоб можна ходити,
Щоб можна блукати
Від стінки до стінки
Зорить у вікно.
А в мене камірка,
А в мене кабінка
Два сажні
Два сажні
Два сажні
І все.
Чи ж можна для сонця
Вигадувать мірки?
Для сонця?
Для світла?
Повітря?
Пусте,

му можеше да се предположи само по тихия,
едва забележим отблясък в ъгъла, сякаш
от кошница с портокали.
С бляскавия си крайчец косъмчето само припламна
в невидима и директна струйка сияние, като
крайчеца на стоманена тел, изтеглена от бяло закаляване
или запалена в киселина.
В черната гъстота на сумрака в стаята то гореше и
пръскаше блясък, като чуден жест на невидима
добрина.

Около Полищчук се събира малка група, която също като името на изданието започва да се нарича „Авангард“. Най-ярките ѝ представители, освен Полищчук, са Раиса Троянкер и Леонид Чернов-Малошийченко (заедно с тях под „Прокламация на авангарда“ се подписва и футуристът Гео Коляда). Въпреки че конструктивистkият период в творчеството на Троянкер е кратък, тя успява да създаде категорично програмно стихотворение за т.нар. прокламационен дял на направлението:

Обичам аз стая,
просторната стая,
широката стая,
с прозорец висок.
Да мога да ходя,
да мога да бродя
от всяка стеничка
в прозорец да бдя.
А имам килерче,
а имам кабинка
два метра,
два метра,
два метра
това е.
За слънцето може ли
мярка да има?
За слънце?
За яркост?
За въздух?
Едва ли.

Будуйте будинки!
Кремезні будинки!
Стрункий хмарочос.
Не треба садибок,
Вузьких гацієндок
І власницько-хижих
Маленьких ранчо.
Кохаю кімнату
Високу і юну.
Простору кімнату,
Широке вікно
Будинок-комуну
Будинок-комуну.
Кохаю давно.

Сліпучий оптимістичний пафос цього вірша (та й далеко не лише його) міцно в'яже конструктивізм із подальшим соціалістичним реалізмом. І змушує замислитися над тим, чи справді тріумфальний вихід на літературну сцену тридцятих років сталінського соцреалізму був лише штучним, організованим владою явищем? Чи не з'явився б він і без адміністративного тиску, так само використовуючи деякі інструменти авангарду, так само поглинаючи декого з його авторів?

Група Поліщука декларувала особливу увагу до творчості іншомовних літераторів України (за тодішньою термінологією – «нацмен», скорочення від «національні меншини») та видала 1928 року відповідний російськомовний збірник «Радиус Авангардовцев».

Часопис «Авангард» було розгромлено в 1929 році, невдовзі після появи в ньому жартів про «ліжко для кохання», яке Поліщук нібито розробляв із художником Василем Єрміловим, і гасла «Хай живе прилюдний поцілунок в голу грудь!». Учасники групи теж швидко розбіглися.

Риси конструктивізму трапляються в творчості ще одного цікавого поета – Майка Йогансена. Відчувався легкий конструктивістський вплив і загалом у «Техно-мистецькій групі А», до якої ввійшов Йогансен. Так само можна тут згадати й Олександра Сороку.

Цікаво, що до конструктивістської поетики істотно наблизилися й пізні футуристи (межі двадцятих і тридцятих років) на кшталт Юрія Палійчука, Мечислава Гаска, Сави Голованівського. Подібні тенденції можна завважити й у їхніх старших колег, ба навіть тодішня футуристична

Съграждайте сгради!
Устойчиви сгради!
Небето да стържат дори.
Не трябват къщурки,
и хижички малки
владетелско-хищен
и тесен чифлик.
Обичам аз стая
висока и млада.
Просторната стая,
с прозорец широк
И сграда комуна
и сграда комуна.
Обичам без срок.

Слепият оптимистичен патос на стихотворението (а далеч не само неговият) обвързва здраво конструктивизма с последвалия го соцреализъм. И кара човек да се замисли – дали действително триумфалното излизане на литературната сцена през 30-те години на сталинския соцреализъм е само изкуствено, организирано от властта явление? Дали той не би се появил и без административен натиск, защото по същия начин използва някои от инструментите на авангарда и поглъща някои от авторите си?

Групата на Полищчук декларира особено внимание към творчеството на чуждоезичните писатели на Украйна (според тогавашната терминология – „нацмен“ е съкращение от „национални малцинства“) и през 1928 година издава съответния рускоезичен сборник „Радиус на Авангардистите“.

Списание „Авангард“ е разгромено през 1929 година, скоро след като в него се появява лозунгът „Да живее публичната целувка по гола гръд!“ и шегите за „леглото за любов“, което Полищчук разработва с художника Васил Ермилов. Участниците в групата също бързо се разбягват.

Черти на конструктивизъм има в творчеството на още един интересен поет – Майк Йохансен. Долавя се лек конструктивистки полъх и в „Технотворческата група А“, към която се присъединява Йохансен. Тук може също да се спомене и Олександър Сорока.

Любопитно е, че към поетиката на конструктивизма по своята същност се доближават и късните футуристи (на границата между 20-те и 30-те) като Юрий Палийчук, Мечислав Гаско, Сава Голованивски. Подобни тенденции се наблюдават и при колегите им от по-старото поколение,

теорія (при всій непевності її зв'язку з реальною художньою практикою) шукала нових цілей у цьому просторі та проголошувала «етап конструкції». Тобто де в чому український конструктивізм став продовженням українського футуризму.

Валер'ян Поліщук

с. 136 *«Радіо»*. Подається за: УАП, с. 398–400.

Варіометр (від лат. *vario* – мінять та гр. *metrio* – вимірювати) – радіотехнічний прилад, яким плавно змінюють індуктивність при коливанні контурів відповідної частоти. *(Прим. перекладача).*

с. 140 *«Авто й шофер»*. Подається за: УАП, с. 382–383.

с. 142 *«Бунт матерії»*. Подається за: УАП, с. 396–397.

с. 146 *«Огні»*. Подається за: УАП, с. 404–405.

с. 148 *«Райдуга»*. Подається за: УАП, с. 392.

Майк Йогансен

с. 150 *«Потяг уночі»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії. – К.: Радянський письменник, 1989. – С. 115.

с. 150 *«Ліс»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії… – С. 123–124.

с. 152 *«Комуна (утопічна поема)»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії… – С. 81–86.

Сосюртесь – від імені *Володимира Сосюри (1898–1965)* – українського поета й прозаїка, який належав до угрупування «Плуг» (Спілка селянських письменників України). *(Прим. перекладача).*

«Учітеся, брати мої, / Думайте, читайте» – цитата з поеми Тараса Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Украйні і не в Украйні моє дружнє посланіє».

с. 156 *«Станція»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії… – С. 114.

с. 156 *«Реакція»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії… – С. 65.

с. 158 *«Заєць дитячий»*. Подається за виданням: Йогансен М. Поезії… – С 114.

Раїса Троянкер

с. 158 *«Моє кохання»*. Подається за: УАП, с. 601–602.

с. 160 *«Згадка»*. Подається за: УАП, с. 602–604.

с. 164 *«Невеличка поема про старого професора»*. Подається за: УАП, с. 597–601.

Огюст-Анрі Форель (1848–1931) – швейцарський психіатр, невропатолог і ентомолог, відомий своїми дослідженнями структури мозку людей та мурах. *(Прим. перекладача).*

дори тогавашната футуристична теория (при цялата неувереност на връзката ѝ с реалната художествена практика) търси нови цели в пространството и обявява „етап на конструкция“. Тоест донякъде украинският конструктивизъм се явява продължение на украинския футуризъм.

Валериян Полищчук

С. 137 *Радио*. Тук се публикува по: УАП, с. 398–400.

Вариометър – (от лат. vario – променям и гр. metrio – измервам) устройство в радиотехниката, с което плавно се изменя индуктивността при колебание на контурите при съответната честота – Б. пр.

С. 141 *Кола и шофьор*. Тук се публикува по: УАП, с. 382–383.

С. 143 *Бунтът на материята*. Тук се публикува по: УАП, с. 396–397.

С. 147 *Огньове*. Тук се публикува по: УАП, с. 404–405.

С. 149 *Дъга*. Тук се публикува по: УАП, с. 392.

Майк Йохансен

С. 151 *Влак в нощта*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии. – К.: Радянски писменник, 1989. – с. 115.

С. 151 *Гора*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии… – с. 123–124.

С. 153 *Комуна*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии… – с. 81–86.

Сосюрвайте от името на *Володимир Сосюра (1898-1965)* – украински поет и белетрист, принадлежал към литературните групи „Плуг“ (Съюз на селските писатели в Украйна). – Б. пр.

„Учете се, братя мои, / Мислете, четете“ – цитат от поемата на Тарас Шевченко „И към мъртвите, и към живите, и към нероденитe».

С. 157 *Станция*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии… – с. 114.

С. 157 *Реакция*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии… – с. 65.

С. 159 *Детски заек*. Тук се публикува по: Йохансен М. Поезии… – с 114.

Рауса Троянкер

С. 159 *Любовта ми*. Тук се публикува по: УАП, с. 601–602.

С. 161 *Спомен*. Тук се публикува по: УАП, с. 602–604.

С. 165 *Кратка поема за стария професор*. Тук се публикува по: УАП, с. 597–601.

Огюст-Анри Форел (1848-1931) – швейцарски мирмеколог, невроанатом и психиатър, известен с изследванията си върху мозъчната структура на хората и мравките – Б. пр.

Воронов – Сергій (Самуїл) Воронов (1866–1951) – французький хірург російського походження, розробляв метод омолодження людини за допомогою прищеплення їй тканин яєчок мавпи.

Мечніков – Ілля Мечніков (1845–1916) – біолог, патолог, один із засновників порівняльної патології, еволюційної ембріології, імунології і мікробіології. Народився в Україні.

Штайнах – Ойґен Штайнах (1861–1944) – австрійський фізіолог, сексолог, піонер у галузі ендокринології, шість разів номінований на Нобелівську премію.

Продком – продовольчий комітет, установа, що завідувала заготовлюванням, підрахунком та розподілом продовольства.

Леонід Чернов
с. 172 *«Харків. Кіно-симфонії»*. Подається за: УАП, с. 664–671.

«Березіль» – український театр-студія, заснований видатним режисером Лесем Курбасом у 1922 році в Києві. В 1926 році переїхав до Харкова.

«Мікадо, або Місто Тітіпу» – оперета Артура Салівана. *(Прим. перекладача).*

Церобкооп – центральний робітничий кооператив.

Нарзан – природна джерельна газована вода з Північного Кавказу. *(Прим. перекладача).*

Будинок Блакитного – Республіканський Будинок літераторів імені Василя Блакитного у Харкові, письменницький клуб, який діяв у 1927–1931 роках.

«Червоний Перець» – сатирично-гумористичний ілюстрований журнал, який виходив українською мовою у 1927–1934 роках у Харкові як додаток до газети «Вісті ВУЦВК».

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка, республіка в складі Радянського Союзу, у 1937 році перейменована на УРСР (Українську Радянську Соціалістичну Республіку).

Зелений Клин – історична українська назва території Приамур'я (Зовнішня Маньчжурія), де в 1920-х роках жило понад 300 тис. етнічних українців.

Сергей (Самуил) Абрамович Воронов (1866-1951) – френски хирург от руски произход, разработвал метод за подмладяване чрез трансплантиране на клетки от тестиси на маймуна.

Иля Илич Мечников (1845–1916) – биолог, патолог, един от основателите на сравнителната патология, еволюционната ембриология, имунология и микробиология. Роден в Украйна. Нобелов лауреат по физиология или медицина от 1908 година.

Ойген Щайнах (1861-1944) – австрийски физиолог, сексолог, пионер в ендокринологията с шест номинации за Нобелова награда за фиозиология или медицина.

Продком (от рус.ез. „Продоволственный комитет“) – организация в СССР, която отговаря за отчетността, суровините и разпределението на хранителните продукти.

Леонид Чернов

С. 173 *Харков. Кино-симфония. Първи епизод.* Тук се публикува по: УАП, с. 664–671.

„Березил“ („Березіль“) – украинска театрална студия, основана от Лес Курбас през 1922 г. в Киев и преместена през 1926 г. в Харков, което огласява творческата насока като „изкуство за изкуството“; съществува до 1933 г., когато Л.Курбас е арестуван.

„Микадо, или Градът на Титипу“ – оперета от Артър Съливан – Б. пр.

Церобкооп – централен работнически кооперативъ.

Нарзан – естествено газирана изворна вода от Северен Кавказ – Б. пр.

Домът на Блакитни – Републикански Дом на литераторите „Васил Блакитни“ в Харков, писателски клуб, действал в периода 1927–1931 година.

„Червони перец“ („Червоний перець“) – сатирично-хумористично илюстрирано списание, излизало на украински език в периода 1927–1934 в Харков като приложение на вестник „Вести ВУЦВК“.

УСРР – Украинска социалистическа съветска република, република в състава на Съветския съюз, която през 1937 година е преименувана на Украинска съветска социалистическа република.

Зелени Клин – историческо украинско наименование на територията на Приамурието (Външна Манджурия), където през 1920-те години живеят повече от 300 хиляди етнически украинци.

Олександр Сорока

с. 186 *«Ласточчине гніздо».* Подається за першодруком: Авангард 3. — Харків, 1929. — С. 110.

с. 188 *«Малюнок».* Подається за: УАП, с. 528.

с. 188 *«Обивателька».* Подається за: УАП, с. 525.

с. 192 *«Прокламація авангарду».* Маніфест подається за першодруком: Бюлетень авангарду. – Харків, 1928. – С. 1–6.

Коряківські, зеровські чи пільнячкуваті боженята... – Володимир Коряк (справжнє ім'я – Волько Блюмштейн, 1889–1937) – український літературознавець, літературний критик. Микола Зеров (1890–1937) – український поет, перекладач, лідер угрупування неокласиків. Борис Пільняк (справжнє ім'я – Борис Вогау, 1894–1938) – російський письменник, чия творчість була об'єктом критики особисто Йосипа Сталіна.

Пільняко-хвильовистий мотлох... – Микола Хвильовий (1893–1933) – поет, прозаїк, публіцист, одна з центральних постатей української літератури міжвоєнного періоду.

Ахровський – від абревіатури АХР: Асоціація художників революції (об'єднання радянських художників, що існувало в 1922–32 роках).

с. 216 *«Спіралізм. Spiralismus».* Подається за першодруком: Авангард 3. – Харків, 1929. – С. 82. Маніфест вміщений як редакційна стаття в 3-му числі альманаху «Авангард» без вказування імені автора (авторів).

СЦІЄНТИЗМ

Колоритною і дотепер маловідомою частиною українського поетичного авангарду першої половини двадцятого століття є сцієнтизм. Екстравагантне експортування наукової лексики, реалій, тематики до поезії інколи могло мати під собою поважне, концептуальне підґрунтя, але результат неминуче виявлявся «фрікуватий»:

Сидів чоловік.
Зубами вгризся в тайну космосу.
Руками – молотом думки,
Розбивав її могутню стіну.
Кров у мозку
Котилась скорістю планети.
Родила лінії, колеса, еліпси...

Олександър Сорока

С. 187 *Лястовичето гнездо.* Тук се публикува по първото отпечатване: Авангард 3. – Харков, 1929. – с. 110.

С. 189 *Рисунка*. Тук се публикува по: УАП, с. 528.

С. 189 *Обитателка.* Тук се публикува по: УАП, с. 525.

С. 193 „Прокламация на авангарда“. Манифестът се публикува по първата му публикация: Бюлетен авангарду. – Харков, 1928. – с. 1–6.

Коряковски, зеровски или пилнячкувати малки богове... – Володимир Коряк (истинско име – Волко Блумщайн, 1889–1937) – украински литературовед, литературен критик. Микола Зеров (1890–1937) – украински поет, преводач, лидер на групата „неокласици“. Борис Пилняк (истинско име – Борис Вогау, 1894–1938) – руски писател, чието творчество е било обект на критика лично на Йосиф Сталин.

Пилняко-хвильовисти вехтории... – Микола Хвильови (1893–1933) – поет, прозаик, публицист, една от централните фигури на украинската литература от междувоенния период.

Ахровски – от абревиатурата АХР – Асоциация на художниците на революцията, обединение на съветските художници, съществувало в периода 1922–32 г.

С. 217 „Спирализм. Spiralismus“. Тук се публикува по първото отпечатване в: Авангард 3. – Харков, 1929. – с. 82. Манифестът е поместен като редакционна статия в 3 брой на алманаха „Авангард без да се посочва името на автора (авторите).

СЦИЕНТИЗЪМ

Колоритна и досега малко известна част от украинския поетически авангард от първата половина на двадесети век е сциентизмът. Екстравагантната употреба на научна лексика, реалии, тематика в поезията понякога може да има важна, концептуална основа, но резултатът неминуемо провокира:

Седеше мъжът.
Със зъби захапа космичната тайна.
С ръце като чука́ на мисъл
разбиваше нейната мощна стена.
Кръвта във мозъка
се движеше с планетна скорост.
Зараждa линии и елипси, и кръгове...

Гордійський узол простору:
ДИТЯЧИМ БУБЛИКОМ, СТАВ!
СМІХ ГЕНІЯ...
КОСМОС ДИТЯЧА БРЕХНЯ,
БОЖЕВІЛЬНИХ ДУМ.

(Володимир Ґадзінський, поема «Айнштайн»).

Втім, це аж ніяк не варто трактувати як недолік. Химерні вірші сцієнтистів із сьогоднішньої перспективи постають однією з найхарактерніших родзинок українського радянського авангарду. Тим паче, вони чудово корелюють із загальним духом індустріалізації, «наукової метафізики», знаковим для утопічних експериментів і пошуків 1920-х років.

Колонки цифр стають ритмічно в чергу
На книзі – дзеркалі, де світиться життя
машин,
Напруга поля, гореч жарких газів,
Дзиґ обертань, як і потреби місць.
Колонки цифр ідуть з годинником уногу.
Видно, як місто тільки – що заснуло:
Тому то вольт – 120, ампер – 13 тисяч,
Температура масткої олії – 56о –
І легко родяться у світ 2110 кіловатів.
Місто прокинулось – і вгору кіловатність.
Вже V – 110, А – 29 тис., олія – 60о
А кіловат – (KW) – 4017
Натужено в динамо двиготять,
І загальмовують важке вертіння (...)

Це – уривок із поеми «Електростанція» Валер'яна Поліщука. Шукали себе в цій стилістиці також Юрій Палійчук, Володимир Ґадзінський, Олекса Слісаренко, є окремі вірші у Василя Хмелюка.

Юрій Палійчук

с. 224 *«Винахідники стеліту»*. Подається за першодруком: Авангард № А. — 1930. — С. 23.

Гордиев възел на пространството:
СТАНИ, ГЕВРЕК ОТ ДЕТСТВОТО!
СМЕХА НА ГЕНИЯ...
КОСМОС ДЕТСКА ЛЪЖА,
НА ЛУДИЯ МИСЛИТЕ.

(Володимир Гадзински, из поемата „Айнщайн“).

Това обаче определено не може да се тълкува като недостатък. Призрачните стихове на сциентистите от днешна перспектива представляват черешката на тортата на украинския съветски авангард. Още повече че те много добре корелират с общия дух на индустриализацията, с „научната метафизика“, знакова за утопичните експерименти и търсения от 20-те години.

Колонките от цифри в ритъм в ред застават
по книга – огледало на живот машинен,
волтажа на поле, изгаряне на газове,
ос на въртене и потребности на мястото.
Колонките от цифри са с часовника във такт.
Градът се вижда как заспива ей сега:
затуй е волтът 120, а амперът – 13 хиляди,
температурата на маслото е 56° –
и леко раждат се на бели свят 2110 киловата.
Градът се буди – вдигат се и киловатите.
И вече V е 110, А – 29 хил., масло – 60°,
а киловатите (KW) 4017
напрегнато в динамото се движат,
така възпират тежкото въртене […]

Това е откъс от поемата „Електроцентрала“ на Валериян Полищук. В тази стилистика се реализират също Юрий Палийчук, Володимир Гадзински, Олекса Слисаренко, тя се открива и в отделни стихотворения на Васил Хмелюк.

Юрий Палийчук

С. 225 *Откривателите на стелита*. Тук се публикува по първата му публикация: Авангард № А. – 1930. – с. 23.

Стеліт – загальна назва високовуглецевих ливарних твердих сплавів на основі кобальту, нікелю чи заліза.

с. 226 *«Дніпрельстан»*. Подається за першодруком: Нова генерація. — Харків, 1928. — № 4. — С. 256.

Дніпрельстан – див. примітку до вірша Олекси Влизька «Так воно є».

с. 226 *«Марш автодора»*. Подається за виданням: Український футуризм: Вибрані сторінки / упор. М. Сулима. — Ніредьгаза: Педагогічний інститут ім. Дьордя Бешшеньєї, 1996. — С. 217–218.

Автодор – від «автомобільні дороги»: скорочена назва Товариства сприяння розвитку автомобілізму та покращенню доріг СРСР.

Валер'ян Поліщук

с. 228 *«Електростанція»*. Подається за: УАП, с. 384–386.

Володимир Ґадзінський

с. 232 *«Айнштайн. Матеріялістична поема»*. Подається за першодруком: Гадзінський В. Айнштайн. Земля (дві поеми). — Москва: Т-во «СІМ», 1925. — 21 с.

Олекса Слісаренко

с. 238 «*Комунікація*». Подається за першодруком: Семафор у майбутнє: апарат панфутуристів. — К., 1922. — Ч. 1. — С. 23–24.

ЕКСПРЕСІОНІЗМ

Ламані хвилі експресіонізму чинили помітний вплив на українську літературу протягом цілого двадцятого століття. Тим не менш, в Україні не було навіть натяку на його оформлення як виразного організаційного напрямку.

Що стосується поезії, експресіонізм головно виявляв себе в текстах авангардистів (або поетів, близьких авангардові) з артистичного середовища міста Львова. Міжвоєнний Львів перебував у складі Польщі, тому тамтешні українські літератори перебували в тіснішому, ніж будь-де інде, контакті з німецькомовною і польською поезією, що в них експресіонізм дався взнаки дуже яскраво.

Поет і маляр Володимир Гаврилюк віддавав неабияку «данину» тугій напрузі, густій парадоксальній естетиці експресіонізму в обох жанрах своєї творчості. До речі, Гаврилюк – прототип головного героя роману

Стелит – патентовано наименование на сплав от кобалт, хром, волфрам, силиций и др., използвана при направата на високоустойчиви елементи.

С. 227 *Днипрелстан*. Тук се публикува по първата му публикация: Нова Генерация. – Харков, 1928. – № 4. – с. 256.

Днипрелстан – вж. Бележката към стиха на Олекса Влизко *Така си е* .

С. 227 *Маршът на Автодор*. Тук се публикува по: Украински футуризъм: Избрани страници / съст.. М. Сулима. – Ниредгаза: Педагогически институт «Дьордя Бешшеньей», 1996. – с. 217–218.

Автодор (съкр. от „Автомобільні дороги“) – организация, съществувала от 1927 г. до 1935 г. в СССР, имаща за цел развитие на автомобилизма и подобряване на автомобилните пътища.

Валериян Полишчук

С. 229 *Електростанция*. Тук се публикува по: УАП, с. 384–386.

Володимир Гадзински

С. 233 *Айнщайн*. Тук се подава по първата му публикация: Гадзински В. Айнштайн. Земя (две поеми). – Москва: Т-во «СИМ», 1925. – 21 с.

Олекса Слисаренко

С. 239 *Комуникация*. Тук се подава по първата му публикация: Семафорът към бъдещето: апаратът на панфутуристите. – К., 1922. – Ч. 1. – с. 23–24.

ЕКСПРЕСИОНИЗЪМ

Пречупените линии на експресионизма оказват значително влияние върху украинската литература през целия XX век. Още повече че в Украйна няма никакъв намек за оформянето му като обособено организирано направление.

Що се отнася до поезията, експресионизмът се изявява главно в текстовете на авангардистите (или на близките до авангарда поети) от артистичните среди от град Лвов. Междувоенният Лвов е в състава на Полша, затова и тамошните украински творци са в по-тесен контакт, отколкото където и да е другаде, с немската и полската поезия, в които експресионизмът има свое ясно изразено лице.

Като поет и художник Володимир Гаврилюк има огромни „заслуги“ за засилване на напрежението, за гъстата парадоксална естетика на експресионизма и в двете области на своето направление. Впрочем Гаври-

Оксани Керч «Альбатроси», де колоритно і детально зображено мистецьке середовище Львова в період між двома світовими війнами.

Ефектні експресіоністичні епізоди знаходимо й у віршах Івана Крушельницького.

Заходили в поле тяжіння цього напрямку і такі постаті, як екстравагантний, дуже еклектичний у творчості Ярослав Цурковський, ще один цікавий поет і художник Святослав Гординський та визнаний лідер львівської поетичної школи – Богдан-Ігор Антонич.

Із авангардних поетів Радянської України, певно, найбільше експресіоністичних віршів можемо побачити в спадщині Миколи Бажана. А також у перших пореволюційних книжках Павла Тичини. Стосовно творчості Тичини часом іще вживають термін Юрія Лавріненка і Василя Барки «кларнетизм». Це слово-новотвір натякає на назву першої, найвідомішої книжки Павла Тичини – «Сонячні кларнети», на її музичність і синтетизм. Утім, авангардних ознак у ній небагато, значно помітніші вони в пізніших збірках, як-от «Замість сонетів і октав».

Микола (Нік) Бажан

с. 246 *«Будівлі»*. Подається за першодруком: Бажан М. Будівлі. — Харків: Книгоспілка, 1929. — 76 с.

Жакерія – антифеодальне селянське повстання у Франції в 1358 році.

Мазепа – Іван Мазепа (1639–1709), український військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави на Лівобережній і всій Наддніпрянській Україні.

с. 258 *«Елегія атракціонів»*. Подається за першодруком: Вапліте. — 1927. — № 5. — С. 118–119.

с. 262 *«Нічний момент»*. Подається за: УАП, с. 75–76.

Павло Тичина

с. 264 «*Найвища сила*». Подається за першодруком: Тичина П. Замісць сонетів і октав. – К.: Друкарь, 1920. – С. 14–15.

с. 264 «*Лю*». Подається за першодруком: Тичина П. Замісць сонетів і октав… – С. 12–13.

люк е прототип на главния герой от романа на Оксана Керч „Албатроси“, където колоритно и подробно са изобразени творческите среди на Лвов в периода между двете световни войни.

Ефектни експресионистични изразни средства се откриват и в стиховете на Иван Крушелницки.

Значими представители в полето на това направление са фигури като екстравагантния и силно еклектичен в произведенията си Ярослав Цурковски, още един интересен поет и художник – Святослав Гординski, и признатият лидер на лвовската поетическа школа – Богдан Игор Антонич.

От авангардните поети на Съветска Украйна най-много експресионистични стихотворения могат да се открият в наследството на Микола Бажан, а също и в първите следреволюционни стихосбирки на Павло Тичина. За творчеството на Тичина дори и днес понякога се използва терминът „кларнетизъм“ на Юрий Лавриненко и Васил Барка. Новоизкованата от тях дума насочва към името на първата и най-известна книга на Тичина – „Слънчеви кларнети“, към нейната музикалност и синтетизъм. Авангардните белези в нея обаче не са много, те са значително повече в по-късните стихосбирки като например в поетичната му книга „Вместо сонети и октави“.

Микола (Ник) Бажан

С. 247 *Сгради*. Тук се публикува по първата му публикация: Бажан М. Сгради. – Харков: Книгоспилка, 1929. – 76 с.

Жакерия – антифеодално селско въстание във Франция през 1358 година.

Мазепа – Иван Мазепа (1639–1709), украински военен, политически и държавен деец. Хетман на Запорожката войска, глава на казашката държава на Левобрежна и на цяла Наддънепрянска Украйна.

С. 259 *Елегия на атракционите*. Тук се публикува по първата му публикация : Ваплите. – 1927. – № 5. – с. 118–119.

С. 263 *Нощен момент*. Тук се публикува по: УАП, с. 75–76.

Павло Тичина

С. 265 *Най-висшата сила*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Вместо сонети и октави. – К.: Друкар, 1920. – с. 14–15.

С. 265 *На*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Вместо сонети и октави… – с. 12–13.

Марсель Етьєн – Етьєн Марсель (?–1358), паризький купець, що став на чолі реформаторського руху, який мав на меті ослабити королівську владу та встановити контрольовану монархію.

с. 268 «*Ритм*». Подається за першодруком: Тичина П. Замісць сонетів і октав… – С. 16–17.

с. 268 «*Порожнеча*». Подається за першодруком: Тичина П. Замісць сонетів і октав… – С. 26–27.

с. 270 «*Уже світає, а ще імла*...». Подається за першодруком: Тичина П. Замісць сонетів і октав… – С. 7.

с. 272 «*Вітер*». Подається за виданням: Тичина П. Соняшні кларнети. – К.: Друкарь, 1920. – С. 32.

с. 272 «*Дощ*». Подається за виданням: Тичина П. Соняшні кларнети… – С. 33.

с. 272 «*Пастелі*». Подається за виданням: Тичина П. Соняшні кларнети… – С. 37–40.

с. 276 «*Ходять по квітах*...». Подається за виданням: Тичина П. Соняшні кларнети… – С. 34.

Богдан Ігор Антонич

с. 276 «*Поема про вітрини*». Подається за: УАП, с. 52–54.

с. 280 «*Фрагмент*». Подається за: УАП, с. 56.

с. 280 «*Дума про плакати*». Подається за: УАП, с. 57–59.

с. 284 «*Осінь*». Подається за: УАП, с. 61.

с. 286 «*Ніч в місті*». Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії. – К.: Радянський письменник, 1989. – С. 346.

с. 288 «*Тіні над містом*». Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії... – С. 323.

Ґео Шкурупій

с. 288 «*Семафори*». Подається за першодруком: Семафор у майбутнє: апарат панфутуристів. — К., 1922. — № 1. — С. 22.

с. 290 «*Одчай*». Подається за: УАП, с. 725.

Володимир Гаврилюк

с. 292 «*Темні фавсти*». Подається за: УАП, с. 156.

с. 292 «*Тропічний квітень*». Подається за: УАП, с. 156.

с. 292 «*Люди, гамір, пісня*...». Подається за: УАП, с. 164.

с. 294 «*Коли ніч*...». Подається за: УАП, с. 155.

БЕЛЕЖКИ

Марсел Етиен (?-1358) – парижки търговец, който застава на чело на реформаторското движение, което цели да отслаби кралската власт и да установи контролирана монархия.

С. 269 *Ритъм*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Вместо сонети и октави… – с. 16–17.

С. 269 *Празнина*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Вместо сонети и октави… – с. 26–27.

С. 271 *Развиделява се, а още има мъгла...* . Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Вместо сонети и октави… – с. 7.

С. 273 *Вятър*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Слънчеви кларнети. – К.: Друкарь, 1920. – с. 32.

С. 273 *Дъжд*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Слънчеви кларнети… – с. 33.

С. 273 *Пастели*. Тук се публикува по първата му публикация: Тичина П. Слънчеви кларнети… – с. 37–40.

С. 277 *Вървят по цветя*. Тук се подава по първата му публикация: Тичина П. Слънчеви кларнети… – с. 34.

Богдан Игор Антонич

С. 277 *Поема за витрините*. Тук се публикува по: УАП, с. 52–54.

С. 281 *Фрагмент*. Тук се публикува по: УАП, с. 56.

С. 281 *Песен за плакатите*. Тук се публикува по: УАП, с. 57–59.

С. 285 *Есен* . Тук се публикува по: УАП, с. 61.

С. 287 *Нощ в града* . Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии. – К.: Радянски письменник, 1989. – С. 346.

С. 289 *Сенки над града*. Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии... – С. 323.

Гео Шкурупий

С. 289 *Семафори*. Тук се подава по първата му публикация: Семафор към бъдещето: апаратът на панфутуристите. – К., 1922. – № 1. – с. 22.

С. 291 *Отчаяние*. Тук се публикува по: УАП, с. 725.

Володимир Гаврилюк

С. 293 *Тъмните Фаустовци*. Тук се публикува по: УАП, с. 156.

С. 293 *Тропически април*. Тук се публикува по: УАП, с. 156.

С. 293 *„Хора, шум, песен...“* . Тук се публикува по: УАП, с. 164.

С. 295 *„Когато нощта...“*. Тук се публикува по: УАП, с. 155.

Святослав Гординський

с. 294 «*Ars poetica*». Подається за: УАП, с. 215.

с. 296 «*Про мандрівки*». Подається за: УАП, с. 212–213.

Ларус – Larousse, французьке видавництво, засноване 1852 року П'єром Ларуссом та Орлюстеном Буає.

E pericolo sporgersi (італ.) – вихилятися небезпечно; напис, який часто міститься з внутрішнього боку вікон італійських пасажирських потягів.

Юнгфрав – вершина-чотиритисячник у Швейцарських Альпах.

Марсей – місто Марсель.

Скамандер (Скамандр) – ріка, на березі якої стояло місто Троя. Сучасна назва – Керамендерес.

с. 298 «*Вірш про Влизька*». Подається за: УАП, с. 213–214.

Прокуратор Ульріх – Василь Ульріх (1889–1951), радянський державний діяч, генерал-полковник юстиції. Один з головних виконавців сталінських репресій на посаді голови Військової колегії Верховного суду СРСР.

Моссельпромський – від назви «Моссельпром», Московське губернське об'єднання підприємств із переробки продуктів сільськогосподарської промисловості, існувало в 1922–1937 роках.

Усевлонська тайга – від рос. абревіатури УСЕВЛОН, Управление Северными лагерями особого назначения (Управління Північних таборів особливого призначення).

с. 300 «*Доля*». Подається за виданням: Гординський С. Поезії. — Нью-Йорк: Сучасність, 1989. – С. 72.

Іван Крушельницький

с. 302 «*Залізна корова*». Подається за: УАП, с. 320–322.

с. 304 «*Голод під обстрілом*». Подається за: УАП, с. 320.

с. 306 «*Положили шини*». Подається за: УАП, с. 319.

Ярослав Цурковський

с. 306 «*Серцеві ігрища*». Подається за: УАП, с. 634.

с. 308 «*Моменти й вічність*». Подається за: УАП, с. 636.

с. 310 «*Сентенція*». Подається за: УАП, с. 635.

ДАДАЇЗМ

В українській поезії першої половини двадцятого століття дадаїзм мав радше вияв стилістичного присмаку і «приправи», ніж повноцінного

Святослав Гордински

С. 295 *Ars Poetica*. Тук се публикува по: УАП, с. 215.

С. 297 *За пътешествията*. Тук се публикува по: УАП, с. 212–213.

Ларус – Larousse, френско издателство, основано през 1852 година от Пиер Ларус и Огюстен Боайе.

È pericoloso sporgersi! (итал.) – опасно е да се показвате навън; надпис, който най-често може да се види от вътрешната страна на италианските вагони.

Юнгфрау – четирихилядец връх в Швейцарските Алпи.

Скамандър – река, на чиито брегове е била Троя. Съвременното ѝ наименование е Керамендерес.

С. 299 *Стих за Олекса Влизко*. Тук се публикува по: УАП, с. 213–214.

Прокуратор Улрих – Васил Улрих (1889-1951) е съветски държавен деец, генерал-полковник на правосъдието. Един от главните изпълнители на сталинските репресии, заемащ поста председател на Военната комисия на Върховния съд на СССР.

Мосселпромски – от наименованието „Мосселпром“ (Московско селско обединение на предприятия за преработка на продукти от селскостопанската промишленост), съществувало в периода от 1922-1937 година.

Усевлонска тайга – от рус. Абревиатура УСЕВЛОН (Управление Северными лагерями особого назначения) – Управление на северните лагери с особено предназначение.

С. 301 *Съдба*. Тук се публикува по: Гордински С. Поезии. – Ню Йорк: Сучасност, 1989. – с. 72.

Иван Крушелницки

С. 303 *Желязната крава*.Тук се публикува по: УАП, с. 320–322.

С. 305 *Глад под обстрел*. Тук се публикува по: УАП, с. 320.

С. 307 *Положиха релси*. Тук се публикува по: УАП, с. 319.

Ярослав Цурковски

С. 307 *Игрища на сърцето*. Тук се публикува по: УАП, с. 634.

С. 309 *Моментите и вечността*. Тук се публикува по: УАП, с. 636.

С. 311 *Сентенция*. Тук се публикува по: УАП, с. 635.

ДАДАИЗЪМ

В украинската поезия от първата половина на XX век дадаизмът се проявява по-скоро като стилистичен привкус и „поправка“, отколкото

напряму чи школи. Не було ані дадаїстичних маніфестів, ані часописів, ані жодного поета, котрий би послідовно тримався цієї лінії. Та все ж епізодично дадаїзм у симфонії українського авангарду присутній.

Автором номер один, про якого треба говорити в цьому контексті, є, безперечно, Василь Хмелюк. Представник еміграційного крила української літератури найактивніше та найпублічніше займався поезією під час свого перебування в Празі у двадцятих роках. Маючи доступ і до радянських, і до західних літературних пошуків, цікавлячись і першими, й другими, він вільно застосовував різні стилістичні підходи до своїх текстів. Надто, що був незалежний від радянської цензури (хоч на певному етапі брав участь у роботі абсолютно прорадянського агітаційного часопису «Нове Життя») та при цьому великою мірою стояв осторонь тієї частини еміграції, котра робила акцент на боротьбі за незалежність і на позитивістському націєбудівничому пафосі літератури. Частина його віршів мають виразний дадаїстичний характер. Як-от:

лімпонкління циліромбо калінь
гомстал крато протампто
сукби нат орсотріда
натрі осо

Пошуки «автоматичного письма», відхід від логіки, ігри з підсвідомими мотивами, безгравітаційний лет асоціацій – простір, на якому Хмелюк чимало зробив у свій празький період творчості.

індія
індійський бог.

17 століть
20 століть
князь варязький
святослав
ярополк
гречка блакитна.
о
палаци варшавські
тєшин
краків

като пълноценно направление или школа. Няма нито дадаистки манифести, нито периодика, нито един поет, който последователно да се придържа към тази линия. И все пак дадаизмът епизодично присъства в симфонията на украинския авангард.

Първият автор, за когото трябва да се спомене в този контекст, безусловно е Васил Хмелюк. Представителят на емиграционното крило на украинската литература активно и публично пише поезия по време на пребиваването си в Прага през 20-те години. Той има достъп и до съветските, и до западните литературни търсения, като се интересува и от първите, и от вторите и свободно използва различни стилистически подходи в текстовете си. Макар и независим от съветската цензура (въпреки че в определен момент участва в работата на напълно просъветското агитационно издание „Нове Життя“), той в голяма степен стои настрана от емиграцията, която поставя акцент върху борбата за независимост и върху националнопозитивния конструиращ патос в литературата. Част от стихотворенията му имат подчертано дадаистичен характер. Като:

лимпонклиня цилиромбо калин
гомстал крато протампто
сукби нат орсотрида
натри осо

Изпробва „автоматичното писане“, бягство от логиката, игри с подсъзнателното, полет на асоциациите без гравитация, които са съществени елементи от пражкия период на творчеството на Хмелюк.

индия
индийски бог.

17 века
20 века
варяжки княз
святослав
ярополк
лазурна елда.
о
варшавски дворци
тешин
краков

вашінґтон
7 годин
вечором.

Окремі зразки дадаїстичної творчості з'являлись у двадцяті роки й у текстах потужного, різнопланового письменника Ґео Шкурупія. Власне, саме йому належать два «взаємно заримовані» вірші – «Дада» і «Ляля» (книжка «Психетози», видана 1922 року – саме в рік «закриття» дадаїзму бретонівським «Паризьким конгресом»).

Василь Хмелюк

с. 314 *«Гимн високій валюті»*. Подається за: УАП, с. 615.

с. 316 *«Купуйте овочі»*. Подається за: УАП, с. 618–621.

с. 322 *«Рибацька хвала»*. Подається за: УАП, с. 617.

Ґео Шкурупій

с. 322 *«Ляля»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори / упор. О. Пуніна, О. Соловей. – К.: Смолоскип, 2013. – С. 62.

с. 324 *«Дада»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 62.

с. 324 *«geo O geo...»*. Вірш зі збірки «Психетози» (1922). Подається за виданням: Шкурупій Ґ. Вибрані твори... – С. 57.

СЮРРЕАЛІЗМ

Будучи великою мірою продовженням дадаїзму, сюрреалізм в українських реаліях теж залишився явищем епізодичним – яскравою і дивакуватою плямою на костюмах репутації більш або менш поважних авторів.

І знову першим згадаймо «тимчасового пражанина» Василя Хмелюка. У його образних і дискурсивних іграх звернення до сюрреалістичної естетики неподинокі.

(...) Посуха посуха
засіла совиним опудалом
в душному животі

Або:

вашингтон
7 часа
вечерта.

Отделни примери за дадаистично творчество се появяват през 20-те години и в текстовете на силния и разнообразен писател Гео Шкурупий. По-специално, именно на него принадлежат двете „взаимно римувани" стихотворения – „Дада" и „Ляля" (от сбирката „Психетози", издадена през 1922 година – точно в годината на „закриването" на дадаизма от бретонския „Парижки конгрес").

Васил Хмелюк
С. 315 *Химн на високата валута*. Тук се публикува по: УАП, с. 615.
С. 317 *Купете зеленчуци*. Тук се публикува по: УАП, с. 618–621.
С. 323 *Рибарска възхвала*. Тук се публикува по: УАП, с. 617.

Гео Шкурупий
С. 323 *Ляля*. Произведение от стихосбирката „Психетози" (1922). Тук се публикува по: Шкурупий Г. Избрани произведения / съст.. О. Пунина, О. Соловей. – К.: Смолоскип, 2013. – с. 62.
С. 325 *Дада*. Произведение от стихосбирката „Психетози" (1922). Тук се публикува по: Шкурупий Г. Избрани произведения... – С. 62.
С. 325 *гео О гео…* . Произведение от стихосбирката „Психетози" (1922). Тук се публикува по: Шкурупий Г. Избрани произведения... – С. 57.

СЮРРЕАЛИЗЪМ

До голяма степен като продължение на дадаизма сюрреализмът в украинските реалии също остава епизодично явление – отчетливо и ярко петно върху репутацията на малко или много уважаваните автори.

Отново на първо място споменаваме временно пребиваващия в Прага Васил Хмелюк. В образните му дискурсивни игри обръщането към сюрреалистическата естетика не е спорадично явление.

[...] *Бездъждие бездъждие*
е кацнало кат чучело на сова
във задушлив корем.

Или:

Коли прийде по мене
моя тітка?
це я так сказав,
для сміху!
Коли нарешті піду спати –
оце річево:
вже друга година ночі
вже вертаються до могил мертві

Важливий момент: сюрреалістичні вірші Василя Хмелюка майже завжди мають веселий, іронічний, нерідко самоіронічний, часто ядучий відтінок, але практично ніколи – духу серйозного «студіювання матерії людської психіки» чи бодай удавано серйозної декларативності. Мабуть, у цьому є особлива чистота стилістичного експерименту.

Сюрреалістичними акцентами були позначені деякі ранні твори Миколи Бажана та, навпаки, пізні – Богдана Ігоря Антонича. У випадку Бажана, який жив у радянській натоді частині України, потрібно розуміти, що епізодичність радикально експериментальних творів з великою вірогідністю могла бути зумовлена не лише власним естетичним розвитком, а й радянською естетичною цензурою (яка щораз потужніше поставала поряд із налагодженою практично відразу цензурою політичною). У випадку Антонича, котрий жив у Львові під владою Польщі, есететичної цензури в класичному вигляді не було; він прийшов до авангардних, зокрема й сюрреалістичних ноток через власну творчу еволюцію. Такий контрапункт додає особливого колориту нечисленній українській сюрреалістичній поезії 1910–1930-х років.

Богдан Ігор Антонич

с. 328 *«Дно тиші»*. Вірш зі збірки «Ротації» (1938). Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії. – К.: Радянський письменник, 1989. – С. 243–244.

с. 328 *«Концерт з Меркурія»*. Вірш зі збірки «Ротації» (1938). Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії… – С. 245.

с. 328 *«Мертві авта»*. Вірш зі збірки «Ротації» (1938). Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії… – С. 246.

Рута (Ruta graveolens) – багаторічна рослина з родини рутових. За переказами, рута, яка в принципі жовта квітка, в ніч на Івана Купала, стає червоною. Дівчина, яка її знайде і зірве, буде щаслива в коханні.

Кога ще пристигне по мене
моята леля?
Това го казах така,
на шега!
Кога най-накрая ще ходя да спя –
ето това е нещово:
вече е вторият час на нощта
вече се връщат в гробовете мъртвите

Важно е да се отбележи, че сюрреалистичните стихотворения на Василь Хмелюк винаги имат весел, ироничен, често самоироничен и заядлив характер, но фактически никога не носят духа на сериозното „изследване на материята на човешката психика“ или на престорено сериозната декларативност. Вероятно в това се състои особената чистота на стилистичния му експеримент.

Със сюрреалистични акценти се определят някои ранни творби на Микола Бажан и обратното – късни произведения на Богдан Игор Антонич. За Бажан, който живее в тогавашната съветска част на Украйна, е важно да се знае, че епизодичността на радикално експерименталните му произведения до голяма степен може да е обусловена не само от личното му естетическо развитие, но и от съветската естетическа цензура (която все по-мощно застава редом до практично настроената политическа цензура). При Антонич, който живее в Лвов под полска власт, естетическа цензура в класически вид няма; той стига до авангардните, в частност и до сюрреалистичните нотки, поради лична еволюция. Такъв контрапункт придава особен колорит на многобройната украинска сюрреалистична поезия от 1910-1930-те години.

Богдан Игор Антонич

С. 329 *Дъното на тишината*. Произведение от стихосбирката „Ротации“ (1938). Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии. – К.: Радянський письменник, 1989. – с. 243–244.

С. 329 *Концерт от Меркурий*. Произведение от стихосбирката „Ротации“ (1938). Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии… – с. 245.

С. 329 *Мъртви коли*. Произведение от стихосбирката „Ротации“ (1938). Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии… – с. 246.

Рута (бот. *седефче* – Ruta graveolens) – дребноцветно растение със силен аромат. Има украинско народно поверие, че обикновената рута, която е жълта, става червена само веднъж в нощта на празника на Иван Купала.

с. 330 *«Ротації»*. Вірш з однойменної збірки (1938). Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії… – С. 235–236.

с. 332 *«Сурми останнього дня»*. Вірш зі збірки «Ротації» (1938). Подається за виданням: Антонич Б.-І. Поезії… – С. 247.

Василь Хмелюк

с. 332 *«Три моря зійшлися в мойому чолі...»*. Подається за: УАП, с. 612.

с. 334 «Цигаркою стліваю…». Подається за: УАП, с. 611.

с. 334 *«А коли день мов спаршивілий пес...»*. Подається за: УАП, с. 609–610.

с. 338 *«Я одягнений в одежу наймоднішу...»*. Подається за: УАП, с. 610–611.

с. 338 *«Вечір? він не кожен день...»*. Подається за: УАП, с. 613.

Андрій Чужий
(17.VII.1897 – 25.VII.1989)

Справжнє прізвище – Сторожук. Один із найсамобутніших українських авангардистів. Народився в Умані. Працював бібліотекарем, був серед учасників місцевої літературної організації «Безмежники». На початку 1920-х років познайомився з Михайлем Семенком і 1922 року за його сприяння перебрався до Києва, де ввійшов у середовище футуристів. Суто футуристичною «деструкційною» поетикою просякнута рання творчість Андрія Чужого. У нього були досить цікаві пошуки в сфері візуальної поезії та прозі – так зване «поезомалярство» та «прозомалярство». Чимало друкувався в усій основній футуристичній періодиці. Творча еволюція Чужого рухалася дуже індивідуальним маршрутом: він одночасно щораз глибше занурювався в експерименти з формою слова, з поєднанням різних смислових площин, із грою сенсів, а при цьому посилював дух дивакуватої наївності, інфантильності. 1926 року поет оселився в Росії, у Москві – але продовжив друкуватися в українських футуристів, залишався з ними в тісному контакті. Андрія Чужого заарештували 1934 року. Ув'язнення і заслання він пережив успішно і, якщо вірити авторському датуванню творів, продовжував у найважчі дні писати поезії – що

Девойката, която я открие и откъсне в този момент, ще е щастлива в любовта.

С. 331 *Ротации*. Произведение от едноименната стихосбирка (1938). Тук се публикува по: Антонич Б.-И. Поезии… – с. 235–236.

С. 333 *Тръбите на последния ден*. Произведение от стихосбирката „Ротации“ (1938). Публикува се по изданието: Антонич Б.-И. Поезии… – с. 247.

Васил Хмелюк

С. 333 *С цигара изтлявам във градската пушилка...*. Тук се публикува по: УАП, с. 612.

С. 335 *С цигара изтлявам във градската пушилка...* . Тук се публикува по: УАП, с. 611.

С. 335 *А когато денят пак се сгърчваше нейде...* . Тук се публикува по: УАП, с. 609–610.

С. 339 *Облечен съм в най-модна дреха...* k. Тук се публикува по: УАП, с. 610–611.

С. 339 *Вечер ли? тя всеки ден...* Тук се публикува по: УАП, с. 613.

Андрий Чужи
(17.VII.1897 – 25.VII.1989)

Истинската му фамилия е Сторожук. Един от най-самобитните украински авангардисти. Роден е в Уман. Работи като библиотекар. Сред участниците в местната литературна организация „Безмежники“ (на бълг. „Неограничените“). В началото на 20-те години се запознава с Михайл Семенко и с негова помощ през 1922 година се мести в Киев, където попада в средите на футуристите. Ранното му творчество е наситено с чисто футуристична „деструктивна“ поетика. Има доста интересни търсения в областта на визуалната поезия и проза – т.нар. „поезорисуване“ и „прозорисуване“. Публикува активно в цялата основна футуристична периодика. Творческата му еволюция се движи по силно индивидуален маршрут – Чужи едновременно се впуска все по-дълбоко в експерименти с формата на думата, обединява различни смислови полета, игра със сетивата, а заедно това подсилва духа на дива наивност, на инфантилност. През 1926 година поетът се мести в Москва, Русия, но продължава да публикува при украинските футуристи и остава с тях в тесен контакт. Андрий Чужи е арестуван през 1934 година. Оцелял в затвора от изгнаничеството и ако се вярва на датировката на неговите произведения, той продължава да пише стихове и в най-тежките си дни, без да изневерява на личния си

характерно, абсолютно не зраджуючи власної творчої манери. Те саме можна сказати і про пізніші твори Чужого. Він є рідкісним прикладом українського поета в СРСР, який не сплатив тяжкої данини обов'язковому соцреалізмові. Можливо, й через це майже до самого кінця життя Андрій Чужий залишався автором тільки окремих публікацій у періодиці. Всі його спроби опублікувати окрему книжку зазнавали невдачі аж до 1980 року. Проте тодішня і єдина прижиттєва збірка «Поезії» була занадто «причесана» радянською «антиформалістичною» цензурою.

Богдан Ігор Антонич
(5.X.1909 – 6.VI.1937)

Культовий поет, що його творчість можна умовно й символічно назвати «підсумком» розвитку української поезії міжвоєнного періоду. Звідси – масштабна полістилістика і багатозначність цього діяча. Богдан-Ігор Антонич народився в родині священика в селі Новиця на Лемківщині (тепер – територія Польщі, тоді – українсько-польське етнічне пограниччя). Навчався в гімназії містечка Сянок, потім у Львівському університеті. Поетичний дебют – 1931 рік. Головними книжками Антонича були «Привітання життя», «Три перстені», «Книга Лева», та посмертні збірки «Ротації», «Зелена Євангелія». Вірші цього поета охоплювали та перекривали найрізноманітніші напрями тогочасної поезії. Це й модернізм у якнайширшому розумінні, і фольклорні, неоромантичні тенденції (з потужними «неоязичницькими» нотками), і карбований «вітаїзм». Певно, саме модерністичні та фольклорні мотиви сьогодні асоціюються з постаттю Антонича в першу чергу. Проте, головно у книжці «Ротації» та в низці неопублікованих творів чи таких, що не ввійшли до окремих збірок, на уважного читача чекають також деякі вірші експресіоністичного, сюрреалістичного, ба навіть футуристичного характеру. Це при тому, що Антоничеві як літературному критику траплялося не вельми обґрунтовано нападати на деякі авангардні мотиви, припустімо, в творчості Василя Хмелюка (якого ви також знайдете в цій антології). Внесок Богдана-Ігоря Антонича в український авангард, надто в його «галицьке видання», попри ці внутрішні суперечності, незаперечний. У тридцяті роки Антонич став незаперечним авторитетом українського культурного середовища Львова. Богдан-Ігор Антонич помер через хворобу. Моторошна символічність є в тому, що ця трагічна історія трапилася саме 1937 року, коли загинуло від рук більшовиків багато українських поетів у Радянській Україні. Твор-

творчески маниер. Същото може да се каже и за по-късните му стихотворения. Той е рядък пример за украински поет в СССР, който не плаща тежкия данък на задължителния соцреализъм. Може би заради това почти до края на живота си Андрий Чужи е автор само на няколко публикации в периодичния печат. Всичките му опити да публикува отделна книга претърпяват неуспех чак до 1980 година. Тогава излиза и единствената му издадена приживе стихосбирка „Поезия" – добре „сресана" от съветската „антиформалистка" цензура.

Богдан Игор Антонич
(5.X.1909 – 6.VI.1937)

Култов поет, чието творчество може условно и символично да бъде наречено „обобщение" на развитието на украинската поезия от междувоенния период. Оттук идва и мащабната полистилистика и многозначност на писателя. Богдан Игор Антонич е роден в семейството на свещеник в село Новиця, Лемкивска област (днес на територията на Полша, а по онова време в украинско-полската етнична пограничната зона). Учи в гимназията в градчето Сянок, а по-късно в Лвовския университет. Поетическият му дебют е през 1931 година. Основните книги на Антонич са „Поздрави на живота", „Трите пръстена", „Книгата на Лъва" и посмъртните сбирки „Ротации", „Зеленото Евангелие". Стихотворенията на поета обхващат и покриват най-разнообразни направления от тогавашната поезия: модернизъм в най-широкия смисъл, фолклорни, неоромантични тенденции (с ярки „неоезически" нотки), и изящен „витализъм". Естествено, днес с личността на Антонич се асоциират преди всичко модернистичните и фолклорните мотиви. Освен това в книгата „Ротации" и редица други непубликувани творби или такива, които не влизат в отделни сбирки, внимателният читател може да открие и стихотворения с експресионистичен, сюрреалистичен и дори футуристичен характер. Въпреки че като литературовед Антонич понякога не съвсем обосновано е нападал някои авангардни мотиви, като например тези на Васил Хмелюк (когото също ще откриете в настоящата антология). Приносът на Богдан Игор Антонич за украинския авангард, особено в неговото „галицко издание", въпреки вътрешните му противоречия, е неоспорим. През 30-те години Антонич е безспорен авторитет сред украинската културна общественост в Лвов. Причината за смъртта на Богдан Игор Антонич е болест. Ужасяващата символика е, че това се случва тъкмо през 1937 година – период, в който

чість Антонича після включення Галичини до СРСР була замовчувана аж до шістдесятих років, а тоді й дотепер стала одним із найбільш шанованих феноменів української літератури двадцятого століття.

Валер'ян Поліщук
(1.X.1897 – 3.XI.1937)

Народився у селі Більче на Волині в селянській родині. Напевно, Поліщука можна назвати другим після Семенка лідером і організатором українського літературного авангарду (хоч на це місце міг би претендувати й Ґео Шкурупій). Він організаційно, теоретично і великою мірою практично оформив українську версію поетичного конструктивізму («динамічний спіралізм», «конструктивний динамізм»). Поліщук навчався в університетах Петрограда і Кам'янця-Подільського. Був членом партії українських есерів. Брав участь у революційних подіях в Україні. У Катеринославі (тепер – Дніпро) його заарештували білогвардійці, агресивно налаштовані до більшості українських формувань і організацій. Поету вдалося втекти з-під арешту, спершу до Румунії, потім до Польщі. Зрештою, він осів у Харкові. При цьому Валер'ян Поліщук намагався вести богемне життя – є його спогади про епатування перехожих рябим жіночим капелюхом з пришитим до нього рожевим язиком. Пізніше Поліщуку приписували занадто активну пропаганду вільного кохання та життя відразу з двома сестрами.

Валер'ян Поліщук був надзвичайно плідним, різножанровим і різностилевим автором. Конструктивізм на межі з футуризмом був далеко не єдиним його стилем, але, мабуть, таким, який запам'ятався найбільше. Свій напрямок він популяризував у харківському часописі «Авангард» і в однойменній літературній організації. Головні авангардні книжки Поліщука – «Геніальні кристали», «Металевий тембр», «Електричні заграви», «Зеніт людини».

1934 року Валер'яна Поліщука заарештували. Цікаво, що серед претензій слідства, крім «політики», була «порнографія»: приводом став… заголовок «Хай живе прилюдний поцілунок в голу грудь!» у журналі «Авангард». Схоже, Поліщук став першим українським поетом із таким обвинуваченням. Отримав 10 років таборів (не за порнографію, а нібито за участь в

от ръцете на болшевиките загиват много украински поети в Съветска Украйна. След присъединяването на Галиция към СССР за творчеството на Антонич се мълчи чак до 60-те години, а оттогава до днес той се превръща в един от най-уважаваните феномени на украинската литература от XX век.

Валериян Полишчук
(1.X.1897 – 3.XI.1937)

Роден е в село Билче, Волинска област, в селско семейство. Полишчук би могъл да бъде наречен втория след Семенко лидер и организатор на украинския литературен авангард (макар че за това място може да претендира и Гео Шкурупий). Полишчук оформя украинската версия на поетическия конструктивизъм („динамичен спирализъм“, „конструктивен динамизъм“) организационно, теоретично и в голяма степен практично. Той учи в университетите в Петербург и Каменец Подилски. Членува в партията на украинските социалисти-революционери. Участва в революционните събития в Украйна. В Катеринослав (днес Днипро) той е арестуван от белогвардейците, които са агресивно настроени към повечето украински формирования и организации. Поетът успява да избяга първо в Румъния, а по-късно в Полша. В крайна сметка се преселва в Харков, където се опитва да води бохемски живот – в спомените на своите съвременници той присъства с провокацията си към жителите на Каменец Подилски да носи женска шапка на точки с пришит розов език. По-късно приписват на Полишчук изключително активна пропаганда за свободната любов и това, че той едновременно е съжителствал с две сестри.

Валериян Полишчук е изключително плодовит автор с разнообразни по стил и жанр творби. Конструктивизъм, граничещ с футуризъм, далече не е единственият стил, в който той се изявява, но пък се свързва най-вече с него. Популяризира това направление в харковското издание „Авангард“ и в едноименната литературна организация. Основните му авангардистки книги са „Гениални кристали“, „Метален тембър“, „Електрическа заря“, „Зенитът на човека“.

През 1934 година го арестуват. Интересно е, че освен „политика“ сред обвиненията на следствието присъства и „порнография“: повод за това е заглавието „Да живее човешката целувка върху голата гръд!“ в списание „Авангард“. Полишчук става първия украински поет с подобно обвинение. Осъден е на 10 години лагерен затвор (не заради порнографията, а заради мнимото му участие в антисъветски терористични структури). При-

антирадянських терористичних структурах). 1937 року вирок змінили – Валер'яна Поліщука розстріляли в карельському урочищі Сандармох.

Василь Хмелюк
(3.VII.1903 – 2.XI.1986)

Поет, більш відомий як художник. Василь Хмелюк народився в селі Березівка на Поділлі в родині інженера. В юності перебував разом зі старшим братом в армії, яка воювала за незалежність Української Народної Республіки. Після поразки цієї армії брати Хмелюки виїхали з України. Василь опинився спершу в Кракові, де навчався в Академії мистецтв, а потім у Празі. Там він закінчив Карлів університет і знамениту Українську Студію Пластичного Мистецтва. 1928 року виїхав з Праги до Парижа. Якщо в Парижі Хмелюк розвинув свою художницьку кар'єру, то Прага стала його головним «поетичним містом». Тут він видав усі три свої книжки поезії: «Гін», «Осіннє сонце», «1928. 1926. 1923». Поет Василь Хмелюк був стилістично чи не найчистішим авангардистом в українській поезії. До його іскристих формальних пошуків практично не проникали політичні, культуртреґерські чи інші позалітературні нашарування і мотиви. У текстах Хмелюка знаходимо яскравий, емоційний і (само)іронічний сюрреалізм, дадаїзм, ба й футуризм. Василь Хмелюк, перебуваючи в Празі, стежив за тенденціями як західної, так і східної гілок європейської літератури, мав можливість вільно комбінувати ці впливи, приймати чи відкидати їх. А з окремих його творів можна довідатись атмосферу стосунків зі знайомими й приятелями та приятельками Хмелюка, про його роботу. Цікаво, що певний час Василь Хмелюк був близьким до прорадянських українців Праги, належав до літературного об'єднання «Жовтневе коло», друкувався в агітаційному журналі «Нове життя». Проте в його творчості майже не було віршів-агіток, Хмелюк, на відміну від інших учасників «Жовтневого кола», до Радянської України не поїхав, а натомість рушив у протилежному напрямку – і, як стверджують дослідники, на все життя залишився людиною з «нансенівським паспортом», тобто біженцем. Якось уже в повоєнній Франції Хмелюка намагалися залучити до літературного вечора українських емігрантів, – розповідав активіст і видавець Осип Зінкевич. Василь Хмелюк, який працював тоді таксистом, відмовився та заявив: «Я не поет, я ізвозчик».

съдата е променена през 1937 година и Валериян Полишчук е разстрелян в местността Сандармох в Карелия.

Васил Хмелюк
(3.VII.1903 – 2.XI.1986)

Поет, който е по-известен като художник. Васил Хмелюк е роден в село Березивка в Подолието в семейството на инженер. В младежките си години заедно с по-големия си брат е в армията, която воюва за независимост на Украинската народна република. След поражението ѝ братята Хмелюк напускат Украйна. Васил се озовава първо в Краков, където следва в Академията на изкуствата, а след това в Прага. Там завършва Карловия университет и знаменитата Украинска школа за пластично изкуство. През 1928 година заминава от Прага за Париж. И ако в Париж Хмелюк развива своята художествена кариера, то Прага остава главният му „поетичен град". Тук той издава и трите си поетически сбирки: „Гонитба", „Есенно слънце", „1928. 1926. 1923". Поетът Васил Хмелюк е може би стилистично най-чистият авангардист в украинската поезия. В искрите му формални търсения на практика не проникват политически, културтрегерски или други извънлитературни пластове и мотиви. В текстовете му откриваме ясен, емоционален и (само)ироничен сюрреализъм, дадаизъм и футуризъм. Пребивавайки в Прага, Васил Хмелюк следи тенденциите както в западния, така и в източния клон на европейската литература, има възможност свободно да комбинира тези влияния, да ги приема или да ги отхвърля. От отделни негови произведения може да се разбере атмосферата на отношенията му с познати, приятели и приятелки за неговата работа. Интересно, че известно време Васил Хмелюк е близък с просъветските украинци в Прага, принадлежи към литературната група „Октомврийски кръг", публикува в агитационното списание „Нове Життя". Но в творчеството си почти няма агитационни стихове. За разлика от другите участници в „Октомврийски кръг" Хмелюк не пътува до Съветска Украйна, а вместо това се насочва в противоположна посока и както твърдят изследователите, цял живот остава човек с „нансенов паспорт", т.е. бежанец. Едва в следвоенна Франция се опитват да присъединят Хмелюк към литературните вечери на украинските емигранти, за което разказва активистът и издател Осип Зинкевич. Васил Хмелюк, който тогава работи като таксиметров шофьор, се отказва и заявява: „Аз не съм поет, аз съм превозвач".

Віктор Вер
(7.X.1901 – 1944)

Справжнє ім'я – Віктор Черевко. Народився в Полтаві в родині залізничника. Значну частину дитинства провів в Узбекистані, де й навчався. 1917 року повернувся в Україну. З 1918 року воював у більшовицькій армії, брав участь в одному з найвідоміших боїв – на Перекопі в Криму. Жив у Севастополі, Харкові, Києві. Дебютував у журналі «Нова Ґенерація» - тому цілком очікувано виявився в своїй поезії прихильником пізньої футуристичної чи, сказати б, футуристично-конструктивістської стилістики. Був серед помітної групи поетів, які експериментували на межі вірша, репортажа й агітаційної промови. Автор поетичних книжок «В атаку на горби і вибої», «Колона пісень», «Колектив». У тридцятих роках відійшов від авангардного письма, ба більше, захопився літературною класикою, її перекладом і дослідженням. Досить згадати лекцію про Данте та переклади Шекспіра. На перший погляд, це несподіване продовження футуристичної молодості, проте насправді серед авангардистів це був вельми поширений шлях.

Під час Другої світової війни Віктор Вер воював у Червоній армії. Загинув на фронті.

Володимир Гаврилюк
(19.VII.1904 – 15.02.2000)

Поет і художник. Народився на Галичині, у нинішній Тернопільській області, в родині священика. Навчався у мистецькій школі у Львові та в Академії мистецтв у Кракові. У міжвоєнний період, коли більша частина Західної України належала Польщі, був активним персонажем львівської мистецької богеми – про що розповідає роман Оксани Керч «Альбатроси». Друкувався в часописах «Назустріч», «Дзвін» та інших, разом із Богданом-Ігорем Антоничем редагував журнали «Карби» і «Дажбог». Сповідував досить строкату стилістику письма, про що свідчить, зокрема, його книжка «Сольо в тиші» з поезіями експресіоністичного, футуристичного, сюрреалістичного характеру. Водночас більшості його творів притаманний містичний настрій, візіонерський дух.

Під час Другої світової війни Володимир Гаврилюк емігрував на Захід – до Німеччини, США, зрештою, до Канади. За кордоном продовжив писати і видав у шістдесятих роках дві книжки.

Виктор Вер
(7.X.1901 – 1944)

Истинското му име е Виктор Черевко. Роден е в Полтава в семейството на железничар. Прекарва значителна част от детството си в Узбекистан, където и учи. През 1917 година се връща в Украйна. През 1918 година воюва на страната на болшевишката армия, участва в един от най-известните боеве – при Перекоп в Крим. Живее в Севастопол, Харков, Киев. Дебютира в списание „Нова Генерация“, затова и напълно очаквано се проявява като последовател на къснофутуристичния или т.нар. футуристично-конструктивистичен стил в поезията си. Той е сред поетите, които експериментират на границата на стиха, репортажа и агитационната реч. Автор е на поетическите книги „В атака на хълмове и долчини“, „Колона от песни“, „Колектив“. През 30-те отхвърля авангардния почерк и се увлича силно по литературната класика, нейното изследване и превод. Достатъчно е да се споменат неговите лекции за Данте и преводите му на Шекспир. На пръв поглед това е неочаквано продължение на една футуристична младост, но подобен ракурс сред авангардистите е много популярен.

По време на Втората световна война Виктор Вер е войник в Червената армия. Загива на фронта.

Володимир Гаврилюк
(19.VII.1904 – 15.02.2000)

Поет и художник. Роден е в семейството на свещеник в Галиция, днешна Тернопилска област. Учи в училището за изкуства в Лвов и в Художествената академия в Краков. В междувоенния период, когато по-голямата част от Западна Украйна е в състава на Полша, той е онова активно лице на лвовската творческа бохема, за което разказва романът на Оксана Керч „Албатроси“. Публикува на страниците на сп. „Назустрич“, „Дзвин“ и др. Заедно с Богдан Игор Антонич редактира списанията „Карби“ и „Дажбог“. Притежава отличително разнообразен стил на писане, за което свидетелства най-вече книгата му „Соло в тишината“ с поезия от експресионистичен, футуристичен и сюрреалистичен характер. Същевременно повечето му творби притежават мистично настроение и визионерски дух.

По време на Втората световна война Володимир Гаврилюк емигрира на Запад – в Германия, САЩ, а накрая – в Канада. Зад граница продължава да пише и през 60-те години издава две книги.

Володимир Ґадзінський
(21.VIII.1888 – 11.VIII.1932)

Народився в Кракові. Навчався у Львові та Відні. Під час Першої світової війни служив в українській військовій формації «Українські січові стрільці», що билася на боці Австро-Угорщини. У війні за незалежність України воював у складі Української галицької армії – з одним із її загонів перейшов на бік більшовиків у 1919 році. Жив у Києві. 1921 року переїхав до Росії, в Москву, де став одним із засновників української літературної групи «Село і Місто» («СіМ»). Видав поетичні збірки «З дороги», «Айнштайн; Земля», «На безкровному фронті», «Не-абстракти», «Фрагменти стихії». Писав прозу, критику, публіцистику. Поезія Ґадзінського позначена виразним сцієнтизмом – у досить химерній формі він сполучав ліричний і науковий дискурси, та ще й посилював таке поєднання публіцистичною патетикою. Відчуваються в його творах і експресіоністичні риси.

Із 1925 року Володимир Ґадзінський жив в Одесі. У цьому місті Ґадзінський і помер 1932 року. Є дані, що смерть настала через хворобу, проте існує також версія про самогубство.

Ґео Коляда
(3.II.1904 – 1941)

Справжнє ім'я Георгій. Народився в містечку Валки на Харківщині. 1921 року переїхав до Харкова, 1923 – до Москви. Був ключовою постаттю української літературної «колонії» в Радянській Росії, брав участь у роботі українського літоб'єднання «СІМ» («Село і Місто»), у спробі видання журналу «Неоліф». Викладав у Військово-транспортній академії. Писав багато і переважно у задерикуватій футуристичній, а частково конструктивістській стилістиці. Співпрацював з двома конкурентними літературними групами – з «Новою Ґенерацією» Михайля Семенка та з «Авангардом» Валер'яна Поліщука. Автор поетичних збірок „Вибрані вірші й поеми", „Прекрасний день", „Штурм і натиск", „Золоті кучері", „Futur Extra". Ґео Коляда в тридцятих роках не перейшов на рейки соціалістичного реалізму, але просто припинив друкуватися. Пропав безвісти під час Другої світової війни, в розпал битви за Москву, в якій брав участь як боєць народного ополчення. Є дані, що він міг потрапити в полон і померти від поранень у таборі для військовополонених у Білорусі.

Володимир Гадзински
(21.VIII.1888 – 11.VIII.1932)

Роден в Краков. Учи в Лвов и Виена. През Първата световна война служи във военната формация „Украински сечови стрелци“, която воюва на страната на Австро-Унгария. Във войната за независимост на Украйна е част от състава на Украинската галицка армия и заедно с един от отрядите ѝ преминава на страната на болшевиките през 1919 година. Живее в Киев, а през 1921 година се преселва в Москва, където става един от основателите на украинската литературна група „Село и Място“ („СиМ“, бълг. *Село и Град*). Издава стихосбирките „От пътя“, „Айнщайн; Земя“, „На безкръвния фронт“, „Не-абстракти“, „Фрагменти от стихия“. Пише проза, критика и публицистика. Поезията на Гадзински е маркирана с изразителен сциентизъм – в съвсем химерна форма той обединява лиричен и научен дискурс и подсилва обединяването с публицистична патетика. В произведенията му се долавят и експресионистични черти.

От 1925 година Володимир Гадзински живее в Одеса. Там и умира през 1932 година. По данни умира от болест, но съществува и версия за самоубийство.

Гео Коляда
(3.II.1904 – 1941)

Истинското му име е Георгий. Роден е в град Валки, Харковска област. През 1921 година се премества в Харков, а през 1923 – в Москва. Става ключова фигура в украинската литературна „колония“ в Съветска Русия, участва в украинския литературен кръг „СиМ“ („Село и Място“, на бълг. *Село и Град*), а също така в опита за издаване на списание „Неолиф“. Преподава във Военно-транспортната академия. Пише много и предимно във войнствената футуристична, а отчасти и в конструктивистка стилистика. Сътрудничи си с две конкурентни литературни групи – с „Нова Генерация“ на Михайл Семенко и с „Авангард“ на Валериян Полишчук. Автор е на стихосбирките „Избрани стихотворения и поеми“, „Прекрасен ден“, „Щурм и натиск“, „Златните къдрици“, „Futur Extra“. През 30-те години Гео Коляда не преминава към социалистическия реализъм, а просто престава да публикува. Изчезва безследно през Втората световна война в разгара на битката за Москва, в която е участник от страната на народното опълчение. Съществуват данни, че е попаднал в плен и че е умял от раните си във военнопленнически лагер в Беларус.

Ґео Шкурупій
(20.IV.1903 – 8.XII.1937)

Справжнє ім'я – Георгій. Народився в місті Бендери на Бессарабії в сім'ї залізничника та вчительки. Потім родина переїхала до Києва.

Один із лідерів українського поетичного авангарду. Літературний дебют – 1920 рік. Молодий Шкурупій активно долучився до футуристичних організацій і часописів, до відповідних теоретизувань. Після від'їзду Семенка до Харкова став найпомітнішим авангардним автором у Києві, головним організатором. «Король футуропрерій», як він сам себе називав, пробував сили в поезії, прозі, публіцистиці. Очолив альманах «Авангард – альманах пролетарських митців» (не плутати з «Авангардом», що його видавав Валер'ян Поліщук у Харкові!). Працював у кіно – редактором, сценаристом.

Автор багатьох поетичних книжок (зокрема, «Психетози. Вітрина третя», «Барабан. Вітрина друга», «Жарини слів», «Зима 1930 року» тощо), в яких пройшов шлях від переважно футуристичних експериментів, мовних ігор, графічних пошуків, дадаїстичних мотивів, до значно стриманішої поетики, наближеної до принципів соціалістичного реалізму. Співавтор знаменитої книжки-маніфесту «Зустріч на перехресній станції».

Ґео Шкурупія заарештували 1934 року за сфабрикованим звинуваченням у приналежності до «терористичної організації» - стандартна формула сталінського репресивного апарату. Поета заслали в табір на Соловках, де після «перегляду» справи й розстріляли 8 грудня 1937 року в урочищі Сандармох – місці особливо масштабних страт.

Едвард Стріха (Кость Буревій)
(17.V. (або 2.VIII.) 1888 – 15.XII.1934)

Справжнє ім'я – Костянтин Сопляков, інший відомий псевдонім – Кость Буревій. Народився на Воронежчині в Росії, на українсько-російському етнічному пограниччі, в селянській родині. З юності захопився революційним рухом, став членом партії російських есерів. Учасник революцій 1905 і 1917 років. Брав участь і в боротьбі есерів проти більшовицької диктатури, та після кількох арештів полишив політику. Жив у Росії, де став одним із засновників українського літературного об'єднання «СіМ». Писав здебільшого історичні, сатиричні та публіцистичні твори, далекі

Гео Шкурупий
(20.IV.1903 – 8.XII.1937)

Истинско име Георгий. Роден в град Бендери, Бесарабска област, в семейството на железничар и учителка. По-късно семейството се премества в Киев.

Един от лидерите на украинския поетически авангард. Литературният му дебют е през 1920 година. Младият Шкурупий активно се включва във футуристичните организации и списания, в съответните теоретични дискусии. След преместването на Семенко в Харков той става най-значимия поет на авангарда и главен негов организатор в Киев. „Крал на футуропрерията“, както се нарича сам, той пробва силите си в поезията, прозата и публицистиката. Оглавява алманаха „Авангард – алманах на пролетарските творци“ (да не се бърка с „Авангард“, издаван от Валериян Полищук в Харков!). Работи в киното като редактор и сценарист.

Автор е на много поетически книги (по-точно на „Психетози. Витрина трета“, „Барабан. Витрина втора“, „Жарта на думите“, „Зимата на 1930 година“), в които преминава от предимно футуристични експерименти, езикови игри, графически търсения, дадаистични мотиви до значително по-въздържана поетика, близка до принципите на социалистическия реализъм. Съавтор на знаменития манифест „Среща на пресечната гара“.

Гео Шкурупий е арестуван през 1934 година въз основа на изфабрикувани обвинения за участие в „терористична организация“ – стандартна формула на сталинисткия репресивен апарат. Изпратен е в лагер в Соловки, където след като делото му е „преразгледано“, е разстрелян на 8 декември 1937 година в местността Сандормах – място, където са извършват масови екзекуции.

Едвард Стриха (Кост Буревий)
(17.V. (или 2.VIII.) 1888 – 15.XII.1934)

Истинското му име е Костянтин Сопляков, а другият му известен псевдоним е Кост Буревий. Роден е във Воронежка област, Русия, на украинско-руската етническа граница в селско семейство. В юношеството си се увлича по революционното движение и става член на партията на руските социалисти-революционери. Участва в революциите от 1905 и 1917 година. Участва и в борбата на социалистите революционери срещу болшевишката диктатура, но след като го арестуват няколко пъти, напуска политиката. Живее в Русия, където става един от основателите

від авангарду. Проте в 1927-1928 роках став автором великої авангардної містифікації. Від імені начебто провінційного футуриста-початківця «Едварда Стріхи» надсилав підкреслено футуристичні вірші, які схвально сприйняли та стали публікувати в «Новій Ґенерації». А потім оголосив, що вся творчість Едварди Стріхи була пародією на український футуризм, і певний час друкувався в опонентів футуристів – в «Авангарді». Вибухнув скандал, Михайль Семенко спробував інсценувати смерть Стріхи тощо. В українському літературознавстві цю історію тривалий час трактували тільки як заперечення авангарду, як дотепне підтвердження його «штучності» й «недоречності» на українському ґрунті. Проте важко заперечити, що авангарду (а особливо футуризму) апріорі притаманна і самопародійність, і клоунада, тож, гадаємо, набагато більше підстав сприймати тексти Едварда Стріхи саме як зразок типово авангардної творчості, як самоіронічний трикстерський «хепенінг». Надто, що Костянтин Сопляков професійно досліджував творчість авангардних поетів. 1934 року був заарештований і розстріляний.

Іван Крушельницький
(12.XI.1905 – 14.XII.1934)

Народився у Рогатині на Галичині в письменницькій родині. Його батько, Антін Крушельницький, був міністром освіти Української народної республіки в 1919 році. Після військової поразки УНР родина поїхала в еміграцію, до Відня, а потім Праги, де Крушельницький закінчив Карлів університет. Повернувся до України (до Галичини) в 1927 році. Працював учителем у гімназії міста Стрий. Яскравим епізодом його поетичної творчості стала велика мірою експресіоністична книжка «Залізна корова» (1931 рік). Перекладав з німецької. Займався графікою.

Іван Крушельницький редагував «Альманах лівого мистецтва», ініціював створення ліво-орієнтованого «Західноукраїнського мистецького об'єднання». Належав до тієї частини інтелігенції Західної України, що мала відверто прорадянські симпатії – через це навіть побував у польській в'язниці. 1932 року з сестрою виїхав до Радянської України, до Харкова. Потім до них долучилася решта родини. Та більшовики не оцінили відданості своїх галицьких прихильників. Уже 1934 року Івана Крушельницького заарештували, начебто через підготування теракту проти радянських керівників, і того ж року розстріляли.

на украинското литературно обединение „СиМ“. Пише предимно исторически, сатирични и публицистични творби, които са далече от авангардната мистификация. От името на провинциалния футурист дилетант „Едвард Стриха“ той изпраща подчертано футуристични стихотворения, които с възторг се приемат и публикуват в „Нова Генерация“. След това авторът заявява, че цялото творчество на Едвард Стриха е пародия на украинския футуризъм и известно време публикува при опонентите на футуристите – в „Авангард“. Избухва скандал. Михайл Семенко се опитва да инсценира смъртта на Стриха. В украинското литературознание историята дълго бива тълкувана само като отхвърляне на авангарда, като шеговито потвърждение на неговата „изкуственост“ и „неуместност“ на украинска почва. При това е трудно да се отрече априори присъщата на авангарда (особено на футуризма) самопародийност и клоунада, затова има далеч по-големи основания текстовете на Едвард Стриха да се приемат като самоироничен хитроумен „хепънинг“. Още повече защото Костянтин Сопляков професионално изследва творчеството на авангардните поети. През 1934 година е арестуван и разстрелян.

Иван Крушелницки
(12.XI.1905 – 14.XII.1934)

Роден е в Рогатин, Галиция, в семейство на писател. Баща му, Антин Крушелницки, е министър на образованието в Украинската народна република (УНР) през 1919 година. След военното поражение на УНР семейството му емигрира във Виена, а после в Прага, където Крушелницки завършва Карловия университет. Връща се в Украйна (в Галиция) през 1927 година. Работи като учител в гимназия в град Стрий. Забележителен епизод от неговата поетическа дейност до голяма степен е експресионистичната книга „Желязната крава“ (1931). Превежда от немски и се занимава с графика.

Иван Крушелницки редактира „Алманах на лявото изкуство“, инициира създаването на лявоориентираното „Западноукраинско творческо обединение“. Принадлежи към онази част от интелигенцията на Западна Украйна, която има откровено просъветски симпатии – поради което попада в полски затвор. През 1932 година заедно със сестра си заминава за Съветска Украйна, Харков, по-късно към тях се присъединява и останалата част от семейството. Болшевиките оценяват отдадеността на галицките си последователи. През 1934 година арестуват Иван Крушелницки под претекст, че подготвя терористичен акт срещу съветските управници и същата година е разстрелян.

Леонід Чернов
(15.I.1899 – 23.I.1933)

Справжнє прізвище – Малошийченко. Народився в місті Олександрія на Єлисаветградщині в Центральній Україні. Навчався в Київському університеті. Багато мандрував екзотичними краями – від Сибіру до Індії. Так само далеко, у Владивостоку, вийшла його перша книжка віршів російською мовою «Профсоюз сумасшедших». У середині двадцятих років повернувся до України, став писати українською мовою. Спершу жив в Одесі, потім у Харкові, де приєднався до літературного об'єднання «Авангард» і друкувався в однойменному часописі. Головна поетична книжка – «На розі бур». Конструктивістські та футуристичні риси притаманні не дуже багатьом творам Чернова, і підпис під «спіралістичним» маніфестом в «Авангарді» великою мірою можна вважати умовністю. Відчутніша в його текстах біографічно зумовлена мандрівна романтика. Втім, талановитий і темпераментний поет залишив свій слід і в історії авангарду та запам'ятався під характерним для свого часу самоозначенням «кобзар на мотоциклі». У тридцятих роках у Леоніда Чернова відкрився туберкульоз у важкій формі. Від цієї хвороби він і помер. Майже немає сумнівів, що радянські «правоохоронні» органи планували зайнятися Черновим, і «лише смерть розлучила їх», адже вже покійного поета затаврували як націоналіста, а творчість зробили недоступною на багато десятиліть.

Майк Йогансен
(28.X.1895 – 27.10.1938)

Справжнє ім'я – Михайло. Народився в Харкові в родині викладача німецької мови. Закінчив Харківський університет. Про Майка Йогансена згадують як про людину «ренесансного типу», тобто всебічно обдаровану – він легко вчив іноземні мови й багато з них перекладав, швидко добивався успіхів у найрізноманітніших спортивних і настільних іграх (досі популярна легенда про те, як Йогансен обіграв у більярд Владіміра Маяковського, котрий доти вважався непереможним). Та все ж найбільш його прославив роман із характерною назвою «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швайцарію». Поетична спадщина Майка Йогансена стилістично вміщується десь між конструктивізмом із легкими футуристичними впливами та неоромантизмом. Головні книжки поезії: «Балади про війну і відбудову», «Пролог до

Леонид Чернов
(15.I.1899 – 23.I.1933)

Истинската му фамилия е Малошийченко. Роден е в град Олександрия, Елисаветградска област в Централна Украйна. Учи в Киевския университет. Пътува много по екзотични дестинации – от Сибир до Индия. Точно толкова далече, във Владивосток, излиза първата му стихосбирка на руски език „Профсъюз на лудите“. В средата на 20-те години той се връща в Украйна и започва да пише на украински език. Първоначално живее в Одеса, после в Харков, където се присъединява към литературното обединение „Авангард“ и публикува в едноименното издание. Основната му стихосбирка е „На ъгъла на бурите“. Не са много творбите му, които да имат характерни конструктивистки и футуристични черти, затова в голяма степен подписът му под „спиралистичния“ манифест в „Авангард“ може да се смята за условен. В текстовете му по-осезаема е биографично обусловената пътешественическа романтика. Тук талантливият и темпераментен поет оставя следа в историята на авангарда и остава в съзнанието под характерното за времето си самоопределение „кобзар на мотор“. През 30-те години го диагностицират с тежка форма на туберкулоза. Умира от тази болест. Почти няма съмнение, че съветските „правоохранителни“ органи са планирали да се заемат с него и „само смъртта ги е разделила“, тъй като вече са линчували покойния поет като националист, а творчеството му става недостъпно за много десетилетия напред.

Майк Йохансен
(28.X.1895 – 27.10.1938)

Истинското му име е Михайло. Роден е в Харков в семейството на преподавател по немски език. Завършва Харковския университет. Съвременниците му говорят за него като за „ренесансов тип“, поест всестранно надарен – с лекота учи чужди езици, от много от които превежда, бързо постига успехи в различни спортни и настолни игри (до днес е популярна легендата как Майк Йохансен побеждава на билярд Владимир Маяковски, който е смятан за непобедим дотогава). Най-голяма популярност му донася романът с характерното заглавие „Пътуването на учения доктор Леонардо и прекрасната му бъдеща възлюбена Алчеста в Слободска Швейцария“. Поетичното наследство на Майк Йохансен се помества стилистично между конструктивизма с леки футуристични влияния и неоромантизма. Основните му стихосбирки са „Балади за войната и пре-

Комуни», «Доробок», «Ясен». 1937 року Йогансена заарештували за звинуваченням у приналежності до «націоналістичної організації». Розстріляли письменника в Києві, а поховали, як і багатьох інших жертв масового радянського терору, в місцевості Биківня, де тепер відкрито меморіал «Биківнянські Могили».

Микола (Нік) Бажан
(9.X.1904 – 23.XI.1983)

Народився в Кам'янці-Подільському, в родині вчительки та офіцера (останній був, зокрема, військовим топографом в армії Української народної республіки). Юність провів в Умані. 1921 року переїхав до Києва. Тоді ж, на початку двадцятих років, опинився на українській поетичній сцені – й дуже швидко опинився серед найпомітніших її персонажів. Зблизився з футуристами, друкувався в їхніх виданнях під дещо модифікованим іменем Нік Бажан. Окрім футуризму, в творах Бажана двадцятих років (передусім – книжка «17 патруль», публікації в журналах) є помітні ознаки експресіонізму, окремі речі також наближаються до сюрреалізму, дадаїзму. Поет на все життя зберіг у своїй творчості деякі авангардні нотки (як-от особливу мовну гру, стрункість і пластичність форми, стрімке «монтажне» перемикання регістрів), але вже на зламі 1920-1930-х роках загалом відійшов від авангарду. У тридцятих зазнав потужного морального тиску радянської критики, був під загрозою арешту. Втім, завдяки перекладу поеми грузинського поета Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі», що викликав схвалення Сталіна, Бажан вийшов із «немилості» й став – поряд із Павлом Тичиною та Максимом Рильським – офіційним класиком української радянської літератури. Його тодішні вірші часто соцреалістичні й агітаційні. Працював на різноманітних чиновних посадах, аж до заступника голови Ради міністрів УРСР. Співавтор гімну Радянської України. Під час Другої світової війни – редактор радянської газети, призначеної для населення окупованої нацистами України. Після смерті Сталіна відійшов від соцреалізму, активно сприяв «реабілітації» репресованих письменників, займався виданням українських енциклопедій, чимало писав і перекладав. Є дані, що 1970 року Миколу Бажана намагалися висунути на здобуття Нобелівської премії, але він від такої перспективи відмовився. Помер у Києві.

устройството“, „Пролог към Комуната“, „Изработка“, „Ясен“. През 1937 година арестуват Йохансен по обвинение в принадлежност към „националистическа организация“. Писателят е разстрелян в Киев, погребан е, както и много други жертви на масовия съветски терор, в местността Бикивня, където сега има мемориал „Бикивняшка могила“.

Микола (Ник) Бажан
(9.X.1904 – 23.XI.1983)

Роден в Камянец Подилски в семейството на учителка и офицер (по-точно на военен топограф в армията на Украинската народна република). Прекарва юношеството си в Уман. През 1921 година се премества в Киев, където се озовава на украинската поетическа сцена и много бързо заема място сред най-бележитите ѝ фигури. Сближава се с футуристите, печата творбите си в техните издания с леко модифицираното име Ник Бажан. В текстовете на Бажан от 20-те години (преди всичко в книгата „17 патрул“, публикации в периодиката) освен на футуризъм се забелязват елементи на експресионизъм, отделни стихове се доближават до сюрреализма, дадаизма. През целия си живот поетът запазва в творчеството си авангардни нотки (особена езикова игра, стройност и пластичност на формата, стремително „монтажно“ превключване на регистрите), но на границата на 1920-те и 30-те години отхвърля авангарда. През 30-те съветската критика му оказва силен морален натиск и той е заплашван с арест. Благодарение на превода си на поемата от грузинския поет Шота Руставели „Витязът в тигровата кожа“, който получава похвала от Сталин, Бажан вече не е в „немилост“ и застава редом до Павло Тичина и Максим Рилски като официален класик на украинската съветска литература. Тогавашните му стихове често са соцреалистични и агитационни. Работи на различни бюрократични длъжности, дори е заместник-ръководител на Министерския съвет на УССР. По време на Втората световна война работи като редактор на съветския вестник, предназначен за населението в окупираната от нацистите Украйна. След смъртта на Сталин той се отдръпва от соцреализма, активно съдейства за „реабилитирането“ на репресираните писатели, занимава се с издаването на украински енциклопедии, пише и превежда. Съществуват сведения, че през 1970 година се опитват да номинират Микола Бажан за Нобелова награда, но той се отказва от тази възможност. Умира в Киев.

Михайль Семенко
(31.XII.1892 – 24.X.1937)

Постать № 1 українського поетичного авангарду. Головний організатор і промотор українського футуризму. Справжнє ім'я – Михайло. Народився в селі Кибинці на Полтавщині в родині абсолютно традиціоналістичної письменниці Марії Проскурівни. Цей факт дає змогу архетипічно, ба навіть по-фройдистському трактувати авангардний бунт Семенка.

Майбутній письменник навчався в Психо-Неврологічному інституті в Санкт-Петербурзі. Є версія, що там він почув виступ Маяковського, й це вплинуло на його рішення стати українським футуристом. У кожному разі, в 1914 році вийшло дві перші футуристичні книжки Семенка – «Дерзання» і «Кверофутуризм». Відтоді й аж до тридцятих років Михайль Семенко залишався ключовим футуристичним культуртреґером, менеджером, теоретиком і полемістом. Він регулярно створював нові організації, щораз агітував-набирав до них нових авторів («виростивши» таким чином кілька поколінь футуристів – тож назва часопису й групи «Нова Ґенерація» мала не лише символічний, але також буквальний сенс). І якщо в десятих і в першій половині двадцятих років він був і безумовно найпліднішим, найяскравішим поетом-футуристом, то надалі інтенсивність творчості зменшилася. Серед помітних книжок Семенка – «П'єро задається», «П'єро кохає», «П'єро мертвопетлює», «В садах безродних», «Кобазр» тощо.

Політична риторика футуристів підтримувала владу, але була загалом дещо лівіша за «лінію партії» та більш зосереджена на національному питанні, тобто фактично залишалась у націонал-комуністичному фарватері. І це, і неприємна для більшовиків грайлива непередбачуваність футуризму, поступово призвела до того, що Семенка і компанію влада почала трактувати не як «попутників революції», але вже як групу, що потребувала перевиховання, розгону, а може, й жорсткіших санкцій. Не було оцінено каяттів і «самоперевиховань» - 1937 року поета заарештували (приписали терористичні наміри) та присудили смертну кару. Тіло Михайля Семенка віддано землі у місці масових поховань жертв репресій у лісі в Биківні під Києвом.

Михайл Семенко
(31.XII.1892 – 24.X.1937)

Фигура № 1 в украинския поетически авангард. Главен организатор и мотор на украинския футуризъм. Истинското му име е Михайло. Роден в село Кибинци, Полтавска област, в семейството на стриктно придържащата се към традициите писателка Мария Проскуривна. Този факт дава възможност авангардният бунт на Семенко да се разглежда архетипно, а дори и фройдистки.

Бъдещият писател учи в Психоневрологичния институт в Санкт Петербург. Съществува версия, че именно там той слуша едно представяне на Маяковски, което повлиява на решението му да стане украински футурист. Във всеки случай през 1914 година излизат двете първи футуристични книги на Семенко – „Дерзание“ и „Кверофутуризъм“. От този момент чак до трийсете години Михайл Семенко остава ключов футуристичен културтрегер, мениджър, теоретик и полемист. Постоянно създава нови организации, вечно агитира и набира нови автори за тях (по този начин „отглежда“ няколко поколения футуристи – наименованието на списанието и групата „Нова Генерация“ има не само символичен, но и буквален смисъл). И ако през 1910-те и в първата половина на 20-те години той е бил и без съмнение е най-плодовитият, най-яркият поет-футурист, то след това интензивността на творчеството му намалява. Сред забележителните книги на Семенко са „Пиеро се задава“, „Пиеро се клатушка мъртвопиян“, „В градините на безродните“, „Кобзар“.

Политическата риторика на футуристите поддържа властта, но е малко по-лява от „линията на партията“ и по-съсредоточена върху националните въпроси, тоест фактически остава в националкомунистическия фарватер. Това и неприятната за болшевиките игрива непредвидимост на футуризма постепенно водят до това, че властта започва да третира Семенко и компания не като „спътници на революцията“, а като група, която трябва да се превъзпита, да бъде премахната и срещу която може да бъдат използвани и по-жестоки санкции. Разкаянието и „самопревъзпитанието“ му не са оценени и през 1937 година поетът е арестуван (приписани са му терористични намерения) и е осъден на смърт. Тялото на Михайл Семенко е погребано в масов гроб на жертвите на репресиите близо до Бикивня, близо до Киев.

Олекса Влизько
(17.II.1908 – 14 або 16.XII.1934)

Яскравий герой української літератури двадцятих-тридцятих років, котрий прославився і своїми творами, і біографічними подробицями. Майбутній поет народився в Росії у Новгородській губернії в родині священика. Потім родина переїхала в Україну, на нинішню Черкащину. У дитинстві втратив слух. У юності переселився до Києва. Тут закінчив університет. Олекса Влизько поєднував життєствердну неоромантику з футуристичними експериментами (хоч і доволі м'якими в питанні форми), ніколи остаточно не занурюючись в один напрямок. Видав чимало книжок, з-поміж яких – «За всіх скажу», «Живу, працюю», «Поїзди ідуть на Берлін», «П'яний корабель», «Книга балад», «Рейс» тощо. Сучасникам Влизько запам'ятався також епатажною поведінкою: зачіпав перехожих, 1927 року містифікував власну загибель, а 1930 року п'яним заліз на бюст Леніна й обіцяв так само «осідлати» бюст Сталіна. Не дивно, що 1934 року Олексу Влизька заарештували. Це був етап репресій, офіційно поданий як відповідь на вбивство одного з партійних вождів Кірова. Вироком поету був розстріл.

Олекса Слісаренко
(28.III.1891 – 3.XI.1937)

Народився на хуторі Канівцевому на Харківщині в родині ремісника. Навчався в Харкові, працював агрономом. Брав участь у Першій світовій війні, 1918 року залишив фронт і поїхав до Києва, де приєднався спершу до символістів (книжка «На березі Касталь ському»), а потім до футуристів. Футуристичний етап творчості Слісаренка позначався також експресіоністичними впливами. Головна авангардна книжка поета – «Поеми» (цікаво, що над її оформленням працював інший поет, Микола Бажан; він же оригінально похвалив автора збірки: „Чоловічі вірші з ясно виявленими статьовими ознаками"). У середині двадцятих років Олекса Слісаренко переїхав до Харкова та поступово відійшов від футуристів, хоча сліди «авангардної молодості» в його текстах збереглися. 1930 року Олекса Слісаренко в ролі «громадського обвинувача» брав участь у справі сфабрикованої радянською владою «Спілки Визволення України» (мета «процесу» - арештувати помітних представників старшого покоління української інтелігенції). Та це не врятувало його самого від наступних хвиль репресій.

Олекса Влизко
(17.II.1908 – 14 (или 16).XII.1934)

Отявлен герой на украинската литература от 20-30-те години, който се прославя с творбите си и с детайли от биографията си. Бъдещият поет се ражда в Русия, Новгородска губерния, в семейство на свещеник. По-късно семейството се преселва в Украйна, в днешна Черкаска област. Като дете губи слуха си. Премества се в Киев, където завършва висше образование. Олекса Влизко обединява жизнеутвърждаващата неоромантика с футуристки експерименти (макар и смекчени във въпросителна форма), без да се отдава категорично на едно направление. Публикува много произведения, сред които са стихосбирките „За всички ще кажа“, „Живея, работя“, „Влаковете отпътуват за Берлин“, „Пияният кораб“, „Книга балади“, „Рейс“ и т.н. В съзнанието на съвременниците си Влизко остава със скандалното си поведение: как закача минувачи, как през 1927 година мистифицира собствената си смърт, а през 1930 пиян се покатерва върху бюста на Ленин, обещавайки да „обязди“ и бюста на Сталин. Не е чудно, че през 1934 година Олекса Влизко е арестуван. Това е период на репресии, официално определен като отговор на убийството на партийния вожд Киров. Присъдата на поета е разстрел.

Олекса Слисаренко
(28.III.1891 – 3.XI.1937)

Роден е в село Канивцеве, Харковска област, в семейство на занаятчия. Учи в Харков. Работи като агроном. Участва в Първата световна война, през 1918 година напуска армията и заминава за Киев, където се присъединява първо към символистите (сбирката „На брега Касталски“), а после към футуристите. Футуристичният етап от творчеството на Слисанренко се характеризира с експресионистично влияние. Водещата авангардна книга на поета е „Поеми“ (интересно е, че над оформлението ѝ работи друг поет, Микола Бажан, който оригинално хвали автора: „Мъжки стихове с ясно изявени полови белези“). В средата на двадесетте години Слисаренко се мести в Харков и постепенно се отдалечава от футуристите, макар че в текстовете му се запазват следи от „авангардната младост“. През 1930 година той участва в изфабрикуваните от съветската власт дела срещу „Съюза за освобождение на Украйна“ като „обществен обвинител“ (целта на „процеса“ е да се арестуват известни представители на старото поколение от украинската интелигенция). Но това не го

У 1934 році його заарештували та присудили 10 років у таборі на Соловках, а в 1937 році вирок переглянули – і Слісаренка розстріляли в знаменитому урочищі Сандармох.

Олександр Корж
(29.III.1903 – 16.IV.1984)

Народився в селі Огульці на Харківщині в родині залізничника (як можуть зауважити читачі нашої антології – залізничний, а ще вчительський фах були досить типовими для сімей, з яких походили українські поети-авангардисти 1910-1930-х років). В юності переїхав навчатись і працювати до Харкова. 1926 року вийшла перша поетична збірка «Борть». А наступного року приєднався до футуристичної групи «Нова Ґенерація» та, відповідно, став публікуватись у їхньому однойменному часописі. Олександр Корж прагнув сполучити футуристичну поетику – всупереч загальним урбаністичним, індустріальним настроям цього напрямку – з підкреслено сільськими мотивами, чим помітно вирізнявся на тлі інших авангардистів. Після закриття «Нової Ґенерації» та розгортання сталінських репресій повернувся з Харкова до Огульців, які, певно, здавалися йому безпечнішими. Втім, у селі йому довелося стати свідком трагедії Голодомору (Корж був одним з перших українських авторів, що писали на цю тему). Олександр Корж швидко відійшов від футуристичної стилістики, і то дуже істотно – показово, наприклад, що в тридцяті роки він писав поему «Пушкін», присвячену класику російської літератури, та робив «пушкінські» дереворити. Друга світова війна парадоксально відбилася на долі Коржа. Спочатку німці заарештували його за антифашистський вірш у радянській пресі. Потім радянська влада посадила поета за антирадянські вірші в нацистській колаборантській газеті. Після звільнення жив у селі Таврове в Білгородській області Росії на кордоні з Україною.

Олександр Сорока
(19.XII.1901 – 12.X.1941)

Народився в селянській родині в селі Баришівка на Київщині. Закінчив технікум, працював учителем, жив у Києві, Одесі, Харкові. Співпрацював із конструктивітською організацією «Авангард» і однойменним часописом. Видав книжки «Кимак», «На рейках», «Життя в русі», «Гроно». Багато

спасява от последвалите вълни на репресии. През 1934 година е арестуван и е осъден на 10 години затвор в лагера на о. Соловки, а през 1937 година присъдата е преразгледана и Олекса Слисаренко е разстрелян в небезизвестната местност Сандармох.

Олександър Корж
(29.III.1903 – 16.IV.1984)

Роден е в село Огулци, Харковска област, в семейството на железничар (както могат да забележат читателите на антологията, железничарската и учителската професия са типични за семействата, от които произхождат украинските поети авангардисти от 1910–1930-те години). В младежките си години се мести в Харков, където учи и работи. През 1926 година излиза първата му стихосбирка „Кошер“. На следващата година се присъединява към футуристичната група „Нова Генерация“ и започва да публикува в едноименното издание. Противно на общото за футуризма урбанистично и индустриално настроение, Олександър Корж се стреми да го обедини с отчетливо селски мотиви, като по този начин забележимо се отличава от останалите авангардисти. След закриването на „Нова Генерация“ и започването на сталинските репресии той се връща в Огулци, където му се вижда по-безопасно. На село става свидетел на трагедията на Гладомора (Корж е един от първите автори, писали по темата). Той бързо се отклонява от футуристичния стил, при това съществено – показателно е например, че през 30-те години пише поемата „Пушкин“, посветена на класика на руската литература и прави „пушкински“ дърворезби. Втората световна война се отразява парадоксално върху съдбата му. В началото немците го арестуват за антифашистко стихотворение в съветската преса. После съветската власт го затваря за антисъветска поезия в нацистки колаборационистки вестник. След освобождаването си Олександър Корж живее в село Таврове, Белгородска област, Русия, на границата с Украйна.

Олександър Сорока
(19.XII.1901 – 12.X.1941)

Роден е в селско семейство в с. Баришивка, недалече от Киев. Завършва техникум. Работи като учител. Живее в Киев, Одеса, Харков. Сътрудничи си с конструктивистката организация „Авангард“ и с едноименното ѝ издание. Публикува книгите „Кимак“, „На релсите“, „Живот в движение“,

перекладав. Працював головним редактором видавництва «Радянська школа». У багатьох поезіях Олександр Сорока – один з типових представників української версії конструктивізму, наближеної до пізнього футуризму. 1941 року був арештований нібито за участь у «контрреволюційній українській націоналістичній організації». Восени через наступ гітлерівських військ в'язнів евакуювали з Харкова на схід. Вочевидь, Олександра Сороку вбили при спробі втечі з етапу «Харків – Іркутськ» – не так і багато українських письменників виявили в часи репресій таку волю до порятунку.

Павло Тичина
(23 або 27.I.1891 – 16.IX.1967)

Народився в селі Піски на Чернігівщині, в сім'ї вчителя. Навчався в Чернігові у Духовному училищі, співав у монастирському хорі. 1913 року переїхав до Києва. Публікуватися почав у 1910-х роках. Майже одразу Тичину визнали за головну надію молодої української поезії, а потім і просто «поетом №1». Творчість Павла Тичини десятих-двадцятих років (передусім збірки «Сонячні кларнети», «Плуг», «Замість сонетів і октав», «В космічному оркестрі», «Вітер з України» тощо) часто, слідом за критиком Юрієм Лавріненком, характеризують терміном «кларнетизм». Під яким загалом розуміється «високий», психологічно дуже тонкий модернізм із підкресленою музичністю, синестезією, широкими контекстами та стилістичною палітрою. Проте окремі тексти і навіть окремі книжки (головно «Замість сонетів і октав») можна характеризувати як переважно авангардні – з експресіоністською домінантою та футуристичними впливами. На межі двадцятих-тридцятих відбулося творче переродження Тичини, яке стало хрестоматійним випадком в історії української літератури XX століття. Павло Тичина почав писати настільки методичні соцреалістичні й пропагандистські вірші, що деякі дослідники добачають у цьому самопародію і витончене знущання з цензури.

Раїса Троянкер
(30.X.1908 – 29.XII.1945)

Народилась у місті Умань у Центральній Україні, в консервативній юдейській родині, з якої ще в юності втекла з приборкувачем тигрів.

„Пещ“. Превежда много. Работи като главен редактор в издателство „Съветска школа“. Олександър Сорока се проявява като типичен представител на украинската версия на конструктивизма, приближена до късния футуризъм в много от творбите си. През 1941 година е арестуван за мнимо участие в „контрареволюционна украинска националистическа организация“. През есента поради настъплението на хитлеристите затворниците са евакуирани на изток от Харков. Очевидно Олександър Сорока е убит при опит за бягство по линията „Харков – Иркутск“ по време на преместването – не са много украинските писатели, които са проявили такова желание за спасение по време на репресии.

Павло Тичина
(23 (или 27).I.1891 – 16.IX.1967)

Роден е в село Писки, Черниговска област, в семейството на учител. Учи в Чернигив в Духовната семинария. Пее в манастирския хор. През 1913 година се мести в Киев. От 1910-те години започва да публикува. Почти веднага го определят като най-голямата надежда на младата украинска поезия, а после просто като „поет №1“. Често творчеството на Павло Тичина от десетте и двадесетте години (преди всичко сбирките „Слънчеви кларнети“, „Плуг“, „Вместо сонети и октави“, „В космическия оркестър“, „Вятър от Украйна“ и др.), по почина на критика Юрий Лавриненко, се определя с термина „кларнетизъм“, под който като цяло се разбира „висок“, психологично тънък модернизъм с подчертана музикалност, синтез, широки контексти и стилистична палитра. Отделни текстове и дори отделни книги обаче (предимно „Вместо сонети и октави“) могат да се окачествят като авангардистки – с експресионистична доминанта и футуристки влияния. На границата между 20-30-те се състои творческото прераждане на Тичина, което се превръща в христоматиен случай в историята на украинската литература от XX век. Павло Тичина започва да пише дотолкова методични соцреалистически и пропагандни стихове, че дори някои изследователи разчитат в това самопародия и изтънчена подигравка с цензурата.

Раиса Троянкер
(30.X.1908 – 29.XII.1945)

Родена е в град Уман, Централна Украйна, в консервативно еврейско семейство, от което бяга на младини с един укротител на тигри. През

1926 року оселилась у Харкові, спершу вступила до спілки селянських письменників «Плуг», потім відійшла від неї та стала учасницею конструктивістської групи «Авангард», заснованої Валер'яном Поліщуком. Українською мовою в Раїси Троянкер вийшли книжки «Повінь» і «Горизонт». Якщо в першій Троянкер писала здебільшого в неоромантичному дусі з акмеїстичними впливами, то в другій з'явились окремі тексти конструктивістського характеру. Та сучасникам, мемуаристам авторка більше запам'яталася своїми віршами з еротичними мотивами – тодішнім читачам вони здавалися дуже відвертими.

1931 року Раїса Троянкер одружилася з відомим російським пролетарським поетом Іллею Садоф'євим і виїхала до Росії – спершу до Ленінграда, потім до Мурманська. Далі друкувала вірші тільки російською мовою та у виразно соцреалістичному дусі (хоч і не без «авангардних слідів»). Під час війни була військовою кореспонденткою, публікувала багато публіцистичної воєнної поезії. Померла в Мурманську.

Святослав Гординський
(30.XII.1906 – 20.V.1993)

Поет, художник, перекладач, дослідник, публіцист. Один із наймасштабніших мистецьких діячів міжвоєнної Західної України. Багато в чому Святослав Гординський визначав мистецьке обличчя цього регіону. Народився в Коломиї (Галичина) в родині викладача гімназії, літературознавця. Навчався у Берліні та Парижі. 1931 року повернувся до Львова, засунвав Асоціацію незалежних українських митців (АНУМ), став редактором журналу «Мистецтво». Був помітним і успішним художником. Літературна творчість Святослава Гординського строката і стилістично розмаїта. У його довоєнних поетичних збірках («Барви й лінії», «Буруни», «Слова на каменях», «Вітер над полями», «Легенди гір», «Сім літ») лише не дуже велику частину посідають тексти з явними ознаками футуризму чи експресіонізму. Що цікаво, часто ці вірші пов'язані з тематикою закордонних подорожей ліричного героя (це може бути чи то наслідком стереотипу про авангард як «західне», «нерідне» явище, чи то породією на такий стереотип). Під час Другої світової війни Святослав Гординський емігрував спершу до Німеччини, потім до США, де продовжив насичено працювати, як власне у творчості, так і в культуртрегерській сфері. Перед смертю встиг відвідати вже незалежну Україну.

1926 година се преселва в Харков, първоначално влиза в групата на селските писатели „Плуг“, след това я напуска и става участничка в конструктивистката група „Авангард“, основана от Валериян Полищчук. Раиса Троянкер издава на украински език книгите „Разлив“ и „Хоризонт“. В началото Троянкер пише преобладаващо в неоромантичен дух с акмеистично влияние, но постепенно се появяват отделни текстове с конструктивистичен характер. Авторката остава в спомените на съвременниците си, на мемоаристите повече със своите стихотворения с еротични мотиви – на тогавашните читатели им изглеждат много откровени.

През 1931 година Раиса Троянкер се омъжва за известния руски пролетарски поет Иля Садофеев и заминава за Русия – първо за Ленинград, по-късно към Мурманск. Оттогава печата стихове само на руски език и в изразително соцреалистически дух (макар и не без „авангардни следи“). По време на войната е военен кореспондент, публикува много публицистична военна поезия. Умира в Мурманск.

Святослав Гордински
(30.XII.1906 – 20.V.1993)

Поет, художник, преводач, изследовател, публицист, той е един от най-мащабните творци от междувоенна Западна Украйна. В голяма степен Святослав Гордински определя художественото лице на този регион. Роден е в Коломия (Галиция) в семейството на гимназиален преподавател, литературовед. Учи в Берлин и Париж. През 1931 година се връща в Лвов, където сформира Асоциацията на независимите украински творци (АНУМ), става редактор на списание „Мистецтво“. Определят го като забележителен и успешен художник. Литературното дело на Святослав Гордински е пъстро и стилистично разнообразно. В стихосбирките му до Втората световна война („Цветове и линии“, „Талази“, „Думи по скалите“, „Вятър над полята“, „Легендите на планините“, „Седем лета“) само малка част от текстовете притежават явни черти на футуризъм или експресионизъм. Интересно е, че често тези произведения са свързани с темата за задграничните пътешествия на лирическия герой (вероятно вследствие от стереотипа за авангарда като „западно“, „неродно“ явление или като пародия на същия стереотип). През Втората световна война емигрира първо в Германия, по-късно в САЩ, където продължава да работи неуморно, както в личното творчество, така и в културтрегерската сфера. Преди смъртта си успява да посети вече независима Украйна.

Юліан Шпол
(5.VI.1895 – 3.XI.1937)

Справжнє ім'я – Михайло Яловий. Народився в селі Дар-Надежда на Полтавщині в родині писаря. Навчався в гімназії у Миргороді та в університеті в Києві. Вже в університеті зблизився з підпільними гуртками лівих революціонерів, пізніше долучився до «боротьбистів» - українських націонал-комуністів. Із цієї партії перейшов до більшовицької Комуністичної партії України. 1921 року став співзасновником «Ударної групи поетів-футуристів». Найбільш знакові футуристичні публікації в Юліана Шпола було дві. Це – низка текстів у збірнику «Семафор у майбутнє» та книжка „Вéрхи". Надалі Шпол загалом припинив писати поезію, а зосередився на прозі. У ній, попри організаційний розрив із футуристами, лишилося чимало авангардних ознак, зокрема у найвідомішому творі письменника, що має назву «Золоті лисенята» і визначається літературознавцями як «формалістичний роман». Згодом Юліан Шпол увійшов до літературної організації ВАПЛІТЕ (відомої досить строкатим поєднанням загальномодерністичної та неоромантичної естетики, орієнтації на «психологічну Європу», гасла «Геть від Москви!» та націонал-комуністичної риторики), яка опинилась у центрі кількох політичних скандалів і була розгромлена владою. 1933 року став одним із перших репресованих письменників-комуністів. Це викликало неабиякий резонанс: арешт Шпола назвав серед причин свого демонстративного суїциду найвідоміший тодішній український автор Микола Хвильовий. Радянське слідство приписало Шполу підготовку замаху на керівництво Радянської України. Письменник спершу отримав вирок 10 років, але в 1937-му, після «перегляду», термін замінили на розстріл. Юліана Шпола вбили в уже добре відомому читачам цієї книжки урочищі Сандармох у Карелії.

Юрій Палійчук

Дати народження і смерті невідомі, що назагал не є аж таким дивним для переслідуваної української літератури двадцятих-тридцятих років. Долучився до футуристів на останньому етапі існування цього напрямку, друкував у «Новій Ґенерації» вірші та теоретичні й критичні статті. 1931 року вийшла його книжка «Шлях через полюс». Скидається на те, що Палійчук належав до київського авангардного середовища, згуртованого довкола Ґео Шкурупія. Футуризм у його творчості поєднувався зі

Юлиян Шпол
(5.VI.1895 – 3.XI.1937)

Истинското му име е Михайло Ялови. Роден е в село Дар Надежда, Полтавска област, в семейството на писар. Учи в гимназия в Миргород и в университета в Киев. В университета се сближава с нелегалните групи на левите революционери, по-късно се присъединява към „боротбистите“ – украинските националкомунисти. От тази партия преминава към болшевишката Комунистическа партия на Украйна. През 1921 година участва в основаването на „Ударна група на поетите футуристи“. Най-знаковите футуристични публикации на Юлиян Шпол са две – цикъл текстове в сборника „Семафор в бъдещето“ и книжката му „Върхове“. По-късно Шпол спира да пише поезия и се съсредоточава върху прозата. Поради организационния разрив с футуристите в прозата му остават много авангардистки черти, по-точно в най-известното произведение на писателя със заглавие „Златни лисичета“, което се определя от литературоведите като „формалистки роман“. Скоро Юлиан Шпол влиза в литературната организация ВАПЛИТЕ (много известна с пъстрото обединяване на общомодернистичната и неоромантична естетика, с ориентацията си към „психологична Европа“, мотото „Вън от Москва!“ и националкомунистическата риторика), която се озовава в центъра на няколко политически скандала и бива разгромена от властта. През 1933 година той става един от репресираните писатели комунисти. Това предизвиква небивал резонанс: арестът на Шпол е посочен сред причините за демонстративното самоубийство на най-известния тогава украински автор Микола Хвильови. Съветското следствие приписва на Шпол подготовка за посегателство срещу управлението на Съветска Украйна. Писателят първоначално получава присъда от 10 години, но през 1937, след „преразглеждане“, срокът е заменен с разстрел. Юлиян Шпол е убит във вече добре познатата на читателя на настоящата книга местност Сандармох в Карелия.

Юрий Палийчук

Датите на раждане и смърт са неизвестни, което не е толкова учудващо за преследваната украинска литература от двадесетте-тридесетте години. Присъединява се към футуристите в последния етап от съществуването на направлението, публикува стихотворения и теоретични и критически статии в „Нова Генерация“. През 1931 година се появява книгата му „Път през полюса“. Набляга се, че Палийчук принадлежи към киевското авангардистко средище, оформено около Гео Шкурупий. Футу-

сцієнтизмом і конструктивізмом, що в поєднанні засвідчувало близькість поета до віршованої соцреалістичної пропаганди. Доля Юрія Палійчука станом на сьогодні залишається загадкою. Хоча відомий екслібрис Юрія Палійчука авторства художника Сергія Конончука за 1940 рік – якщо це не просто збіг імені й прізвища, можна припустити, що поет пережив репресії традиційних років.

Ярослав Цурковський
(27.XII.1904 – 24.IV.1995)

Народився в Тернополі. Пізніше родина переїхала до Львова. Навчався у Львові, Празі, Відні. Для своєї поезії Ярослав Цурковський створив дуже індивідуальну стилістику, в якій авангардні, експресіоністські, конструктивістські, сюрреалістичні риси перемішуються з неоязичницькою містикою, символізмом, несподіваними мовно-смисловими зсувами. Усе це в поєднанні з химерною велемовною риторикою робило Цурковського досить епатажним автором для міжвоєнної Галичини. Що мало також і свої суто зовнішні, публічні вияви: за згадками поетового сина, Цурковський ходив у якомусь особливому зеленому капелюсі, що привертав у місті загальну увагу, а свої статті з нападами на літературних опонентів часом не публікував у періодиці, але друкував і клеїв по місту, як плакати. Автор поетичних книжок «Прозолоть світанку», «Вогні», «Смолоскипи», «Моменти й вічність», «Збентежений літак», «Бояновий гомін». Поза літературою працював головно в галузі психології.

ризмът в творчеството му се слива със сциентизма и конструктивизма, което в единението си свидетелства за близостта на поета с римуваната соцреалистична пропаганда. Съдбата на Юрий Палийчук и до днес остава загадка. Макар че от известния екслибрис на Юрий Палийчук от 1940 година, чийто автор е художникът Сергий Конончук, може да се допусне, че поетът преживява репресиите от тридесетте години, ако това не е просто съвпадение на имената.

Ярослав Цурковски
(27.XII.1904 – 24.IV.1995)

Роден е в Тернопил. По-късно семейството му се премества в Лвов. Учи в Лвов, Прага, Виена. В поезията си Ярослав Цурковски създава силно своеобразен стил, в който авангардни, експресионистки, конструктивистки, сюрреалистични черти се примесват с неоезическа мистика, символизъм, неочаквани езиково-смислови дислокации. Всичко това заедно с призрачната му многословна риторика прави Цурковски един съвсем скандализиращ автор за междувоенна Галиция. Това има и своите чисто външни, публични прояви: по спомени на сина на поета Цурковски ходел с някаква особена зелена шапка, на която по-голямата част от града обръщала внимание. Понякога не публикувал статиите си с нападки срещу литературните си опоненти в периодиката, а ги разпечатвал и залепял из града като плакати. Той е автор на поетическите книги „Позлатата на утрото“, „Огньове“, „Факли“, „Моменти и вечност“, „Развълнуваният самолет“, „Песнопойна глъч“. Извън литературата работи главно в сферата на психологията.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТИЧНИЙ АВАНГАРД

АНТОЛОГІЯ

УКРАИНСКИ ПОЕТИЧЕСКИ АВАНГАРД

АНТОЛОГИЯ

Упорядкування і примітки
Олег Коцарев, Остап Сливинський, Юлія Стахівська

Передмова
Олег Коцарев, Юлія Стахівська

Переклад
Албена Стаменова, Владімір Колев, Райна Камберова

Поетичний редактор перекладу
Мірела Іванова

Художник обкладинки
Капка Кинева

Підготовка до друку
Ґеорґі Іванов

Наклад 200
Формат 16x70x100

Съставителство и бележки
Олег Коцарев, Остап Сливински, Юлия Стахивска

Предговор
Олег Коцарев, Юлия Стахивска

Превод
Албена Стаменова, Владимир Колев, Райна Камберова

Поетически редактор на превода
Мирела Иванова

Художник на корицата
Капка Кънева

Предпечат
Георги Иванов

Тираж 200
Формат 16x70x100

Видавничий центр ім. Бояна Пенева

Друк Дайрект Сервісез

Издателски център „Боян Пенев“

Печат Дайрект Сървисиз